INSTITUTUL REVOLUŢIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

**Constantin HLIHOR**

# DECEMBRIE 1989
## PRIN OCHII TINERILOR OFIŢERI DIN ACELE MOMENTE
### Perspectivă de istorie orală

INSTITUTUL REVOLUŢIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

**Constantin HLIHOR**

# DECEMBRIE 1989
## PRIN OCHII TINERILOR OFIŢERI DIN ACELE MOMENTE
### Perspectivă de istorie orală

Editura IRRD ’89
2019

Copertă şi tehnoredactare: Alina VLĂSCEANU
Redactor: Sorin STAICU

© 2019, Editura IRRD ’89, Bucureşti
Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate
IRRD ’89.

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României**
**HLIHOR, CONSTANTIN**
**Decembrie 1989 prin ochii tinerilor ofiţeri din acele momente : perspectivă de istorie orală** / Constantin Hlihor. - Bucureşti : Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, 2019

ISBN 978-606-8684-35-2

94

# CUPRINS

***Introducere*** ..... **7**

***Capitolul I***

***ISTORIA ORALĂ ŞI IMAGINEA REVOLUŢIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989***

*1.1. Imaginea evenimentelor din Decembrie 1989 în mentalul colectiv românesc* ..... **11**

*1.2. Memoria Revoluţiei române din decembrie 1989. Între controversă istoriografică şi partizanat politic şi ideologic* ..... **30**

*1.3. Documentarea și interpretarea Revoluţiei române din decembrie 1989 prin istoria orală* ..... **35**

*1.4. Decembrie 1989 prin ochii tinerilor ofiţeri de acum trei decenii* ..... **52**

***Capitolul II***

***DECEMBRIE 1989 ÎN AMINTIREA ŞI PERCEPŢIA TINERILOR OFIŢERI DIN ACELE ZILE***

2.1. Comandor (r) dr. Marian Moşneagu, *„De ce a devenit tot mai plauzibilă varianta unei lovituri de stat în decembrie 1989 în detrimentul Revoluţiei?”* ..... **60**

2.2. Col.(r) dr. Mircea Tănase, *„Nu credeam că revolta va lua dimensiuni care să impună intervenţia armatei”* ..... **87**

2.3. General de brigadă (r) prof. univ. dr. Adrian Stroea, *„Căderea regimului comunist s-a datorat poporului, dorinţei de libertate a acestuia şi a pactizării armatei cu acesta”* ..... **97**

2.4. Col.rez. Vasile I. Cucu, *„Am considerat că este inacceptabil ca un militar să fie implicat în acțiuni politice”* ..... **117**

2.5. Gl.bg.r. Vasile Ciornei, *„Nu știm adevărul despre Revoluția Română și nici despre evenimentele post revoluție”* ..... **141**

2.6. Col.(r) Constantin Abălăesei, *„Din păcate nu au existat suficiente informații pentru înțelegerea corectă a evenimentelor”*..... **157**
2.7. Lt. col. r. Mircea Diaconu, *„În orașul Ineu a fost prins șeful securității din Timișoara”*..... **173**
2.8. Col. r. Alexandru Ghindea, *„La ora derulării evenimentelor din decembrie 1989, atât Armata cât și populația nu erau pregătite pentru o confruntare cu aspecte ale războiului psihologic, în special în ceea ce privește dezinformarea, răspândirea de știri false etc.”*..... **183**
2.9. Lt.col.(rz). Cristian Florian Mirea, *„Dacă a fost revoluție sau lovitură de stat nu știu....”*..... **194**
2.10. Col. r. Laurentiu Dinu, *„A venit timpul – oricum, întârziat și tot de noi – să ne putem privi chipul în oglindă fără eticheta lipită pe frunte acum 30 de ani de Silviu Brucan...”*..... **209**
2.11. Col. r. dr. Costinel Petrache, *„Noi, tinerii, până pe la gradul de căpitan sau maior, mai degrabă să zic ofițerii din unitățile operative, nu știam cu adevărat ce se întâmplă, știam că România este în pericol”*..... **281**
2.12. Col. r. Ilie Haralambie, *„Când s-a dat alarma de luptă, în seara de 17 decembrie 1989, am crezut că există o amenințare externă reală”*..... **230**
2.13. Colonel r. dr. Constantin Moșincat, *„Soldatul, orice grad ar fi avut, era în misiune, și nu a fost pregătit – nici de comandanți, nici de secretarii de partid – să tragă în popor, căci servea și provenea din popor”*..... **238**

# Introducere

Ideea elaborării acestui volum a apărut pe parcursul activităţii de cercetare şi documentare pentru realizarea unui studiu ce are ca principal obiectiv o problemă larg abordată în istoriografia occidentală, şi nu numai, dar cu puţine preocupări în cea românească, şi anume, *Relaţia dintre militari şi puterea politică din România pe timpul crizelor politice majore, a revoltelor sociale şi a revoluţiilor în secolul al XX-lea*. Activitatea de documentare şi informare a fost limitată de două dificultăţi majore. Una a fost generată de reglementările actuale privind accesul la dosarele revoluţiei din 1989, atât la cele existente în Arhiva Ministerului Apărării[1], cât şi la cele care se găsesc la arhiva Senatului României şi ale unor instanţe judecătoreşti, iar cea de-a doua se referă la faptul că majoritatea informaţiilor de arhivă sau edite ce privesc implicarea militarilor în acţiunile în care aceştia au fost angajaţi pe parcursul prăbuşirii regimului comunist privesc, în special, activitatea cadrelor superioare din conducere a armatei. Foarte puține informații în spațiul public postdecembrist sunt legate de modul în care au reacționat, cum au perceput evenimentele tinerii militari cei care în fapt s-au aflat în contact nemijlocit cu revoluționarii în marile orașe sau au gestionat preluarea puterii de noile autorități după destructurarea administrației sistemului socialist la nivel local.

Am pornit, prin urmare, în acest demers de la nevoia valorizării imaginii Revoluţiei române rezultată din cazurile particulare ale militarilor care s-au aflat nemijlocit în centrul acţiunii sau au fost martori ai evenimentelor şi sunt dispuşi să ofere, prin ceea ce îşi amintesc, câteva repere cu privire la ceea ce s-a petrecut în acele zile. Este important acest lucru deoarece avem de-a face cu imagini care izvorăsc din amintiri diferite în funcţie de locul unde s-au aflat la un moment dat actanţii. În primele zile ale revoltei populare de la Timişoara, Bucureşti, Braşov, Arad, Cluj şi alte centre administrative ale ţării, militarii s-au aflat pe „*baricada opusă*" „*baricadei demonstranţilor*" prin însăşi esenţa locului

[1] Menționez că am putut consulta în Arivele Militare Naționale Române doar două dosare din Fondul *Revoluția Română din decembrie* pentru care mulțumesc conducerii și lucrătorilor de la sala de lectură.

şi rolului pe care orice armată îl are în societate. Cele două alcătuiesc un tot cu o imagine integrată. Imaginea *baricadei opuse,* în mentalul colectiv, pentru acele zile este astăzi extrem de controversată şi virusată cu multe elemente care sunt generate nu numai din promovarea unei imagini interesate, ci mai ales din lipsa unei mase critice de informaţii care să *corecteze* acolo unde este cazul sau dimpotrivă să întărească un contur deja format în acord cu principiile adevărului istoric. Calea spre realizarea acestor deziderate a venit de la utilizarea metodei specifice istoriei orale.

În istoriografia occidentală apelul la acest gen de creare a resurselor de informare acolo unde lipsesc documentele de arhivă sunt tot mai frecvente în ultimele decenii ale secolului XX, chiar dacă dezbaterile pe tema statutului şi rolului istoriei orale continuă între adepţii acestui curent şi adversarii ei. Din această dezbatere un câştig cert l-a avut însăşi cercetarea istorică deoarece în rândul ambelor tabere, în ultima perioadă, s-a încetat a se mai vorbi despre o memorie unică, impunându-se utilizarea pluralului în locul singularului şi se face referire la mai multe memorii, la mai multe urme lăsate de acelaşi eveniment, care se sedimentează, în timp, în conştiinţa individuală, ca şi în cea colectivă[2].

Decembrie 1989 are în mentalul colectiv o imagine multiplă pe o axă care merge de la afirmarea caracterului revoluţionar al evenimentelor până la contestarea acestui caracter şi plasarea sa în funcţie de diferite interese dar şi de percepţiile rezultate ale unui pluralism de reprezentări la cele specific loviturilor de stat sau se încadrează în teoria conspiraţiei.

A creiona prăbuşirea regimului Nicolae Ceauşescu prin „ochii" participanţilor pentru a construi unele „decupaje" din acea realitate este o muncă necesară cercetărilor viitoare atunci când informaţiile din arhivă lipsesc. Sunt extrem de puţine documentele de arhivă care să consemneze ceea ce s-a întâmplat pe baricada revoluţiei apărută în epicentrul evenimentelor – Timişoara şi Bucureşti – dar şi în alte locuri deoarece s-au cercetat doar acele evenimente care s-au soldat cu morţi şi răniţi iar multe dintre acestea se găsesc în arhivele parchetelor şi în cele istorice. Metoda şi tehnicile de istorie orală permit reconstituirea unor evenimente şi fapte care mai există doar în memoria fiecărui participant. Este şi principala ipoteză de lucru care a stat la baza elaborării prezentului volum. S-a încercat reconstituirea diferitor „momente" prin ochii tinerilor ofiţeri, comandanţi de subunitate din cadrul trupelor trimise de liderii politici şi militari ai acelor timpuri să „apere cuceririle revoluţionare" în fapt să apere regimul Nicolae Ceauşescu de propriul popor revoltat.

[2] A se vedea printre altele şi studiul elaborat de un tânăr cercetător cu preocupări în domeniu, Iulia-Dorina Stanciu, *Al doilea război mondial între istorie şi memorie: mărturii din Ţara Făgăraşului,* în **Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti**, nr. 19, 2013, p. 133-152.

Chestionarul a fost construit în aşa fel încât să rezulte portretul social şi profesional al tânărului ofiţer comandant de pluton sau companie, cât şi o imagine de ansamblu a modului cum acesta a acţionat în acele zile. Era acest om prin poziţie socială şi economică diferit de masa revoltată? Avea de apărat privilegii economice? Era prin educaţie şi instruire un fanatic apărător al ideologiei marxiste? Care au fost trăirile lor din momentele în care erau huiduiţi şi acuzaţi de o parte a populaţiei revoltate că apără un regim odios? Cum au perceput primele aclamaţii şi chemarea de a se alătura revoltei. Ce ecou a avut în sufletul lor *„Armata e cu noi”!* Răspunsurile la aceste întrebări pe care cititorii le vor găsi în paginile acestui volum vor completa imaginea pe care unii dintre ei şi-au construit-o în decursul celor trei decenii scurse de la evenimentele din decembrie 1989.

Specificul profesiei şi natura împrejurărilor au pus pe aceşti ofiţeri într-o situaţie aparent fără ieşire. Ca militar trebuia să respecte jurământul militar şi ordinele primite din partea celor aflaţi la putere, dar ca oameni care se confruntau cu aceleaşi lipsuri şi greutăţi generate de autorităţile de partid şi de stat erau de partea „cealaltă” a baricadei, a revoluţionarilor! Astăzi după trei decenii este greu de re-constituit atmosfera şi tensiunea acelor momente ori acestea au determinat apariţia sau nu a unor evenimente care au avut urmări dramatice. Pentru a *re-constitui* imaginea diferitelor momente din zilele prăbuşiri regimului Ceauşescu prin „ochii” tinerilor ofiţeri de atunci au fost stabilite câteva criterii. Cel mai important era cel al gradului şi a funcţiei avute în cadrul unităţii militare din care făcea parte. Au răspuns la întrebările din chestionar ofiţeri cu gradul de căpitan. Aceştia comandau subunităţi care au fost în direct contact cu mulţimea revoltată. Erau executanţi direcţi şi ultimi în misiunea primită. Interesul de a „fabrica” o anume imagine a evenimntelor era extrem de scăzut sau chiar lipsea.

S-a avut în vedere ca repondenţii să nu fie doar dintr-o anume structură a forţelor armate. Au răspuns la întrebări ofiţeri din unităţi de infanterie, artilerie, chimie, marină, aviaţie şi, foarte important, chiar unii ofiţeri din aparatul politic al unităţilor militare. Pentru a se realiza un minim de condiţii în a se manifesta cât mai mult posibil un spirit de neutralitate şi nepartizanat politic s-a urmărit ca nici unul dintre repondenţi să nu mai facă parte din structurile actuale ale armatei şi să nu fi fost în una din poziţiile de „profitor” sau „victimă” a revoluţiei. Armata este un corp social cu trăsături puternic particularizate iar modul ei de acţiune nu poate fi influenţat de factori aleatori sau întâmplători, ci este rezultatul unei pregătiri şi educaţii cu un caracter aparte. Din această perspectivă am optat ca la chestionar să răspundă şi ofiţeri care nu au fost direct

„la contact" cu oamenii revoltaţi. Au avut aceleaşi sentimente şi trăiri ca cei care au acţionat în stradă. Este o posibilă explicaţie de ce România nu a căzut pradă unui război civil aşa cum s-a întâmplat în alte societăţi care s-au confruntat cu acţiuni populare de răsturnare a unor regimuri de dictatură personală dacă ne referim doar la „Primăvara arabă".

Acest volum nu îşi propune să ofere alternativă la una sau alta dintre imaginile evenimentelor din Decembrie 1989, să combată una dintre ele pentru a o întări pe alta ci să se alăture, întrucâtva, altor iniţiative care au ca scop adunarea a cât mai multor surse de informare pentru a se putea cerceta evenimentele care au condus la prăbuşirea regimului comunist în acord cu principiile şi cerinţele adevărului istoric. Se doreşte a fi doar o „cărămidă" în plus aşezată la temelia cunoaşterii adevărului despre Decembrie 1989 dar şi un îndemn de a se continua pe acest drum în beneficiul cunoaşterii şi înţelegerii istoriei trecutului imediat al românilor care naşte uneori (prea) multe patimi şi (re)interpretări interesate! Este totodată şi un instrument de lucru pentru cei care se ocupă de cercetarea evenimentelor care au condus la prăbuşirea regimului Ceauşescu.

Nu în ultimul rând, trebuie menţionate mulţumirile care se cuvin celor care au dat substanţă acestui volum. Tineri ofţeri ai armatei române în acele zile dramatice. Unii dintre ei au fost nevoiţi, prin natura funcţiilor ce le îndeplineau, să facă faţă unor situaţii greu de imaginat într-o situaţie de linişte şi pace socială. Cu toţii însă au contribuit la completarea imaginii evenimentelor din decembrie 1989, imagine care este într-o permanentă dinamică de creere şi re/creere în funcţie de informaţiile, amintirile şi documetele care apar sub lupa istoricului.

# CAPITOLUL I

# *ISTORIA ORALĂ ŞI IMAGINEA REVOLUŢIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989*

## 1.1. Imaginea evenimentelor din Decembrie 1989 în mentalul colectiv românesc

Au trecut trei decenii de la unul dintre cele mai importante dar şi extrem de controversate momente ale istoriei recente a românilor – decembrie 1989. În căutarea adevărului despre ceea ce s-a întâmplat în acel moment au trudit istorici, analişti media, jurnalişti şi specialişti ai domeniului justiţiei dar iată că după aproape trei decenii nu avem o imagine care să fie, din perspectiva adevărului, acceptată de o largă majoritate a societăţii româneşti aşa cum s-a întâmplat în cazul altor mişcări revoluţionare din istoria modernă a României. Sondajele de opinie efectuate în ultimii ani, de instituţii de specialitate din ţară, indică o imagine egal polarizată între cei care consideră că, în decembrie 1989, a fost o revoluţie în care factorul intern a avut rol hotărâtor şi cei care cred că a fost o lovitură de stat efectuată cu ajutor străin de personalităţi din eşalonul doi al nomenclaturii comuniste. Un asemenea sondaj efectuat la trecerea a două decenii de la evenimente arăta o polarizare în jurul cifrei de 45% dintre repondenţi[1] iar un altul efectuat cinci ani mai târziu indică o scădere a cifrei la 33,5% fără să fie afectată paritatea[2]. Din această perspectivă pare să se confirme aserţiunea profesorilor James H. Liu şi Denis J. Hilton de la Universitatea

[1] Sondaj IRES, *60% dintre români regretă moartea lui Nicolae Ceaușescu*, 22 decembrie 2010, online https://www.hotnews.ro/stiri-esential-8149536-sondaj-ires-60-dintre-romani-regreta-moartea-lui-nicolae-ceausescu.htm accesat la 23 noiembrie 2018.

[2] INSCOP, *Aproape 80% dintre români nu știu adevărul despre ce s-a întâmplat în decembrie 1989*, 22 Dec 2014, online https://www1.agerpres.ro/social/2014/12/22/inscop-aproape-80-dintre-romani-nu-stiu-adevarul-despre-ce-s-a-intamplat-in-decembrie-1989-09-24-01, accesat la 23 noiembrie 2018.

Wellington (Noua Zeelandă) și Universitatea Toulouse II din Franța care au ajuns, în cercetările lor, la concluzia că „în timp ce fiecare popor are o istorie, nu toate popoarele au o reprezentare socială consensuală a istoriei lor, să nu mai vorbim de o chartă istorică”[3], în sensul unui tratat de istorie în care evenimentele să fie *re*-constituite în baza unui consens social al semnificaţiilor ce le sunt atribuite.

În istoria popoarelor „există adesea un acord substanțial asupra a ceea ce constituie evenimentele și personalitățile majore ale unei epoci istorice, dar cercetarea a arătat că există și o contestație substanțială asupra semnificației și relevanței acestora pentru societatea actuală”[4]. Acest lucru se întâmplă şi pentru că „reprezentările sociale ale istoriei reflectă adesea conflictele reale dintre diferite grupuri”[5] politice, sociale etnice sau religioase dintr-o societate. Dacă reprezentările în mentalul colectiv ale istoriei sunt naraţiuni despre politică și război, atunci acestea ar trebui să funcționeze ca adevăruri pentru acele grupuri pentru a-și identifica „prietenii”, „dușmanii” și misiunea grupului[6]. Rolul protagonistului și adversarului în conflictul dintre grupuri precum în cazul unui război civil sau în cazul unei revoluţii este deosebit de bine conturat în naraţiunile istorice. Pentru multe națiuni se constată că imaginea revoluției poate fi pentru unii oameni politici/lideri din timpul acelui conflict social/ revoluție o cale care să conducă la o aură istorică excepțională împărtășită de o anumită parte a societăţii iar pentru adversarii lor politici, aflaţi în competiţie pentru accederea la putere, un instrument pentru a-i demoniza şi a le afecta în percepţia opiniei publice aura. Acest fenomen este uşor de constatat în cazul revoluţiilor care s-au desfăşurat în secolul al XX-lea în centrul şi sud estul continentului european.

Aceste două tipuri de reprezentări/imagini s-au manifestat cu aceiași măsură și în timpul evenimentelor din decembrie 1989 și au marcat mentalul colectiv al societăţii dar şi opinia publică internaţională cu o dinamică surprinzătoare în timp. În zilele prăbuşirii regimului comunist şi în lunile care au urmat, imaginea dominantă era cea a revoluţiei/revoltei populare[7]. Ulterior, mai ales după ce nimeni nu a putut da un răspuns credibil cu privire la întrebarea cine sunt teroriştii dar şi ca urmare a utilizării evenimentelor ca

[3] James H. Liu, Denis J. Hilton, *How the past weighs on the present: Social representations of history and their role in identity politics*, în **British Journal of Social Psychology**, no. 44, 2005, p. 6.

[4] Ibidem, p. 7.

[5] Ibidem, p. 8.

[6] Ibidem, p. 10.

[7] Ioana Literat, *„Original Democracy”: A Rethorical analysis of romanian post-revolutionary discourse and the Universitz Square protests of June 1990,* în **Central European Journal of Communication**, no. 1, 2012, p. 28.

„armă" în bătălia electorală pentru putere a apărut imaginea unei conspiraţii externe sau a unei lovituri de stat efectuate cu un pregnant sprijin extern, atribuit cu precădere Moscovei şi anturajului lui Mihail Gorbaciov. Referindu-se la acest aspect, Anneli Ute Gabanyi sesizează cu acribie ştiinţifică faptul că „violența evenimentelor post-Ceaușescu din România a fost de la început nu o parte spontană a procesului revoluționar, ci un element introdus conștient de diferiți actori pentru a atinge obiectivele specifice. În împrejurări care nu au fost încă elucidate, demonstranții pașnici din Timișoara în decembrie 1990 au devenit violenți. Violența a fost folosită împotriva soldaților trimiși pentru a apăra ceea ce li s-a spus că nu era regimul de guvernământ, ci patria însăși. Forțele de securitate au folosit violența pentru a determina izbucnirea revoltei populare. Scenariul revoltei de la Brașov realizată cu doi ani mai devreme a fost o repetiție pentru revolta de la Timișoara. Analiza protestelor de la Brașov din 1987 a demonstrat că, fără violență introdusă din afară, populația nu va ajunge singură la pragul metafizic al violenței, istoria României fiind marcată de violență, anarhie, erupțiile mâniei țărănești odată ce răbdarea proverbială a poporului său este tensionată dincolo de rezistență"[8].

Alţi istorici şi cercetători ai evenimentelor au conturat, în urma analizelor efectuate, imaginea unei lovituri de stat. La început ca o alternativă la mainstream-ul opiniei majoritare. „Speculațiile, atât în documentele românești, cât și în cele occidentale, că înlăturarea lui Ceaușescu a fost rezultatul unei lovituri de stat, construită de forțele puternice ale Frontului Salvării Naționale (FSN), membre ale unei conspirații de lungă durată, datează din primele zile ale revoluție"[9]. Şi foarte interesant că, în spaţiul românesc această imagine este aruncată de către ziariştii care construiau o presă care se contura ca fiind antisistem[10] iar în afara ţării mai ales în spaţiul francez imaginea pare a fi construită ca produs al cercetării şi analizei. Dealtfel în Franţa unde apar şi primele lucrări pe tema loviturii de stat din decembrie 1989[11]. După un deceniu de la evenimente apare şi teoria unui război civil care s-a desfăşurat pe fondul revoluţiei române[12] iar după trei decenii dezbaterea academică este axată nu

[8] Anneli Ute Gabanyi, *Romania's Unfinished Revolution,* online https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/OP%2033_0.pdf accesat la 30 octombrie 2018.

[9] Ibidem.

[10] Ion Cristoiu, *22 decembrie 1989 – O după amiază cu prea multe întrebări*, în **Expres** din 23 februarie 1990.

[11] Ion Dragoş Mateescu, *The perception of the West upon the Romanian transition after the Romanian Revolution from December 1989. A historical perspective. The 1990's period,* în **RSP**, No. 59, 2018, p. 13.

[12] A se vedea pe larg, Craig Young, Duncan Light, *Multiple and contested geographies of memory:*

atât asupra consecinţelor produse în societate (este vorba de schimbarea unui regim politic!) ci asupra modului cum sunt definite aceste evenimente. La aceasta se adaugă şi faptul că analiza de cele mai multe ori cade în sfera justiţiei şi a moralei care conduc automat la bătălia politică pentru putere iar prima victimă este însăşi adevărul istoric. A se face dreptate celor care au avut de suferit în urma evenimentelor din decembrie 1989 nu înseamnă că s-a ajuns şi la adevărul istoric deoarece nu se poate pune semnul egalităţii între adevăr juridic şi adevărul istoric[13].

Faptul că există o dispută asupra definirii evenimentelor care au schimbat cursul societăţii române, la sfârşitul secolului trecut, nu ar trebui să genereze nici îngrijorare şi nici frustrare în rândul societăţii româneşti cu atât mai puţin printre istorici şi cercetători ai fenomenelor de ruptură în evoluţia politică şi socio-economică din istoria naţională şi universală. Este un proces natural rezultat al dinamicii politico-sociale şi nu este ceva specific doar nouă românilor. Definirea de către istorici a momentelor de schimbare radicală/ ruptură din societatea modernă engleză este şi astăzi un teritoriu de dispută printre istorici şi nu numai. Unii le definesc ca fiind *războaie civile*[14] iar alţii le-au numit „*puritan Revolution*" (Revoluţia puritană), „*mare răscoală*"[15] deşi în secolul al XVII-lea conceptul nu avea o circulaţie atât de mare şi cu siguranţă nu avea sensul şi semnificaţia atribuită în secolul XX[16]. Alţi istorici atribuie

*remembering the 1989 Romanian 'revolution',* în D. Drozdzewski, S. de Nardi, E. Waterton, eds., *Memories, Place and Identity: Commemoration and Remembrance of War and Conflict,* Routledge, London, p. 56-73.

[13] A se vedea pe larg, Constantin Hlihor, *Decembrie 1989. Percepţie şi interpretare istorică* în Constantin Hlihor, coord., *Revoluţia română din decembrie 1989 şi percepţia ei în mentalul colectiv. Obiectivitate şi subiectivitate. Neutralitate şi părtinire*. Studii, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014, p. 86-94; Jocelyn Néron, *La justice et l'histoire face aux procès pour crimes contre l'humanité: entre la mémoire collective et la procédure*, on line, http://www.archipel.uqam.ca/3844/1/M11955.pdf; Adrian Cioflâncă, *Istorie şi justiţie Un model german pentru "procesul comunismului",* on line, http://phantasma.ro/wp/?p=1546, Carlo Ginzburg, *Checking the Evidence: The Judge and the Historian*, în "*Critical Inquiry*", Vol. 18, No. 1 (Autumn, 1991), p. 79-92.

[14] A se vedea ca exemplu John Adamson, *Introduction: High Roads and Blind Alleys – The English Civil War and its Historiography,* in John Adamson ed., *The English Civil War: Problems in Focus*, Palgrave MacMillan, New York, 2009.

[15] John Morrill, *Oliver Cromwell and the English Revolution*, Longman, London & New York, 1991; E.W. Ives, *The English Revolution 1600-1660,* Edward Arnold, London, 1968.

[16] A se vedea Mikko Jakonen, *Thomas Hobbes on Revolution,* în **Rupture(s) en Révolution, Perceptions et gestions de la rupture en période révolutionnaire,** No. 5, 2011, Actes des journées d'étude des 28 et 29 octobre 2010 organisées par l'Institut d'Histoire de la Révolution française, en collaboration avec l'Université de Fribourg (Suisse) et de Jyväskylä (Finlande),

semnificaţia de revoluţie unei întregi perioade istorice[17] având în vedere principala caracteristică, acea de procesualitate a evenimentelor care au marcat intrarea societăţii engleze în modernitate. Nu lipsesc din analiză nici perspectiva dual a procesului de ruptură în schimbarea unui regim politic în Anglia secolului al XVII-lea în sensul că revoluţia conţine şi o etapă/secvenţă de război civil[18]. Aceste dispute istoriografice în societatea engleză nu sunt transferate în lupta politică şi, prin urmare, nici nu există o bătălie a imaginilor pentru o ruptură sau alta din dinamica societăţii.

Ar trebui să îngrijoreze faptul că istoria Revoluției române din decembrie 1989 este de multe ori re-scrisă din perspectiva utilizării ei ca armă în bătălia politică[19]. Istoria, în cel mai simplu înţeles, este ceea ce s-a întâmplat în trecut ca produs al acţiunii umane într-un timp şi spaţiu bine precizate. Totuşi, ceea ce s-a întâmplat în trecut nu rămâne întotdeauna în acel timp istoric, ci este adus în memoria colectivă de cercetător pentru cunoaşterea adevărului. În aceste condiţii, potrivit cercetărilor întreprinse de Jay Winter, crearea şi diseminarea narațiunilor despre trecut sunt făcute pentru a exprima o anume politică, lucru evident mai ales în cazul mişcărilor naţionaliste[20]. Din păcate, de unele evenimente istorice cu puternică încărcătură, de emoţie socială, cum ar fi victimele unor războaie civile, interetnice sau a unor revoluţii sociale este interesată şi mass-media care dorește să inițieze imaginea trecutului pentru impunerea unei *agende* utile în diferite campanii comandate de instituţii sau personalităţi ale vieţii publice.

Cei care fac acest lucru pornesc de la premisa că istoria are un puternic rol social, că ajută „la poziționarea în coantumul propriei noastre vieți" că ne permite să „comparăm trecutul cu prezentul"[21] şi poate fi astfel un factor de influențare a modui cum este privit prezentul. Istoria are un rol activ în

online http://journals.openedition.org/lrf/321 accesat la 1 noiembrie 2018.

[17] Christopher Hill, *The Century of Revolution 1603-1714,* Routledge, London and New York, 2006.

[18] Robert Ashton, *The English Civil War. Conservatism and Revolution 1603-1649*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1979).

[19] A se vedea şi Jan Marinus Wiersma, *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*, in Hannes Swoboda and Jan Marinus Wiersma, eds., *Politics of the Past: The Use and Abuse of History,* Renner Institut, 2009, p. 15-29; Justyna Prus, *Russia's Use of History as a Political Weapon*, în **Policy Paper**, no.12(114), May 2015, online, http://www.pism.pl/files/?id_plik=19763, accesat la 1 noiembrie 2018.

[20] Jay Winter, *The Generation of Memory: Reflections on the "Memory Boom" in Contemporary Historical Studies*", în **Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research** Vol. 1, no. 0 (March 2007), p. 369.

[21] Eric. J. Hobsbawm, *On History*, London, 1998, p. 32-33.

formarea memoriei colective și „astfel ne este mediată conștiința”[22] și în acest fel ne creem o anumită imagine/reprezentare asupra unui eveniment istoric care a marcat într-un fel sau altul colectivitatea. Este baza de pe care se construiesc identitatea de sine şi cea colectivă, sistemele de credință, viziunile lumii și ideologia pe care o acceptăm ca factor de modelare a societăţii prezente. În aceste condiţii, oamenii politici aduc în memoria colectivă a prezentului acele evenimente  istorice care servesc interesului lor politic când se află la putere sau se află în competiţie electorală pentru a accede la putere. Exemplul menţionat în acest sens de istoricul Neagu Djuvara este edificator. Într-un text publicat de revista *Academia Caţavencu*, la 17 noiembrie 2010, acesta afirma că „În cursul campaniei alegerilor prezidenţiale din noiembrie 2009, aflându-mă în timpul confruntării dintre cei trei candidaţi în rândul susţinătorilor lui Crin Antonescu, l-am auzit la un moment dat pe domnul Traian Băsescu zicând că e un adevărat scandal că de 20 de ani nu s-a început încă procesul celor care au născocit monstruoasa minciună a teroriştilor lui Ceauşescu”[23]. Este un truism a spune că respectivul candidat nu se afla în competiţie pentru aflarea adevărului privind teroriștii și cine a tras în populaţie după înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, ci în campanie electorală, în competiţie cu PSD. A utilizat istoria pentru discreditare deoarece pentru o parte a societăţii PSD era perceput a fi urmaşul PCR. Prin această operaţiune de manipulare a unui fapt istoric se urmărea crearea în opinia publică a unei imagini defavorabile contra candidatului său în competiţia prezidenţială prin asocierea sa la *mitul* promovat de adversarii FSN că acest partid este continuatorul fostului PCR. În acest caz nu s-a urmărit atenţionarea asupra nevoii de cunoaştere a adevărului, ci crearea unei emoţii care să mute centrul de favorabilitate a alegătorului de la un candidat la altul. Referindu-se la aceste aspecte istoricul rus A.I. Miller subliniază că politica memoriei poate fi urmărită numai din poziția unei „victime”, deoarece necesită folosirea suferinţelor din trecut nu numai ca o forță mobilizatoare, ci și pentru „exportul de vinovăție”[24].

Înţelegerea unei astfel de manipulări psihologice a memoriei colective ar putea ajuta la depășirea tentaţiei de a se utiliza evenimentele din trecutul istoric

[22] Jan-Werner Müller, *Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory*, in Jan-Werner Müller, ed., *Memory and Power in Post-War Europe*, Cambridge 2002,  p. 1.

[23] Djuvara Neagu, *Scrisoare deschisă către Traian Băsescu*, în **România Liberă.ro**, online https://romanialibera.ro/aldine/reportaje/scrisoarea-lui-neagu-djuvara-catre-traian-basescu-255175 accesat la 2 noiembrie 2018.

[24] Constance de Saint-Laurent, *Personal trajectories, collective memories: Remembering and the life-course*, in Culture & Psychology 23, issue 2, p. 263-279, 2017.

imediat în scop politic pentru că pe termen lung aceasta va încuraja conflictul în societate[25] şi nu va stimula reflecţia şi deschiderea de noi posibilităţi pentru viitor, de a se cunoaşte adevărul istoric. În acest mod se urmăreşte modelarea trecutului în naraţiuni şi imagini care sunt construite nu plecând de la ceea ce s-a petrecut în istorie, ci de la ceea ce se doreşte a fi oferit publicului consumator de istorie. Naraţiunea istorică modifică interesat istoria ca *realitate*[26]. Devine un instrument, o armă pentru a profita în mod ilegal de legitimitate şi pentru a-şi crea avantaje pentru scopuri şi obiective politice clare. Istoria Revoluţiei Române din decembrie 1989 a devenit, încă din primele zile de după căderea regimului Ceauşescu, un instrument în arena politică[27] prin manevrarea, calchierea sau inventarea unor „*explicaţii*", „*informaţii*", false surse care să dezlege misterul teroriştilor, să identifice autorii războiului radioelectronic sau pe autorul punerii în scenă a primul *război mediatic*[28] din istoria universală.

Referindu-se la cauzele care conduc la instrumentalizarea istoriei în lupta politică, Florin Constantiniu remarca nerezolvarea problemei teroriştilor, în care „partea înfrântă nu a lăsat nici un mort, nici un rănit şi nici un prizonier", „prin urmare – preciza acesta – atâta timp cât această problemă a teroriştilor nu este elucidată, rămâne, aş spune, un spaţiu pentru interpretări mai mult sau mai puţin ştiinţifice, fiindcă din păcate amestecul, intruziunea politicului este foarte puternică"[29]. Din această perspectivă, istoriografia şi literatura generată de analiza, descrierea şi rememorarea faptelor petrecute în spaţiul românesc, începând cu 17 decembrie 1989 şi în perioada ce a urmat, poate fi asemănată cu un „câmp de bătălie", cu tabere bine conturate ce încearcă să impună imaginea propriului şi unicului său „*adevăr*".

În această bătălie adevărul istoric se substituie adesea emoţiilor şi sentimentelor care nu izvorăsc neapărat din raţiunea cunoşterii trecutului, ci mai ales din stereotipurile şi psihofixaţiile de ordin istoric cultivate de o anumită istorie populară referitoare la evenimentele din Decembrie 1989 în

---

[25] Ibidem.

[26] Prof. Dr. Gheorghe Gorun, *Istorie şi politică. Instrumentalizarea şi mitizarea istoriei în România comunistă,* în **Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi"** din Târgu Jiu, Seria Litere şi Ştiinţe Sociale, Nr. 3/2010, p. 90.

[27] Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere*, Editura All, Bucureşti, 2005.

[28] A se vedea şi Dana Mustaţă, *The Revolution Has Been Televised … Television as Historical Agent in the Romanian Revolution,* în Journal of Modern European History/Zeitschrift für moderne europäische Geschichte/Revue d'histoire européenne contemporaine Vol. 10, No. 1, Media History after 1945 (2012), p. 76-97.

[29] Citat după dr. Alexandru Grigoriu, *Cui îi e frică de Revoluţia Română?* în **Caietele Revoluţiei** Nr. 4 (59)/2015, p. 5.

care adevărurile se mixează cu fapte și acțiuni specific teoriei conspirației. Și aceasta se întâmplă deoarece „atenția față de istoria care se adresează emoțiilor a câștigat recent o mare trecere printre istorici, dar emoția în scrierea istoriei rămâne departe de a fi un lucru respectabil”[30]. Istoricii se află adesea într-o situație inconfortabilă când emoțiile create de fapte petrecute pe timp de război sau revoluție socială sunt exploatate de liderii politici lipsiți de scrupule[31]. Printre istorici s-au strecurat adesea oameni interesați, în special cei angajați în bătălia pentru putere în România postdecembristă, de a crea o anumită imagine a evenimentelor în mentalul colectiv românesc. Referindu-se la acest aspect, istoricul american Richard Andrew Hall aprecia că „aceștia sunt oamenii care au stabilit agenda și au alcătuit cadrul discursului despre Decembrie 1989 – care au arătat cum ar trebui să privească societatea aceste evenimente – și, astfel, printre personalitățile din opoziție relatările lor sunt cele mai importante”[32]. Astfel că în numele adevărului istoric efortul de a afla ce s-a întâmplat, de ce evenimentele au avut un anume curs și nu altul, a fost mutat centrul de greutate de pe tărâmul cercetării științifice obiective, nepartizane pe cel al competiției politice unde imagologia și managementul percepțiilor sociale au substituit instrumentele istoricului.

Acest pericol pândește și astăzi pe unii cercetători care abordează istoria trecutului prezent iar răsturnarea regimurilor comuniste, deși, s-a făcut acum trei decenii face parte din istoria recentă a Europei. Situarea observatorului/ cercetătorului evenimentelor din Decembrie 1989 pe o platformă ideologică opusă celor care au acționat pentru răsturnarea de la putere a regimului comunist alterează capacitatea acestuia de a percepe neutru evenimentele și de a fi obiectiv în interpretarea lor. Istoricul, în asemenea împrejurare, devine partinic, indiferent dacă este sau nu conștient de acest lucru. Acest fapt a fost sesizat printre alții și de jurnalistul slovac Martin M. Simecka care a constatat că preocuparea pentru a cunoaște trecutul ultimilor douăzeci de ani a fost, de fapt, mai mult „o luptă pentru legitimitate din partea celor care ar trebui să interpreteze

---

[30] Beverley C. Southgate, *History meets fiction*, Routledge, New York, p. 2009, p. 44.

[31] A se vedea mai multe, Chad Berry, Lori A. Schmied, Josef Chad Schrock, *The Role of Emotion in Teaching and Learning History: A Scholarship of Teaching Exploration*, în **The History Teacher,** Volume 41, Number 4, August 2008, p. 437-452; Friderike Heuer, Daniel Reisberg, *Vivid Memories of Emotional Events:The Aecuracy of Remembered Minutiae*, in *Memory & Cognition*, no. 18, 1990, p. 496-506.

[32] Richard Andrew Hall, *Rescrierea istoriei Revoluției. Triumful revizionismului securist în România de după Ceaușescu,* traducere Marius Mioc, în **Memorial 1989**, Buletin științific și de informare, 1 (10) / 2012, Timișoara, p. 12.

istoria”[33]. În opinia sa dreptul de a lupta pentru legitimitate aparține celor care au suferit sau au fost marginalizați de fostul regim: foștii deținuți politici, disidenții din perioada de după invazia sovietică în Cehoslovacia, pragmaticii așa-numitei „zone gri” etc. Acest drept izvorăște dintr-un fel de consens social, conform căruia dreptul de a interpreta istoria aparține mai degrabă victimelor decât celor care sunt vinovați. Acest drept este perceput ca o recompensă, și, de asemenea, ca un semn de respect pentru generația pe care o numește „generația tatălui meu”[34]. Aceștia au fost comuniști convinși în tinerețea lor, reformiști în anii ’60 și disidenți curajoși în anii ’70 și ’80. Înțelegerea pe care o are analistul slovac asupra perspectivei de cercetare și scriere a istoriei recente este surprinzătoare, mai ales că nu aparține unui istoric de profesie.

Istoria recentă nu poate fi golită de evenimente și adusă doar la o perspectivă la fel de săracă și partinică, așa cum a fost istoriografia comunistă, atunci când istoricii din perioada comunistă analizau perioadele anterioare regimului comunist. Oamenii care au trăit în perioada regimului comunist alcătuiesc „coloana vertebrală a istoriei cehe în calitate de participanți, creatori și de critici duri în același timp. Cine mai poate avea o astfel de cunoaștere intimă a comunismului în toate manifestările sale? Cine altcineva ar trebui, atunci, să aibă dreptul de a interpreta istoria? Această generație a produs o operă colectivă incredibilă – analize subtile și romane de clasă mondială – ca parte a unui exercițiu de auto-reflecție, care este, probabil, fără precedent în istoria cehă. Dar aici e paradoxul: opera acestei generații e atât de monumentală ca aceasta să devină propriul monument. Și, după cum știm, funcția monumentelor este de a oferi o versiune stilizată, sau în cel mai rău caz o versiune mitologică, asupra trecutului, mai degrabă și nu o interpretare neutră”[35].

Este cunoscut faptul că istoricul în scrierile sale nu poate să se mențină într-o neutralitate axiologică perfectă, însă, efortul de a se menține pe această linie și de a păstra obiectivitatea în cercetarea istorică trebuie să fie mereu în conștiința sa. Şi totuşi partizanatul şi subiectivitatea unor istorici în legătură cu evenimentele din Decembrie 1989 este evidentă în istoriografia română şi nu numai[36]. Cunoașterea căilor și vectorilor care conduc la interpretări părtinitoare și la abandonarea neutralității axiologice este o bună cale pentru

[33] Martin M. Simecka, *Still not free. Why post ’89 history must go beyond selfdiagnosis,* în Eurozine, on line, http://www.eurozine.com/articles/2009-05-29-simecka-en.html accesat la 31 octombrie 2018.

[34] Ibidem.

[35] Ibidem.

[36] Constantin Hlihor, *op. cit*., p. 76-79.

evitarea propagandei politice pe suport istoric. Istoricul nu trebuie să se erijeze în apărătorul unora împotriva altora; el nu poate să anuleze unele fapte din memoria oamenilor pentru a da altora un loc nemeritat, ci doar să atragă atenţia asupra unor judecăţi de valoare rezultate din cercetarea istorică. Istoricul încearcă să deosebească faptele istorice unele de altele prin raţiunea analizei ştiinţifice, să le definească caracterul, să le determine rezultatele în dezvoltarea generală a istoriei. Reputatul istoric Gabriel Monod referindu-se la aceste aspecte aprecia că cercetătorul trecutului „nu face procesul Monarhiei în numele Feudalităţii, nici al lui '89 în numele Monarhiei. El arată legăturile necesare ce unesc Revoluţia de Vechiul Regim, Vechiul Regim de Evul Mediu, Evul Mediu de Antichitate, notând fără îndoială greşelile comise şi care e bine să fie cunoscute pentru a evita repetarea lor, dar amintindu-şi mereu că rolul său constă înainte de toate în a înţelege şi a explica, nu a lăuda şi a condamna"[37].

Neutralitatea axiologică nu înseamnă încercarea de a pune în paranteză propriile valori sau crearea unui câmp aseptic al cunoaşterii ştiinţifice obiective, ci analiza istorică nepartinică şi cu bună-credinţă. Dacă istoricii ar sta deoparte de disputa de idei purtată în societate pe marginea căderii regimului comunist din România pe motiv că aceasta se poartă în termenii disputelor politice ar crea un „gol" care ar fi imediat umplut de specialişti în manipulare şi propagandă politică. Referindu-se la acest aspect, Alan Bullock aprecia că „nu există forţă mai mare de propagandă pentru mobilizarea sentimentelor de mânie şi indignare şi a pasiunilor politice, rasiale şi religioase din oameni decât istoria falsificată"[38]. Margaret MacMillan a avertizat, în cadrul unei dezbaterii publice pe marginea rolului jucat de istorie, în societate, că istoria poate fi folosită atât pentru a inspira oamenii, dar şi pentru a face rău. „Mulţi politicieni şi alţi actori politici – cum ar fi Donald Trump şi Daesh – militează acum pentru un trecut mitic de aur şi au reuşit astfel să folosească istoria ca instrument pentru a-şi atinge scopurile şi interesele proprii"[39]. Aceste aserţiuni nu au pornit doar de la observarea rolului şi locului pe care îl ocupă în societatea actuală istoricul

---

[37] Gabriel Monod, *Les principes de "La Revue historiques"* ["La Revue historique", N0 258, Avril-Juin 1976, p. 322-324, Extraits (Reprise du Texte original du Manifeste de 1876: G. Monod, Du progrès des études historiques en France), apud, Conf.univ.dr. Ovidiu-Ştefan Buruiană, CURENTE ŞI ORIENTĂRI ACTUALE ÎN ISTORIOGRAFIE, p. 12, online http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2012/12/2016sem1-Curente-si-orientari-actuale-in-istoriografie.pdf accesat la 31 octombrie 2018.

[38] Alan Bullock, *Is it Possible to Write Contemporary History?* in M. Beloff, Ed., *On the Track of Tyranny,*Vallentine & Mitchell, London, 1960, p. 73-74.

[39] *How History Affects Politics Today?* Online https://www.historianswithoutborders.fi/en/how-history-affects-politics-today/ accesat la 31 octombrie 2018.

şi munca sa ci ele sunt caracteristice societăţii moderne occidentale. Epoca în care trăim, mai mult decât oricare alta din istorie, e potrivită pentru acest studiu imparţial şi empatic al trecutului. Revoluţiile care au zguduit şi bulversat lumea modernă au făcut să dispară din mintea oamenilor respectul pentru superstiţii şi veneraţiile oarbe pentru mituri istorice dar au făcut în acelaşi timp şi să se înţeleagă faptul că un popor pierde din forţă şi vitalitate când se rupe violent de trecut fără un proiect care să coaguleze noi aspiraţii şi idealuri pentru societate[40].

Din perspectiva înţelegerii mecanismelor care structurează imaginea unui eveniment istoric este necesar să fie facută o distincţie clară între istoria academică şi cea populară[41]. Naraţiuni interesate, mărturii partizane nu pot conduce analiza istorică la o reprezentare a trecutul cu exactitate, ci înfundă pe cercetător în ficţiunea istorică[42]. Există în istoriografia revoluţiei din decembrie 1989 imagini interesate? Răspunsul nu este greu de aflat dacă avem în vedere faptul că „istoria prin natura ei oferă câte un pic din câte ceva pentru toată lumea"[43]. Referindu-se la acest aspect Hannah Arendt în lucrarea *Adevăr şi politică*, avertiza asupra faptului că „în lumea modernă, opinia publică a devenit un domeniu unde se practică înşelăciunea, un loc unde se petrece ciocnirea adevărului istoric şi a practicii politice pe o scară largă"[44]. Din această perspectivă evenimentele din decembrie 1989 au devenit un exemplu clasic deoarece şi în România istoriografia recentă este „încă tributară politicului şi ideologiilor într-o măsură îngrijorătoare, fapt ce a condus la dispariţia discursului median, de natură să permită analize mai nuanţate şi la proliferarea noului dogmatism, structurat pe valorile socotite, astăzi, a fi „corect politic"[45]. Rezultatul palpabil

[40] Gabriel Monod, *op. cit.,* în *loc. cit*., p. 13.

[41] A se vedea, D. E. Ashford, ed., *History and context in comparative public policy*, Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, 1992; J. M. Banner, *Being a historian: an introduction to the professional world of history,* Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2012.

[42] Christine M. de Matos, *Fictorians: historians who 'lie' about the past, and like it*, în **Journal of Writing and Writing Programs**, 28, online https://researchonline.nd.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1119&context=arts_article accesat la 31 octombrie 2018.

[43] *Thinking in Time*, în **Literary Masterpieces**, Volume 9, Ed. Frank Northen Magill. eNotes.com, Inc. 1987 eNotes.com, online http://www.enotes.com/topics/thinking-time/in-depth#in-depth-thinking-time-678731-1 accesat la 20 noiembrie 2018.

[44] Citat de Cathy Caruth, *Lying and history*, în **Eurozine**, 9 March 2009, online https://www.eurozine.com/lying-and-history/ accesat la 20 noiembrie 2018.

[45] Florian Banu, *Discursul istoric contemporan între ştiinţa istoriei şi istoria-rechizitoriu*, online https://www.facebook.com/notes/institutul-national-pentru-studiul-totalitarismului/florian-banu-discursul-istoric-contemporan-%C3%AEntre-%C5%9Ftiin%C5%A3a-istoriei-%C5%9Fi-istoria-rec/679275132099890/; a se vedea şi **Arhivele Totalitarismului**, vol. 20 Issue

este un discurs istoric militant-moralizator, care „tinde să ofere explicaţii unice ale evenimentelor", fiind „lipsit de articularea şi complexitatea unei adevărate analize istorice", promovat cu agresivitate de „istoricii-propagandişti", gata oricând să răspundă „prezent" la solicitările puterii şi să se muleze, simultan, pe şabloanele simplificatoare impuse de „fabricile de vedete" din mass-media[46].

Istoricul are menirea nu numai de a aduce adevărul în memoria societăţii contemporane, ci şi de a avertiza oamenii politici de a nu ocoli obiectivitatea abordării cunoştinţelor despre trecut în dezbaterile publice deoarece acestea nu sunt arme în lupta politică ci „lecţii învăţate" care pot servi drept bază fiabilă pentru luarea deciziilor vitale pentru viitorul propriei societăţi şi a lumii în general[47]. Referindu-se la acest aspect Florian Banu, unul dintre reprezentaţii de frunte ai tinerei generaţii de istorici, aprecia că „Aşadar, convingerea noastră a fost şi este aceea că, asemenea oricărui aspect al trecutului, reeducările din penitenciarele comuniste trebuie tratate cu instrumentele istoricului de profesie, supuse unei analize riguroase, care să permită **reconstituirea evenimentelor** şi **explicarea lo**r cât mai logică, scopul final al studiului nefiind, în nici un caz, acela de a furniza argumente pentru „condamnări", indignări post-factum, tirade moralizatoare ţinute din poziţia confortabilă oferită de calitatea de cetăţean al secolului XXI, rezident într-un stat cu regim democratic!"[48].

De ce este posibil ca, în comunicarea faptelor şi evenimentelor din istoria recentă în general şi a istoriei Revoluţiei române în particular, să crească credibilitatea celor care manipulează istoria în scopuri politice şi să scadă rolul istoricului de meserie? Există mai multe cauze, iar una cred că este esenţială şi se referă la modalitatea, tehnica şi design-ul naraţiunii prin care istoricul îşi comunică publicului rezultatele cercetării. În general, acest lucru se face prin cărţi cu pronunţat spirit academic. Dar apare o întrebare la care tot istoricul trebuie să dea un răspuns. Au cititorii obişnuiţi cultura istorică necesară pentru a face diferenţa dintre o carte care prezintă rezultatele unei cercetări ştiinţifice şi una de manipulare a emoţiilor prin „cosmetizarea" unei naraţiuni istorice? Răspunsul este mai degrabă nu şi atunci rolul istoricului în societate va continua să scadă. Giovanni Levi crede că în asemenea situaţii o carte are şansa să fie citită de aproximativ 50 de cititori şi nu de zece sau cinsprezece mii[49]. Marele

3-4, 2012, p. 242-254.

[46] Ibidem.

[47] Richard E. Neustadt , Ernest R. May, *Thinking in Time: The Uses of History for Decision Makers*, Freedom Press, New York, 1986, pp. XI-IV, citat de Florian Banu, *op.cit.,* în *loc.cit.*

[48] Florian Banu, *op. cit.,* în *loc. cit.*

[49] Giovanni Levi, The work of the historian: to research, summarize, and communicate, în Revista Tempo, vol. 20, 2014, p. 5.

triumf al consumului de „producţie" istorică ceritabilă a fost secolul al XIX-lea şi prima jumătate a celui următor, când s-a desăvârşit procesul de constituire statelor naţiune. Istoriografia a fost vector de coagulare a matricei naţionale, a identităţii politice specific statului naţiune, iar trecutul trebuia să unească pe toţi care împărtăşeau aceaşi istorie şi cultură. Istoricii şi-au asumat un rol politic fără să manipuleze evenimentele istorice, care unea şi nu dezbina. Aceasta a produs marea literatură istorică a secolul al XIX-lea[50] în toate societăţile europene inclusiv în cea românească. Naraţiunea istorică a intrat în conştiinţa opiniei publice şi a devenit reper al identităţii politice pentru sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor. Din a doua jumătate a secolului al XX-lea a început un adevărat război ideologic între două lumi, cea liberă şi cea comunistă, iar influenţa prezentului asupra gândirii istorice[51] nu putea să mai joace acelaşi rol social ca în secolul al XIX-lea! Tentaţia unor istorici de a construi discursul istoric în linia unei retorici/ideologii politice care domină o parte a mentalului colectiv, al opiniei publice la un moment dat, nu mai poate fi atât de productivă deşi nu sunt puţini istoricii care cred contrariul! Cu aproximativ un deceniu în urmă, Lucian Boia nu ezita să afirme: „Istorie fără ideologie nu se poate. Mesajul istoricului poate fi explicit sau implicit, istoricul însuşi poate fi conştient, mai puţin conştient sau deloc conştient (în cel din urmă caz minţindu-se singur) de implicaţiile ideologice ale demersului său. Toate acestea nu schimbă nimic, fiind atitudini de ordin formal şi subiectiv. În mod obiectiv şi esenţial, istoria este încărcată cu ideologie. Iar prin ideologie înţelegem ideologie în sensul deplin al conceptului: nu un amalgam oarecare de opinii despre lume, viaţă şi societate, ci un sistem bine definit de idei, inserat într-un cadru social şi politic nu mai puţin bine definit"[52]. Aşadar, concluzia către care sunt îndreptaţi, discret, tinerii istorici este evidentă: dacă „fără ideologie nu se poate", iar scrierea istoriei nu este decât „un joc cu trecutul", de ce să nu transformăm istoria într-un joc lucrativ? De ce să nu ne punem deliberat în slujba unei ideologii, încetând, astfel, „să ne mai minţim singuri"? În acest fel, istoricul se transformă într-un *deus ex machina* al unui joc de tip „păcănele" (sau, pentru adepţii limbii engleze, *slot machines!*), extrăgând şi afişând, la comandă, acele aspecte ale trecutului considerate câştigătoare de cel ce apasă pe butoane! „Cine plăteşte, comandă şi muzica!"[53].

[50] Ibidem, p. 6.

[51] Michaël Confino, *Present events and the representation of the past. Some current problems in Russian historical writing. Some current problems in Russian historical writing* în **Cahiers du monde russe : Russie, Empire russe, Union soviétique, États indépendants,** vol. 35, n°4, Octobre-décembre 1994, p. 844.

[52] Lucian Boia, *Jocul cu trecutul – istoria între adevăr şi ficţiune*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 107, citat de Florian Banu, *op. cit*., în *loc. cit*.

[53] Florian Banu, *op. cit*., în *loc. cit*.

Este virusată istoriografia Revoluţiei din decembrie de asemenea fenomene? Dezbaterile istoriografice pe marginea trecutului comunist, în general, şi a naturii evenimentelor din Decembrie 1989 în special au creat, din păcate, un puternic clivaj printre cercetători, care au ca principal obiect de cercetare şi analiză acest fragment de istorie recentă. Comunitatea academică din cercetarea istorică pare a fi grupată în aşa-zişii istorici conservatori/naţionalişti, nostalgici etc., care promovează ideea de revoluţie şi procese revoluţionare, pe de o parte, şi autodefiniţii istorici civic-liberali, europeni, anticomunişti etc., pe de alta care neagă deschis, sau implicit, caracterul revoluţionar al evenimentelor şi încearcă să acrediteze ideea de lovitură de stat, conspiraţie etc.

Este greu de acceptat un asemena clivaj nu numai pentru cercetătorul român, ci şi pentru cel străin, care are privilegiul de a privi/percepe realităţile istorice petrecute la sfârşitul anului 1989 şi în anii care au urmat cu imparţialitate şi detaşare. Cunoscutul filosof şi politolog Gáspár Miklós Tamás a publicat, la 15 decembrie 2000, o *Scrisoare către intelectualii români* în care constata, nu numai acest clivaj stânga – dreapta în abordarea trecutului istoric, ci şi faptul că: „Voi, dragii mei prieteni, cărora nu v-au convenit consecinţele politice (într-adevăr neplăcute) ale revoluţiei, aţi convins o lume întreagă că revoluţia, de fapt, nici nu a avut loc, că a fost vorba de o scamatorie, de un miraj, de o jonglerie, reuşind să escamotaţi cea mai mare faptă istorică a poporului român[54]".

Are dreptate filozoful maghiar deoarece în politică şi afacerile publice, mijloacele de a ajunge la cunoaştere şi la adevăr sunt profund diferite ori atunci când se vorbeşte în spaţiul public despre adevăr în revoluţia română aceste planuri fie se amestecă fie sunt plasate într-o voită confuzie. Dezbaterea politică urmăreşte mai degrabă convingerea şi consensul decât adevărul. Locul dezbaterii publice este mass-media şi site-urile politice accesate prin intermediul mass-mediei şi al internetului. Aici acribia specifică unei cercetări responsabile şi raportare la surse obiective este amestecată fie cu senzaţionalul fie cu manipularea informaţiei despre evenimte. Linia care separă faptul istoric de opinie, informaţie şi divertisment dispare şi are consecinţe profunde asupra imaginii revoluţiei din decembrie în spaţiul public şi se pot crea foarte uşor noi mitologii[55] care să înlocuiască pe cele vechi. Drumul de la cunoaştere la dezinformare, fals şi selecţia părtinitoare a faptelor este astfel pe nesimţite construit şi greu sesizat de un cititor obişnuit al istoriei recente.

[54] Gáspár Miklós Tamás, *Scrisoarea către intelectualii Români* în **Caietele Revoluţiei**, nr. 4(36), p. 16.

[55] Emanuel Copilaş, *Strania istoriografie a comunismului românesc*? în **Observatorul cultural**, online https://ro.baricada.org/strania-istoriografie-a-comunismului-romanesc/ accesat la 23 octombrie 2018.

Toate aceste perspective care generează imagini contradictorii ale aceluiaş proces derulat de la finele lui decembrie 1989 şi continuat apoi în timp până la producerea tuturor schimbărilor de esenţă în sistemul politic, în economie şi mai ales în mentalul colectiv trebuie privite ca un întreg. Acest aspect a fost sesizat încă din primele decenii ale secolului trecut de Gustave Le Bon care, referindu-se la Revoluţia franceză din 1789, remarca „Pentru a explica această perioadă, trebuie să o considerăm ca un întreg, aşa cum au făcut mulţi istorici. Este compus din fenomene simultane, dar independente unul de altul".[56] Un alt aspect care trebuie luat în calcul este cel al raportului dintre *mulţimea* contestatară în varii forme şi modalităţi de acţiune, inclusiv violenţa politică şi fizică, şi *liderii* care şi-au asumat procesul schimbării. Oricare ar fi originea sa, o revoluţie nu poate să conducă la schimbare şi rezultate aşteptate în societate până când nu a cuprins sufletul/mentalul mulţimii. Apoi, evenimentele care se derulează capătă forme speciale de manifestare „care rezultă din psihologia ciudată a mulţimilor"[57]. Dacă facem chiar şi o sumară incursiune în istoria celor mai recente revoluţii care au avut loc în Europa şi nordul Africii constatăm că, şi la distanţă de aproape un secol, se validează concluziile lui Le Bon privitoare la rolul mulţimii în asemenea procese politico-sociale. Una dintre acestea este tranşantă: „Mulţimea este, prin urmare, agentul unei revoluţii; dar nu şi punctul său de plecare. Mulţimea reprezintă o fiinţă amorfă care nu poate face nimic"[58] fără ca ea să fie condusă de lideri politici şi fără sprijinul unor cadre militare care au în acele momente legitimitatea şi autoritatea asupra trupelor din subordine[59] sau fără ca înalţii funcţionari din administraţia vechiului regim să nu „predea" puterea noilor structuri[60] rezultate din revolta maselor.

În focul evenimentelor din Decembrie nimeni nu ar fi bănuit că revoluţia română avea să devină paradoxal elemetul care îi va dezbina pe români în două tabere diametral opuse şi că societatea va evolua în două Românii: a *noastră* şi a *voastră*! Unul dintre cei mai distinşi sociologi şi profesori universitari, Vladimir Pasti remarca, peste ani, „Aproape nimeni nu şi-a închipuit atunci, nici chiar noua guvernare proaspăt instalată ca prima guvernare postcomunistă a României, că în mai puţin de o lună de zile va începe o acerbă luptă pentru

[56] Gustave Le Bon,*The Psychology of Revolutions*,translated by Bernard Miall, Batoche Books, Kitchener, Ontario, 2001, p. 8.

[57] Ibidem, p. 11.

[58] Ibidem, p. 13.

[59] A se vedea pe larg, Gustave Le Bon, *op. cit*., p. 15-16; Zoltan Barany, *Comparing the Arab Revolts, The role of the military*, în **Journal of Democracy** Volume 22, Number 4 October 2011, p. 22-25;

[60] Theda Skocpol, *States and Social Revolutions*, p. 9.

putere, privilegii și avantaje, care va consuma toată energia și resursele societății vreme de peste un deceniu – în care s-au angrenat nu doar politicienii mai vechi sau mai noi, nou construita societate civilă și vechile și noile elite, ci întreaga societate"[61].

Actanţii evenimentelor din decembrie 1989, o parte din jurnaliști, din oamenii de cultură, unii politologi, analiști politici, istorici etc., au *re-clădit* „*baricadele*" în mentalul societatății române postdecembriste fiecare cu „*steagul*" propriei imagini a evenimentelor. Pe una din aceste baricade sunt cei care definesc procesul prăbușirii regimului Nicolae Ceaușescu prin conceptul de revoluţie anticomunistă iar pe cealaltă se află contestatarii care neagă caracterul revoluţionar și încadrează actul istoric în categoria loviturilor de stat, a conspiraţiilor etc. Aceștia au lansat în spaţiul public încă din primele zile ale anului 1990 ideea răsturnării cuplului dictatorial printr-o lovitură de stat pentru a delegitimiza noua putere apărută în după amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Miza în această confruntare este de a se impune în opinia publică percepţia și reprezentarea proprie despre evenimente. Rezultatul este construirea în comun, de această dată, a unui „*zid*"/prag psihologic care nu va permite împărtășirea unei memorii colective asupra evenimentelor. Punctul zero al tranziţiei spre democraţia liberală nu putea să fie decât o fractură de imagine în ceea ce aveam de (re)construit în societatea post totalitară. Faptul că acest fenomen apare și astăzi în multe ţări, inclusiv în Uniunea Europeană, mai ales atunci când presa și istoria continuă să evoce un trecut divizat[62] nu are darul de a liniști în privinţa rolului pe care trebuie să îl joace istoria în societate. Pe celălaltă baricadă sunt istoricii și analiștii care promovează imaginea revoluţiei pornind de la încadrarea evenimentelor în largul proces revoluţionar est european de răsturnare a regimului comunist și instaurarea democraţiei. Avem de-a face și în dezbaterea istorică cu o dispută de tip baricadă și nu o confruntare academică mai ales atunci când aceasta se duce în spaţiul media clasic sau al new media.

O interesantă analiză a „*baricadelor*" privind definirea și interpretarea evenimentelor din decembrie 1989 pe parcursul ultimilor decenii o întâlnim la istoricul Adrian Cioroianu. Acesta ajunge la concluzia că „Discuţiile despre revoluţia din 1989, în România de astăzi, reprezintă în ele însele o acrobaţie de tip retoric petrecută pe trei coarde foarte întinse: i) una este coarda ironic-„negaţionistă" – adică un amestec de bancuri și demonstraţii nu foarte elaborate

[61] Vladimir Pasti, *Joncțiuni Istorice* în Elena Diaconu, *Revoluţie și memorie*, Editura Institutului Revoluţiei Române din Decembrie 1989, București, 2016, p. 17.

[62] Mauro Pirini, *La mémoire et l'histoire comme discours politiques*, Paris, juillet 2009, online http://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-928_fr.html, accesat la 21 octombrie 2018.

potrivit cărora, la final, reiese că în decembrie 1989, la București, nu a fost nicio revoluție, ci mai curând un fel de mascaradă cu morți la final; ii) a doua este cea declarată investigativă (și nedeclarat senzaționalistă) – având ca rezultat o paletă relativ largă de concluzii, de la opiniile exaltate, conform cărora la Târgoviște nu a fost împușcată familia Ceaușescu (ci altcineva, eventual niște sosii) și până la speculațiile aparent logice despre accidente, morți, dispariții sau apariții care au urmat după ieșirea din scenă a Conducătorului; în fine, ultima – și cea mai anemică deocamdată – este iii) cea istorică: în ciuda unei producții bibliografice relativ bogate pe această temă în ultimii 20 de ani, analiza de factură istorică este cu mult depășită de primele două. A spune acest lucru nu înseamnă neapărat a alimenta corul lamentațiilor pe acest subiect. În opinia mea, pe termen mediu relatarea istorică a revoluției din decembrie 1989 va cădea automat în sarcina unei alte generații de istorici ai țării – și, foarte probabil, necesarul exercițiu al distanței va produce rezultate net superioare celor de azi"[63].

Factorul hotărâtor care a contribuit la conturarea unei imagini fracturate de tip „*baricadă*" a evenimentelor din decembrie 1989 nu a fost cercetarea istorică, ci vectorul de comunicare în special media și mai recent new media. Profesorul Astrid Erll, de la universitatea Goethe din Frankfurt, a cercetat legătura dintre mijloacele de comunicare în masă și cercetarea academică în formarea imaginii unui fenomen istoric și a observat că „mass-media nu este pur și simplu purtător de informații neutre despre trecut. Ceea ce par să codifice – versiuni ale evenimentelor și persoanelor din trecut, valori și norme culturale, concepte de identitate colectivă – pe care le creează de fapt. În plus, modurile specifice de memorare sunt strâns legate de tehnologiile media disponibile"[64]. Aceasta a observat de asemenea că mediile devin în epoca dominației informației extensii ale amintirilor noastre natural formate. În aceste condiții mediul informațional ne influențează memoria, „prin faptul că ne formează actele de amintire în moduri pe care de multe ori nici măcar nu le cunoaștem"[65].

Proprietarii de media au, la rândul lor, varii interese – de multe ori acestea sunt comerciale – de a se promova o anumită imagine despre Revoluția din decembrie 1989. Așa se face că în unele trusturi de presă imaginea promovată este cea a unei *revoluții* iar în altele imaginea dominantă este cea a *loviturii de stat* și/sau imaginea unei conspirații interne sau externe. La aceste

---

[63] Adrian Cioroianu, *Revoluția română, după 20 de ani. Viciile și virtuțile normalității sociale*, în **Sfera Politicii**, nr. 173, p.

[64] Astrid Erl, *Memory in Culture,* Transleted by Sara B. Young, Palgrave Macmillan, Basingstoke, Hampshire, UK and New York, 2011, p. 114.

[65] Ibidem, p. 116.

aspecte mai trebuie adăugat și factorul *audiență* care a generat „foame" după senzațional astfel încât denigrarea și/sau răstălmăcirea Revoluției Române din decembrie 1989 a fost ușor de realizat[66]. Un recent exemplu este manipularea de către ziariști și formatori de opinie, interesați, a informațiilor cuprinse în Comunicatului emis de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție din ziua de 18 decembrie 2017. „*Evenimentul Zilei*", din 20 decembrie 2017, prin articolul semnat de Sorin Andreiana, afirmă că „Parchetul militar confirmă: În decembrie 1989 a fost lovitură de stat!". Aceleași idei au fost preluate și retransmise publicului de Ionuț Țene încă din 18 decembrie 2017, pe portalul „*Napoca News*", de site-ul ziarului „*Adevărul*", prin Horațiu Pepine etc[67]. Analiza acestor articole l-au condus pe unul dintre foarte cunoscuții analiști ai evenimentelor din Decembrie 1989, Marius Mioc, la concluzia că „În ciuda acestor afirmații repetate în atâtea locuri, în *Comunicatul Parchetului* nu există niciunde expresia „lovitură de stat". Pretențiile că Parchetul ar fi afirmat că în decembrie 1989 a fost o lovitură de stat, date de unele mijloace de informare chiar și cu ghilimele de citare, sunt pur și simplu mincinoase. Desigur, este dreptul lui Sorin Andreiana, Ionuț Țene, Mircea Cănțăr, Ion Cristoiu și a altora să afirme că în decembrie 1989 a fost o lovitură de stat, dar este complet lipsit de onestitate din partea lor să pretindă că această afirmație a fost făcută de Parchet"[68]. Un răspuns la întrebarea de ce se întreprind asemenea acţiuni l-a dat filozoful G.M. Tamás într-un intreviu din anul 2011. În opinia sa, în „substratul detractării revoluţiilor din 1989" pot fi incluse mai multe cauze şi identificaţi mai mulţi factori printre care „dezamăgirea, răzbunarea simbolică a celor dezamagiţi împotriva acelora care au făcut Revoluţia şi nu au transformat Revoluţia într-un proces care, la final, te face fericit. Nefericirea îşi ia această formă de a căuta responsabilitatea; este o procedură psihologică bine cunoscută: când un cuplu este nefericit amândoi spun că tu nu m-ai iubit destul de mult, tu nu ai făcut destul, tu ai fost necredincios/necredincioasă, tu n-ai permis să avem un cămin împreună etc., ceea ce înseamnă că, de exemplu, relaţiile între un bărbat şi o femeie, de obicei, nu durează etern. Acest lucru este dificil de acceptat. Cineva trebuie sa fie responsabil. Putem spune astfel ca libertatea există, democraţia

---

[66] Constantin Corneanu, *Victorie însângerată. Decembrie 1989*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 15.

[67] A se vedea pe larg, Marius Mioc*, Manipularea mediatică legată de comunicatul Parchetului despre dosarul revoluției*, în **Contributors.ro**, din 5 ianuarie 2018, online http://www.contributors.ro/fara-categorie/manipularea-mediatica-legata-de-comunicatul-parchetului-despre-dosarul-revolu%C8%9Biei/, accesat la 2 decembrie 2018.

[68] Ibidem.

există, dar noi suntem provinciali, coloniali, români, nu suntem destul de buni, şi este vina noastră etc. Este o tehnica de evitare a evidenţei”[69].

Mediile sunt vectorul prin care se poate crea o imagine hegemonică a unui eveniment în sfera publică[70]. În înţelegerea modului cum s-a reconstruit/ re-compus imaginea lui decembrie 1989 trebuie luat în considerare şi mecanismele prin care se pot forma ceea ce Serge Moscovici numea „reprezentări hegemonice”[71]. Dorința de a asigura legitimitatea unei anumite reconstrucții a trecutului, implică nu numai reprezentări ale istoriei împărtăşite într-o oarecare măsură de către toți membrii unei societăți, ci şi o configurație de „reprezentări polemice” unde rivalitatea, sau nepotrivirea, între poziții/reprezentări este o caracteristică esențială[72]. În acest proces istoria şi memoria colectivă joacă un rol decisiv în societatea modernă şi contemporană.

Istoriografia revoluției din decembrie 1989 dincolo de baricadele construite pe marginea definirii evenimentelor relevă şi puncte de vedere comune. Consensul apare cu „privire la trei particularități: aceasta a fost cea mai sângeroasă schimbare de regim din blocul est-european; televiziunea a fost un mijloc care a influențat evenimentele – şi astfel istoricitatea sa apare ca un eveniment mediatic – şi evenimentele au fost dispersante. Documentele, interviurile, ipotezele crescând în număr, diferitele versiuni narative nuanțează şi modifică amintirile de astăzi. Caracterul lor contradictoriu, disonant indirect influențează de asemenea înțelegerea unui eveniment trecut. Aderând la ideea promovată de Michael Rothberg putem spune că evenimentele din 1989 devin comprehensibile astăzi ca un proces care se formează la punctul de trecere al narațiunilor în memoria  multidirecțională”[73] a opiniei publice. Găsirea unei linii mediane care să unească narațiunile extrem de diversificate despre răsturnarea regimului Nicolae Ceauşescu care să conducă la formarea unei memorii colective larg împătăşită în societate trebuie să fie în acord cu adevărul

---

[69] A se vedea Corneliu Vlad, Constantin Corneanu, *Interviu cu G. M. Tamás* în **Caietele revolutiei**, nr. 4 (36), 2011.

[70] A se vedea şi John Theobald, *The Media and the Making of History,* Routledge, New York, London, 2016, p. 4-9.

[71] Apud, A Mucchi-Faina, *Représentations hégémoniques et représentations polemique: Les cas des stereotypes des femmes,* online http://geirso.uqam.ca/publications/pdf/Section3/Genre/mucchi_faina.pdf accesat la 20 octombrie 2018.

[72] Cristian Tileagă, *Discourse analysis and researching coming to terms with the past: studies in discursive psychology [Analiza discursului si reconcilierea cu trecutul recent: studii de psihologie sociala discursiva],* Editura Primus [Primus Publishing], Oradea,2012, p. 49.

[73] Mónika Dánél, *Multiple Revolutions. Remediating and Re-enacting the Romanian Events of 1989*, în **Acta Univ. Sapientiae, Film and media Studies**, no. 14/2017, p. 95- 96.

istoric dar și cu înțelegerea faptului că sinergia și coeziunea unui popor sunt în directă legătură și cu modul în care o societate își amintește trecutul său mai apropiat sau mai îndelungat.

### 1.2. Memoria Revoluţiei române din decembrie 1989: Între controversă istoriografică și partizanat politic și ideologic.

Imaginea Revoluţiei române din decembrie 1989 este discordantă nu numai în istoriografie, ci mai ales în memoria socială. Pentru a vedea de ce reprezentarea zilelor lui decembrie 1989 au suferit o asemenea translaţie în mentalul colectiv este necesar să înțelegem cum se structurează memoria colectivă.

Primele investigaţii asupra modului în care oamenii percep evenimentele istorice și mai ales cum acestea se structurează ca reprezentări ale trecutului în mentalul colectiv, la un moment dat, aparţin istoricului și filozofului francez Maurice Halbwachs. Acesta a lansat în anul 1924, în spaţiul dezbaterii academice, conceptul „la memoire collective" în lucrarea *Les Cadres socieux de la mémoire* cu mare ecou în rândul istoricilor și sociologilor, cartea fiind tradusă în anul următor și în limba engleză[74]. Potrivit lui Halbwachs, amintirile nu sunt doar imaginile imprimante în mintea umană pe care ni le amintim în mod voit. Filosoful francez consideră că „toate amintirile, oricât de personale ar fi acestea și chiar dacă vor fi văzute de o singură persoană... sunt legate de ideile pe care le împărtășim cu mulţi alţi oameni, de grupuri, locuri, date, de cuvinte și forme lingvistice, teorii și idei, adică cu întregul context material și moral al societății din care suntem parte"[75]. În esență, memoria nu sălășluiește într-un vid lipsit de influență externă. Interacțiunile noastre cu lumea profundă, imaginile pe care le percepem din anii trecuți influenţează ce și cum ne amintim din evenimentele importante[76]. Prin urmare, la formarea amintirilor noastre, despre ceea ce s-a întâmplat în momentele prăbuşirii regimului comunist în cele de dispariţiei de pe scena politică a unei întregi „elite" metaforic denumită *nomenclatura comunistă,* contribuie și instituţiile sociale și culturale, inclusiv mass-media, amintirile fiind, deasemenea, influenţate de mentalităţile care domină la un moment dat o societate dar și de ceea ce își amintesc alţi oameni care au credibilitate în societate.

---

[74] Erika Apfelbaum, *Halbwachs and the Social Properties of Memory*, în S. Radstone and Bill Schwarz eds., Memory: histories, theories, debates, Fordham University, NEW YORK, 2010, p. 77.

[75] Apud, Erika Apfelbaum, *op.c it.,* în *loc.cit.*, p. 85

[76] Ibidem.

Preluat de istorici din alte dicipline academice – sociologie, psihologie, antropologie etc. – conceptul de *memorie colectivă*, a fost folosit pentru a se cerceta fenomene şi procese foarte diferite, a căror formă variază în funcţie de relaţia individului cu colectivul din care face parte[77], ceea ce înseamnă că atunci când operăm cu această noţiune avem de-a face nu numai cu semnificaţii deosebite ci şi cu realităţi social-construite diferite. Pentru istoric, afirma Paul Ricoeur, într-o conferinţă sustinută în 2002, la Institutul de Ştiinţe Umaniste din Viena, este important să fie descifrată „relaţia istoriei cu memoria în punctul de reprezentare a trecutului: ce legătură există între dorinţa de fidelitate a memoriei şi cerinţa de a prezenta adevărul într-o naraţiune istorică? Deci, dacă iau în considerare fenomenul memoriei, nu este pentru că ştirile i-au adus în prim plan cu preocupările pe care tocmai le-am spus; ci dimpotrivă, pentru că problema reprezentării este una dintre cele mai vechi pe care filosofii le-au pus sub presiunea unor sofişti şi sceptici. Această situaţie explică faptul că cartea mea se deschide pe vechea aporia greacă a prezenţei absenţei în eikon, imaginea lucrurilor absente. Cu riscul de a speria cititorul! Reprezentarea a ceea ce nu mai este prezent reprezintă cea mai importantă problemă a adevărului în reprezentare”[78]. Aceeaşi idee o întâlnim şi la alţi teoreticieni şi filosofi ai istoriei. Francois Dosse consideră că esenţa unui eveniment istoric stă în urmele pe care le impregnează în mintea contemporanilor, ele fiind ulterior folosite la reconstrucţia socială a memoriei sale[79]. Imaginea/reprezentarea evenimentelor şi proceselor istorice îşi au sediul în memoria indiviziilor care au fost direct implicaţi sau au fost martori la producerea lor. „Deplasarea” acestora de la memoria individuală la memoria colectivă se face prin metoda şi instrumentele istoriei[80] şi astfel se creează una dintre legăturile dintre memorie şi istorie orală. Prin povestirea a ceea ce a fost văzut şi a rămas în amintirea unui actant/martor se „reconstituie un lanţ mnemonic comprehensiv”[81] care poate completa partea lipsă dintr-o filă de istorie. Istoricul trebuie să fie foarte atent la faptul că procesele contemporane de reconstruire a trecutului reprezintă o combinaţie ciudată de memorie şi uitare. Actanţii/martorii îşi amintesc doar ceea îi face să

[77] Celia B. Harris, Helen M. Paterson, Richard I. Kemp, *Collaborative Recall and Collective Memory: What Happens when we Remember Together?* în **Memory** vol.16, 2008, p. 213.

[78] Paul Ricoeur, *Entre la mémoire et l'histoire*, online http://www.iwm.at/transit/transit-online/entre-la-memoire-et-lhistoire/ accesat la 20 septembrie 2018.

[79] Citat de Andi Mihalache, *Trecutul ca text: idei, tendinţe, controverse*, Editura Universităţii Alexandru Ioan Cuza Iaşi, 2017, p. 145-146.

[80] Ibidem, p. 171-174.

[81] Ibidem, p. 172.

se simtă mândri sau ceea ce este legat de un trecut traumatic[82] cum ar fi faptele de eroism săvârşite pe câmpul de luptă în războaiele de apărare sau acţiunile revoluţionare prin care s-a înlăturat de la putere un regim tiranic.

Memoria colectivă şi istoria formează o relaţie complexă. Uneori sunt privite ca făcând corp comun în reprezentarea trecutului istoric alteori sunt tratate ca probleme total diferite. Dacă pentru Paul Ricoeur, „memoria trebuie considerată matricea esenţială a istoriografiei (scrierea istoriei)"[83], pentru alţi reputaţi istorici cum este şi Pierre Nora „Memoria şi istoria, departe de a fi sinonime, par acum a fi fundamental în opoziţie[84]. În acelaşi mod priveşte relaţia memorie-istorie şi profesorul Bogumil Jewskiewicki Koss. Acesta crede că „Chiar dacă ne este uneori greu să recunoaştem, memoria nu este istorie. Memoria se găseşte mereu în prezent, în actualitate. Trecutul doar îi furnizează materia primă. Paradoxal, deci, obiectul principal al memoriei nu este niciodată trecutul, ci prezentul. Întotdeauna"[85]. Jacques Le Goff semnalează faptul că aşa cum trecutul nu este istorie, ci obiectul ei, la fel nici memoria nu este istorie, ci unul din obiectele ei[86]. Relaţia pe care istoricul Le Goff o identifică înte memorie şi istorie este de subordonare a celei din urmă faţă de cea dintâi, este diferită faţă de cea pe care o vede Paul Ricoeur. Din această perspectivă istoria, ca naraţiune, încearcă să re-compună faptul/evenimentul în raport cu adevărul printr-o metodă riguroasă şi critică iar „memoria este o formă de relaţie cu trecutul a cărei cauză finală nu este cunoaşterea, realitatea şi inteligibilitatea trecutului, ci adevărul prezentului, construirea sau întărirea unei identităţi comune"[87].

Memoria este într-o permanentă dinamică, deschisă la dialectica amintirii şi uitării, supusă unor deformări succesive, vulnerabile la manipulare şi însuşire, susceptibile de a fi îndelung latente şi revitalizate periodic de diferiţi agenţi mai ales atunci când aceasta se referă la un trecut traumatic. Revoluţia din decembrie 1989 poartă, în lumina unor studii recente, această caracteristică[88].

---

[82] Paul Ricœur, *La Mémoire, l'histoire, l'oubli*, Éditions du Seuil, Paris, 2000, p. 96.

[83] *Mémoire et histoire: amies ou ennemies ?* online https://www.cafephilosophia.fr/sujets/memoire-et-histoire/, accesat la 26 septembrie 2018.

[84] Pierre Nora, *Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire*, în **Representations,** No. 26, Special Issue: Memory and Counter-Memory (Spring, 1989), p. 8.

[85] Bogumil Jewskiewicki Koss, *Iesirea din congelatorul memoriei: despre comunism, nostalgie şi România,* interviu realizat de Mirel Bănică, în **Dilema Veche**, nr. 141 / 6-12 octombrie 2006.

[86] Jacques Le Goff, *Histoire et memoire*, Paris, Edit. Gallimard, 1988, p. 44-45.

[87] Lavabre Marie-Claire, *Usages du passé, usages de la mémoire*, în Revue française de science politique, n° 3, Vol. 44, 1994, p. 487, citat de Emilie Aussems, Passé, histoire, mémoire…, Quand la politique s'en mêle, Editions Couleur livres asbl., Bruxelles, 2014, p. 14.

[88] Alexandru Purcăruş, *Inauguralul traumatic şi memorialistica revoluţiei române din 1989,*

Istoria, pe de altă parte, este reconstrucția, întotdeauna problematică și incompletă, a ceea ce nu mai există. O altă diferență dintre istorie și memorie socială a fost identificată de istoricii Christopher J. Hewer și Ron Roberts care consideră că „Istoria vrea să modifice relatarea faptelor astfel încât să fie cât mai aproape de evenimentele petrecute, în timp ce memoria colectivă încearcă să modifice informația (chiar și faptele) pentru a se pune în slujba unui narator”[89]. Prin povestiri, împărtășite și contestate, indivizii și grupurile construiesc identitatea în societate – „*noi*” care suntem diferiti de „*ei*”. Narațiunile se schimbă de-a lungul timpului, își modifică în semnificația și sensul atât la cel care le spune cât și la cei care ascultă. Este poate una dintre explicațiile pentru care astăzi „mărturiile” cel mai prizate de opinia publică sunt cele care aduc noi „dovezi” ale *loviturii de stat* din decembrie 1989 și pun la îndoială ceea ce era pentru toată societatea românească din zilele căderii lui Nicolae Ceaușescu, o *revoluție*. Aceste aserțiuni ne indică faptul că există legături concrete între istorie și memorie dar există tensiuni între ele. Memoria colectivă este un izvor și suport pentru existența istoriei (dacă alegem să uităm trecutul istoria încetează să existe!), dar nu este suficientă pentru o reprezentare de ansamblu a unui fenomen sau proces istoric deoarece pe de o parte este limitată la numărul persoanelor care au participat sau au fost martori ai acelui fenomen sau proces iar pe de alta are puternice caracteristici particulare. Istoria, pe de altă parte ca narațiune, poate fi părtinitoare, să propage o imagine elitistă cu accent doar pe rolul personalității în evoluția societății sau dimpotrivă pe rolul maselor așa cum s-a întâmplat cu istoria scrisă în viziune marxistă. Cu toate acestea, istoria-narațiune are un avantaj distinct față de memorie deoarece este construită prin aplicarea unor metode și tehnici de cercetare științifică pornind de la ipoteză la judecarea surselor și demonstrarea unui adevăr. Memoria poate doar să prezinte o parte dintr-un adevăr. Relația dintre memorie și istorie este una complexă. O bună cunoaștere a liniilor de frontieră ale celor două modalități de a readuce trecutul în atenția prezentului permite cercetătorilor să nu echivaleaze istoria dar nici să fie respins rolul memoriei  în cercetările istorice de ordin academic. De asemenea, trebuie luată în considerare și perspectiva psiho-socială a interpretării trecutul istoric recent. Realitatea care face obiectul cercetării este alcătuită dintr-o sumă de fapte sau procese istorice la care nici istoricul și nici actantul/

în Constantin Hlihor, coord., *Revoluția română din decembrie 1989 și percepția ei în mentalul colectiv*... p. 221-275.

[89] Christopher J Hewer, Ron Roberts, *History, culture and cognition: Towards a dynamic model of social memory* în **Culture & Psychology** 18(2) p. 171, online, http://www.europhd.eu/html/_onda02/07/PDF/27th_lab_scientificmaterial/pop/hewer_2012. pdf, accesat la 27 septembrie 2018.

martorul nu mai au acces după trecerea timpului, așa cum este în cazul de față *Revoluția Română din Decembrie 1989*. Faptele istorice trebuie *re-construite* de către multiplii actori/istorici interesați de aducerea în memoria prezentului a unei imagini cu valoare socială. Aceasta se materializează în texte, narațiuni și alte genuri de reprezentări congruente sau conflictuale create deopotrivă prin strădania istoricului, dar și de actorii memoriei colective[90]. Această *re-construire* a evenimentelor din timpul Revoluției Române s-a produs, în fapt, pe două planuri distincte.

Într-un asemenea prim plan se găsesc imaginile stocate în memoria individuală și colectivă. Elitele politice, personalitățile implicate în destructurarea regimului comunist din România, dar nu în ultimul rând și omul obișnuit, participant sau martor ocular al evenimentelor începute la Timișoara, continuate la București și în alte centre importante din țară, au „stocat" în memorie ceea ce au văzut în acele zile, pe stradă sau la televizor, ceea ce ulterior au auzit sau au citit etc. Aceste imagini, însă, sunt puternic subiectivate și sunt cu o paletă foarte largă de interpretări, funcție de trăsăturile și particularitățile fiecărui actant sau martor al evenimentelor. Înțelesurile pe care mai ales oamenii politici le asociază evenimentelor din Decembrie 1989, felul în care acestea sunt utilizate în discursul public nu pot fi puse doar pe seama modului cum *re-compunerea* trecutului istoric este modelat de memoria colectivă și de munca istoricului, ci și de contextul socio-politic și ideologic dominant în societate, la un moment dat. Se articulează un dublu proces de influențare între actorii implicați în re-construcția istoriei și cadrul societal. Istoricii James H. Liu de la *Victoria University of Wellington* și Janos László de la *Universitatea din Pécs,* analizând acest aspect, afirmă că „Istoria oferă unor popoare și națiuni «Charte», ce folosesc înțelepciunea acumulată din trecut pentru a justifica evoluțiile sociale cum ar fi funcțiile și rolurile sociale și politice atât pe plan intern, cât și internațional. Astfel, se oferă o legitimare a miturilor sau ideologiilor cum s-au petrecut lucrurile în trecut și cum ar trebui să se bazeze pe memoria colectivă și a tradiției la situațiile prezente"[91].

În procesul de *re-compunere* și conturare a unei noi imagini despre evenimentele din decembrie 1989, stereotipurile și prejudecățile joacă un rol important. Acestea pot influența decisiv o nouă imagine, nu prin apel la realitatea istorică și explorarea adevărului, ci prin „explorarea contextelor argumentative

[90] A se vedea și John Tosh, *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of History,* sixth editions, Routledge 2015, p. 254-277.

[91] J.H Liu, J László, *A narrative theory of history and identity: Siocial identity, social representations, society and the individual,* în: G. Moloney, Iain Walker (eds.), *Social representations and history,* Palgrave-Macmillan, 2007, p. 85-107.

în care reconstruirea trecutului, reprezentările trecutului sunt „negociate”[92] de părţile interesate de o anumită imagine, dar şi prin explorarea „resurselor discursive şi culturale pe care un individ, o comunitate, o societate le are la îndemână”[93]. În funcţie de aceste elemente, au fost create în practica socială din România, în perioada care a trecut de la prăbuşirea regimului comunist, „versiuni ideologice”[94] ale Revoluţiei din Decembrie 1989. Participarea jurnaliştilor, liderilor de opinie şi a altor formatori de opinie la dezbaterile media pe marginea definirii naturii evenimentelor din Decembrie 1989 au accentuat caracterul ideologic al imaginilor transmise opiniei publice prin mijloacele media.

Întâlnim acest fenomen în aproape toate statele fost socialiste, cu manifestări mai intense sau mai scăzute. Istoricul şi specialistul în istoria comunismului sovietic, Nicholas Werth, constata – după căderea comunismului – apariţia unei avalanşe de nespecialişti/amatori în ştiinţa istoriei[95], care îşi dau cu părerea despre istoria comunismului şi anticomunismului în fosta Uniune Sovietică. În analiza făcută asupra modului cum a fost cercetat trecutul comunist şi prăbuşirea regimului în URSS, Werth constata că: „În absența oricărui acces la arhivele acestei perioade, scriitorul încearcă să înlocuiască, cu mai mult sau mai puțin succes, istoricul. El a deschis ușile unui trecut reprimat de prea mult timp, dar nu poate clarifica pe de-a-ntregul evenimentul. De aici, persistența multor zone umbroase în aceste opere jumătate-ficţiune, jumătate-istorie, caracteristici ale acestei prime faze de redescoperire a istoriei. În paralel cu această «literatură istorică» s-a dezvoltat o adevărată literatură critică şi eseistică, ai cărei autori sunt mai degrabă jurnaliști, sociologi , economişti decât istorici de profesie”[96].

### 1.3. Documentarea şi percepţia Revoluţiei române din decembrie 1989 prin istoria orală

Deşi au trecut aproape trei decenii de la prăbuşirea regimului comunist, acest proces este încă prezent în memoria colectivă direct prin ceea ce actanţii îşi

[92] Cristian Tileagă, *Analiza discursului şi reconcilierea cu trecutul recent. Studii de psihologie socială discursivă*, Editura Primus, Oradea, 2012, p. 140.

[93] Ibidem.

[94] Ibidem.

[95] A se vedea şi Gerard Noiriel, *Naissance du metier d'historien*, în **Genesis**, no.1, 1990, p. 58.

[96] Nicolas Werth, *La transparence et la mémoire [Les soviétiques à la recherche de leur passé],* în **Vingtième Siècle. Revue d'histoire**, n°21, janvier-mars 1989, p. 9, online, http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/xxs_0294-1759_1989_num_21_1_2953, accesat la 21 iulie 2018.

amintesc dar şi prin bogata şi diversificata sa literatură memorialistică apărută în acest timp. Publicarea unor scrieri cu caracter memorialistic sau a altor „produse" specific istoriei orale a fost încurajată şi de schimbarea de atitudine faţă de rolul şi importanţa acestor instrumente în cunoaşterea trecutului atât la nivelul „consumatorului" de literatură istorică dar şi a instituţiilor de cercetare. Referindu-se la acest aspect, academicianul Alexandru Zub aprecia că „Istoria timpului prezent nu mai e o cutezanţă publicistică, un simplu joc de cuvinte, ci un domeniu aparte, gestionat de institute speciale şi bucurându-se de un suport destul de larg în opinia publică"[97]. Reconstituirea evenimentelor din decembrie 1989 este direct influenţată, printre alţi factori, şi de cantitatea şi calitatea surselor. „Istoria se face cu documente" afirmau doi celebri istorici francezi ai secolului al XIX-lea, Charles Victor Langlois şi Charles Seignobos, în studiul care prefaţa primul capitol al lucrării *Introducere în studiul istoriei (1898)*. Aveau şi au şi astăzi dreptate, istoria „se face cu documente scrise, fără îndoială, atunci când există, dar se poate face, trebuie făcută, fără documente scrise, dacă nu există nici unul"[98].

Multe din faptele considerate cruciale în istoria universală sau a unui popor aparte nu vor putea fi reconstituite după documente de arhivă pentru simplul motiv că acestea nu au fost consemnate în documente care să fie păstrate în arhive sau au existat, unele fiind distruse ca urmare a unor factori obiectivi/subiectivi. Istoricul Cezar Stanciu, în comentariile sale pe marginea lucrării scrise de Viorel Domenico despre Revoluţia din decembrie 1989[99], afirma că „Multe din aceste aspecte pot fi foarte greu lămurite pe baza arhivelor, având în vedere faptul că este puțin probabil ca ele sa fi reprezentat subiectul unor consemnari scrise de orice fel. În aceste condiții, relatările martorilor oculari, impresiile și mărturiile acestora, mai ales atunci când sunt coroborate între ele sau cu puținele înregistrări documentare care se pot identifica, joacă un rol important în elaborarea unei narațiuni coerente a evenimentelor, cât mai apropiată de realitate. În acest caz, istoria orală reprezintă de departe principalul izvor aflat la îndemâna istoricului. Dacă în primii ani care au urmat evenimentelor din decembrie 1989, relatările au fost puține și îndoielnice în

[97] Alexandru Zub, *Discursul istoric actual între critică şi (re)construcție/The Contemporary Historical Discourse: Between Criticism and Reshaping*, în **„Analele Universității «Dunărea de Jos»** din Galaţi", Seria Istorie, 2004, nr. 3, p. 217.

[98] Apud, Romain Castellesi, *Charles-Victor Langlois et Charles Seignobos, Introduction aux études historiques*, Lectures [En ligne], Les comptes rendus, 2014, mis en ligne le 28 février 2014, consulté le 27 novembre 2018. URL : http://journals.openedition.org/lectures/13795 , accesat la 20 septembrie 2018.

[99] Viorel Domenico, *Ceaușescu la Târgoviște. 22-25 decembrie 1989*, Editura Ion Cristoiu, 1999.

acurateţea lor, fiind puternic afectate de subiectivismul care domnea în mediile publicistice sub impactul evenimentelor, după un deceniu – cu referire la data primei apariţii a acestei cărţi – atmosfera cunoscuse schimbări semnificative. Acestea au permis consemnarea primelor mărturii orale privind evenimentele, cu detaşarea pe care o permitea timpul trecut"[100].

Apariţia în spaţiul public a consemnărilor, mărturiilor şi a interviurilor în media cu privire la evenimentele din decembrie 1989 a creeat o tensiune între ceea ce se ştie oficial, din documentele scrise, şi ceea ce unii martori, încă în viaţă, pot să relateze. Ei, purtătorii istoriei vii, sau a „trecutului apropiat", pot oricând să infirme discursul oficial şi să spună: „Lucrurile nu s-au întâmplat aşa, vă spunem noi, pentru că am fost acolo". Se intră deci, în ceea ce se poate numi „o epocă a martorilor"[101]. Acest tip de istorie nu este specific doar epocilor anterioare apariţiei scrisului când istoria se transmitea oral, din generaţie în generaţie ci şi celor care au urmat apariţiei mijloacelor de tipărire şi multiplicare a naraţiunilor istorice. După revoluţia Gutenberg *re*-compunerea trecutului istoric şi răspândirea naraţiunilor istorice intră într-o nouă eră. Istoria nu face doar saltul de la „poveste" la disciplină academică, ci capătă şi noi valenţe sociale. Critica surselor şi cercetarea cauzelor care au determinat apariţia unui fenomen sau fapt istoric au făcut posibil rezolvarea unui „conflict dintre memoria supraveţuitorilor şi istoria deja scrisă abia după ce mărturisirile sunt arhivate, depăşind stadiul conversaţiei curente"[102]. Istoria orală îşi recapătă statutul de sursă importantă în cercetarea şi re-compunerea trecutului.

Interesant este faptul că istoria orală s-a născut în SUA la mai bine de o jumătate de secol de la revoluţia americană dintr-o nevoie izvorâtă dintr-un act administrativ şi nu din raţiuni ştiinţifice. În anul 1832, Congresul american a adoptat un Act/lege prin care toți veteranii și văduvele războiului revoluționar primeau o pensie. Pentru a beneficia de prestații, veteranii trebuiau să-și demonstreze participarea activă în războiul revoluționar. Însă după trecerea a mai bine de 60 de ani puțini dintre ei puteau să își prezinte documente din arhivă pentru a le prezenta comisiei, singurele dovezi pe care le aveau erau amintirile lor. Guvernul le-a permis să prezinte „mărturii documentate" ale serviciului lor sub formă de depuneri de mărturii legalizate sub forţa unui jurământ dictat

---

[100] Cezar Stanciu, *Ceaușescu la Târgoviște 22-25 Decembrie 1989 – Viorel Domenico*, online https://www.emag.ro/ceausescu-la-targoviste-22-25-decembrie-1989-viorel-domeni-co-9786065372634/pd/DZ92YMBBM/ accesat la 20 septembrie 2018.

[101] Mircea Daroşi, *Istoria orală sau istoria celor vii*, în **Răsunetul. Cotidianul bistritenilor de oriunde,** 13 august 2010, online http://www.rasunetul.ro/istoria-orala-sau-istoria-celor-vii .

[102] Andi Mihalache, *op. cit*., p. 174.

unui grefier, judecător, avocat sau agent de pensii[103]. În acest context s-a născut primul și posibil cel mai mare proiect de istorie orală efectuat vreodată în America. Fiecare veteran a avut șansa să vorbească despre ceea ce a făcut în război. Soldații obișnuiți și-au povestit faptele lor speciale, ofițerii au recompus unele lupte și acțiuni ce nu au fost vreodată consemnate în jurnale de război. Toate acestea au permis ulterior istoricilor să creioneze și o altă perspectivă a războiului revoluționar american[104].

Istoria este mai mult decât o relatare a evenimentelor așa cum ele s-au petrecut deoarece *re*-constituirea trecutului este o intreprindere la care trudesc o mulțime de oameni, de la istorici, analiști, specialiști media până la actanți/participanți, martori direcți sau indirecți. Fiecare dintre aceștia recompun, înțeleg, interpretează diferit faptele și evenimentele avute în observare, analiză și cercetare, în funcție de sursele pe care le au la îndemână și mai ales de „grila de lectură" pe care o aplică în nararea faptelor într-un *storytelling*. Aceste surse pot fi documente de arhivă dar și narațiuni ale actanților/martorilor implicați în evenimentul pe care istoricul îl are sub lupă[105].

Cercetătorul trebuie să cunoască și perspectiva implicării participanților în evenimentele istorice, mai degrabă decât simpla colectare de fapte și date[106]. Acest aspect poate fi conturat și cu utilizarea informațiilor „stocate" în memoria participanților și observatorilor evenimentelor cercetate. În acest fel contexte speciale, unice, care altfel nu ar fi fost cunoscute prin utilizarea de materiale exclusiv scrise, pot fi „vizibile" și astfel analizate de cercetătorul istoric. Din această perspectivă istoria orală își recapătă locul și rolul nu numai în cercetarea evenimentelor politice și sociale, ci și în alte discipline academice cum ar fi antropologia, sociologia și studiile culturale[107]. Memoria actanților sau observatorilor unui eveniment istoric sau fenomen care a marcat la un moment

[103] Elaine F. Weiss, *Oral history from the American Revolution; The Revolution Remembered: Eyewitness Accounts of the War for Independence*,on line https://www.csmonitor.com/1980/0709/070903.html accesat la 20 septembrie 2018.

[104] Ibidem.

[105] Ben Alexander, *Excluding archival silences: Oral history and historical absence*, în **Archival Science**, 2006, vol. 6, issue 1, March 2006, p. 9-11.

[106] Alice M. Hoffman, Howard S. Hoffman, *Reliability and Validity in Oral History: The Case for Memory*, in Memory and History, p. 109-110, online https://web.uvic.ca/stolo/pdf/Hoffman,%20reliability%20and%20validity%20in%20oral%20hist.pdf accesat la 20 septembrie 2018.

[107] A se vedea, R. Fraser, *Blood of Spain: An Oral History of the Spanish Civil War*. Pantheon Books, New York ,1979, J. Vansina, *Oral Tradition. A Study in Historical Methodology* Routledge & Kegan Paul, London, 1965; P. Thompson, *The Voice of the Past: Oral History*, Oxford University Press, Oxford,1978; A. Portelli, *The Death of Luigi Trastulli, and Other Stories: Form and Meaning in Oral History*, State University of New York Press, Albany, 1991.

dat societatea în evoluţia ei să fie sursă pentru re-compunerea trecutului istoric şi aducerea lui în memoria socială.

Memoria este formată din amintiri ale unor indivizi care interacționează între ei şi care aparţin anumitor grupuri sociale, iar amintirile individuale sunt rezultatul acestui proces. Chiar dacă individul ar putea crede că memoria lui este strict personală, întrucât își amintește evenimentele în care a fost implicat, doar faptele şi acţiunile pe care doar el le-a făcut/experimentat, memoria este, de fapt, de ordin colectiv, de vreme ce individul este produsul interacțiunilor sociale și nu poate percepe lumea decât prin construcții colective, cum ar fi limbajul. Din această perspectivă, memoria este o „materie primă pentru istoria academică" și „sursa vie din care istoricii pot să recompună trecutul prin critica surselor"[108].

Cercetătorii care se ocupă de istoria orală cunosc faptul că aceasta nu este obiectivă în sensul atribuit istoriei care se bazează pe sursele de arhivă[109] dar nu pot renunţa la această potențială sursă istorică de informaţii. Cu toată subiectivitatea actantului sau a martorului unui eveniment istoric la răspunsurile date pe marginea unor întrebări puse de cercetătorul acelui eveniment au credibilitate „dar cu o credibilitate diferită. Importanța unei mărturii orale poate să nu fie în descoperirea obiectivă a acelui fapt, ci mai degrabă atenţionarea cercetătorului asupra importanţei, sau simbolisticii de la care să pornească dorinţa de cunoaștere. Prin urmare, niciuna din mărturiile unui actant sau observator la un eveniment istoric nu trebuie considerată a fi falsă"[110], ci o cale de a cerceta diferențele de percepţii și multiplele interpretări și înțelegeri a unui fapt istoric [111] la un moment dat într-o societate.

Are dreptate Alessandro Portelli când susţine că istoria orală ar putea oferi noi modalități de înțelegere a trecutului, nu doar în ceea ce este amintit, ci și în ceea ce privește semnificația dată evenimentelor[112]. Acest lucru este posibil dacă „istoria orală" ca sursă a cunoaşterii trecutului este asociată cu anumite standarde ştiinţifice. În primul rând, să existe posibilitatea ca sursele de istorie orală să poată fi verificate de către terți deoarece este cunoscut faptul că mărturiile pot fi subiective și de multe ori partinice.

---

[108] P. Burke, *History as social memory,* în T. Butler, ed., *Memory. History, culture and the mind*, Oxford, 1989, p. 99-100.

[109] Allesandro Portelli, *What makes oral history different*, în Robert Perks, Alistair Thomson, eds., *The oral history reader,* 3 edition, Routledge, London and New York, 2015, p. 70.

[110] Ibidem, p. 68.

[111] Julianne Nyhan, Andrew Flinn, *Computation and theHumanities. Towards an Oral History of Digital Humanities,* Springer Series on Cultural Computing, 2016, p. 22.

[112] Alessandro Portelli, *op. cit*., în *loc. cit*., p. 32-43.

Acurateţea ştiinţifică a surselor de istorie orală este potenţată şi de existenţa unei relaţii obiective între sursă/actant sau martor al unui eveniment şi cercetător. Aceste cerinţe sunt destul de dificil de realizat[113] din motive obiective dar şi subiective. Unul dintre acestea se referă la reglementările şi acordurile privind protecţia vieţii private iar un altul priveşte pregătirea cercetătorului de a putea efectua cercetări de istorie orală.

Istoria orală este practica de a colecta, păstra, interpreta şi trata experienţele individuale, sociale şi colective în formă de naraţiuni. Practica de a spune, de a înregistra şi de a scrie istoria pe baza celor povestite de contemporanii evenimentelor datează cel puţin din epoca lui Herodot şi Tucidide[114]. Cel mai probabil este o activitate la fel de veche ca şi comunicarea dintre oameni. Amintirea unui trecut comun împărtăşit a fost un element fondator al societăţii umane. Evoluţia modernă a istoriei orale, ca practică istorică, poate fi urmărită în deceniile trei şi patru ale secolului XX când au fost inventate aparatele de înregistrare a vocii umane. Istoria orală a fost fundamentată în 1948 ca o tehnică modernă de documentare istorică, de istoricul şi profesorul Allan Nevins de la Universitatea Americană Columbia, când a început să înregistreze memoriile unor persoane importante în viaţa americană[115]. A urmat apoi o perioadă de relativă „linişte" în domeniului istoriei orale, ca apoi să revină în forţă în anii '70, când se constată că de acest domeniu al istoriei au început să se preocupe nu doar istoricii ci şi alţi cercetători din domenii de la graniţa istoriei: antropologie, folclor, sociologie, psihologie, lingvistică şi literatură, care au apelat la crearea şi cercetarea surselor orale pentru a-şi dezvolta aria de investigare.

Expansiunea rapidă a istoriei orale în întreaga lume şi interesul manifestat de istorici în domeniul social şi politic au produs nu numai o schimbare de optică în domeniul istoriei orale, ci a condus şi la instituţionalizarea ei ca metodă şi instrument de investigare în mediile academic şi universitar. Astfel apar arhive de istorie orală în întreaga lume, utilizarea resurselor puse la dispoziţia istoricilor devenind un loc comun în cercetarea istorică. Apare în rândul unor istorici şi

---

[113] Christoph Becker-Schaum, *Conceptual remarks on oral history in Experiences* in *Oral History Contemporary witness interviews in archive organizations and historical research,* Heinrich-Böll-Stiftung, October 2018, p. 27, online https://www.boell.de/sites/default/files/e-paper_-_experiences_in_oral_history.pdf accesat la 25 decembrie 2018.

[114] Rebecca Sharpless, *The history of oral history*, în Thomas Lee Charlton, Lois E. Myers, Rebecca Sharpless, eds., *History of Oral History: Foundations and Methodology*, ALTAMIRA PRESS, Lanham, New York, Toronto, Playmouth, UK, 2007, p. 9.

[115] Alessandro Portelli, *Oral History. A Collaborative Method of (Auto)Biography Interview*, p. 149, on line https://www.corwin.com/sites/default/files/upm-binaries/6198_Chapter_5_Hesse_Biber_I_Proof_3.pdf accesat la 20 noiembrie 2018.

tentația de a considera că această *sursă orală* este o formă de istorie, o poveste accesibilă și necesară. Opinia nu este foarte populară în rândul specialiștilor consacrați ai domeniului. Alessandro Portelli, de exemplu, consideră că „istoria orală este o metodă specială de interviu în care cercetătorii și participanții la cercetare petrec timp prelungit împreună, angajați într-un proces de povestire și ascultare. Cu alte cuvinte, este un proces colaborativ de construire narativă”[116]. Aceeași viziune este împărtășită și de istoricul Vincent Duclert care consideră că „istoria orală” nu este doar o simplă narațiune, ci un izvor al istoriei, o experiență în constituirea unei documentații imediate și actuale[117]. Statutul său de sursă este mult mai important deoarece, istoricul poate interveni cu noi întrebări puse naratorului care a fost actant sau martor al unui eveniment istoric ceea ce nu poate face atunci când cercetează un document de arhivă.

Istoria orală este un proces care permite oamenilor obișnuiți, prin mărturii scrise, să-și împărtășească experiențele lor. Cu alte cuvinte, este o modalitate diferită de înțelegere a „trecutului”, încurajând totuși toți oamenii să-și asume rolul în modelarea viitorului. Istoria orala permite o mai bună cunoaștere a trecutului prezent[118]. Oferă celor mulți posibilitatea de a participa la recompunerea trecutului în memoria contemporană[119]. Veridicitatea evenimentelor descrise trec prin subiectivitatea naratorului. Este în fapt o istorie în istorie[120]. Istoria orală ne pune la dispoziție documente rezultate din lenta sedimentare și reorganizare a evenimentelor în memoria unor indivizi care le-au trăit, le-au gândit și le-au discutat cu alții, pe scurt, le-au interpretat conștient sau mai puțin conștient de-a lungul vieților lor, până la întâlnirea cu cercetătorul[121]. Ceea ce se spune în istoria orală are, de la început și prin definiție, o destinație publică.

Este important ca istoria orală să nu se rezume doar la narare/răspuns la o serie de întrebări. Răspunsurile trebuie să fie încadrate și în semnificațiile pe care un actant/martor la evenimente istorice o transmite dincolo de cuvinte. O anumită semnificație poate fi sesizată prin gest, ton, în limbajul corpului, în

---

[116] Ibidem, p. 152.

[117] Vincent Duclert, *Archives orales et recherche contemporaine. Une histoire en cours* , în **Sociétés & Représentations** n° 13, 2002/1, p. 70.

[118] Ion Xenofontov*, Războiul din Afghanistan, 1979-1989: în memoria participanților din ...p.*

[119] Ibidem, p. 32.

[120] Ibidem, p. 33.

[121] Doina Jela, interviu cu Sanda Golopentia*, Istoria orală are o destinație publică*, în **La Punkt**, online https://www.lapunkt.ro/2016/12/interviu-sanda-galopentia-istoria-orala-are-o-destinatie-publica/ accesat la 20 noiembrie 2018.

expresie, în pauze, în unele mișcări efectuate[122]. În măsura în care suntem limitați la text și transcriere, nu vom identifica niciodată astfel de momente și înțelesuri, cu atât mai puțin să avem șansa de a studia, de a reflecta, de a învăța și de a le împărtăși[123]. Ilustrativ în acest caz sunt memoriile celor care au fost implicați direct sau au fost martori ai evenimentelor din decembrie 1989. Utilizând mijloacele istoriei orale se poate vedea cum s-a întipărit, în mintea oamenilor care au alcătuit baricadele revoluției, momentele dramatice ale prăbușirii regimului comunist, cum au fost ele, cum au evoluat în funcție de informațile primite postfactum și cum le putem racorda la momentul culegerii[124] și utilizării lor în cercetarea istorică.

Istoria orală este o metodă utilă și fiabilă de investigație științifică. Bazându-se pe experiență și memorie, mărturiile orale sunt de fapt „imagini" alternative care ne permit să umplem părțile lipsă din reprezentarea generală a unui eveniment istoric obținut prin cercetarea istorică și, în acest fel, potențează eforturile istoricului de a afla adevărul. Aceste urme ale trecutului nu sunt redate într-un mod obiectiv sau fix. Prin urmare, istoricul trebuie să adopte o abordare reflexivă, întotdeauna întrebând-se dacă au fost asigurate condițiile pentru ca interviul să nu fie alterat de convingeri politice sau interese personale ale repondentului. Fie conștient, fie inconștient, cei care acceptă să povestească experiența lor în legătură cu evenimentele în care au fost implicați sau la care au fost martori încearcă să-și justifice prezența prin ideile și convingerile politice și, în același timp, să convingă ascultătorul de adevărul amintirilor[125]. În timp ce sunt modelate de cadre sociale, amintirile pe care le au despre evenimente sunt specifice pentru ei. Deci, intervievații au criterii de evaluare suplimentare pentru trecutul lor în comparație cu cei care nu au trăit-o.

Metoda istoriei orale poate fi indispensabilă pentru cercetarea academică în trei circumstanțe, care pot sau nu să apară în timpul anchetei: în primul rând, atunci când sursele primare scrise nu sunt disponibile pentru cercetător

[122] K.P. Truong, G.J. Westerhof, S.M.A. Lamers, F. de Jong, A. Sools, *Emotional Expression in Oral History Narratives: Comparing Results of Automated Verbal and Nonverbal Analyses,* în **Proceedings of the Workshop on Computational Models of Narrative, CMN** 2013, Schloss Dagstuhl - Leibniz-Zentrum fuer Informatik Dagstuhl, Germany p. 311.

[123] Michael Frisch, *Oral History and the Digital Revolution: Toward a Post-Documentary Sensibility*, in Robert Perks and Alistair Thompson, eds., *The Oral History Reader*, Second edition, London: Routledge, online http://randforce.azurewebsites.net/OHReader_Draft.pdf accesat la 20 noiembrie 2018.

[124] Doina Jela, *op. cit.*, în *loc.cit.*

[125] Annette Lensing, *Traces of August Haußleiter's past in oral history* în *Oral History Contemporary witness interviews in archive organizations and historical research*, Heinrich-Böll-Stiftung, October 2018, p. 36.

sau pur şi simplu nu există, istoria orală se poate dovedi a fi indispensabilă în explorarea şi reconstruirea evenimentelor şi punerea lor în context pentru a le înţelege. Documentele scrise sunt un important vector de cunoaştere a ceea ce s-a întâmplat dar nu întotdeauna reflectă şi ceea ce se ascunde în spatele unor evenimente. În al treilea rând, atunci când obiectivul principal al cercetării ştiinţifice este de a stabili impactul agentului uman şi al factorilor ideologici asupra rezultatelor politicilor, nimeni nu este într-o poziţie mai bună de a descrie raţiunea fundamentală a alegerilor politice aflate în anchetă decât protagoniştii înşişi[126].

Memoria actantului/martorilor unor evenimente istorice nu ar trebui tratată ca o sursă istorică în cercetare în acelaşi mod ca documentele scrise. Fiecare tip de sursă necesită instrumente de interpretare specifice, ambele având caracteristici comune dar şi particularităţi bine definite[127]. Aceste surse pot conţine un număr mare de omisiuni şi interpretări subiective dar sunt extrem de utile în situaţia în care cercetătorul nu găseşte în arhive documente legate de un anume eveniment care este în cercetare. Există situaţii în negocierile politice şi diplomatice, interne şi internaţionale când înţelegerile se fac fie prin canale neinstituţionalizate, fie numai în formă verbală. În unele cazuri, documentele diplomatice pot fi pierdute sau intenţionat făcute să dispară. În astfel de circumstanţe, recursul la alte surse decât cele primare este o necesitate. Vocile şi opiniile celor implicaţi în evenimentele investigate pot fi mult mai revelatoare decât ziarele, revistele şi alte surse secundare scrise. Istoria orală îi oferă cercetătorului oportunitatea de a pune întrebări directe[128]. Acest fapt înseamnă că „spre deosebire de documentul scris, ieşit de sub strictul control al povestitorului şi expus – fără ca el să poată reacţiona – interpretărilor de tot felul, destăinurilor de tot felul, destănuirea orală reiterată deseori are şansa ripostei, a polemicii, a persuasiunii”[129]. Cercetătorul trebuie să fie conştient de faptul că prin dialogul cu un actant/martor al unui eveniment istoric el poate afla nu numai ceea „ce acesta a intreprins, ci şi ceea ce îşi dorea să facă, ceea ce au crezut că fac în acele momente şi ceea ce la momentul povestirii cred că au făcut”[130].

[126] Gian Luca Gardini, *In Defense of Oral History: Evidence from the Mercosur Case*, în **Journal of Politics in Latin America,** 4, 1, 2012, p. 111.

[127] Alessandro Portelli, *What makes oral history different*, în R. Perks and A. Thomson (eds), **The oral history reader** (New York, 1998), p. 64.

[128] Gian Luca Gardini, *In Defense of Oral History: Evidence from the Mercosur Case*, în **Journal of Politics in Latin America,** 4, 1, 2012, p.111.

[129] Andi Mihalache, *op. cit.,* p. 172.

[130] Alessandro Portelli, *The death of Luigi Trastulli and other stories. Form and meaning in orl*

A treia situație în care istoria orală poate fi instrumentul cel mai adecvat de cercetare științifică se referă la studiul forțelor ideaționale și la impactul agentului asupra rezultatelor politicilor publice. Rolul ideilor, al experiențelor personale și al convingerilor este rareori capturat de documente sau tratate diplomatice. Dacă cineva acceptă că istoria este făcută de indivizi în cadrul constrângerilor impuse de contextul politic și socio-cultural, trebuie acceptat faptul că ideile și convingerile individuale își pun amprenta asupra modului cum aceștia își definesc cele amintite în legătură cu evenimentul despre care sunt întrebați[131]. Referindu-se la acest aspect, profesorul José Luis González-Castro, de la Universitatea Burgos, atrage atenția că „Suntem martori cum un important eveniment istoric despre care își amintesc diferite grupuri sociale are semnificații și chiar nume diferite și, astfel, capătă un alt sens și acesta conduce la crearea unor identități sociale contrastante"[132]. Acest lucru poate fi ilustrat cu modul în care martorii căderii regimului comunist își amintesc și definesc evenimentele din decembrie 1989. Vom ilustra acest aspect cu două exemple pe care cititorii acestui volum le pot găsi în relatările făcute de tinerii ofițeri care au participat sau au fost martori ai evenimentelor din decembrie 1989. Șeful de stat major al unei unități de cercetare dislocate în nord vestul țării afirma ceea ce a trăit în acele zile „... era o MARE LOVITURĂ DE STAT pusă la cale de mai mult timp, cu oameni pregătiți atât din rândurile securității statului, cât și din armată (anumiți comandanți din aceste structuri cu oameni de legătură și care trebuiau să acționeze în așa fel încât să apară victime care să justifice suprimarea cuplului prezidențial)"[133]. Pentru un actant, de data aceasta, evenimentele sunt definite foarte clar ca fiind o revoluție: „Am trăit multe momente care mă determină să fac astfel de aprecieri dar cele mai dureroase au fost cele care s-au soldat cu victime omenești. Din păcate, era vorba de oameni absolut nevinovați. Am fost martor la astfel de tragedii, am fost martor la torturi, am fost martor la distrugeri de bunuri. Toate acestea s-au întâmplat în numele Revoluției"[134].

Istoria orală are potențialul de a arunca o lumină semnificativă asupra evenimentelor și a motivelor și raționamentelor lor fundamentale și poate ajuta cercetătorii în evaluarea rolului jucat de actori în evenimentele istorice și

*history*, State University of New York Press, 1991, p. 50.

[131] José Luis González-Castro, *Memory, Narratives and Identity. How People Recall,Transmit and Live Through Historical Events,* în **Psicologia Politica**, no. 32, 2006, p. 10.

[132] Ibidem, p. 9.

[133] Col.rez. Cucu I. Vasile, *„Am considerat că este inacceptabil ca un militar să fie implicat în acțiuni politice",* în prezentul volum.

[134] Gl.bg.r. Vasile Ciornei, *„Nu știm adevărul despre Revoluția română și nici despre evenimentele post revoluție",* în prezentul volum.

politice majore[135]. Legătura dintre memorie și politică devine clară atunci când reprezentările trecutului sunt supuse disputei  nu de către istorici, ci de elitele politice și/sau de consilierii și specialiștii în marketing politic. În acest context, prin „cosmetizare" sau chiar denaturare a adevărului se abuzează de memoria istorică în scopuri politice sau ideologice[136] în scopul denigrării adversarilor politici. Acest fapt este deseori greu sesizabil pentru omul obișnuit deoarece denaturarea/falsificarea imaginii unui eveniment istoric se face din perspectiva unei grile de lectură de sorginte doctrinară și ideologică. Actanții/martorii unui proces sau fenomen istoric așa cum este și cazul revoluției române au convingeri doctrinare și ideologice diferite, prin urmare și grile de lectură diferite. Divizările ideologice în societate sunt imposibil de rezolvat în societatea modernă și contemporană[137], iar grilele de lectură diferite vor face să persiste un permanent dezacord cu privire la fapte obiective ale istoriei recente. Iar dacă se depășește un anumit prag al deformării interesate a unui fapt istoric, rezultatul este un proces de continuă degradare a imaginii sale în percepția opiniei publice. Putem chiar să spunem că partizanatul a degradat imaginea evenimentelor din decembrie 1989 până la punctul în care s-a transformat din simbolul unei rupturi cu trecutul comunist în simbolul paradoxal al continuității cu acest trecut ceea ce nu corespunde cu adevărul istoric.

Acest fapt se întâmplă deoarece memoria, din păcate, este foarte susceptibilă la distorsiuni și erori. Prin urmare, este important să înțelegem modul în care memoria poate transforma ceea ce „era" în ceea ce „părea a fi" pentru a înțelege cum pot să apară erorile de memorie și să modeleze istoria personală și colectivă a unui popor. Pentru aceasta trebuie cunoscute mecanismele care stau la baza corelației dintre atitudinile politice și opiniile științifice pe de o parte și fenomenul de polarizare[138]. O bună utilizare a surselor de istorie orală presupune a fi cunoscuți factorii și mecanismele care fac ca memoria să capete tendința de a denatura trecutul. Astfel de denaturări sunt o consecință firească a încercărilor noastre de a reconstrui experiențele noastre. Istoricii care utilizează

---

[135] Gian Luca Gardini, *In Defense of Oral History: Evidence from the Mercosur Case*, în **Journal of Politics in Latin America,** 4, 1, 2012, p.112.

[136] Dalia Agata Báthory, Andreea Cătălina Paul, *Memorie versus istorie? Re-considerări ale unor considerații vechi și noi despre relația dintre memorie colectivă și istorie*, în **Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu»** din Cluj-Napoca", LII, Supliment, 2013, p. 69-70.

[137] A se vedea Matthew Gentzkow, Michael B. Wong,  Allen T. Zhang, *Ideological Bias and Trust in Information Sources,* October 2018, online http://web.stanford.edu/~gentzkow/research/trust.pdf accesat la 20 decembrie 2018.

[138] Yves Le Yaouanq, *A Model of Ideological Thinking*, în **Discussion Paper** No. 85, March 19, 2018, online https://epub.ub.uni-muenchen.de/58097/1/85.pdf accesat la 22 decembrie 2018.

metoda istoriei orale trebuie să fie conştienţi de faptul că reconstrucţia unui eveniment, prin amintirea a ceea ce memoria unui actant/martor a reţiunut, poate avea şi unele distorsiuni provocate de mai multe tipuri de factori obiectivi sau subiectivi. Cercetători ai fenomenului au ajuns la concluzia că „uneori există eforturi deliberate de a manipula memoria colectivă”[139]. Profesorii Daniel M. Bernstein, Veronika Nourkova, Elizabeth F. Loftus au identificat cel puţin patru moduri de a manipula amintirile colective, fiecare din aceste tehnici fiind prezente atât în cultura şi civilizaţia occidentală cât şi pe alte meridiane. Primul dintre acestea a fost practicat şi în zilele Revoluţiei române din decembrie 1989 şi presupune „prezentarea inițială a informațiilor dintr-o anume perspectivă”. De exemplu, posturile de televiziune occidentale au decis să arate imagini ale victimelor unui aşa zis masacru produs de forţele de securitate la Timişoara. Povestirile unor martori şi participanţi au fost puternic influenţate de aceste imagini. Scopul a fost nu de a promova adevărul despre revoluţia română ci „o speranță de a provoca revolte în rândul oamenilor”[140]. Un alt mod în care se pot manipula amintirile colective este minimalizarea anumitor evenimente şi actori participanţi la diferite procese şi fenomene istorice şi evidențierea altora[141]. Fapt întâlnit cu prisosinţă şi în conturarea memoriei colective cu privire la Revoluţia din decembrie 1989. La nici un an de la căderea regimului Nicolae Ceauşescu mass-media din România şi nu numai au început să se axeze pe evenimentele din Piaţa Universităţii şi să introducă în mentalul colectiv ideea unei revoluţii furate, confiscate sau manipulate. Referindu-se la acest aspect Dennis Deletant, constata, în urmă cu peste un deceniu, că: „În perioada Crăciunului din 1989, mass media din România şi din Vest interpretau înlăturarea lui Ceauşescu ca pe „o revoluţie a poporului”, lăudând pe bună dreptate rolul predominant al tinerilor. Cu o lună mai târziu, mulţi români deveniseră deja deziluzionaţi, plângându-se amar că revoluţia „a fost furată”[142].

Două alte modalităţi prin care se pot denatura amintirile colective legate de istoria recentă implică modificarea sensului raţional al unui eveniment şi modificarea atitudinilor emoţionale ale oamenilor cu privire la acesta[143].

[139] Daniel M. Bernstein, Veronika Nourkova, Elizabeth F. Loftus*, From Individual Memories to Oral History*, în **Advances in Psychology Research**, Volume 54, Nova Science Publishers, Inc., 2008, p. 175.

[140] Ibidem.

[141] Ibidem, p. 176.

[142] Dennis Deletant, *Câteva consideraţii despre neelucidarea revoluţiei din decembrie 1989,* citat de Mihail M. Andreescu, *Revoluţia din 1989 în Bucureşti (22-26 decembrie),* în **Clio 1989**, an IV, nr. 1(7)/2008 p. 23.

[143] Daniel M. Bernstein, Veronika Nourkova, Elizabeth F. Loftus, *op. cit*., în *loc. cit*., p. 176.

Edificator, în acest sens, este faptul că, dacă în decembrie 1989 evenimentele erau caracterizate ca fiind o lovitură de stat doar de Nicolae Ceauşescu, astăzi această re-semnificare este acceptată de o mare parte din populaţia României. Directorul unui important institut de sondare a opiniei publice din ţara noastră, Cătălin Augustin Stoica, referindu-se la aceste aspecte, afirmă că „Dacă în zilele imediat următoare căderii regimului Ceauşescu s-ar fi efectuat un sondaj de opinie, este foarte probabil ca majoritatea covârşitoare a românilor să fi declarat că în Decembrie 1989 a avut loc o revoluţie autentică. De altfel, la 20 mai 1990, Ion Iliescu – principal susţinător al „teoriei" revoluţiei – a fost votat de o asemenea majoritate covârşitoare. Pe parcursul celor 20 de ani care s-au scurs de la momentul Decembrie 1989, percepţiile asupra evenimentelor de atunci s-au schimbat şi nuanţat datorită unor fapte sau „dovezi" care au fost aduse la cunoştinţa publicului larg de diverse instanţe (presă, politicieni, lideri de opinie etc[144]). O posibilă explicaţie pentru reprezentările publice divergente asupra momentului Decembrie 1989 constă în faptul că memoria colectivă depinde şi este influenţată decisiv de ceea ce se întâmplă în prezent. Altfel spus, nu numai ce ne amintim din trecut, ci şi modul în care ne raportăm la trecut depind de ceea ce se întâmplă în prezent.

Aceste limite ale metodei de istorie orală ca şi unele imperfecţiuni ale instrumentelor utilizate au determinat apariţia unor controverse şi polemici pe marginea raportului dintre istoria clasică şi acest nou tip de investigare a trecutului recent. Uneori este contestată metoda de investigare a trecutului oferită de istoria orală pe motiv că aceasta se bazează aproape exclusiv pe memorie iar aceasta ar putea oferi, în cel mai bun caz, o amintire distorsionată. Chiar și relatarea unui singur eveniment poate fi o interpretare imperfectă. Această poveste va păstra probabil esența experienței, dar nu va reuși să surprindă cu exactitate multe detalii. Pe măsură ce evenimentul este re-spus, povestea originală va fi transformată în conformitate cu valorile, credințele și dorințele fiecărui corespondent. Aceşti factori, la rândul lor, sunt un produs al culturii proprii[145]. Acest lucru poate fi adevărat dacă punem semnul egal între istoria, naraţiune, şi istoria orală. Însă istoria orală este o metodă prin care se construiesc alte surse sau cele care lipsesc pentru cercetarea istorică. Din această perspectivă şi critica unei mărturii ce provine de la un actor şi nu din surse arhivistice poate urma acelaşi parcurs ca și documentele de arhivă.

[144] Cătălin Augustin Stoica, A fost Revoluţie sau lovitură de stat? online https://jurnalul.antena3.ro/special-jurnalul/a-fost-revolutie-sau-lovitura-de-stat-527645.html, accesat la 23 octombrie 2018.

[145] Daniel M. Bernstein, Veronika Nourkova, Elizabeth F. Loftus, *From Individual Memories to Oral History*, în **Advances in Psychology Research**, vol. 54, 2008, p. 158.

Observând acest lucru, Andi Mihalache arată că „din acest punct de vedere, critica mărturiei se bazează chiar pe practica ei, adică pe principiul *dacă nu mă credeți, întrebați pe altcineva*”[146]. Asupra acestei probleme, a credibilității, s-a aplecat și Alessandro Portelli. El afirmă că sursele istoriei orale sunt credibile dar este vorba de o credibilitate *diferită*. O mărturisire „greșită” poate fi din punct de vedere psihologic „adevărată” deoarece este ceea ce a perceptut acel actant[147].

Un alt element de care trebuie să se țină seama este și faptul că memoria actantului/martorului unor evenimente petrecute cu mai mult/puțin timp în urmă este stocată printr-un proces de selecție și interpretare. Imediat după producerea evenimentului are loc cernerea și apoi modelarea, care continuă pe termen lung într-un mod lent și mai subtil. Ordonarea, combinarea și selectarea unor acțiuni pe de o parte, eliminarea sau filtrarea altora este un proces continuu, rezultând un mix de fapte, opinii și interpretări într-o permanentă dinamică în memorie. Prin urmare, cercetătorul nu poate niciodată să presupună că informația obținută din mărturia unui actant sau martor al revoluției din decembrie 1989 este cea care s-a întipărit în mintea acestuia în acele momente, ci să ia în considerare faptul că ea se va modifica și în raport de informațiile pe care naratorul le va achiziționa ulterior[148]. Istoricul Larry L Wats referindu-se la valoarea acestui izvor, într-o polemică dusă cu Richard Andrew Hall pe marginea (in)existenței turiștilor sovietici pe teritoriul României în decembrie 1989 ca agenți ai diversiunii, remarca „Cititorii ar trebui să cunoască faptul că atât istoricii, cât și instanțele judecătorești consideră că declarațiile martorilor oculari reprezintă o dovadă nedemnă de încredere întrucât memoria este atât de ușor de manipulat. Încrederea în mărturii scade rapid în termen de câteva zile de la eveniment. Săptămâni și luni mai târziu, acuratețea și valoarea mărturiilor devine extrem de discutabilă. În timp, memoria intră tot mai mult sub influența interpretării publice în curs de dezvoltare, iar impresii abia formate înlocuiesc ulterior tot mai multe detalii uitate”[149]. Pentru a contracara efectele negative ale procesului de aglutinare a memoriei sau de mărturie interesată, istoricul poate face apel la metode și tehnici din câmpul altor discipline. Psihologia socială și antropologia pot oferi istoricului modalități de a evita părtinirea și fabulația memoriei. Din sociologie pot fi luate metode de eșantionare reprezentativă, iar din știința documentării reguli privind verificarea, fiabilitatea și coerența surselor.

[146] Andi Mihalache, *op. cit.*, p. 172.

[147] Alessandro Portelli, *The death...* p. 51.

[148] A se vedea mai multe la H. Slim et al., (eds), *Listening for a change. Oral testimony and community development*, London, 1995, p. 140-141.

[149] Larry Watts, *Revoluția română din decembrie 1989 (III): Capcanele mărturiilor ca dovezi*, on line, adev.ro/pbgz1i, accesat la 2 decembrie 2018.

Alte argumente aduse în discuție de cei care critică istoria orală izvorăsc din analiza diferitelor contexte socio-politice şi personale care determină o anume reticență naratorului cu privire la ceea ce știe despre un eveniment istoric. Omisiunea şi selectarea doar a unor informaţii din ansamblul celor cunoscute de narator[150] pot fi la fel de periculoase pentru aflarea adevărului, despre unele evenimente și circumstanțele în care s-au produs ca și distorsiunile. Este adevărat că omisiunea unei informaţii dintr-o sursă poate deteriora grav imaginea/reprezentarea pe care şi-o face cercetătorul asupra unui eveniment dar acest lucru nu este valabil şi pentru documentele de arhivă şi alte surse secundare[151]. Astfel de elemente care afectează munca de cercetare în domeniul istoriei recente pot fi depăşite de istoric dacă va proceda la verificarea încrucișată a informațiilor, punerea fiecărei narațiuni față în față cu alte narațiuni care se referă la aceleaşi evenimente[152] istorice dar şi prin utilizarea altor tipuri de surse.

O altă limită considerată de mulţi istorici a fi majoră este că mărturia orală şi scrisă poate fi folosită pentru a creiona şi introduce în memoria publică o imagine interesată despre un eveniment istoric cu scopuri multiple. De cele mai multe ori pentru a creea o imagine publică favorabilă, pentru a fi absolvit de judecarea unor fapte sau pentru a beneficia de pe urma participării la producerea acelui eveniment, pentru a discredita adversarii, pentru a se răscumpăra sau a se justifica, sau pentru a lăuda sau a submina faptele cuiva[153]. Dacă cercetătorii nu iau în calcul aceste aspecte atunci când analizează imprejurările producerii unui eveniment istoric adevărul este substituit cu unul contrafactual. Larry L Watts demonstrează cum a căzut în această capcană istoricul Richard Andrew Hall care, pe baza analizei mărturiilor depuse de unii ofiţeri ai Departamentului Securităţii Statului, ajunge la concluzia că „prezenţa turiştilor sovietici este un „mit“ şi o „absurditate“[154]. Eroarea colegului său a fost provocată de faptul că nu a ţinut cont de „circumstanţele în care mărturiile date pot avea o influenţă semnificativă asupra conţinutului. Mărturia este foarte sensibilă la denaturare de-a lungul timpului chiar şi atunci când influenţa terţă este benignă. Mărturia este chiar predispusă denaturării când este depusă sub presiune”. Ori în opinia

[150] Ruth Finnegan, *A note on Oral Tradition and Historical Evidence* in D.K.Dunaway and W.K. Basum,eds. *Oral History: An Interdisplinary Anthology,* Nashville, 1984, p. 190.

[151] A se vedea şi Gian Luca Gardini*, In Defense of Oral History: Evidence from the Mercosur Case*, în **Journal of Politics in Latin America,** 4, 1, 2012, p. 114-117.

[152] Alessandro Portelli, *A Dialogical Relationship. An Approach to Oral History*, online http://www.swaraj.org/shikshantar/expressions_portelli.pdf accesat la 21 octombrie 2018.

[153] Gian Luca Gardini, *In Defense of Oral History: Evidence from the Mercosur Case*, în **Journal of Politics in Latin America,** 4, 1, 2012, p.114.

[154] Larry Watts, *op. cit*., în *loc. cit*.

lui Larry Watts unor ofiteri din securitate „li s-a spus, în timpul proceselor din 1990, că vor fi achitaţi dacă neagă orice prezenţă a blocului sovietic în timpul revoluţiei. Interesant, niciuna dintre sursele DSS citate de Hall, care au negat existenţa „turiştilor", nu a fost condamnată (trei au fost achitate şi una a murit înainte de proces). Toate mărturiile lor citate au fost făcute în calitate de martori în procesele altora"[155]. În depășirea acestei limite un rol cheie îl joacă istoricul, care trebuie să stabilească o relație de încredere reciprocă și respect față de intervievat. În același timp, cititorul trebuie să stabilească o relație de încredere cu autorul, care este în cele din urmă responsabil pentru selectarea surselor, fie ele orale sau scrise, și pentru a-și evalua fiabilitatea. În afară de orice considerație a existenței unei științe sociale științifice și obiective, nu există istorie fără istoric și nici o analiză fără un analist. Donald A. Ritchie consideră că este bine ca în cazul în care sunt intervievați mai mulți oameni care aparțin aceleași organizații cu aceleași preocupări și au fost implicați în același eveniment toți să răspundă la aceleași întrebări. Acest aspect poate fi identificat și în modul cum s-a construit chestionarul după care s-a alcătuit substanța acestui volum. Donald A. Ritchie subliniază, de asemenea, și faptul că pentru o bună cunoaștere a evenimentelor atunci când se intervievează într-o organizație/instituţie mai mulţi oameni care au fost identificţi ca participanți la un eveniment comun, este la fel de important să intervieviezi pe cel care este considerat ca jucând un rol minor ca pe cel care a căpătat vizibilitate și respect social total[156]. Cu toate limitele sale, cercetătorii care se apleacă asupra trecutului recent nu pot să nu recunoască faptul că istoria orală permite o mai bună cunoaştere a evenimentelor mai ales atunci când sursele sunt puține sau lipsesc[157]. Ea oferă celor mulți, care în anumite împrejurări participă la evenimente cu semnificație pentru comunitate, posibilitatea de a participa la recompunerea trecutului în memoria contemporană. Evenimentele care astfel descrise trec prin subiectivitatea naratorului sunt în fapt o istorie în istorie[158].

Istoria orală s-a impus în unele state atât ca disciplină în învățământul de specialitate cât şi ca metodă în cercetarea și analiza trecutului recent. Cercetători şi universitari francezi, italieni, germani, olandezi, unguri, polonezi, etc, manifestă deschidere pentru studiul istoriei orale. În alte societăţi

---

[155] Ibidem.

[156] Donald A. Ritchie, *Doing Oral History, third edition,* Oxford University press, Oxford, New York, 2015 e-book, online https://books.google.ro/books?isbn=0199329354, accesat la 20 septebrie 2018.

[157] Ion Xenofontov, *Războiul din Afghanistan, 1979-1989: Realitatea istorică și imaginarul social*, Editura Lumen, Iași, 2010, p. 32.

[158] Ibidem, p. 33.

cu puternice tradiţii în ceea ce priveşte inovarea în domeniul istoriei şi a ştiinţelor socio-umane, au apărut instituţii specializate în care nu numai că s-a practicat o astfel de investigare a trecutului ci s-au dezvoltat şi adevărate şcoli de gândire cu rezultate remarcabile în ultima vreme[159]. În Franţa, după o lungă perioadă de absenţă (1880-1970), sursele orale şi-au reluat treptat locul în cadrul instrumentelor istoricilor. Tehnica interviului este învăţată de studenţii din facultăţile specializate încă din primii ani de studiu. Utilizarea înregistrărilor pe suport media produse de alţi studenţi şi în alte momente este, de asemenea, frecvent încorporată în învăţământul de istorie. Cu toate acestea, istoria orală ca sub-disciplină are cea mai mare dificultate în obţinerea legitimităţii şi vizibilităţii. Ea rămâne încă marginalizată ca disciplină cu statut academic. Pentru a se depăşi această limită în Franţa, reviste şi laboratoare specializate dedicate acestui tip de studiu s-au înmulţit în ultima perioadă. Cu toate acestea, drumul impunerii este lung deoarece practicile istoriei orale au serioase dificultăţi în a se particulariza faţă de cele mai recunoscute în domeniul sociologiei, antropologiei şi ale ştiinţlor politice[160].

În România, practica istoriei orale se află într-o fază similară cu cea a începutului istoriei orale în SUA, de acum 30 de ani. Istoricii sunt mult mai preocupaţi cu punerea pe bandă a cât mai multor mărturii, pentru a rupe tăcerea despre trecutul unor grupuri neprivilegiate, şi sunt preocupaţi mai mult de relaţia istoriei orale faţa de fosta putere, decât de relaţia lor înşişi cu martorii intervievaţi[161]. Această speranţă de a îndrepta trecutul arată că premisele pe care se bazează o parte din aceste eforturi sunt aceleaşi pe care s-au sprijinit până acum şi istoricii care lucrează cu materiale scrise sau alte obiecte, precum ar fi fotografiile. Din această cauză, cred că istoria orală este încă în curs de a reconstitui o analiză hegemonică a trecutului, deşi în acelaşi timp încearcă să critice o alta linie de istoriografie rigidă[162].

Deschiderea societăţii române către lumea occidentală după Revoluţia din decembrie 1989 a permis cercetătorilor şi istoricilor români să vină în contact cu astfel de evoluţii în domeniul studierii trecutului recent. A apărut

[159] Mircea Daroşi, *op. cit*., în *loc.cit*.

[160] Rémy Besson, Fabrice d'Almeida, Denis Maréchal (dir.*), L'histoire orale en questions*, in **Lectures**, 2014, on line https://journals.openedition.org/lectures/14078 accesat la 23 septembrie 2018.

[161] Maria Bucur, *Etica istoriei orale si construirea societatii civile*, online http://www.memoria.ro/studii/brasov/introducere/etica_istoriei_orale_si_construirea_societatii_civile/1322/ accesat la 23 septembrie 2018.

[162] Ibidem.

un Institut specializat în Istoria Recentă, iar la universităţile din Cluj, Iaşi şi Timişoara, studiul istoriei orale are deschideri importante[163]. Centrul acestui nou tip de investigare a trecutului îl reprezintă Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca unde profesorii universitari Pompiliu Teodor şi Doru Radosav au avut iniţiativa înfiinţării, în anul 1997 a unui *Institut de istorie orală*. Instituţia de cercetare în domeniul istoriei orale din universitatea clujeană are obiective ambiţioase care presupun receptarea şi valorificarea unei părţi a memoriei recente, exclusă din mărturiile scrise. Deci, cercetările de istorie orală au în atenţie acea parte din istoria contemporană care oferă posibilitatea intervievării martorilor oculari sau a urmaşilor lor[164].

În cadrul Universităţii din Bucureşti, profesorul de sociologie şi comunicare Zoltán Rostás este unul dintre pionierii utilizării interviurilor de istorie orală în conturarea mărturiilor trecutului recent prin „căpşunari", „activişti mărunţi", ori „revoluţionari". A început prin a intervieva sociologi în legătură cu activitatea lor din perioada primei tinereţi cum a fost şi cazul lui Henri Stahl, pentru ca mai apoi, constatând prolificitatea acestei tehnici, să integreze studenţii în proiectele de cercetare. În arsenalul volumelor publicate se înscriu *Parcurs întrerupt, Discipoli din anii '30 ai Şcolii Gustiene, Istorie la firul ierbii, Documente sociale orale, Tur-retur. Convorbiri despre munca în străinătate, Activişti mărunţi. Istorii de viaţă* şi *Cealaltă jumătate a istoriei. Femei povestind*. Remarcabilă în privinţa investigării evenimentelor din decembrie 1989 este cercetarea întreprinsă de Florentina Ţone, jurnalistă şi doctorandă în sociologie sub coordonarea profesorului Zoltán Rostás. Rezultatul a fost editarea unui volum ce poartă titlul *Tânăr student caut revoluţionar*[165]. Sunt semne bune şi speranţa că în anii următori imaginea evenimentelor din decembrie 1989 vor avea un contur care să fie cât mai aproape de ceea ce s-a întâmplat.

### 1.4. Decembrie 1989 prin ochii tinerilor ofiţeri de acum trei decenii

Armata este o instituţie importantă a statului, în societatea contemporană prin funcţiile pe care le are, dar şi datorită calităţii ei de putere militară a naţiunii. Din această perspectivă relaţia armată-societate este una de un tip special, cu numeroase valenţe şi condiţionări. Printre acestea sunt acelea care se

---

[163] Mircea Daroşi, *Istoria orală sau istoria celor vii*, în **Răsunetul. Cotidianul bistritenilor de oriunde,** 13 august 2010, online http://www.rasunetul.ro/istoria-orala-sau-istoria-celor-vii.

[164] Maria Bucur, *Etica*, în *op. cit*.

[165] *O altfel de revoluţie: „Tânăr student caut revoluţionar"*, în **Evenimentul Zilei** din 27 iunie 2011, online https://evz.ro/o-altfel-de-revolutie-tanar-student-caut-revolutionar-935483.html, accesat la 13 octombrie 2018.

subsumează factorilor potenţatori ai stabilităţii naţionale[166]. Îndeplinirea rolului jucat de armată în societate este asigurat pe de o parte de sistemul normativ, începând cu prevederile constituţiei şi terminind cu actele legislative şi regulamentele de funcţionare proprii dar şi de valoarea militarilor ca o categorie socio-profesională din societate. Profesia de militar nu este una ca oricare alta în societate deoarece armata este o instituţie care are legitimitatea de a gestiona violenţa în anumite condiţii[167]. Acest fapt cere o pregătire şi educaţie specială deoarece aşa cum preciza cunoscutul politolog şi analist Samuel P. Huntington „abilitatea definitorie a unui militar este managementul violenţei şi nu actul violenţei în sine"[168]. Această pregătire nu poate fi validată social dacă nu este dublată de o responsabilitate şi simţ al datoriei foarte dezvoltate.

Societatea acceptă ca militarii să managerieze violenţa în societate în acele scopuri pe care le acceptă, şi anume, în creşterea gradului de securitate, stabilitate şi apărare. Aceste lucruri sunt extrem de evidente în situaţii de grave crize sociale sau de revoluţii. Sociologul şi analistul Zoltan Barany referindu-se la acest aspect consideră că „nicio instituţie nu contează mai mult pentru supravieţuirea statului ca armata şi nici o revoluţie într-un stat nu poate avea succes ori să-şi atingă scopurile fără ajutorul forţelor sale armate[169]. Aceasta nu înseamnă că sprijinul armatei este suficient pentru ca o revoluţie să aibă succes deoarece revoluţiile sunt fenomene cu o procesualitate extrem de complexă şi necesită foarte multe forţe politice, sociale şi economice care să poată face posibilă prăbuşirea unui regim politic. Supravieţuirea regimurilor autoritare sau de dictatură au depins, în mare măsură, de loialitatea soldaţilor lor şi a poliţiei, trebuie tratate cu o particularitate a autoritarismului lor rigid şi a necesităţii constante a coerciţiei sau a ameninţării sale[170].

Cunoaşterea în detaliu a modului cum a acţionat armata în asemenea situaţii presupune o cercetare intredisciplinară şi atent pregătită. Alături de utilizarea tehnicilor şi metodelor clasice în ultimul timp în istoriografiile militare, aparţinând unor societăţi cu democraţie consolidată, s-au impus şi

[166] A se vedea, Dr. Nicolae Dolghin, Dr. Petre Duţu, Alexandra Sarcinschi, *Raporturile dintre Armata României şi societatea civilă,* Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", 2005, p. 39-50.

[167] Samuel P. Huntington, *Profesia de militar*, în Ionel Nicu Sava, Marian Zulean, Gheorghe Tibil, *Armata si Societatea* (culegere de texte de sociologie militara), Editura Info-Team, 1998, p. 245.

[168] Ibidem, p. 246.

[169] Zoltan Barany, *Comparing the Arab Revolts, The role of the military*, în **Journal of Democracy,** volume 22, number 4 October 2011, p. 28.

[170] Ibidem, p. 29.

tehnicile specifice istoriei orale. De-a lungul anilor, în armata americană, de exemplu, s-a acumulat o bogată sursă de informare formată prin activitatea de istorie orală domeniu care a cunoscut nu numai o amplă dezvoltare dar şi recunoaştere deosebită[171]. Aceste informaţii ilustrează o parte a activităţilor desfăşurate de militarii americani pe timp de pace şi acţiunile pe teatrele de război unde aceştia au fost trimişi în misiune. Ele sunt instrumente utile pentru cercetătorii specializaţi în istoria militară a SUA. Referindu-se la importanţa unor asemenea informaţii pentru reconstituirea unui fragment din trecutul recent al SUA istoricul Stephen E Everett crede că „fără aceste materiale ar fi dificil să reconstruim multe evenimente din istoria armatei"[172].

Conştientizarea valorii sociale a unor asemenea surse pentru cercetarea istoriei militare a determinat apariţia nu numai a specialiştilor dar şi a unei infrastructuri bine organizate din punct de vedere ştiinţific şi logistic[173]. Activitatea în aceste centre de istorie orală se desfăşoară în baza celor mai moderne tehnici şi instrumente specifice de lucru[174]. Prin funcţionarea unor asemenea centre şi institute pot fi depăşite unele obstacole obiective în documentarea unor acţiuni şi evenimente la care militarii americani au fost parte, deoarece accesul la arhivele militare oficiale este restricţionat prin normele juridice interne şi internaţionale. Respectarea unui asemenea cadru legislativ a făcut ca o mare parte din materialul arhivelor militare să fie clasificat iar accesul cercetătorului să fie restricţionat sau îngreunat prin durata mare a timpului necesar prelucrarii şi declasificării informaţiilor pentru ca acestea să devină de interes public şi astfel să poată fi utilizate de către cercetător[175].

Interesant de menţionat este faptul că activitatea desfăşurată în domeniul istoriei orale în armata SUA nu vizează doar stocarea de informaţii ca urmare

[171] Stephen J. Lofgren, *The Status of Oral History in the Army:Expanding a Tradition*, in **The Oral History Review**, Vol. 30, No. 2 (Summer - Autumn, 2003), p. 81-82.

[172] Stephen E. Everett, *Oral History Techniques and Procedures*, Center of Military History, United States Army Washington, D.C., 1992, p. 5

[173] Raymond A. Mentzer Jr., *Research from the Battlefield: Military History Detachments in Wartime Korea*, in **Army History** No. 19, Summer 1991, **U.S. Army Center of Military History,** p. 13.

[174] A se vedea, Stephen J. Lofgren, *The U.S. Army Guide to Oral History*, Center of Military History United States Army Washington, D.C, 2006; Kent R. Greenfield, *The Historian and the Army*, Rutgers University Press, New Brunswick, N.J., 1954; Raymond A. Mentzer Jr., *op. cit.,* în *loc. cit.,* p. 13-19.

[175] Jakob Brink Rasmussen, Using the oral history discipline in military research, Royal Danish Defence College, Denmark, online https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/117520/BRINK%20RASMUSSEN%20Jacob_WG2_Abstract_Using%20the%20oral%20history%20discipline%20in%20military%20research.pdf?sequence=2 .

a înregistrării diferitor naraţiuni ce privesc acţiunile de luptă desfăşurate pe diferite teatre de operaţiuni ci şi valorificarea acestor experienţe de luptă în instruirea viitorilor luptători. Sunt alcătuite adevărate *lesson learnes*[176]. Aceste *lecţii învăţate* au contribuit şi au consolidat statutul istoriei orale în armata SUA prin legarea interviului care ilustra o experienţă în teatrul de operaţiuni militare de un „produs" cu utilizare imediată pentru soldaţii şi ofiţerii care îi instruiau. Valorificarea istoriei orale în procesul de instruire a fost ideea Generalului John A Wickham, în mandatul său de şef de stat major al armatei americane, la mijlocul anilor 1980[177].

Prin activitatea de istorie orală, cercetătorii au alcătuit colecţii extinse de note şi interviuri, studii de teren, hărţi, fotografii şi materiale documentare care ilustrază acţiunea trupelor americane din timpul unor conflicte militare cum au fost cele din perioada anilor '90 din Irak şi Somalia sau a războiului desfăşurat contra terorismului în teatrele de opraţiuni din Orientul Mijlociu şi Afganistan[178]. Aceste materiale au stat la baza editării unor monografii istorice dintre care multe au fost ulterior publicate ca serii de istorie ale diferitelor structuri militare participante în diverse teatre de operaţiuni. Aceste lucrări foarte populare au fost produse la cererea comandamentelor superioare, care doreau să existe diferite „produse" istorice pentru a putea fi utilizate de soldaţii răniţi şi convalescenţi, dar şi pentru instruirea celor care urmau să plece pe teatrele de operaţiuni militare[179]. Pentru a ne da seama câtă importanţă se acordă programelor de istorie orală desfăşurate în centrele special înfiinţate pe lângă diferite structuri militare este suficient să menţionăm că pentru acoperirea evenimentelor din 11 septembrie 2001, care au avut loc ca urmare a atacului terorist asupra Pentagonului, au fost intervievaţi peste o mie de militari![180].

În România nu există o asemenea preocupare la nivelul comandamentelor superioare de conducere ale armatei deşi în ultimile trei decenii militarii au fost implicaţi în diferite acţiuni cu mare încărcătură pentru evoluţia societăţii noastre. Militarii au fost în decembrie 1989 la început de o parte a baricadei, cea a regimului Ceauşescu prin însăşi natura şi misiunea armatei, iar după fuga dictatorului de partea poporului revoltat. În arhive sunt relativ puţine

---

[176] Nancy LaVerda, Andrea Vessey, William F. Waters, *Use of the Veterans History Project to Assess World War II Veterans' Perceptions of Military Experiences and Health*, in **Military Medicine**, Vol. 171, November 2006, p.1080-1082.

[177] Stephen J. Lofgren, *op. cit*., p. 83.

[178] Ibidem, p. 85.

[179] Stephen E. Everett, *op. cit.*, p. 5.

[180] Stephen J. Lofgren, *op. cit.*, p. 95.

informaţii despre militarii participanţi la revoluţie iar accesul este restricţionat prin lege. Nu ar fi fost util un program de istorie orală organizat şi desfăşurat de specialişti pentru a se completa informaţiile? Întrebarea este retorică şi ilustrează o anumită înţelegere greşită a locului istoriei orale în armata României. Din raţiuni politice dar şi juridice au fost intervievaţi ofiţeri superiori şi generali despre acţiunea militarilor în zilele revoluţiei din decembrie 1989 şi la *Comisia Senatorială de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989* şi de către o Comisie alcătuită la nivelul Institutului de Istorie şi Teorie Militară condusă de generalul Costache Codrescu, dar care nu au funcţionat după regulile unei comisii de istorie orală. Documentele care au rezultat din aceste anchete se află la sediul Arhivelor militare naţionale sau la Arhiva Senatului României, dar accesul este strict restricţionat în conformitate cu reglementările legale în vigoare. O foarte mică parte din militarii care au fost implicaţi în acţiunile ordonate de Nicolae Ceauşescu armatei pentru „apărarea independenţei şi suveranităţii patriei, a cuceririlor revoluţionare”[181] şi apoi pentru apărarea revoluţiei române din zilele care au urmat răsturnării regimului comunist şi-au publicat memoriile instrumente[182], sau au acordat interviuri în media cu diferite prilejuri.

Din această perspectivă nevoia unui centru de istorie orală chiar şi după trei decenii de la revoluţie este bine venită mai ales pentru a fi colectate şi stocate pe diferite tipuri de suport de la cele clasice la cele moderne mărturiile celor care în decembrie 1989 erau tineri militari. Ar fi de interes să fie la dispoziţia cercetătoriilor percepţia unor militari în termen dar şi a tinerilor subofiţeri şi ofiţeri care i-au condus în diferite misiuni în acele momente. Aceste mărturii vor putea fi folosite în moduri diferite atunci când un istoric va studia şi din alte ungiuri şi perspective căderea regimului Nicolae Ceauşescu, decât cele din care a fost analizat până acum cel mai adesea în scopuri narative şi ilustrative. Va avea la dispoziţie pentru a fi explorate astfel mărturia unor persoane care nu a fost stocată din motive obiective în documente de arhivă (istoria militară a reţinut şi consemnat în file de arhivă doar faptele acelor soldaţi şi grade mici care au ieşit din comun!) sau care oferă perspectiva „celor de jos”[183].

---

[181] Ion Calafeteanu, coord., *Când Europa arde... Şedinţele CPEx şi ale Biroului Permanent al CPEx din anul 1989.* DOCUMENTE, Editura IRRD, Bucureşti, 2015, p. 709-711.

[182] A se vedea, Mircea Tănase, *Eroi învinşi ai revoluţiei*, Editura Militară, Bucureşti, 2009; Nicolae Durac, *Neliniştea generalilor*, Editura M.P.S., Timisoara, 1991; Constantin Sava, Constantin Monac, *Adevăr despre decembrie 1989,* Bucureşti, Editura Forum, 1999; Mihai Chiriac, *Aniversare însângerată. Academia Militară, decembrie 1989,* Bucureşti, Editura Militară, 2003; Ionel Turcin, Marin Ilie, Ion Palsoiu, Axente Corneanu, *Revoluţia din decembrie 1989 de la Craiova*, Craiova, ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Editura Autograf, 2014.

[183] A se vedea, Graham Dawson, *Making Peace with the Past? Memory, Trauma and the Irish*

Nevoia unor Centre de istorie orală pentru stocarea memoriei celor care au participat pe baricadele revoluţiei a fost evidenţiată de reputaţi istorici[184] însă fără prea mare ecou[185]. Credem că nevoia unor asemenea instituţii de cercetare este utilă şi din perspectiva îmbunătăţirii tehnicilor şi metodelor în cercetarea surselor. Astăzi sunt istorici care frecvent utilizează tehnica interviului pentru a aduce în memoria prezentului diferite aspecte şi informaţii din trecutul recent. Specialiştii în istoria memoriei colective au atras atenţia asupra faptului că „istoria orală" şi „interviul" nu sunt sinonime. Un interviu este înregistrarea cuvintelor individului ca răspuns la întrebările istoricului. Acesta sub orice formă de structurare este înregistrat şi constituie o înregistrare oficială şi trebuie tratat (şi păstrat) ca atare. „Istoria orală" este un proiect de colaborare care reflectă eforturile îngemănate ale intervievatorului/istoricului şi naratorului de a crea o *sursă istorică* unică care are formă finală prin revenirea la unele întrebări, revizuirea de comun acord şi editarea transcrierii produsului finit. O transcriere „nelucrată a unui asemenea produs nu este nici o istorie orală, nici un substitut al ei"[186] din perspectiva managementului acestui tip de istorie.

Un alt posibil motiv pentru crearea şi funcţionarea unui asemenea centru ar izvorî şi din nevoia de a depăşi o stare actuală în formarea surselor de istorie orală determinată în special de goana de a obţine informaţii, în special, de la cei implicaţi în evenimentele din decembrie, în calitatea lor de oameni politici. Referindu-se la acest aspect, Alessandro Portelli, într-un interviu acordat unui jurnalist român, afirma că „nu m-a interesat niciodata să intervievez politicieni. Politicienii vorbesc oricum, nu au nevoie de istoricii orali pentru a primi mai mult spaţiu. Prefer să intervievez oameni a căror voce nu poate fi auzită"[187]. Alegerea de a chestiona tinerii militari care au fost pe baricadele revoluţiei se încadrează în aceste cerinţe ale reputatului specialist în istorie orală!

Existenţa unui centru de istorie orală care să se ocupe cu crearea şi stocarea memoriei sociale nu este suficientă dacă această structură nu dispune

*Troubles* Manchester, 2007; Michelle Mouton, Helena Pohlandt-McCormick, *Boundary crossings: oral history of Nazi Germany and Apartheid South Africa,* în **History Workshop Journal**, no.48, 1999, p. 41–63; Robert Gildea,*The long march of oral history: around 1968 in France*, in **Oral History**, no. 38, 2010, p. 68–80.

[184] Reputatul istoric şi profesor Ioan Scurtu.

[185] Ioan Scurtu, *Revoluţia română din 1989 în context internaţional*, Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate, 2009, p. 15.

[186] Stephen E. Everett, *op. cit.*, p. 2-3.

[187] Alessandro Portelli, în dialog cu Oana Popitiu, *Istoria orală este un antidot pentru orice narațiune care domină!* în **Cultura. Fundatia Cultura Augustin Buzura**, nr. 259 din 2010, online http://revistacultura.ro/nou/2010/02/%E2%80%9Eistoria-orala-este-un-antidot-pentru-orice-naratiune-care-domina%E2%80%9C/ .

de un corp de specialişti care să aibă competenţele necesare, profilul etic şi moral necesar desfăşurării unei asemenea activităţi. Problema eticii în asemenea tip de activitate este legată, printre altele, şi de întrebarea dacă „istoricul are dreptul de a încerca să împingă martorul către mărturisirea „adevărului" participării în unele acţiuni violente prin întrebări disimulante"[188] şi al determina să facă mărturisiri pe care acesta le aşteaptă sau îi „întăreşte" o presupoziţie. Profesorul Ioan Scurtu referindu-se la acest aspect afirma pe bună dreptate că „pentru reconstituirea evenimentelor recente, un rol important îl are istoria orală, relatarea martorilor; evident, asemenea înregistrări trebuie analizate în spirit critic, ştiut fiind faptul că, de regulă, există tentaţia subiectivă a exagerării meritelor proprii şi a ocultării momentelor neconvenabile (de exemplu, este foarte greu de presupus că un comandant militar va recunoaşte că, din proprie iniţiativă, a ordonat să se tragă în manifestanţi, sau un director de penitenciar că i-a maltratat pe arestaţi; după cum nu cred că, dintre miile de manifestanţi care au intrat în sediul Comitetului Central, se va găsi vreunul care să recunoască faptul că a devalizat fişete sau că a sustras bunuri aflate în birourile foştilor demnitari)"[189].

Nevoia profesionalizării cercetătorilor care doresc să se ocupe de istoria orală este scoasă în evidenţă şi de profesorul Doru Radosav care aprecia că „istoricul imediatist are ca sursă memoria, care este un izvor istoric generos, dar în acelaşi timp derutant, şi de aceea el trebuie să inducă o anumită linie de inteligibilitate faţă de această memorie. Acest aspect se realizează metodologic prin intermediul interviului sau anchetei orale. O parte foarte semnificativă a valorilor şi virtuţilor istoriei orale se află în contactul uman cercetător-interlocutor, precum şi în abilităţile interpersonale care se acumulează în procesul intervievării. Fundamental în procesul intervievării în istoria orală este aşa-numitul interviu formal, în care comentariile intervievatului sunt înregistrate atent pe bandă sau în notiţe. Acesta este preferat în cazul în care subiectul cercetării aparţine trecutului şi se păstrează în memoria vie"[190].

Nu oricine care dispune de mijloace de înregistrare şi are în faţa sa un „actor" al revoluţiei române poate crea surse de informaţii prin utilizarea metodei de istorie orală. Prezenţa intervievatorului în procesul povestirii unei secvenţe din viaţa unui om aflat în „centrul" istoriei la un moment dat

[188] Maria Bucur, *Etica istoriei orale si construirea societatii civile*, online http://www.memoria.ro/studii/brasov/introducere/etica_istoriei_orale_si_construirea_societatii_civile/1322/ accesat la 13 octombrie 2018.

[189] Ioan Scurtu, *op. cit*., p.15.

[190] Doru Radosav, *Donbas – o istorie deportată (o tentativă de istorie orală),* online https://core.ac.uk/download/pdf/44698007.pdf, accesat la 11 septembrie 2018.

nu este o simplă adăugare sau întrerupere la naraţiunea povestitorului – ea reprezintă un dialog care trebuie să se poarte în condiţii de etică profesională şi în conformitate cu normele deontologice ale cercetării. Istoricul trebuie să se gândească în permanenţă la modul în care postura sa şi interesul pentru subiect sunt percepute de cel care îşi deapănă amintirile în calitate de actant sau martor al evenimentelor din decembrie 1989. Nu exită o postură „corectă", dar este cert că percepţia de către intervievat a celui care întreabă ca având un interes pentru a obţine un anume răspuns va declansa răspunsuri care vor încearca să se muleze pe aceasta „cerinţă" percepută. Subiectul tinde să reactioneze şi să răspundă după cum percepe aşteptările intervievatorului. Mai ales atunci când pune întrebări cu doua sensuri, sau cu înțeles ascuns, istoricul riscă să-şi confirme ipotezele şi suspiciunile, şi nu de a înțelege posibilitatea unor motivări neprevăzute pe care le-ar fi putut avea subiectul în cazul unor asemenea acţiuni[191]. Răspunsurile vor reflecta părtinirea personală: intervievații ar putea să nu fie dispuși să abordeze problemele sau greșelile și erorile pe care le-au făcut direct sau indirect[192] mai ales în situaţia în care în mentalul colectiv s-a structurat o anume imagine/ reprezentare despre acţiunea care este adusă în atenţia actantului sau martorului la acele evenimente. Fiind vorba de amintirea unor evenimente dureroase, în multe cazuri, istoria orală poate fi şi intreprindere riscantă, deoarece evocările memoriei sunt subiecte delicate iar istoricul trebuie să şi-o asume!

[191] Maria Bucur, *op. cit*., în *loc. cit*.

[192] Stephen J. Lofgren, *The U.S. Army Guide to Oral History*, Center of Military History United States Army Washington, D.C, 2006, p. 3

# CAPITOLUL II

# *DECEMBRIE 1989 ÎN AMINTIREA ȘI PERCEPȚIA TINERILOR OFIȚERI DIN ACELE ZILE*

## *2.1. „De ce a devenit tot mai plauzibilă varianta unei lovituri de stat în decembrie 1989, în detrimentul Revoluției?”*

**Comandor dr. (r) Marian MOȘNEAGU**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveați în anul 1989 în armată: grad, funcție, locul de muncă, studii etc.?*

În anul 1989 eram locotenent major, încadrat, începând cu 20 septembrie 1989, comandant de pluton la Secţia Maiştri Militari de Marină a Institutului de Marină „Mircea cel Bătrân” din Constanţa. Absolvisem această instituție în urmă cu cinci ani și, după un periplu prin trei unități de nave – Divizionul 50 Vânătoare de Submarine din Mangalia, mutat pe 31 iulie 1986 în bazinul Portului nou din garnizoana Sulina, Divizionul 174 Dragoare de Radă din Sulina, strămutat la aceeași dată din garnizoana Tulcea și Divizionul 145 Vedete Blindate Fluviale din Tulcea – și în Comandamentul Marinei Militare (CMM), revenisem pe platforma de învățământ a Marinei Militare din cartierul constănţean Coiciu, unde mi-am petrecut opt ani din viață, începând cu Liceul Militar de Marină „Alexandru Ioan Cuza”.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una ușoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viață. Alții și-au făcut doar datoria de cetățeni, de buni români. Aveați atâtea alte posibilități de a alege un drum în viață...*

*a. De ce ați îmbrățișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Provenind dintr-o familie modestă – mama, țărancă cooperatoare, mamă a trei copii iar tata veșnic plecat pe drumuri, ca țapinar, docher în portul Constanța, muncitor silvic etc. – viitorul meu era legat de o instituție școlară care să-mi fi oferit suportul necesar întreținerii și gratuitatea școlarității. Erau luate în calcul Seminarul Teologic, Liceul CFR, Liceul Silvic și, ulterior, Liceul Militar „Ștefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc. A avut câștig de cauză liceul militar din mai multe considerente. În primul rând, în comuna Boroaia, supranumită „Satul cu generali", grație precedentului creat de generalii Traian Dafinescu, Mircea Mocanu, Gheorghe Lavric, Toader Nastasă, Nicolae Corduneanu și pleiada de ofițeri, subofițeri și maiștri militari de toate gradele, armele și specilitățile militare, cariera militară reprezenta o soluție și o cale de realizare în viață.

În al doilea rând, un consătean cu doi ani mai mare – Alexandru Miron, viitor ofițer de artilerie antiaeriană – reușise deja la Liceul Militar din Câmpulung Moldovenesc și prezența sa în uniformă pe ulițele satului a fost decisivă pentru opțiunea mea finală.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

În 1976, când am îmbrăcat întâia oară uniforma de cadet, aveam 15 ani. Marina, deși nu a fost din start prima mea dragoste, a fost, mai degrabă, o predestinare. La Comisariatul, astăzi Centrul Militar Zonal, din Suceava, un „gradat" m-a deturnat de la Liceul din Câmpulung, aflat pe raza județului meu, la cel de Marină, înființat, în 1973, și care avea nevoie de candidați. Așa se face că, din 18 candidați escortați la Constanța de un plutonier adjutant, am reușit la examenul de admitere la Liceul Militar de Marină „Alexandru Ioan Cuza" vreo nouă suceveni. A fost un început șocant, impactul cu mediul cazon fiind amplificat și de excesele de zel ale unui locotenent de infanterie adus de la trupele de pompieri din Cernavodă și care nu a reușit să facă diferența de vârstă, statut și aspirații. Din această cauză, instituția a suportat unele pierderi numerice din efectivul inițial, prin retragerea mai multor colegi. Pe mine, în schimb, viața dură de la țară și privațiunile de tot felul cu care fusesem obișnuit de mic m-au făcut să strâng din dinți și să admit că voi răzbi în cele din urmă.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Pentru mine, care câștigasem, într-un fel, pariul cu armata și devenisem, fără nici o proptea, ofițer, viitorul însemna să-mi continui drumul, indiferent de regim. Evident că suportam cu încrâncenare multe din frustrările tânărului ofițer plimbat prin patru garnizoane, fără locuință, departe de familie, dezamăgit de penuria de alimente, de lipsa apei calde, a căldurii, transportul deficitar pe apă și CFR etc. Această stare de multiple incertitudini contrasta, evident, cu

lecţiile de viaţă şi moralitate, lipsite de substanţă şi de realism, pe care ni le administrau aparatul de partid, activiştii şi unii comandanţi ataşaţi regimului. Cu toate acestea, eram prea tânăr şi debusolat ca să întrevăd o ieşire şi nici nu-mi permiteam luxul să evadez din sistem, după atâţia ani de trudă.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci, nu așa cum se vede astăzi după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Desigur, şi atunci, ca şi astăzi – una era imaginea idilică a armatei şi alta era realitatea din interior. În pofida rigorilor, legilor şi regulamentelor militare, excesele erau la ordinea zilei. Ţin minte un episod care mi-a marcat profund existenţa ca adolescent. Ne aflam în stagiu pe un escortor, comandat de un ofiţer tânăr, locotenent major sau căpitan-locotenent, care avea patima băuturii. După miezul nopţii, avea damblaua de a ne administra tot felul de momente tactice, gen „Alarmă de exerciţiu. Gaură de apă la puntea centru. Acţionează grupa de vitalitate ...". Pe lângă faptul că trebuia să ne prezentăm contra cronomentru la postul de luptă şi să acţionăm conform rolurilor înscrise în „Carnetul serie de luptă", şi să mânuim cu dexteritate paietul Makarov pentru a limita inundarea compartimentului respectiv, am asistat la o corecţie fizică administrată de comandant şefului mecanic, un locotenent tânăr, intrat fără voie, în dizgraţia celui care se credea Dumnezeu la bord. M-au şocat limbajul, atitudinea şi brutalitatea acelui ofiţer şi mă gândeam la perspectiva de a avea parte şi eu, cândva, de asemenea specimene.

Apoi, modul în care erau repartizate locuinţele şi faimoasa butelie de aragaz, birocraţia împământenită şi odiosul sistem al PCR (Pile, Cunoştinţe, Relaţii) erau în contradicţie cu imaginea şi aşteptările pe care le aveam despre şi de la armată.

Şansa mea a fost să fiu, în promoţie, coleg cu fiii unor ofiţeri de marină cu funcţii importante în ierarhia armatei. Nu de puţine ori, odraslele lor furau startul, fie că era vorba de notele la examene, învoiri, permisii, voiaje în străinătate ori repartiţia finală. Bunăoară, cu o lună înainte de absolvire, aflasem de la dactilografa comandantului Institutului, doamna Ioana Murărescu, alias „Bunica", că voi fi repartizat comandant al Unităţii de Luptă Arme sub Apă pe o

vedetă torpiloare mare din cadrul Brigăzii 29, Vedete din Mangalia. La momentul festiv al anunţării funcţiilor în aula instituţiei, m-am trezit aruncat comandant Unitate de luptă Observare, Radiotehnică şi Transmisiuni pe vânătorul 1 din Divizionul 50 Vânătoare Mangalia, subordonat Brigăzii 27 Fluvial-Maritime Tulcea. Unitate, care avea să schimbe garnizoana la Sulina!

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

În opinia mea, armata făcea eforturi să supravieţuiască între două comandamente majore: cel al pregătirii specifice pentru luptă, conform *Directivei comandantului suprem*, ca să folosesc sloganul atât de des uzitat în epocă şi cel politic, amplificat, denaturat şi de multe ori compromis de activişti zeloşi, unii proveniţi din câmpul muncii şi care deveniseră exasperant de dominatori în sistem. Utilizarea excesivă a cadrelor şi militarilor în termen, în economia naţională, de la construcţia Canalului Dunăre-Marea Neagră, Casa Poporului, Centrala Atomoelectrică de la Cernavodă, la mine, Direcţia Lucrări în Economia Naţională, sistemul de irigaţii ori strânsul recoltei devenise epuizantă, descalificantă şi obsesivă. Ieşirile pe mare erau tot mai rare şi compromisurile erau mascate sub lozinci, precum ,,Cât mai multe activităţi pe mila parcursă". Navele de gardă, serviciul treimii la bord şi multe alte inovaţii şi artificii slăbiseră capacitatea de acţiune, coeziunea şi determinarea echipajelor.

c. *Militarii, în general, şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

Principalul atu al militarilor rămăsese, în opinia mea, salarizarea, care asigura un oarecare statut social şi standard de viaţă personalului armatei, în raport cu multe alte categorii sociale. Dar, în garnizoane precum Mangalia, Constanţa, Tulcea şi Sulina condiţiile de viaţă erau viciate de statutul de oraş închis, lipsa acută de locuinţe, starea insalubră a căminelor de granizoană (celebrul C2 din Mangalia), problema şcolilor, grădiniţelor, a locurilor de muncă pentru soţiile cadrelor etc. Deşi cadrele militare erau apreciate şi respectate ca atare în societatea civilă, acestea împărtăşeau, în solidaritate cu civilii, dramele acelor ani.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării. În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conţinut „Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor*

*armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*1. Cum vedeaţi atunci socialismul şi soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Ştiaţi aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele, şi cu atât mai mult militarii în termen, NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluţiei,* Editura IRRD 2011, p. 229).

Socialismul devenise falimentar ca ideologie şi se împotmolise în propriile sale mreje. Mirajul societăţii multilateral-dezvoltate era contrazis, la tot pasul, de cozile interminabile, frigul din locuinţe, întunericul instalat peste oraşe şi sate din raţiuni de economie, statutul de invidiat al vânzătoarelor de Aprozar, stereotipia programelor radio-TV ş.a.m.d. În pofida acestor constrângeri, unii activişti luminaţi, precum căpitanul de rangul 3, Constantin Sârbu, secretarul Consiliului Politic al Brigăzii 27 Fluvial-Maritime, avea curajul să ne spună, în spatelor uşilor închise ale Casei Armatei din Tulcea, pe timpul unor convocări tematice ale activiştilor de partid şi a UTC din subordine, lucruri, fapte şi evenimente care dădeau de gândit multora. Iar, la final, câteva proiecţii video, cu filme aduse de pescadorişti de peste mări şi ţări, ne prezentau cealaltă parte a medaliei.

Mai mult, la 27 noiembrie 1989 am fost trimis să urmez Cursul de psihologie, pedagogie şi pe probleme de conducere ştiinţifică a învăţământului militar pentru comandanţii de subunităţi. Profitând de faptul că eram împreună cu căpitanul-locotenent Viorel Orzu, pe atunci comandant de companie la Liceul Militar de Marină „Alexandru Ioan Cuza" din Constanţa, am beneficiat de o cazare „pe sprânceană" la Hotelul militar „Haiducului" din Drumul Taberei. Aceasta, întrucât fiul comandantului hotelului se afla în compania colegului meu de armă. Pe lângă alte facilităţi legate de confort, frigider în cameră etc, beneficiam şi de un televizor care prindea bulgarii. Un alt cursant, timişorean, ne povestea la câte o şuetă, ce vedea şi auzea de la sârbi. Aşa încât, eram cât de

cât informaţi asupra unui deznodământ apropiat. Dar nu şi atât de încrâncenat şi, mai ales, însângerat...

*2. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurământul militar includea şi apărarea cauzei socialismului!*

Desigur, eram prea tânăr şi lipsit de experienţă şi, în plus, mă aflam la baza ierarhiei, cu un statut clar de executant. Indiferent de situaţie, fără nicio îndoială, am exclus atât înainte cât mai ales în timpul evenimentelor din decembrie 1989 utilizarea forţei şi a armamentului din dotare împotriva oricărui cetăţean, indiferent de statutul social ori naţionalitate.

*3. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Cadrele militare erau din ce în ce mai greu de strunit şi de convins asupra beneficiilor Epocii de Aur. Unii deveniseră mult prea vocali şi combăteau multe dintre promisiunile deşarte ale unei bunăstări generale, care întârzia să mai apară chiar şi după achitarea datoriilor externe. Ţin minte că, în una din adunările generale ale organizaţiei de partid a Divizionului Dragoare de Radă din Sulina, maistrul militar principal Hizeanu, un moldovean dintr-o bucată, a dezavuat în gura mare propaganda deşănţată a regimului. Multe din întrebările sale nu au primit atunci niciun răspuns. Cât priveşte bancurile, nu am constatat vreo autocenzurare. De regulă, ,,actorii" erau cunoscuţi, agreaţi şi căutaţi iar compania ofiţerului de contrainformaţii (jovialul Jean Pătraşcu) era întotdeauna tonică şi lipsită de inhibiţii. Nu am auzit să fi pătimit cineva din acest motiv, cu toate că, cele mai savuroase bancuri aparţin, parcă, acelei perioade nefaste.

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Aparatul de partid şi UTC fusese implementat cu succes şi în armată şi era evident că acest fenomen nu putea fi evitat. În aceste condiţii, comandanţii coabitau cu activiştii de partid şi, în multe situaţii, tripleta comandant-şef de stat major-secretar de partid era eficientă în actul managerial.

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

O spun, fără exagerare, am întâlnit în Marină destui secretari de partid „cu faţă umană", precum căpitanul-locotenent Constantin Cărbune, căpitanul de rangul 3 Vasile Tomşa ori căpitanul-locotenent Teodor Ştefănescu care, cu competenţa, tactul şi luciditatea unor lideri de opinie, au gestionat, cu prioritate, problemele sociale ale cadrelor militare, condiţiile de viaţă la bord ale militarilor în termen, au încurajat şi promovat competenţa şi competiţia profesională şi au contribuit decisiv la calmarea spiritelor unor comandanţi excentrici, precum şi la armonizarea relaţiilor interumane.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirma într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte".*

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Cel mai elocvent exemplu din Marină este, în opinia mea, cazul căpitanului de rangul 3 Constantin Popa, provenit din structura muncitorească şi promovat, graţie loialităţii sale totale faţă de regim, în fruntea Consiliului Politic al Marinei Militare, ca interimar, în condiţiile în care contraamiralul George Petre, titularul acestei funcţii, fusese detaşat, ca şef al Direcţiei Organizare, la Consiliul Politic Superior al Armatei (1 septembrie 1986 - 15 martie 1990). Fiind detaşat în Comandamentul Marinei Militare, am asistat, printre altele, la aniversarea unui ofiţer mai mare în grad. Eram curios cum decurg ostilităţile, întrucât urma ziua mea şi voiam să mă inspir, pentru a nu fi mai prejos. După vreo 45 de minute de aşteptare în care ni se lungiseră urechile şi se răcise şi faimosul „nechezol", preparat discret, la capătul holului, de una dintre colege, apare, într-un final, cu cătătura de om care duce pe umerii săi destinele Marinei, respectivul activist. Mă aşteptam să-i strângă mâna şi să-i facă o urare de suflet, cum se obişnuieşte. Mai încruntat ca oricând, tovarăşul Popa i-a urat „succes deplin în îndeplinirea hotărârilor de partid şi de stat etc., etc". Crezând că este doar o glumă, am aşteptat deznodământul. Zelosul activist, care după Revoluţie se aciuase în portul militar Constanţa şi saluta primul maiştrii şi subofiţerii, s-a scuzat că are probleme mai importante şi... dus a fost. Moment în care căpitanul de rangul 1 Gheorghe Cioenaru, secretar adjunct cu probleme de propagandă a preluat iniţiativa, astfel încât sărbătoritul a îndulcit atmosfera cu o vodcă camuflată în paharele cu Pepsi, băutură tolerată de comunism, şi a destins atmosfera cu câteva bancuri cu ardeleni.

Un altul a fost căpitanul de rangul 1 Gheorghe Budeş, de departe o hienă a epocii, care teroriza comandanţii când erau chemaţi să prezinte dări de seamă în şedinţele Biroului Consiliului Politic al Marinei Militare şi făcea, la propriu, poliţie politică în Marină. El mi-a administrat o papară usturătoare când, desemnat să mă ocup de pregătirea intrării în partid a locotenentului Lupulescu, de la Batalionul 307 Infanterie Marină din Babadag, acesta s-a prezentat la confirmare la fel de nepregătit în ceea ce priveşte conţinutul statutului de membru al PCR şi cunoaşterea hotărârilor de partid de maximă actualitate. Mai mult, a efectuat diverse anchete în portul Constanţa unde securiştii interceptaseră diferiţi maiştri militari şi ofiţeri implicaţi în aşa zise acte de contrabandă, cărora le-a aplicat sancţiuni drastice.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele revoluţiei din decembrie 1989?*

Şi activiştii de partid şi ofiţerii de contrainformaţii militare au suportat o umilinţă generală, aş spune că în multe cazuri, nemeritată, dacă este să am în vedere omul, persoană cu persoană, care a fost obligat să urmeze acest drum şi nu a făcut-o neapărat din interes sau vocaţie. Unii au fost evaluaţi în adunări generale ale tuturor categoriilor de personal, interogaţi, apostrofaţi, înjuraţi şi chiar arestaţi. După calmarea spiritelor, unii au fost trecuţi în rezervă. Câţiva au ajuns astăzi prosperi oameni de afaceri şi milionari care fac cărţile... în democraţia noastră originală, alţii s-au convertit şi complăcut, până la pensie, în funcţii pe linie de cultură, protocol, relaţii publice, şefi de case ale armatei, directori de muzee. Şi, culmea, unul a ajuns chiar şi amiral!

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu, mai ales în postura de comandant suprem ?*

Nicolae Ceaşescu era, ca orice şef de stat, şi comandant suprem. Deci nu-l puteam nici nega, nici ignora şi nici bagateliza. Am avut ocazia să-l ovaţionez, cu câteva luni înainte de a deveni ofiţer, când din efectivele companiei mele s-a conturat cuvântul CEAUŞESCU, pe taluzul de la Basarab, la inaugurarea Canalului „Dunăre-Marea Neagră". A doua oară, printr-un concurs de împrejurări necunoscute mie, pe 2 august 1985, am fost desemnat să întâmpin, împreună cu locotenentul Aurel Vintilă, cuplul prezidenţial la bordul crucişătorului portelicopter uşor „Muntenia", să-i urez „Bun venit la bord" şi să-i ofer un buchet de flori tovarăşei Elena Ceauşescu (Detalii în Marian Moşneagu, „Fregata-amiral „Mărăşeşti", Bucureşti, Editura Militară, 2014, p. 231-232). Părea un lider implicat, tranşant şi de neclintit în convingerile sale. Progresele

înregistrate de Marina Militară și Comercială, în privința infrastructurii portuare, șantierelor navale, a construcțiilor de nave militare și comerciale, dotărilor cu armament modern și tehnică de luptă, palmaresul notabil al militarilor români participanți la radele comune și aplicațiile organizate în cadrul Tratatului de la Varșovia, relațiile de colaborare cu armatele țărilor socialiste și nu numai, îi confereau o aură de comandant și lider redutabil.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu era atât de firească și de previzibilă încât prea puțini români, cred, s-ar fi așteptat la o schimbare de drum. În afară de vizionarea la TV, pe 20 noiembrie 1989, a deschiderii lucrărilor celui de-al XIV-lea Congres al PCR, congres care avea loc „în condiții internaționale deosebit de grele". Evident, au urmat cititul presei și dezbaterile sterile din cadrul învățământului politico-ideologic și identificarea tezelor, care reprezentau, în viziunea propagandiștilor, concepte noi, nu rețin să fi produs altceva decât dezamăgire și resemnare. Reținstatistic, participarea a 114 delegații din 82 de țări, prezența a 3308 de delegați. Și un indicator convingător: investițiile crescuseră de la 340 miliarde lei în perioada 1945-1965, la 4300 miliarde lei în perioada 1965-1989! Printre ideile de noutate în plan doctrinar pentru apărarea națională, reținatenția corespunzătoare acordată de conducerea de partid și de stat întăririi capacității de apărare, faptul că armata urma să dețină, în continuare, un rol de cea mai mare importanță în apărarea cuceririlor revoluționare, a independenței, integrității și suveranității naționale, întărirea colaborării între forțele armate și elementele sistemului apărării naționale, conform principiului că „apărarea patriei este cauza întregii națiuni". În expunerea din noiembrie 1989 se arăta că apărarea este o necesitate vitală, în condițiile menținerii pericolului de război (?!). De aceea, era imperios necesar să se acorde o atenție continuă perfecționării pregătirii de luptă și politice a armatei. Și, de aici, precepte precum apărarea națională, parte inseparabilă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, unitatea dialectică dintre armată și societatea socialistă, în ansamblu, relația intrinsecă dintre capacitatea economică și capacitatea de apărare a țării, războiul întregului popor, concretizat în sistemul apărării naționale pe baza politicii militare ș.a.m.d.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puși într-o situație ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depășit de evenimente, ordonase înnăbușirea manifestațiilor prin forță. În același timp juraseră credință nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Fiind cursant în Capitală, am avut privilegiul de a recepta iureşul revoluţionar de la câţiva paşi de evenimente. Iniţial, luni, 18 decembrie 1989, nu s-a prezentat la cursuri, care se desfăşurau la etajul III, în incinta Cercului Militar Naţional, colegul care plecase acasă, la familie, în Timişoara. Contrar uzanţelor, absenţa sa nu a creat prea multă vâlvă, semn că şefii aveau informaţii despre ceea ce se petrecuse în oraşul de pe Bega. A doua zi, când a revenit în Capitală, mi-a povestit discret, mie şi căpitanului-locotenent Viorel Orzu, ceea ce văzuse, trăise şi păţise. Despre provocatorii care incendiau vitrinele unor magazine din centrul oraşului, despre forţele de ordine care le remontau, despre manifestanţii turbulenţi, despre atitudinea din ce în ce mai ostilă a populaţiei, despre atacurile asupra unităţilor militare ş.a.m.d. Concluzia era că urma să se întâmple ceva neprevăzut şi oarecum provocat şi dirijat de forţe ostile statului român.

Miercuri, ofiţerii profesori s-au prezentat la cursuri înarmaţi şi fără prea multe explicaţii, au organizat acele adunări de adeziune, în cadrul cărora unii colegi au înfierat acţiunile diversioniste, au condamnat imixtiunile agenturilor străine şi au clamat sus şi tare solidaritatea şi fidelitatea faţă de regim.

Joi, 21 decembrie, după mitingul de la balconul CC al PCR, am fost obligaţi să înnoptăm baricadaţi în CCA, adică să dormim în clase, cu capul pe bancă. Auzeam rafalele pistoalelor mitralieră şi s-a tras foarte aproape de noi. Eu şi căpitanul-locotenent Orzu, fiind îmbrăcaţi în bleumarin, purtând pe timpul navetei din şi înspre Drumul Taberei geci de fâş civile direct peste uniformă, am primit, în cele din urmă, aprobarea să ne deplasăm, în jurul orei 22.00, cu mare atenţie, la Hotelul Militar „Haiducului".

În dimineaţa zilei de vineri, 22 decembrie 1989, când am revenit la cursuri, cei rămaşi în CCA susţineau deja examenele de final. Am urmat şi noi la rând, am intrat în posesia ordinelor de serviciu şi ni s-a ordonat să ne deplasăm în cel mai scurt timp la unităţile de origine.

Am luat un taxi până la hotel şi de aici cu greu am reuşit să ajungem la Gara de Nord, întrucât în zona APACA afluiau grupuri compacte de manifestanţi şi circulaţia era tot mai dificilă. În fine, am prins un tren de ora 10. În compartiment ne-am întâlnit cu profesorul de istorie Ion Bitoleanu de la Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân", care participase la o convocare la Bucureşti, cu care am avut un schimb discret de informaţii. În gara Feteşti, conductorul trenului văzându-ne în uniformă, ne-a anunţat că ministrul Apărării Naţionale, generalul-colonel Vasile Milea a fost declarat trădător şi s-a sinucis.

În fine, la ora 13, când am ajuns în gara Constanţa, taximetriştii ascultau comunicatul de la radio care anunţa căderea regimului comunist şi fuga dictatorului.

Eram oarecum şocat, destul de confuz şi, evident, panicat de ceea ce se derula cu repeziciune. M-am deplasat urgent spre casă. Locuiam de câteva luni într-un bloc din vecinătatea gării, vis a vis de stadionul „Portul", aşa încât în 10-15 minute eram în apartament. Nici nu am apucat să-mi desfac bagajele când am auzit focuri de armă dinspre Centrul de Scafandri, situat pe diagonală, pe bd-ul 1 Mai. Am văzut santinelele trăgând în aer şi doborând de pe faţada clădirii lozincile şi propaganda comunistă.

La geam, la apartamentul de alături, apăruse instantaneu şi vecinul meu, pe care l-am întrebat ce se întâmplă. Aşa am făcut cunoştinţă cu maiorul de pompieri Ştefan Codescu, care venise şi el de la Feteşti, cu acelaşi tren. M-am deplasat în locuinţa sa, am aflat unde lucrează, mi-a spus că fratele său activează şi el în Institutul de Marină (maiorul de intendenţă, pe atunci, Ion Codescu). Având instalat telefon din motive operative, ceea ce constituia un lux, a sunat la unitate, a aflat amănunte despre evenimentele în derulare şi am decis să ne prezentăm amândoi la unităţile noastre, familiile noastre fiind, din fericire, la părinţi, a mea la Boroaia, a lui la Feteşti. „Dacă murim, măcar să aibă copiii noştri o pensie după noi" – au fost vorbele lui. Aşa m-am văzut introdus în dispozitivul de luptă şi am urmat întocmai ordinele conducerii Institutului.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

În nopţile de 22 spre 23 decembrie, am fost desemnat să amplasez, cu o grupă de elevi maiştri din subordine, o mitralieră de campanie pe unul dintre pavilioanele de pe latura de vest a institutului, cu care urma să ripostăm împotriva elicopterelor inamice care au fost reperate de radiolocaţie (în fapt, erau ţinte aeriene false). După două-trei nopţi de îngheţ în bătaia vântului tăios, am fost redistribuiţi la paza unor obiective de importanţă vitală din Constanţa – CET, Poştă, Casa Albă, Gara CFR, Spitalul Municipal ş.a. Ţin minte doar că ni s-a prezentat, lapidar, o hartă a municipiului Constanţa, cu obiectivele pe care urma să le apărăm împotriva unor atacuri teroriste, graficul patrulării pe unele artere de circulaţie şi colaborarea cu populaţia civilă. Nu reţin să ni se fi dat vreun ordin expres de a folosi armamentul din dotare, poate, cel mult, pentru a riposta dacă am fi fost atacaţi.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Situaţia era inedită pentru mine şi cu atât mai mult pentru tinerii inocenţi din subordine, din anul I, care bănuiesc că executaseră doar o tragere

cu pistolul mitralieră în poligon. Inamicul nu fusese clar definit, de aceea eram susceptibili şi căutam ţinte umane fantomatice, gen teroriști care vor să arunce în aer Gara, au otrăvit apa, vin din port cu un taxi galben (?!) ş.a.m.d.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR, în frunte cu Nicolae Ceauşescu, care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Despre baricade aflasem de la taximetriştii bucureşteni, de la colegul timişorean şi din discuţiile cu colegii de curs şi de serviciu. Aveam informaţii contradictorii despre decapitarea colonelului USLA Gheorghe Trosca, în Drumul Taberei, atacul asupra sediului Ministerului Apărării Naţionale, despre care am publicat articolul „Studenţii militari în Revoluţia din Decembrie 1989", apărut în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române" nr. 4 (46)/2009, p. 18-38, atacurile provocatoare asupra unor unităţi militare, îndeosebi din Timişoara ş.a. Până la fuga cuplului Ceauşescu, atmosfera era apăsătoare şi nu întrezăream care va fi deznodământul acestei stări de asediu.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Pentru mine era o situaţie inedită. Era o deturnare de la scopul pentru care fusesem instruit, educat şi pregătit ca ofiţer şi niciodată nu mi-am imaginat că voi avea şansa să particip la schimbarea unui regim politic, în asemenea condiţii de maximă încrâncenare şi cu vărsare de sânge.

*9. Ultimele zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă, care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă, oameni nemulţumiţi din societate şi care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

În prima etapă, aflându-mă încă în Capitală, am fost deopotrivă şocat, contrariat şi evident, circumspect. După revenirea în garnizoana Constanţa şi căderea Ceauşeştilor, am înţeles că, într-adevăr, trăiam în miezul unor evenimente cruciale. În Constanţa, populaţia civilă a fost paşnică şi am fost copleşit de încrederea, speranţa şi bunăvoinţa cu care era înconjurată şi tratată armata. Într-o zi, pe la prânz, comandanţii de subunităţi primesc o surtă învoire să ne deplasăm la domiciliu pentru a face un duş şi a ne aduce schimburi curate. Nu aveam maşină, aşa încât am decis să mă deplasez pe jos. Nici nu am ieşit bine pe bd-ul Soveja că, în dreptul Şcolii nr. 23 a oprit o Dacie în dreptul meu. Un tânăr de circa 20-22 de ani m-a întrebat în ce zonă merg şi, foarte binevoitor, s-a oferit să mă ducă el cu maşina sa până la Gară.

În altă zi, 27 decembrie 1989, de Sf. Ştefan, patrulam cu o grupă de elevi, cu pistoalele mitraliere de gât, protejaţi de foile de cort, pe un vânt tăios şi o burniţă care îţi intra până la oase, pe bd-ul Soveja, din dreptul Şcolii de Maiştri până la fabrica de Pâine şi retur. Un cetăţean de circa 45 de ani m-a oprit să-mi propună să ne servească cu o sarma, un pahar de vin şi o felie de cozonac. Fiul său era şi el militar în termen, undeva pe la Arad, era ziua lui onomastică şi se gândea că poate i-o da şi lui cineva ceva de mâncare. Iniţial am ezitat, fiindu-mi teamă de o capcană. În plus, eram în timpul misiunii de patrulare. I-am propus ca, la ultima tură, când ne vom retrage în cazarmă, voi face o escală de 10 minute în scara blocului, situat în vecinătatea Restaurantului „Marinarul". La momentul stabilit, am intrat în scară. Domnul respectiv şi soţia sa ne-a omenit şi pentru că ezitam să gustăm din bucatele oferite, au servit ei, în faţa noastră. Psihoza alimentelor otrăvite funcţiona încă. În plus, mama soldatului aflat şi el la datorie le-a împărţit subordonaţilor mei ciorapi groşi şi mănuşi. În altă zi, având loc o rotire a subunităţilor la obiective, în loc să ajung la Poşta de la „Groapa", m-am postat la Alimentara de la „Intim". Vânzătoarele erau în al nouălea cer pentru că se simţeau protejate iar cumpărătorii ne copleşeau cu portocale, dulciuri şi alte produse. Pentru că vremea era deosebit de umedă şi rece, un domn în vârstă care deţinea un punct de colectare a materialelor refolosibile ne-a pus la dispoziţie spaţiul pentru adăpost.

În timp ce păzeam sediul Poştei centrale, am văzut de la o fereastră că la Librăria din colţ, cunoscută cândva drept „Cartea Rusă", se formase o coadă de vreo 30-40 de persoane. Am trimis un elev să afle ce se întâmpla şi am aflat că vânzătoarele scoseseră din depozite toate titlurile râvnite şi care înainte se vindeau pe sub mână. L-am trimis pe tânăr să-mi ia şi mie o carte mai deosebită şi aşa m-am ales cu „Cel mai iubit dintre pământeni". În pofida rândului consistent, elevul s-a întors în mai puţin de 10 minute. Civilii nu acceptaseră sub niciun chip să stea la coadă...

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Din păcate, nu a existat o gestionare fermă a situaţiei şi puţini au fost comandanţii, indiferent de eşalon, care să fi dat dovadă de prezenţă de spirit şi sânge rece. Căpitanul de rangul 1 Sava Aramă, şeful de stat major al Institutului de Marină, s-a străduit să coordoneze forţele şi mijloacele aflate în subordine, dar efectul nu a fost întotdeauna cel scontat.

Ţin minte că în noaptea de Crăciun, fiind la repaus, comandanţii de plutoane ne-am adunat în biroul comandantului de companie pentru a împărţi, simbolic, din ceea ce primiseră unii de acasă. La miezul nopţii, unii studenţi de

la Secţia Marinei Comerciale au protestat în felul lor, trăgând rafale de pistol mitralieră de la ferestre. Situaţia atipică a alertat conducerea Marinei Militare, aflată în actualul pavilion de comandă al Academiei Navale de pe platforma de învăţământ din cartierul Coiciu, şi până spre dimineaţă s-a primit ordin să se inventarieze muniţia distribuită la subunităţi.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad, din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în nici un fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte".*

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

În primele zile, în confuzia generală şi civilii şi militarii au reacţionat diferit. Am auzit de ofiţeri care s-au ascuns sub birouri, de oameni panicaţi până la accese de isterie şi imobilitate generală, dar, în general, nu cred că militarii, indiferent de grad, funcţie sau vârstă, au fost chiar atât de şocaţi. Dar reacţii emoţionale firești, omenești, cauzate de expunerea la riscuri previzibile, au fost, cu siguranţă.

*b. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi ?*

Oamenii vociferau, strigau, se descătușau, dar nu am văzut, cel puţin eu, acţiuni de violenţă extremă. Solidaritatea a funcţionat necondiţionat, cu excepţia locurilor fierbinţi din primele zile, când ostilitilatea a îmbrăcat forme hilare.

*c. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

În 24 decembrie 1989 tocmai mă întorsesem din misiune, elevii intraseră în dormitoare şi încercam să ne încălzim după frigul îndurat. Atunci s-a dat alarma şi ni s-a cerut să ne îmbarcăm în camioane pentru a merge să dublăm efectivele de la CET Constanţa, unde căpitanul (ulterior locotenent-colonel post mortem) Vasile Carp fusese împuşcat de terorişti (Detalii în Marian Moşneagu, „Eroii Marinei Române", Buzău, Editura Alpha MDN, 2009, p. 184). Am simţit că un fior îmi străbate corpul din creştet până în tălpi, convins fiind că va trebui să trec cu elevii mei prin momente dificile.

*d. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Vestea morţii unui camarad m-a şocat. Lucrurile păreau să ia o altă întorsătură şi nimeni nu ne oferea soluţii. Tot timpul i-am pisat pe elevii cu care patrulam să aibă pistolul mitralieră asigurat în permanenţă şi să nu folosească armamentul decât la ordinul meu. Erau prea tineri şi neexperimentaţi încât îmi era teamă să nu reacţioneze emoţional, din panică, expunându-şi colegii la reacţii nesăbuite.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Eram în tren, mă deplasam de la Bucureşti la Constanţa şi, desigur, am rămas perplex. Nu înţelegeam ce se întâmplă cu adevărat şi nu concepeam cum şeful armatei putea fi trădător.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Tocmai coborâsem din trenul cu care veneam de la Bucureşti. Reacţia călătorilor, a taximetriştilor şi a civililor aflaţi întâmplător sau nu în preajmă a fost de un entuziasm general. Semăna cu o descătuşare. Dar teama şi incertitudinile încă planau asupra tuturor. Probabil, întrebarea de pe buzele tuturor era: „Şi acum, ce va urma?".

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Nu am avut astfel de informaţii. Oportuniştii au avut însă, în multe cazuri, câştig de cauză. Unul şi-a tras un glonte în călcâi pentru a simula că a fost rănit de terorişti şi astfel a devenit revoluţionar cu acte în regulă. În acelaşi timp, colegul meu, locotenentul major Constantin Barbu, aflat pe baricade în Tulcea în acele zile fierbinţi, nu a cerut şi nu beneficiază nici măcar de recunoaşterea acţiunilor sale. Alţii, însă, au devenit eroi ai Revoluţiei şi au profitat din plin de statutul de revoluţionar, cu acte în regulă.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane.*

Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriști?*

Din nefericire, armata a fost total nepregătită pentru aceste acţiuni atipice şi efectul ar fi fost devastator dacă, în cele mai multe dintre situaţii, nu ar fi primat luciditatea şi prudenţa. Pericolul iminent al teroriştilor a paralizat în multe cazuri deciziile celor îndrituiţi să conducă ostilităţile şi a amplificat panica, nesiguranţa şi pericolele imaginare. Scoase pe mare şi expuse diversiunii ţintelor false, bruiajului şi lipsei de coordonare, câteva nave de luptă au fost în situaţia limită de a se suprima reciproc. Viceamiralul Constantin Iordache, fost şef de stat major şi prim locţiitor al comandantului Marinei Militare, liderul care, începând cu 22 decembrie 1989, a avut responsabilitatea conducerii tuturor operaţiunilor pe timpul Revoluţiei, întrucât viceamiralul Ioan Muşat, comandantul Marinei Militare din perioada 14 martie 1979 - 30 decembrie 1989, internat în spital, a simţit nevoia să clarifice situaţia pentru posteritate, publicând în 2004 la Editura Ex Ponto din Constanţa volumul „Acţiunile navelor Marinei Militare în Revoluţia din Decembrie 1989", cuprinzând mărturiile a 56 de comandanţi de unităţi şi de nave din subordine. Cei trei eroi ai Marinei Militare – locotenent-colonelul p.m. Vasile Carp, căpitanul de rangul 2 p.m. Ion Şercăianu şi maistrul militar principal Dumitru Stan, au fost victimele propriilor camarazi, ca urmare a panicii instalate, lipsei de cooperare între forţele sistemului naţional de apărare din garnizoană şi lipsei de coordonare între propriile forţe şi comandamentele diverselor structuri militare din garnizoana Constanţa. Despre aceştia am publicat, sub genericul „Bravilor eroi ai revoluţiei române laurii recunoştinţei noastre", trei medalioane intitulate „Ancora speranţei", „Eroii se întorc în vis" şi „O timonă pentru eternitate", în cotidianul constănţean „Cuget liber" de vineri, 21 decembrie 1990. Din nefericire, în rândul efectivelor Marinei Militare s-au înregistrat trei morţi şi 16 răniţi.

În Constanţa, navele libaneze erau indicate ca fiind fieful teroriştilor, de aceea taxiurile care soseau din port erau interceptate, verificate şi, în câteva cazuri, mitraliate. Mă aflam în sediul Casei Albe din Constanţa, în biroul fostului prim secretar Mihai Marina, când câţiva civili, infiltraţi printre elevii repartizaţi pe încăperi pentru a supraveghea de la etaj traficul pe bd-ul Tomis, au deschis focul din proprie iniţiativă, în timp ce la balcon, revoluţionarul Lazăr Cercel îşi disputa funcţiile în Consiliul Frontului Salvării Naţionale. (Detalii în Colonel (r) Ion Maliciuc, „Preţul libertăţii la Constanţa. File de istorie", Constanţa, Editura Muntenia, p. 39-46).

Iată, în rezumat care au fost principalele acţiuni ale Marinei Militare în Revoluţia română din decembrie 1989:

„17 decembrie 1989: La ora 15.40 s-a primit ordinul ministrului Apărării Naţionale, ca înlocuitorul comandantului Marinei Militare, contraamiralul

Constantin Iordache, să se prezinte la Comandament şi să aştepte ordine. După 25 de minute a fost convocat la Comitetul Judeţean PCR şi după scurt timp a ordonat telefonic să fie chemaţi la unităţi comandanţii, şefii de state majore şi şefii de compartimente. La ora 18.50 s-a primit nota telefonică de la MApN nr. A 2/0887 cu următorul conţinut: „Din ordinul ministrului Apărării Naţionale, executaţi indicativul „Radu cel Frumos" (alarmă de luptă parţială) cu începere de la ora 18.30 din 17.12.1989". Transmiterea indicativului la unităţile din subordine a durat 25 de minute. Unităţile de nave de luptă au raportat că sunt gata de ieşire în mare şi pe fluviu după 3 ore şi 10 minute de la primirea indicativului de alarmă.

La ora 22.30 s-a convocat întregul personal în clubul comandamentului şi contraamiralul Iordache Constantin a făcut o informare asupra situaţiei din ţară şi s-a organizat activitatea CMM pentru perioada următoare: instalarea PC şi PCS; 1/3 din personal prin rotaţie în activitate, iar restul la odihnă; întărirea pazei la materialele scoase la alarmă şi la coloanele auto constituite, precum şi la depozite şi magazii; instituirea de patrule cu cel puţin patru militari înarmaţi, atât la unităţi cât şi la obiective. La ora 23.40 s-a primit de la MApN o telegramă prin care se ordonau următoarele: „Gruparea muniţiei pe subunităţi, distribuirea muniţiei în gardă, patrule care pleacă în misiuni, chemarea cadrelor din concediu; unităţile să fie pregătite să intervină ca infanterişti în garnizoană, făcându-se în acest sens şi unele precizări privind acţiunea împotriva demonstranţilor".

18 decembrie 1989: Dimineaţa, la ora 09.30, s-a desfăşurat şedinţa de lucru a locţiitorului comandantului Marinei Militare cu şefii de secţii, compartimente şi birouri, stabilindu-se direcţii de acţiune: cunoaşterea situaţiei operaţionale a navelor şi tehnicii, organizarea subunităţilor de infanterie, patrularea în incinta Depozitelor Mixte din 6 în 6 ore, iar în oraş cu şapte patrule la Constanţa şi patru în Mangalia, deconservarea navelor, pregătirea subunităţilor din Batalionul 307 Infanterie Marină, verificarea periodică a legăturilor, trecerea coloanelor auto în remize, gata de acţiune. La 12.30 s-a ordonat ca navele de gardă să iasă în poziţiile de executare a serviciului pe mare (vedeta purtătoare de rachete (VPR) 194 la Mangalia), vânătorul de submarine (VSm) 32 la Constanţa, VSm 2 la Sulina, vedeta blindată fluvială (VBL 78) la Isaccea şi intensificarea patrulării şi supravegherii din raionul platformelor de foraj marin.

Până la sfârşitul zilei s-au executat următoarele activităţi: s-au organizat trupe operative în PC situate în locurile de dislocare la pace; s-a pregătit muniţia de artilerie de la nave şi artilerie de coastă pentru trageri; s-a pregătit Bateria 2 din Divizionul 160 Artilerie de Coastă pentru deplasare în poziţia de la Tuzla; s-au suplimentat grupele pentru pregătirea preliminară a minelor în Depozitele

Mixte navale; navele au trecut în starea de pregătire de luptă nr. 1; a început pregătirea a şase torpile mecanice (durata totală 8 ore şi 30 minute); secţiile de pregătire au fost aduse în situaţia de a putea începe fluxul; s-a întărit sistemul de mare radiotehnică de la litoral; s-au constituit subunităţi de intervenţie cu militari de la unităţile de nave şi uscat în măsură să acţioneze la obiectivele din garnizoane Constanţa - 2 PL, şi 6 PL, Mangalia - 10 PL, Sulina - 2 PL, Tulcea - 2 PL, Babadag - 2 CP, Brăila - 2 PL, Galaţi, Giurgiu şi Drobeta Turnu-Severin câte un pluton; s-au deconservat navele de luptă şi auxiliare de la Brigada 29 Vedete (Bg 29 V) (în timp de 24 de ore), Divizia 24 Maritimă (D 42 M) (4 ore), Brigada 23 Fluvială (Bg 23 Fl) (26 de ore), Brigada 27 Fluvial-Maritimă (37 de ore), Centrul de Scafandri (8 ore); au luat măsuri pentru asigurarea de urgenţă a uleiului necesar motoarelor de la nave; s-au actualizat planul de minare şi instrucţiunile privind pilotajul de război.

19 decembrie 1989: După 48 de ore de la punerea în aplicare a prevederilor planurilor de alarmă şi de ridicare a capacităţii de luptă, marile unităţi erau în măsură să execute misiuni reale de luptă cu următoarele nave: Bg 29 V - 4 VPR, 8 VTM şi 9 nave auxiliare; D 42 M - 4 VSm, 3 Dg Bz, 1 PMn, 3 Dg M, 5 Dg Rdă, 6 nave auxiliare, 12 tunuri x 130 mm, 1 IML; Bg 24 Fl - 12 VBl, 17 VDg, 6 nave auxiliare; Bg 27 Fl M - 3 V Sm, 6 Dg Rdă, 7 V Bl, 6 V Dg, 4 nave auxiliare; Centrul de Scafandri - submarinul 609, escortorul 283, navele „Grigore Antipa" şi „Emil Racoviţă". Celelalte, neoperative, erau în reparaţii, nu aveau efective complete sau uleiul pentru motoare asigurat.

La ora 22.15 s-a transmis la D 42 M şi Bg 29 V o notă telefonică prin care se ordona organizarea fluxului de torpile pentru ca la ordin să se treacă la pregătirea plinurilor de torpile şi rachete pentru nave şi Batalionul 460 Rachete de Coastă.

20 decembrie 1989: La ora 09.50 s-a raportat de către D 42 M că tunurile Bt 160 AC au fost puse pe roţi, Bt 460 AC este pregătită să execute deplasarea la Baza 342 Tehnică Codru şi că s-a terminat organizarea fluxului de pregătit torpile. După circa 35 de minute, contraamiralul Constantin Iordache a ordonat printr-o telegramă: „Treceţi imediat la pregătirea reală a 2 rachete P-21 la D 42 M şi 4 rachete P-15 la Bg 29 V cu încărcătură de luptă. Carburantul şi oxidantul se vor introduce la ordin". Către ora 14.17, Postul de Observare Tuzla a informat PC că a observat două avioane, unul de transport şi altul militar, din escorta preşedintelui RS România, care se înapoia în ţară, după vizita făcută în Iran.

La ora 18.00, şeful Secţiei Operaţii, căpitanul de rangul 1 Mircea Greceanu a ordonat prin notă telefonică luarea următoarelor măsuri şi acţiuni: suplimentarea măsurilor de întărire a pazei şi apărării unităţilor, militarii care

execută paza şi apărarea unităţilor vor avea asupra lor armament şi muniţie, la Drobeta-Turnu Severin navele să fie gata pentru a ieşi pe fluviu imediat, iar militarii din echipaje să aibă asupra lor armament şi muniţie de infanterie. S-au adus la Depozitul 303 Mixt mine antidesant. S-au deplasat coloana auto a Bg 29 V (cu oxidant şi carburant) de la Codru la Mangalia şi a Bt 460 RC de la Mangalia la Codru. La telejurnalul de noapte (22.40) s-a anunţat decretul prezidenţial privind instituirea stării de necesitate în judeţul Timiş. La ora 23.30, Bg 29 V a raportat că s-a terminat pregătirea a şase torpile E-53 VA pentru submarinul din Centrul de Scafandri.

21 decembrie 1989: S-a continuat activitatea de pregătire a rachetelor şi torpilelor la Bg 29 V şi D 42 M. La ora 04.30, submarinul 609 a ieşit din portul Constanţa pentru activităţi de pregătire de luptă pe mare. Consiliul Politic a organizat la ora 08.00 în clubul comandamentului o adunare pentru exprimarea adeziunilor privind instituirea stării de necesitate în judeţul Timiş şi condamnarea manifestărilor de la Timişoara. La ora 08.58 a fost scoasă în mare încă o navă de gardă în apropierea staţiunii Neptun. Către orele 12.30 s-a început vizionarea la televizor a marii adunări populare de la Bucureşti. La apariţia momentului de ruptură a transmisiei televizate, au început să se facă aprecieri între ofiţerii din PC privind iminenţa declanşării revoltei populare şi la Bucureşti.

S-a ordonat Diviziei 42 Maritime (16.35) să încadreze toate piesele de artilerie de 130 mm şi cu efective nespecializate. Imediat după aceea s-a ordonat marilor unităţi intensificarea antrenamentelor tactice şi de specialitate cu PL, UL şi nava, în vederea creşterii gradului de pregătire a echipajelor în folosirea armamentului şi tehnicii.

La ora 17.58 s-au transmis telegrame la Bg 29 V (pregătirea imediată a patru rachete P-15 la Mangalia şi 12 la Codru; ridicarea gradului stării de pregătire a încă şase torpile T-53-66 şi 12 torpile E-53 VA) şi D 42 M (în ziua de 22 decembrie 1989 se vor transporta două rachete P-21 de la Codru şi pregătirea acestora în flux imediat după sosirea în unitate).

Au început să sosească în PC primele informaţii de la Posturile de Observare radiotehnice de pe litoral şi unităţile din Dobrogea privind zborul unor elicoptere neidentificate în zonă. S-a trecut la punerea în aplicare a planului de apărare a portului Mangalia începând cu ora 23.10. S-a ordonat deschiderea focului asupra elicopterelor care survolează raionul de dislocare a unităţilor Marinei Militare. La ora 23.35 s-a primit telefonic ordinul şefului Marelui Stat Major, general-maior Guşă Ştefan: „Să fie luate toate măsurile ca să nu fie lăsate să pătrundă elicopterele semnalate în interiorul ţării".

22 decembrie 1989: Dimineaţa, posturile de radio şi televiziune au transmis la ora 11.00 un comunicat important, prin care se anunţa ştirea morţii ministrului Apărării Naţionale, general-colonel Vasile Milea, ca „trădător" (stupoare în rândul ofiţerilor din sala PC!), instituirea stării de necesitate pe întreg teritoriul naţional şi punerea în stare de alarmă a forţelor armate. După 18 minute, toate marile unităţi şi unităţile Marinei Militare au confirmat primirea semnalului privind starea de necesitate şi că sunt în stare de alarmă.

La orele 12.00, s-a prezentat la CMM contraamiralul Gheorghe Anghelescu. La ora 12.30 s-a primit nota telefonică nr. 37/22.12.1989 semnată de generalul-locotenent Ilie Ceauşescu privind instituirea stării de necesitate şi modul de acţiune al unităţilor militare, potrivit decretului anunţat la radio şi televiziune. La 12.35 s-a transmis ordin submarinului 609 să se înapoieze în portul Constanţa.

Către ora 12.54 a început transmiterea la televiziune şi radio a unor emisiuni neoficiale de către grupurile de revoluţionari, care au ocupat sediile respective. În rândul cadrelor CMM au apărut primele manifestări de satisfacţie şi entuziasm la speranţa căderii dictaturii ceauşiste. Fiecare ajută la scoaterea de pe pereţi a tablourilor cu Nicolae Ceauşescu.

La ora 13.30, contraamiralul Constantin Iordache a ordonat retragerea patrulelor din garnizoana Constanţa, iar celelalte forţe să rămână în dispozitiv şi să execute ordinele comandanţilor direcţi. Către ora 14.25 a vorbit la televiziune generalul colonel (r) Militaru Nicolae şi ulterior căpitanul de rangul 1 Emil Dumitrescu, care a făcut apel ca Marina Militară să nu tragă şi să fie de partea poporului. Şeful MStM, generalul maior Ştefan Guşă, a vorbit la postul naţional de radio (15.03) şi a ordonat ca unităţile militare să se retragă în cazărmi (ulterior a sosit şi nota telefonică nr. 38/22.12.1989 cu acest ordin). De asemenea, a afirmat că ministrul Apărării Naţionale a fost ucis de clica ceauşistă.

În acest moment, situaţia Marinei Militare era următoarea: toate unităţile se aflau în stare de alarmă de luptă, navele din serviciul de luptă se găseau în raioanele maritime de litoral la Mangalia, Neptun, Constanţa, Midia şi Sulina, precum şi la platformele marine iar pe fluviu, în porturile de dislocare, submarinul 609, asigurat de vânătoare de submarine, în raionul de pregătire de luptă, la 60 Mm Est Constanţa, continua patrularea cu militari înarmaţi, în unităţi se executau antrenamente tactice şi de specialitate, toate piesele de artilerie de coastă au fost încadrate cu personalul necesar.

La 10 minute de la transmiterea Ordinului şefului MStM privitor la retragerea trupelor în cazărmi, în Marina Militară s-au luat următoarele măsuri: navele din serviciul de luptă s-au redislocat în porturi; toate patrulele s-au retras

în unităţi; s-a încetat pregătirea rachetelor şi torpilelor; s-a trecut la organizarea apărării obiectivelor economico-sociale din garnizoana Constanţa şi reluarea patrulărilor cu militari înarmaţi prin oraş.

Către orele 16.30 s-a organizat la Muzeul Marinei Române întâlnirea contraamiralului Constantin Iordache, comandantul garnizoanei Constanţa, cu directorii de la IREC, ICRAL, IGCL, ICS Mx, din comerţ şi alimentaţie publică, de la alte instituţii şi s-au stabilit detaliile privind paza la obiectivele respective cu subunităţi înarmate. Prin plan, s-au stabilit sectoare de responsabilitate pentru fiecare unitate din garnizoană şi efectivele participante, astfel: Constanţa - IMMB la 44 obiective cu 1 408 militari; C 243 REO - 4/130; Centrul de Scafandri - 10/170; Dn 79 VSm - 13/142; Dn 545 AC - 14/69; DHM - 3/52; Mangalia, Neptun - D 42 M - 9/168; Bg 29 V - 4/225; CIMM - 5/138; Schitu, Costineşti şi Tuzla - R 110 Trs - 16/144; Babadag, Codru şi Cataloi - B 307 IM - 6/59; Tulcea - Bg 27 Fl M - 13/110; Brăila - Bg 24 Fl -1/20.

La ora 19.40 s-a primit nota telefonică nr. 39/22.12.1989 prin care se ordona: „Comandanţii militari să asigure paza obiectivelor civile de importanţă deosebită cu subunităţi înarmate care să nu tragă decât în situaţia în care sunt atacate de grupuri înarmate cu arme de foc. Unităţile militare să se pună de acord cu reprezentanţii organelor locale. Militarii să poarte banderolă tricoloră" – semnează generalul locotenent Victor Stănculescu.

În noaptea Revoluţiei (22/23 decembrie), de la mari unităţi şi unităţi s-au primit foarte multe informaţii privind prezenţa unor elicoptere şi paraşutişti de-a lungul litoralului, îndeosebi în zonele Midia, Bifurcaţia Costineşti, Mangalia, portul Constanţa, Delta Dunării, Insula Mare a Brăilei.

Pentru rezolvarea situaţiilor create, s-au luat o serie de măsuri: alarmarea unităţilor şi stabilirea consemnului ca la apariţia elicopterelor necunoscute să se deschidă foc; B 307 IM să fie pregătit să acţioneze cu două companii de IM la obiective, alarmarea Bt. 219 AA de la aeroportul Cataloi; intensificarea observării la Posturile de Observare IC 243 REO; pregătirea portului Constanţa pentru efectuarea întunecării; avertizarea platformelor de foraj marin despre prezenţa elicopterelor; trimiterea la heliportul Neptun a unei companii TAB din D 9 Mc şi a unui detaşament format din 66 militari din Bg 29 V şi cinci vedete torpiloare pe aripi portante în rada portului, începând cu ora 03.00 din 23 decembrie 1989.

23 decembrie 1989: Au continuat să fie semnalate ţinte aeriene false în apropierea localităţilor de pe litoral, la Baia, Sinoe şi platformele de foraj marin. Dimineaţa s-a organizat cercetarea la litoral şi în Deltă cu trei elicoptere de la Tuzla şi două avioane MIG-21 de la Mihail Kogălniceanu. Pentru cunoaşterea

situaţiei navale pe mare, s-au luat următoarele măsuri: VT-201 şi două VTA au început cercetarea pe paralela Vama Veche spre larg 13 Mm; s-au scos în mare şase dragoare de radă de la Sulina pentru apărarea antiaeriană a platformelor de foraj marin la orele 18.23; patrularea pe timp de noapte la Brăila cu o vedetă blindată, iar la hidrocentrala Porţile de Fier cu o vedetă dragoare; supravegherea strictă a navelor comerciale libaneze şi a altor nave străine arabe aflate în radă şi port; s-au adus la Neptun forţe suplimentare formate din două companii IM/B 307 IM (la 15.00); s-au numit câte 2-3 ofiţeri la unităţile de miliţie şi securitate din garnizoană (Nota telefonică a MApN nr. A 2/5636/23.12.1989); stingerea temporară a farurilor Midia şi Constanţa; cercetarea de către NAVROM a două nave comerciale arabe din portul Constanţa, apărarea antiscafandru a portului Constanţa. Fiind semnalate ca minate 14 nave comerciale de către echipajele acestora (a doua zi s-a făcut controlul operei vii cu scafandri de luptă şi nu s-a constatat nimic deosebit); alarmă generală în portul Constanţa şi ieşirea navelor militare pe mare (21.47); s-a ordonat dispersarea în raioanele alarmei de luptă a navelor Bg 24 Fl. şi Bg 27 FlM (la 22.17).

Acţiunea navelor Maritime Militare în intervalul de timp 23.00 din 23 decembrie 1989 până la 03.00 din ziua următoare a avut ca obiectiv principal combaterea bărcilor pneumatice şi a elicopterelor „inamice" din raioanele Costineşti, rada Constanţa, Midia şi a căror prezenţă a fost materializată printr-o multitudine de rapoarte şi informaţii, date inclusiv de la Posturile de Observare radiotehnice ale unităţilor de aviaţie şi apărare antiaeriană de pe litoral. Ulterior s-a constatat că semnalele radioelectronice privind existenţa acestor ţinte au fost false. În aceeaşi zi, la orele 16.35, Ministerul Apărării Naţionale a informat telefonic PC că ministru al Apărării a fost numit generalul colonel Nicolae Militaru.

24 decembrie 1989: Navele Marinei Militare s-au dislocat în mare astfel: Dn 133 VPR (-nava 194) la 6 Mm Est Mangalia; Dn 19 Dg Rdă la 5 Mm Est Neptun; Dn 93 VTM la 6 Mm Est Costineşti; Dn 126 VTM la 7,5 Mm Est Tuzla; DB 16 la 9 Mm Est Eforie Nord; PM 274 la 7 Mm Est Constanţa; DM 29 la 8 Mm Est Mamaia; DM 24 la 6 Mm Est Midia; DM 30 la 6 Mm Est Vadu; DB 14 la 6 Mm Est Periboina; VS 31 la 8 Mm Est Gura Portiţei; DR 28, VS 42 şi DR 26 la 8 Mm Sud-Est Zaton; VS 1 la 8 Mm Sud-Est Sfântu Gheorghe; DR 19 la 6 Mm Est Sfântu Gheorghe; DR 18 la 10 Mm Nord-Est Sfântu Gheorghe; DR 17 în rada Sulina; VS 41, 42, 2 şi Dg M 25 la platformele de foraj marin; VS 260 şi VPR 194 cu o rachetă de luptă la bord în supraveghere la 40 Mm Est Midia; nava „Venus" în patrulare între Sfântu Gheorghe, Zaton; Dn V Bl la ecluza Agigea; Dn 94 V Bl la ecluza Cernavodă; Dn 118 V Bl la Sulina şi Sfântu Gheorghe.

S-au luat măsuri stricte de supraveghere a traficului comercial din apele teritoriale româneşti şi în special a navelor libaneze ,,Rabunion" 5 şi 7, colaborarea cu CNM NAVROM şi NAVLOMAR, continuându-se până în luna ianuarie inclusiv.

La platformele de foraj marin s-au transportat cu elicopterele armamentul de infanterie şi muniţia necesară pentru autoapărarea lor. S-a trecut la verificarea tuturor navelor necunoscute din mare de către nave militare dirijate prin radio de la PC al Marinei Militare şi ţinerea unei stricte evidenţe a poziţiei, activităţilor desfăşurate şi natura încărcăturii tuturor navelor comerciale şi, în special, a celor arabe. S-a întărit paza la unităţile de nave speciale, poşta mare din Constanţa (cu TAB) şi s-au trimis ofiţeri de legătură la fiecare obiectiv important din garnizoană şi la conducerea staţiunilor turistice de pe litoral. Pe timp de noapte s-a introdus sistemul patrulelor cu taximetre, fiind angrenate în această acţiune 4-6 maşini zilnic.

25 decembrie 1989: În dimineaţa şi în cursul acestei zile s-a reluat activitatea economică în portul Constanţa şi s-a continuat stricta supraveghere şi coordonarea din PC al Marinei Militare a intrărilor şi ieşirilor din porturile maritime a navelor comerciale. De la Babadag au fost aduse patru maşini ARO cu AG 9 şi un autocamion cu muniţie, care asigură patrularea prin oraşul Constanţa. S-au scos în mare vedetele torpiloare 66 şi 69 cu torpile de război la bord şi s-a realizat un aliniament de supraveghere pe paralela Mangalia cu vedetele torpiloare mari 202, 208 şi 209, dispuse la 6,12 şi respectiv 17 Mm faţă de ţărm. Navele ,,Rabunion" 5 şi 7 au fost mutate lângă cargoul românesc ,,Panciu" (la 7 Mm Est de Constanţa) şi supravegheate prin staţionarea la ancoră a vedetei de patrulare 29 în acel raion.

Către seară, în partea de sud a litoralului nostru au fost realizate două aliniamente de cercetare şi supraveghere, dispuse pe paralela 23 August (VPR 195, 197 şi 194 dispuse la 7,9 şi respectiv 11 Mm faţă de coastă) şi Eforie Sud (VTM 205, 206 şi 211 la 7, 9 şi respectiv 11 Mm de coastă). Intrarea portului Constanţa a fost blocată cu două remorchere.

26 decembrie 1989: Din cauza stării mării (gradul 5-6 şi vânt în rafale) majoritatea navelor militare au intrat în porturi, rămânând pe mare: dragorul maritim 24 (la platformele de foraj marin); dragorul maritim 29 (în rada Midia) şi dragorul maritim 30 (în rada Constanţa lângă navele libaneze ,,Rabunion" 5 şi 7). Până la lăsarea întunericului, toate navele Marinei Militare, cu excepţia celor trei dragoare maritime, au intrat în baze pentru completarea plinurilor şi refacerea capacităţii de luptă. Sunt supravegheate nemijlocit toate navele arabe şi în special ,,Solara" şi ,,Northern Star" din portul Constanţa.

Din acţiunile desfăşurate până la această dată, au reieşit unele concluzii importante privind modul de acţiune şi informaţiile primite. În perioada 19-26 decembrie 1989, acţiunile de luptă desfăşurate au avut mai mult caracterul unor acţiuni de guerilă, fără angajarea masivă a unor acţiuni de luptă cu forţe aeronavale sau terestre ostile. S-au transmis 75 de informaţii, prin care au fost semnalate 166-179 prezenţe elicoptere şi 33-39 prezenţe avioane, cele mai multe informaţii fiind transmise pe 23 decembrie, şi anume, 46 informaţii.

Prin observare vizuală, au fost semnalate un număr de 162-173 prezenţe elicopter (135-142 pe timp de noapte şi 27-31 pe timp de zi) şi 28-34 prezenţe avion (16-20 pe timp de noapte şi 12-14 pe timp de zi).

Informaţiile privind ţintele navale s-au referit la posibile acţiuni desfăşurate în această perioadă şi anume: submarin semnalat (23 decembrie, ora 11.50, la PO Grăniceri Corbu); minisubmarine semnalate (23 decembrie, ora 22.18, la gura portului Constanţa); scafandri de luptă semnalaţi ca acţionând la corpul unor nave comerciale în portul Constanţa (23 decembrie, 19.50-21.00); mine derivante la intrarea în portul Constanţa (practic, câţiva recipienţi pentru vopsele (sic!).

Volumul informaţiilor primite a fost cu mult mai mare pe timpul nopţii decât ziua. Actualul sistem al Marinei Militare privind procurarea, transmiterea, prelucrarea şi analiza infomaţiilor s-a dovedit a fi greoi şi nesigur, fiind influenţat de factorii: multitudinea de informaţii eronate, neverificate, primite de la sursele primare; sistemul greoi de legătură şi conducere a forţelor navale proprii aflate în mare sau dispuse pe litoral; verificarea (uneori nejustificată) a informaţiilor primite prin deplasarea navelor proprii în apropierea ţintelor descoperite; slabele deprinderi în ducerea acţiunilor de luptă pe timp de noapte, ale comandanţilor.

Au fost multe informaţii cu conţinut clar despre existenţa unor elicoptere străine în zonă (unele dintre ele au venit chiar de la alte comandamente) pentru a nu considera credibilă şi o asemenea variantă. Nu trebuie exclusă, de asemenea, nici posibilitatea existenţei în zonă a unei nave comerciale străine, amenjată pentru acţiuni de luptă radioelectronică.

Diversitatea informaţiilor neconfirmate privind acţiuni ale teroriştilor la litoral a dus la concluzia existenţei unui plan de dezinformare bine pus la punct de către aceştia. De asemenea, s-a manifestat necesitatea luării unor măsuri ferme pentru îmbunătăţirea siatemului de observare radiotehnică şi vizuală.

27 decembrie 1989: Din această zi a început să se transmită la MStM sinteza zilnică la ora 20.00, cuprinzând: modul de acţiune al forţelor proprii; starea morală a efectivelor; cazuri de indisciplină; prizonieri; pierderi; pagube materiale din bunurile armatei.

Tot în această zi au continuat acţiunile de pază la unele obiective din garnizoană şi controale de rutină la unele apartamente semnalate de populaţie ca aparţinând Securităţii.

29 decembrie 1989: Începând cu 29 decembrie, pentru împiedicarea elementelor teroriste de a evaziona din ţară, s-au luat măsurile ca unităţile de marină să primească raioane de responsabilitate, astfel: Dn 545 AC/D 42 M - Tabăra de copii Năvodari; Bg 29 V - staţiunile Olimp şi Neptun; D 42 M - staţiunile Jupiter, Aurora, Venus şi Saturn; R 110 Trs - staţiunea Costineşti. S-a continuat supravegherea navelor comerciale străine din rada Constanţa de către o navă din D 42 M, la Mangalia cu o navă din Bg 29 V şi s-a trecut la patrularea în porturi cu şalupa de serviciu. S-au luat, în continuare, măsuri antiscafandru în porturi. Pe timpul acţiunilor de luptă desfăşurate în cursul lunii decembrie 1989, în Marina Militară s-au înregistrat unele pierderi şi răniţi, astfel:

– morţi: căpitanul de rangul 3 Şercăianu Ion (Divizionul 160 Artilerie de Coastă), căpitanul Carp Vasile (Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân"), maistrul militar principal Stan Dumitru (Baza 330 Reparaţii şi Aprovizionare Mangalia);

– răniţi, care rămân infirmi: un maistru militar şi doi militari în termen;

– răniţi cu spitalizare îndelungată: un subofiţer şi patru militari în termen;

– răniţi cu spitalizare de 10-15 zile: un ofiţer, un subofiţer, doi studenţi militari şi patru militari în termen.

În cursul desfăşurării acţiunilor de luptă antiteroriste şi pentru apărarea obiectivelor militare proprii sau a celor de importanţă deosebită, s-au consumat următoarele cantităţi de muniţie: 94 861 cartuşe calibru 7,62 mm glonţ scurt; 2 676 cartuşe calibru 7,62 mm glonţ lung; 109 cartuşe calibru 7,65 mm; 24 cartuşe calibru 12,7 mm; 6 413 cartuşe calibru 14,5 mm; 799 lovituri calibru 30 mm; 42 lovituri calibru 37 mm; 4 lovituri calibru 57 mm; 2 lovituri calibru 130 mm; 6 lovituri calibru AG-7; 132 cartuşe de semnalizare calibru 26 mm; 148 grenade defensive; 35 grenade defensive.

Din analizele făcute la nivelul comandamentelor, s-a desprins concluzia că misiunile primite s-au îndeplinit, iar defecţiunile apărute în funcţionarea sistemului de apărare organizat în zilele Revoluţiei se datorează, în principal, următoarelor cauze: lipsa unor temeinice pregătiri a statelor majore şi efectivelor; organizarea insuficientă a cooperării şi acţiunilor de luptă duse pe uscat de subunităţi de diferite arme (nu au existat suficiente radiotelefoane; s-au dat cu întârziere parolele şi semnalele de recunoaştere ş.a.), în condiţiile unei dezinformări foarte bine puse la punct.

La 30 decembrie, conform Ordinului ministrului Apărării Naţionale nr. 774 din 30.12.1989, contraamiralul Mihai Aron a fost numit în funcţia de comandant al Marinei Militare, contraamiralul Constantin Iordache devine şef de stat major, iar contraamiralul ing. Ilie Ştefan este numit locţiitor al comandantului Marinei Marinei. În baza Decretului nr. 32 din 30.12.1989 al Consiliului Frontului Salvării Naţionale, viceamiralul Ioan Muşat a fost trecut în rezervă, în baza art. 43 lit. A din Statutul cadrelor militare.

În ultima zi a lunii decembrie a fost recepţionat vânătorul de submarine 264, proiect 1048 M, construit conform proiectului ICEPRONAV Galaţi, ce reprezintă o variantă îmbunătăţită a seriei anterioare de patru nave (proiect 1048).

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Personal, nu am fost implicat în asemenea acţiuni dar un fost ofiţer de marină, cu câţiva ani mai mare ca mine, povestea că a escortat la Bucureşti câţiva dintre teroriştii prinşi la Constanţa. Nu am însă, certitudinea, că aceştia au existat cu adevărat, câţi au fost, cine şi unde şi când i-a capturat şi cui i-a predat.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Revoluţia Română a fost un eveniment inevitabil, o acţiune politico-militară pregătită minuţios, susţinută cu forţe şi mijloace de diversiune din afară, care a valorificat la maxim frustările, suferinţa şi dezamăgirile populaţiei. Diversiunea, manipulările mediatice, lupta pentru preluarea puterii şi imixtiunile unor oportunişti notorii au transformat-o într-o lovitură de stat sângeroasă, care a culminat cu execuţia atât de cinică a cuplului Elena şi Nicolae Ceauşescu.

La finele anului de răscruce 1989, românii şi-au dobândit dreptul de manifestare şi afirmare a propriei conştiinţe, de exprimare necenzurată şi de liberă circulaţie pe mapamond.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale, care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Mi s-a părut total nefirească şi lipsită de sens această ultimă tentativă de deturnare a Revoluţiei Române, prin reactivarea unor ofiţeri cu un trecut discutabil, care au readus în sistem caractere dubioase şi indivizi cunoscuţi cu

simpatii şi colaborarea cu servicii şi structuri din ţările membre ale Tratatului de la Varşovia şi nu numai.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

Am fost solidar, până la un punct, cu cei care au trimis studenţii Institutului de Marină la Bucureşti, solicitând transformarea acestuia în Academia Navală, cu iniţiatorii înfiinţării Ligii Ofiţerilor din Marina Militară, dar am dezavuat acţiunile anarhice şi tentativele de destabilizare instituţională.

*17. În decembrie 1989 în România se încheia un ciclu istoric, început prin evenimentele din august 1944, continuate prin martie 1945, decembrie 1947 şi statuat în Constituţia din 1948.*

*a. Vă puneaţi întrebarea ce se întâmplă cu ţară? Credeaţi că era vorba doar de schimbarea de persoane sau de înlăturarea regimului?*

Cu toate nuanţările liderilor momentului, era evident că aveam de a face cu o schimbare a regimului şi nu numai a fostei nomenclaturi. Brutalitatea cu care s-au implementat şi s-au adoptat noile reguli ale democraţiei a prelungit neîncrederea în noua guvernare postdecembristă, sporită şi de originalitatea şi durata tranziţiei.

*b. Aveaţi o cât de mică idee de ceea ce va urma în societate după plecarea cuplului Ceauşescu?*

Nu, eram prea tânăr şi puţin iniţiat în problematica dinamicii sociale încât să afirm acum că aveam vreo idee în acest sens. Ca majoritatea românilor, speram să se reinstaureze ordinea de drept, pacea socială şi, evident, să ne fie mult mai bine.

*18. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci ?*

La 6, 11...

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Răspunsurile le regăsesc sau le intuiesc recitind studiile şi lucrările incluse de Adrian Kali şi Ştefan Mândruţ în „Revoluţia din decembrie 1989, în istoriografia română şi străină (Bibliografia selectivă 1990-2014)", lucrare apărută în 2014 la Editura timişoreană Excesior Art, precum şi în cele ulterioare, prezente şi viitoare, care vor continua, cu siguranţă, să ofere atât argumente veridice cât şi suficiente alte mărturii edite şi inedite privind mecanismele care au pregătit, favorizat şi declanşat prăbuşirea regimului comunist în România.

*19. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Este firesc ca unii militari să aibă statut de revoluţionar, în condiţiile în care toţi cei aflaţi sub arme am participat la Revoluţie, în virtutea prevederilor Jurământului militar şi a prevederilor Constituţiei?

De ce a devenit tot mai plauzibilă varianta unei lovituri de stat în decembrie 1989 în detrimentul Revoluţiei?

De ce nu există încă, la aproape 30 de ani de la Revoluţia din decembrie 1989, un Muzeu al Dictaturii Comuniste în România?

Când şi cum se va mai produce o nouă schimbare în destinul României?

*20. Imaginile acelor evenimente alcătuiesc un tezaur pentru memoria fiecăruia dintre noi. Aţi simţit nevoia de a aduna informaţii şi alte materiale pentru a le păstra? Sunteţi în posesia unor mărturii, documente, imagini din perioada acelor zile?*

Da, pe unele le-am şi publicat deja în „Marina Militară în Revoluţia Română din decembrie 1989", în „Statul Major al Forţelor Navale 1860-2005. Tradiţii şi perspective", Bucureşti, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, Coordonator: căpitan-comandor dr. Marian Moşneagu, „Repere documentare privind modul în care au acţionat efectivele Centrului de Scafandri în perioada 17-31 decembrie 1989", în „Caietele Revoluţiei" nr. 4(6)/2006 ş.a.

## *2.2. „Nu credeam că revolta va lua dimensiuni care să impună intervenţia armatei"*

**Col.(r) Mircea TĂNASE**

*Câteva cuvinte despre poziţia pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.?*

În 1989 eram locotenet-major (avansat la 23 august 1987), comandant pluton transmisiuni în Regimentul 60 Paraşutişti „Băneasa-Otopeni" de la Buzău. Absolvisem în 1983 Şcoala Militară de Ofiţeri Activi de Transmisiuni de la Sibiu, iar în 1984 Cursul de Comandanţi companii şi grupuri de cerctare lansate în dispozitivul inamicului prin paraşutare, curs organizat de Direcţia Informaţii Militare şi desfăşurat la Batalionul 404 Cercetare de la Buzău. În plan personal, mă pregăteam să dau examen la Facultatea de Drept. Locuiam în Buzău, eram căsătorit din anul 1987 şi nu aveam încă un copil.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce ați îmbrățișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Cred că a fost o foarte mare dorință de a-mi depăși propria condiție socială – provin dintr-o familie modestă, tatăl electrician și mama la CAP, cu doi frați mai mici – iar perspectiva unor studii universitare imediat după terminarea liceului ar fi fost grevată de posibilitățile materiale limitate ale familiei. În plus, eram pasionat de tehnică, în special de telecomunicații și radioelectronică, iar arma transmisiuni îmi putea oferi posibilitatea de a lucra în acest domeniu. Așadar, armata îmi oferea o dublă perspectivă favorabilă, socială și profesională.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Am absolvit cursurile de zi ale Liceului Industrial 1 Mai din Ploiești (unul dintre cele mai mari și mai bune din domeniul tehnic) la clasa de electrotehnică, iar cu viața militară nu luasem contact decât tangențial, printr-un unchi de-al meu, absolvent al Academiei Tehnice Militare, subinginer tanchist, deci deloc atractiv sau spectaculos din punctul meu de vedere.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Încercam să găsesc o soluție pentru a promova în funcție, eram deja de 7 ani comandant de pluton, dar perspectivele în unitate erau destul de limitate, fluctuația și promovarea personalului fiind oarecum reduse. Nutream speranța de a fi promovat în statul major al unității, în același timp mă pregăteam să dau examen la facultate, dat fiind că pentru Academia Militară încă nu întruneam condițiile impuse (funcție și vechime).

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci și anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle și principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii și a căror semnificație deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunță la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavăastră de atunci, nu așa cum se vede astăzi după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Statutul de ofițer se dobândea în acei ani destul de greu, cu școli militare în care se făcea o pregătire profesională temeinică, deși sunt considerate astăzi rigide și încorsetate în regulamente și cutume învechite. Așadar, un statut obținut printr-un efort deosebit trebuia păstrat ca atare, prin respectarea tuturor normelor morale și profesionale care îl defineau și care ne fuseseră inoculate cu multă insistență și convingere de către dascălii noștri. Desigur, abaterile, deraierile de la codul de conduită morală erau grav sancționate, unele însă cu prea multă severitate și cu efecte ireversibile pentru viitorul celor în cauză.

*b. Considerați că în anii premergători și în toamna anului 1989 armata își îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Din perspectiva mea, de comandant pluton într-un regiment de paraşutişti, care nu era solicitat decât foarte puţin la munci agricole sau lucrări în economia naţională, cred că în linii mari armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază, aceea de pregătire pentru apărarea ţării. Excepţie poate face anul 1989, în toamna căruia o mare parte din unitate a fost trimisă în campanie agricolă.

*c. Militarii, în general, și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate?*

Cred că la nivelele de bază ale societăţii, în zona de onestitate şi de credinţă în valorile sale fundamentale, armata se bucura de o apreciere reală, nu doar declarativă. Fără stagiul militar satisfăcut un tânăr nu era considerat ca fiind pregătit să acceadă pe următoarele paliere ale vieţii sociale. Cadrele militare erau apreciate, în general, ca exemple de succes profesional şi de stabilitate economică şi socială, erau respectate şi li se căuta anturajul.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad și funcție, este educat și format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută și nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viața pentru apărarea țării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conținut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituție, eu ....., cetățean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forțelor armate, jur credință nestrămutată poporului român și patriei mele socialiste. Jur să respect legile țării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerințele regulamentelor militare și ordinele comandanților și șefilor mei, atât în timp de pace cât și în timp de război. Jur să nu-mi precupețesc sângele și viața pentru a apăra pământul strămoșesc, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România*".

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele şi cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi*". (*Oamenii Revoluţiei,* Editura IRRD 2011, p. 229).

Nu cred că în armată nu se ascultau posturile de radio străine. Să nu uităm că foarte mulţi militari operau cu tehnică de transmisiuni modernă şi, mai ales tinerii miliari, avizi de muzică bună, „alunecau" deseori pe frecvenţele posturilor străine. Cât priveşte cadrele militare, poate mai puţin ascultau acasă posturile străine, însă mulţi dintre ei căutau să se informeze şi, cel puţin în discuţiile restrânse, informaţiile – e drept, puţine – despre ce se întâmpla în jurul României şi chiar mai departe – China, incidentele din Piaţa Tiananmen din toamna lui 1989 – suscitau interesul şi îndemnau la reflecţii.

*b. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarea cauzei socialismului!*

Nu cred că în cercul meu de cunoscuţi s-a discutat că vom fi puşi în situaţia de a acţiona împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul. Eram la o vârstă la care performanţa profesională era pe primul plan al preocupărilor, cu atât mai mult la noi, paraşutiştii. De altfel, nici nu cred că identificasem opozanţi vehemenţi ai sistemului, în afara unor nemulţumiţi – printre care şi noi – de greutăţile întâmpinate în aprovizionarea cu produsele de bază.

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Deşi aparent nu ar fi avut motive, mulţi ofiţeri şi subofiţeri erau nemulţumiţi de lipsa alimentelor şi a principalelor bunuri de larg consum. Desigur, nimeni nu avea curajul să ridice aceste probleme la şedinţele de partid, dar în cercuri restrânse ele se manifestau. Comandanţii unităţilor din acea vreme erau deseori puşi în dificultate de cadrele care solicitau locuinţe, serviciu pentru soţii etc. Bancurile, da, erau o supapă de refulare a nemulţumirilor, dar erau spuse doar celor de încredere. Uneori ajungeau şi la urechile celor vigilenţi, dar nu se mai făcea mare caz din asta (mă gâdesc la perioada neagră a comunismului românesc, când şi militari din unitatea de paraşutişti de la Buzău au avut de suferit datorită unui simţ al umorului mai dezvoltat şi necenzurat).

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devinit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală aveau în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Într-o epocă în care „partidul era în toate, în cele ce sunt ...", era firesc ca el să-şi facă simţită prezenţa şi în armată. Fusesem îndoctrinaţi cu rolul său benefic în societate şi chiar credeam că este pus în slujba individului şi a maselor.

În viaţa civilă nu i-am simţit prezenţa, părinţii mei nu au fost membri de partid, dar în armată, contrar celor ce se afirmă acum, i-am simţit această preocupare pentru bunul mers al instituţiei. Când un comandant abuza de prerogativele funcţiei sale, secretarul Comitetului de Partid putea fi un un factor de echilibru, de sprijin al celui supus subiectivităţii comandantului respectiv. Partidul era, prin atributele sale, obligat să se implice şi în rezolvarea problemelor sociale ale instituţiei şi, de multe ori, o făcea. Cred în continuare că organizaţiile de partid şi de tineret se preocupau – dacă nu din convingere, cel puţin din obligaţie – de educaţia patriotică a militarilor. Când au fost desfiinţate, n-am pus în locul lor nimic. În schimb, după 1989 mulţi comandanţi n-au mai avut nicio oprelişte în a-şi exercita puterea discreţionară, iar în ceea ce priveşte educaţia patriotică ...

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

Desigur, cred că apartul de partid a făcut şi abuzuri, însă la nivelul unităţii mele nu le-am perceput, poate doar acea infatuare a unora dintre cei mici ajunşi peste noapte, prin nu ştiu ce complex de împrejurări, pe funcţii politice. În linii mari, în unitatea mea, activiştii de partid – reduşi ca număr înaintea Congresului al XIV-lea, când, la nivelul unităţii s-a trecut de la Comitet de partid la Birou al Organizaţiei de bază, iar secretarilor de partid de la nivelul batalioanelor regimentului li s-au desfiinţat funcţiile – făceau parte din colectivul din care proveniseră, unul sudat în aplicaţii, pe aerodrom, la paraşutări, la orele de pregătire fizică etc. Ca atare, niciunul nu a fost supus oprobiului public şi nu a avut de suferit în ceea ce priveşte „reintegrarea" în colectiv după 1989. Unii dintre ei chiar şi-au continuat cu succes cariera profesională.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii Armate Române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte".*

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Cred că raporturile, în unitatea mea, au fost cele normale. Desigur, nu am avut acces la ceea ce se întâmpla la nivelul comenzii unităţii, dar nu am perceput, de la nivelul meu, că ar fi fost fricţiuni semnificative.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluţiei din decembrie 1989?*

Cred că treceau, la fel ca şi noi, prin aceiaşi stare de confuzie, de căutări, de lămuriri, poate că nu înţelegeau nimic din ceea ce se întâmpla, dar erau nevoiţi, prin natura funcţiilor, să salveze aparenţele, să nu accepte gravitatea situaţiei. Mai mult, au fost forţaţi – desigur, de eşaloanele lor superioare – să organizeze, în 21 decembrie 1989, adunări ale personalului unităţii de solidarizare cu conducerea de partid şi să condamne, să înfiereze acţiunile de dezordine, de debandadă a elementelor contrarevoluţionare. Cu câtă convingere au făcut-o, e greu de spus, cert este că peste puţin timp şi-au pus cenuşă în cap. După lămurirea situaţiei, în 22 decembrie, au participat cu efectivele unităţii la misiunile pe care aceasta le-a îndeplinit, în cazarmă sau cu detaşamentele dislocate pentru apărarea diferitelor obiective.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Era clar că ar fi trebuit să predea comanda, dar nimeni nu-i putea cere în mod public şi direct acest lucru, având în vedere puternicul aparat opresiv şi obedient care îi asigura şi îi legitima prezenţa în fruntea ţării şi, implicit, a armatei.

*b. Cum aţi receptat realegerea lui Nicolae Ceauşescu la Congresul al XIV-lea?*

În condiţiile în care ultimele congrese ale Partidului Comunist Român se dovediseră doar manifestări grandilocvente de linguşire şi adulare a secretarului său general, păzit cu străşnicie împotriva oricăror încercări de contestare sau de prezentare a situaţiei reale a ţării, era greu de presupus că cineva se aştepta ca cei din jurul său, dintre care cei mai mulţi îi datorau ascensiunea lor politică, să îndrăznească să propună şi să susţină, în mod public, înlocuirea sa. Cred, mai degrabă, că cei mai mulţi vedeau – şi chiar îşi doreau – această schimbare doar prin dispariţia sa fizică, survenită în mod natural. Aşadar, cred că realegerea sa la Congresul al XIV-lea al PCR a fost privită ca o firească fatalitate, cu speranţa, poate, că va fi ultima.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp, juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Când s-a dat alarma de luptă, în seara de 17 decembrie 1989, cei mai mulţi dintre noi am crezut că există o ameninţare externă, ipoteză întărită de faptul că se vorbea despre anumite dezordini la Timişoara. Ne aşteptam să fim solicitaţi să intervenim pentru apărarea graniţelor ţării, dar când lucrurile s-au dovedit a fi mai mult de natură internă, credeam că sunt structuri specializate şi îndreptăţite care trebuie să intervină pentru a soluţiona această criză. Nu credeam că revolta va lua dimensiuni care să impună intervenţia armatei.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Nu am avut acces la acest nivel al comenzii şi nici nu ştiu ce conţineau ordinele şi sub ce formă au fost transmise.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Contrar întregii pregătiri militare pe care o parcursesem până în acel moment, ne aflam în situaţia confruntării cu un inamic despre care nu ştiam nimic, definit doar de un termen pe cât de abstract, pe atât de misterios: teroriştii. Dar cine erau ei şi cum ar putea să ne atace, nimeni nu ştia. De aici şi scenariile groteşti care s-au născut în mintea unora, cele mai multe generate de o frică exagerată, de necunoscut, de imaginaţie bogată (sau bolnavă?!) etc.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea, iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Nu am aflat despre BARICADĂ decât după 1 ianuarie 1990.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Am avut şansa/norocul să nu fiu pus în această situaţie în decembrie 1989.

*9. Ultimele zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă, care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemulţumiti din societate şi care, potrivit misiunii sale de bază, trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Nu am avut în faţă asemenea „inamic" pentru că în 22 decembrie 1989 am fost dislocaţi pe Aeroportul Militar Otopeni, iar în faţa noastră aveam un întuneric de nepătruns, prin care încercam să deslușim, fără să reuşim, teroriştii care urmau să atace aeroportul.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Nu, pentru că şi ei se găseau în aceeaşi situaţie cu noi. Lipsa de informaţii reale, coroborată cu excesul de informaţii eronate, alarmiste (voit sau nu), unele dintre ele de domeniul absurdului, au generat, cu siguranţă, haosul creat şi lipsa de acţiuni conjugate, eficiente, pentru controlul situaţiei în prima parte a evenimentelor.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „ În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului, am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte".*

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

Cred că groaza de pe chipurile ostaşilor şi ofiţerilor nu era generată de faptul că se simţeau mai puţin puternici decât muncitorii/civilii din faţa lor, ci pentru că ei conştientizau că ar fi putut primi ordin să tragă – ei aveau arme şi cartuşe de război! – în „inamicii" din faţa lor, cu care se simţeau solidari în nevoi şi revendicări, dar pe care statutul de militari îi situa de partea cealaltă a acestei baricade sui-generis, pe care nu o asaltaseră niciodată în pregătirea lor.

*b. Dacă aţi acţionat în stradă, vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi?*

În decembrie 1989 nu am acţionat în stardă.

*c. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Da, am trăit momente limită în decembrie 1989 şi în februarie 1990.

*d. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Mi le amintesc, din nefericire, cu multă exactitate, însă ar fi prea greu să le rezum în câteva cuvinte. Am îndrăznit să le consemnez într-o carte pe care am publicat-o în 2010, la Editura Militară, *Eroii învinşi ai revoluţiei*.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

A fost un plus la confuzia generală în care ne aflam. Nici acum nu cred că acest mister, al sinuciderii, a fost dezlegat definitiv.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Eram în unitate, era ora mesei de prânz, ne aflam la popotă. A fost un amestec de consternare şi uşurare, de uimire şi entuziasm, moderat însă de perspectiva unei scăpări de sub control a situaţiei, care ar fi putut genera într-un haos general. Din fericire, noi, cadrele, dar şi militarii în termen, am dat dovadă de discernământ, de simţ al disciplinei, fără ieşiri necontrolate, fără reglări de conturi. Am urmărit la televizor şi la radio transmisiile de la Bucureşti şi, în prima parte a zilei de 22 decembrie chiar credeam că, după fuga lui Ceaușescu, lucrurile vor intra repede în normal. Ne bucuram, desigur, de această schimbare de situaţie. Lucrurile s-au complicat seara, când a început să se tragă spre celebrul balcon din Piaţa Palatului din Bucureşti şi cineva a strigat „Să vină paraşutiştii", iar noi am primit ordin să plecăm, cu avioanele, la Bucureşti.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Nu au fost printre noi cazuri de militari care să aibă această opţiune şi să acţioneze ca atare. I-am văzut şi noi la televizor pe căpitanul Lupoi, pe generalii Chiţac şi Militaru, nu am putut percepe atunci rolul pe care l-au jucat, în emoţia generală a momentului păreau credibili, mai târziu...

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriști?*

Cum am mai spus, în emoţia generală a momentului şi în confuzia creată de avalanşa de ştiri alarmiste, teroriştii erau o certitudine care ar fi urmat să fie confirmată sigur în momentele următoare, dar care încă se mai lasă aşteptată şi astăzi.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Nu.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat în acele zile, ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceaușescu?*

Când schimbarea puterii se face în mod haotic, fără ca cei care intră în arenă să fie pregătiţi pentru uriaşa responsabilitate pe care şi-o asumă, există riscul ca rezultatul să nu fie cel scontat, entuziasmul şi clamările revoluţionare să nu fie de ajuns pentru a instaura un regim politic dacă nu cu adevărat democratic, cel puţin în măsură să asigure funcţionarea normală a instituţiilor statului.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă a fost percepută atunci ca o măsură reparatorie pentru anumite victime ale regimului comunist. Derularea ulterioară a evenimentelor şi informaţiile care au fost relevate din arhive au dovedit însă şi altceva. CADA a fost, în percepţia mea de atunci, un fenoemn firesc, o dovadă că armata nu era doar o masă mută, datoare să spună doar „Am înţeles" şi să execute, fără discernământ, orice ordin primit, de la oricine se erija, prin mijloace mai mult sau mai puţin legale şi morale, în comandant sau şef militar.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

Fiind angrenaţi, după 1 ianuarie 1990, în paza şi apărarea Aeroportului Internaţional Otopeni, nu am avut timp să analizăm oportunitatea acestor proteste şi nici să participăm la ele.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel, având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci ?*

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Cred că la multe dintre întrebări răspunsurile pot fi nuanţate, după trecerea atâtor ani şi după multitudinea de informaţii dobândite ulterior. Rămân însă la răspunsurile iniţiale, cred că pentru demersul dumneavoastră sunt mult mai potrivite. După război...

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Întrebare: *V-aţi mai dori un Decembrie 1989?*

*Răspuns:* Niciodată. Cred în democraţie şi în valorile ei, cred în necesitatea schimbării şi evoluţiei societăţii omeneşti, dar nu doresc ca această schimbare să se mai facă vreodată prin violenţă şi pierderi de vieţi omeneşti.

### *2.3. „Căderea regimului comunist s-a datorat poporului, dorinţei de libertate a acestuia şi a pactizării armatei cu acesta".*

**General de brigadă (r) prof. univ. dr. Adrian STROEA**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.?*

La finele anului 1989 deţineam gradul de locotenent major. Eram în anul II de studii, la Facultatea de Arme din cadrul Academiei Militare din Bucureşti, la care fusesem admis în 1988, cu prima medie la specializarea artilerie şi rachete. În anul 1979 am absolvit Liceul Militar „Dimitrie Cantemir" din Breaza. Ultima funcţie deţinută înainte de admiterea la Academia Militară a fost cea de comandant de baterie, în cadrul Divizionului de Deservire şi Experimentări al Centrului de Perfecţionare a Pregătirii Cadrelor de Artilerie şi Rachete de la Ploieşti.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...,*

*a. De ce aţi îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Opţiunea pentru a urma o carieră militară a avut determinări multiple. A fost o opţiune fermă, pe deplin raţională, neconjuncturală. Am ales cariera militară convins fiind că nimic nu este mai nobil decât să fi în slujba ţării şi a naţiunii. Desigur şi onorantul statut de elev al unui liceu militar şi atracţia frumuseţii ţinutei acestuia a contat în îndreptarea paşilor către cariera militară. Un rol decisiv în opţiunea pentru cariera militară l-a avut exemplul tatălui meu, care timp de aproape patru decenii a fost ofiţer al armatei române, fiind trecut în rezervă, în anul 1985, cu gradul de colonel. Acesta a reprezentat pentru mine un model sub toate aspectele: profesional, moral, comportamental etc. Am încercat să-i calc pe urme, să am o exprimare profesională de calitate şi o conduită ireproşabilă. Sunt mândru că împreună am fost timp de 8 decenii servanţi ai naţiunii în haină militară. Prin urmare, devenirea mea ca militar s-a datorat, în principal, unor factori obiectivi şi mai puţin a unora subiectivi.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Primele mele contacte cu viaţa militară s-au produs în urmă cu jumătate de secol, în 1967, 1968, la Medgidia. Tata, având o funcţie de răspundere mergea din proprie iniţiativă duminica, câteva ore la unitate, pentru a se asigura că totu-i în ordine. Uneori îl însoţeam. Îmi amintesc că am fost profund impresionat de spiritual de ordine şi disciplină din cazarmă. Acolo, în cazarma Regimentului 13 Artilerie am văzut pentru prima dată piese de artilerie, armă în care m-am afirmat peste timp. Tot atunci, în anii copilăriei, văzând „Muzeul unităţii", am înţeles pentru prima dată cât de mult îşi respectă armata trecutul de luptă. Îmi amintesc că m-a impresionat şi baza sportivă a unităţii şi mai ales trăirea afectivă cazonă intensă de la meciurile de fotbal desfăşurate în cazarmă de echipa unităţii. Acestea au fost primele percepţii despre armată. Dar adevăratul contact cu viaţa militară s-a produs în anul 1975, odată cu admiterea la Liceul Militar „Dimitrie Cantemir" din Breaza.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

În vara anului 1989 aveam convingerea că absolvirea Academiei Militare îmi va da posibilitatea unei exprimări profesionale superioare, în funcţii de mult mai mare răspundere decât cele deţinute până atunci. Deoarece reglementările din acea vreme interziceau repartizarea absolvenţilor Academiei Militare în Unităţile Militare în care activaseră înainte de admiterea în această instituţie de învăţământ, speram să obţin repartiţia într-o Unitate Militară subordonată Comandamentului Artileriei, convins fiind că acolo te poţi afirma pe deplin ca un adevărat artilerist. Speram ca în timp să ajung să-mi desfăşor activitatea în învăţământul militar, la Centrul de Perfecţionare a Pregătirii Cadrelor de Artilerie şi Rachete, structură militară de elită a armatei care, printr-o excelentă politică de personal a Comandamentului Artileriei, reunea cei mai valoroşi artilerişti, inclusiv şefi de promoţie din arma artilerie.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci nu așa cum se vede astăzi după trei decenii chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Şi înainte de 1989, şi ulterior am fost convins că exercitarea profesiei de militar presupune mai mult decât orice altă profesie, un comportament subscris deplin normativelor specifice în vigoare şi cerinţelor ce derivă din îndatoririle

şi principiile ce dau contur profilului moral al militarului. Nici înainte şi nici după anul 1989, nu am perceput calitatea mea de militar dintr-o perspectivă ideologică. De aceea, înainte de 1989 mi-am dorit să fiu ofiţer de comandă, de stat major şi nu ofiţer activist de partid. Am fost doar în slujba naţiunii române. Nu am considerat că sunt nici apărător al socialismului şi mai apoi nici al capitalismului, ci doar al ţării. Nu m-am simţit niciodată a fi militar al Tratatului de la Varşovia, dar nici ofiţer NATO, ci doar al României.

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

Este ştiut faptul că în toamna anului 1989 şi în anii premergători acestuia armata nu îşi îndeplinea numai funcţiile sale de bază. Implicarea sa în viaţa economică, de către conducerea de partid şi de stat, era tot mai evidentă, tot mai consistentă de la un an la altul.

*c. Militarii, în general, şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

În ultimii ani ai socialismului s-a manifestat o continuă diminuare a respectului faţă de militari. Aceasta s-a manifestat în special prin prelungirea duratei stagiului militar pentru participarea militarilor în termen la activităţi economice (îndeosebi în agricultură), prin amânarea înaintărilor în grad la termenele consacrate, prin nealocarea resurselor minim necesare procesului de instruire şi prin neasigurarea integrală a condiţiilor de trai prevăzute de reglementările în vigoare pentru militarii în termen şi a celor cu termen redus etc. În general, respectul societăţii faţă de cadrele militare a involuat în ultimii ani ai socialismului. Statutul acestora în societate a fost net inferior celor din celelalte componente ale Sistemului naţional de apărare. Un exemplu elocvent îl prezintă spaţiul locativ de care dispunea Ministerul Apărării Naţionale, preponderent în zone urbane periferice, cu locuinţe situate adesea la parter şi la ultimul etaj, eventual şi „pe colţ". Un alt exemplu îl reprezintă limitarea unui drept elementar, anume dreptul la învăţătură, prin neaprobarea participării cadrelor militare la admiterea în instituţii de învăţământ superior civile.

*3. În cultura militară, individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat, prin jurământ militar, să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul continut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în*

*rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România*".

*a. Cum vedeaţi atunci socialismul şi soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat? Ştiaţi aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu, într-un interviu, spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele, şi cu atât mai mult militarii în termen, NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluţiei,* Editura IRRD 2011, p. 229).

Desigur, jurământul militar din acea vreme avea şi o componentă ideologică (apărarea „cauzei socialismului"), acceptată tacit de toţi cei ce l-au depus de-a lungul timpului. Dar nu aceasta era esenţa legământului cu ţara, ci apărarea patriei (ce-i drept socialistă), a independenţei şi suveranităţii naţionale. Nu cunosc camarazi care să fi optat pentru cariera militară din dorinţa de a apăra cauza socialismului ci doar pentru a participa, la nevoie, la apărarea armată a ţării, cum nu cunosc nici colegi care în anii de după 1989 să fi devenit cadre militare din dorinţa de a apăra tot ce înseamnă economia de piaţă.

Nu am ascultat posturi străine, dar am înţeles în acei ani că socialismul este într-o criză acută. N-am avut nevoie de opiniile furnizate de alţii. Am încercat să percep singur realitatea, cât mai fidel cu putinţă şi să-mi fiu propriul formator de opinii. Căderile succesive ale socialismului din ţările spaţiului est european m-au dus cu gândul că şi-n România este posibil să aibă loc schimbări. Nu am bănuit că acestea se vor produce într-o manieră atât de violentă.

*b. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarea cauzei socialismului!*

Nu am realizat în acei ani exerciţii de imaginaţie referitoare la cum aş acţiona dacă ar cădea socialismul. Mai degrabă am crezut că acesta se va reforma şi nicidecum că se va prăbuşi brusc. De aceea nici n-am purtat discuţii cu nimeni în acest sens. Oricum vârsta, lipsa notorietăţii publice, experienţa de viaţă relativ limitată şi gradul deţinute atunci, nu mă recomandau pentru astfel de iniţiative de coagulare a celor nemulţumiţi de socialism. Aşa cum am

arătat mai sus, în conţinutul jurământului militar era menţionat angajamentul de apărare a „cauzei socialismului", fără ca acesta să dea semnificaţia maximă a acestui legământ solemn.

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Moralul cadrelor militare era la fel ca cel al majorităţii populaţiei, scăzut, ca urmare a lipsurilor multiple ce afectau traiul zilnic. Toţi se confruntau cu dificultăţi în procurarea alimentelor, a medicamentelor, în încălzirea locuinţelor. În plus cadrele militare erau în număr mare detaşate în economia naţională (la Canalul Dunăre-Marea Neagră, la exploatarea cărbunelui din mine, la construirea Casei Poporului, la strângerea recoltelor etc.), fapt ce genera un disconfort major în viaţa acestora şi a familiilor lor. Erau discuţii între cadrele militare despre aceste aspecte, fără însă a îmbrăca forma unor poziţionări critice puternice, vehemente. Bancurile, expresie a spiritualităţii umoristice a poporului au fost o formă tolerată de critică a realităţilor acelor vremuri.

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Organizaţiile de partid şi ale UTC din armată au fost percepute ca o realitate existentă dincolo de voinţa personală a fiecăruia. Toate cadrele militare, îndeosebi ofiţerii, erau conştiente că deţinerea calităţii de membru al PCR era absolut necesară pentru o evoluţie de succes în ierarhia militară, inclusiv pe linie de comandă. Puţini au fost cei care au refuzat constant să devină membri ai PCR. De regulă, era chiar o mândrie ca să fii primit încă din primii ani ai tinereţii în cadrul PCR. De reţinut că primii clasificaţi în liceele militare şi în şcolile militare, care împliniseră 18 ani, dobândeau calitatea de membru de partid, ca o confirmare a meritelor şi recunoaştere a performanţelor la învăţătură. Astfel, a fost consacrată ideea că dobândeau prioritar această calitate cei valoroşi, cu adevărat performanţi. Mai mult chiar, era o ruşine pentru ce-i ce absolveau şcolile militare şi nu deţineau calitatea de membru de partid. Se considera nefiresc ca subordonaţii, militari în termen sau cu termen redus să meargă la şedinţele organizaţiei de bază a partidului, iar comandantul lor de subunitate să nu participe la acestea.

Nu poate fi negată influenţa organizaţiilor de partid şi ale UTC asupra activităţilor structurilor militare şi mai ales asupra evoluţiei în carieră a cadrelor

militare (promovare în funcţie, înaintare în grad înainte de termen, trimitere la activităţi în economia naţională, trimiterea la examenele de admitere la Academia Militară etc). Cel mai adesea, aceste organizaţii aveau un rol formal, iar manifestarea majorităţii membrilor de partid şi UTC în cadrul acestora era una lipsită de entuziasm. Au existat şi destui cei care, fără să le ceară nimeni au supralicitat acest statut. Neobligaţi de nimeni luau cuvântul şi aduceau elogii obediente, penibile, conducerii de partid şi de stat, conducătorului „iubit" şi soţiei acestuia sau scandau aproape isteric diferite sloganuri. După 1989, pe un astfel de coleg, „tovarăş" extrem de vocal în elogierea socialismului şi familiei conducătoare l-am descoperit îmbrăcat în ţinută militară, în preajma fostului rege Mihai la prima sosire a acestuia pe Aeroportul Otopeni. Încerca să se afirme ca un aghiotant ad-hoc al acestuia...

Mulţi foşti activişti de partid din armată, dedicaţi aparent trup şi suflet cauzei partidului, intransigenţi faţă de orice abatere de la principiile eticii şi echităţii socialiste s-au metamorfozat după anul 1989 în susţinători hotărâţi şi promotori ai principiilor economiei de piaţă. Toate acestea denotă duplicitatea multora dintre activiştii de partid din armată, faptul că aceste organizaţii nu erau fundamentate pe convingeri ferme ale membrilor lor.

De regulă, anual ofiţerul repartizat din promoţie sau unul dintre cei repartizaţi într-o Unitate Militară era imediat ales secretar al unei organizaţii UTC. Această măsură nu era rezultatul aprecierii proaspătului venit ci doar o măsură de degrevare a unor responsabilităţi suplimentare, neremunerate a celui ce deţinuse până atunci calitatea de secretar al organizaţie. Înlocuirea reprezenta pentru acesta o izbăvire şi nu o sancţionare a sa. Era o cutumă consacrată în viaţa ostăşească. Era consacrată expresia „bine ai venit ca să-ţi predau organizaţia UTC"!

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

În vara şi toamna anului 1989, activiştii de partid erau priviţi ca şi până atunci, nici mai bine şi nici mai rău. Activiştii de partid din armată erau priviţi la fel ca cei din viaţa civilă. Cei mai mulţi dintre ei nu erau percepuţi ca militari în adevăratul sens al cuvântului, ca autentici specialişti, ca buni cunoscători ai fenomenului militar, ci doar ca ofiţeri politici. Şi ei erau conştienţi de aceste aspecte şi poate de aceea, cei mai mulţi nu au manifestat habotnicie în îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Nu manifestau exces de zel în îndeplinirea atribuţiunilor specifice. Nu erau fanatici susţinători ai ideologiei socialiste. Ar fi o greşeală să fie percepuţi astfel, ca nişte brute lipsite de discernământ în exercitarea atribuţiilor, lipsiţi de cultură etc. Mulţi erau persoane cu intelectul gimnasticat, absolvenţi

de studii superioare, în special în domeniul ştiinţelor sociale. Excepţii erau cei ce nu aveau studii superioare, cei al căror comportament nu era pe deplin conform cerinţelor acelor vremuri. Nu ştiu cât de „socialişti" erau în adâncul sufletului, dar patrioţi erau majoritatea!

Nu se poate afirma că organizaţiile de partid şi UTC nu aveau o anume influenţă asupra militarilor. Cadrele militare erau conştiente de puterea acestora, de faptul că le puteau influenţa decisiv cariera, că avizul favorabil al acestora era absolut necesar unei evoluţii conform aspiraţiilor. Militarii ştiau că orice problemă personală, prezentată organizaţiei de partid sau UTC era analizată şi soluţionată în timp util, favorabil sau nefavorabil, în conformitate cu legislaţia şi reglementările timpului şi cu posibilităţile existente. Era o formă de manifestare a unui deziderat declarat al politicii partidului, „grija faţă de om".

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[1].

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Afirmaţia generalului Mircea Chelaru este adevărată. Susţin afirmaţia sa, nu din calitate de martor al modului de exercitare a actului de comandă la vârful ierarhiei militare, ci ca urmare a concluziilor pe care le-am desprins în urma studierii evenimentelor din decembrie 1989. Preluarea pentru scurt timp a conducerii armatei de către ofiţerii politici s-a datorat în principal generalului Ilie Ceauşescu şi contextului creat prin moartea ministrului apărării naţionale, generalul Vasile Milea şi gipsarea generalului Atanasie Stănculescu.

Relaţiile dintre comandanţi şi activiştii de partid erau – cel puţin aparent – amiabile. Erau relaţii asumate axiomatic. Niciun comandant de unitate şi mare unitate nu putea face abstracţie de locţiitorul său politic şi de activiştii subordonaţi acestuia şi nici nu-şi putea propune aşa ceva. Mulţi comandanţi erau preocupaţi să aibă relaţii de colaborare amicale cu activiştii de partid, ca o garanţie pentru conservarea funcţiei deţinute. Evident că aproape fiecare locţiitor politic era conştient de acestă stare de fapt.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

[1] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor...* în Oamenii revoluției, p. 170.

Fiind ofiţer – elev în Academia Militară, în decembrie 1989, nu pot spune ce s-a întâmplat în acele zile, în unităţi şi mari unităţi, cu ofiţerii politici. Referitor la Academia Militară, ştiu că la un moment dat activiştii politici şi ofiţerii elevi la Facultatea Politică nu au primit armament individual şi muniţii. Nu am ştiut atunci şi nu ştiu nici astăzi multe lucruri despre ofiţerii politici din această instituţie de învăţământ, nici măcar cine era secretarul Comitetului de partid din Academia Militară. Pot afirma însă că în acele zile şi în primele luni ale anului 1990, viitorul ofiţerilor politici era incert, mai ales după desfiinţarea Partidului Comunist Român. Nu după mult timp, temerile scoaterii lor din armată s-au risipit. Au fost încadraţi pe funcţii ce nu presupuneau o pregătire militară de specialitate temeinică, în special în domeniile personal, organizare-mobilizare, cultură etc. Au manifestat multă versatilitate, spirit de orientare şi chiar tupeu în evoluţia profesională , unii ajungând comandaţi pe diferite trepte ierarhice şi chiar generali.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Este o întrebare dificilă ce presupune un răspuns nuanţat. Şi personalitatea complexă a fostului preşedinte impune o astfel de abordare. L-am perceput ca pe un om cu lumini şi umbre. Am apreciat patriotismul său, preocuparea pentru dezvoltarea economiei naţionale, abilităţile diplomatice prin care a transformat Bucureştiul într-un centru de interes şi influenţă în diplomaţia mondială. Am dezavuat măsurile pe care le-a impus şi care au afectat grav nivelul de trai al populaţiei (lipsă alimente, disconfort termic în locuinţe, lipsă carburanţi, program redus al televiziunii). Nu am agreat apetenţa sa pentru titluri academice, omagii... M-a oripilat faptul că a impus ascensiunea în stat a Elenei Ceauşescu, că a acceptat obedienţe omagii aduse acesteia etc.

Sintagma de „comandant suprem" am perceput-o ca fiind lipsită de temei, gratuită. Nicolae Ceauşescu nu deţinea minimile cunoştinţe militare care să justifice calitatea pompoasă de comandant suprem. Am considerat de asemenea ca nefirescă implementarea unora din spusele sale în diferite acte normative din armată, ca judecăţi cu valoare de călăuză acţională pentru militari. Deşi percepţia oficială despre preşedintele Nicolae Ceauşescu este negativă, analizându-l comparativ cu cei aleşi preşedinte al României, afirm cu deplină convingere că a fost un şef al statului net superior multora dintre aceştia. De aceea, astăzi îl percep diferit, mult mai favorabil, decât l-am perceput în trecut.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Nu m-a surprins realegerea lui Nicolae Ceuşescu ca secretar general al Partidului Comunist Român la Congresul al XIV-lea al partidului. Nu erau membri ai partidului în măsură să se pronunţe împotriva realegerii lui Nicolae Ceaușescu. Nu s-a ridicat nimeni la nivelul de curaj al lui Constantin Pârvulescu, cel ce la Congresul al XII-lea al PCR, s-a opus realegerii lui Nicolae Ceaușescu la conducerea partidului și a acuzat congresul că este preocupat de glorificarea acestuia și nu de identificarea de soluţii la problemele ţării. Alegerea cu unanimitate de voturi la 24 noiembrie 1989, în condiţiile în care comunismul se prăbuşea în toată Europa de Est, mi-a relevat că PCR nu era în măsură să se reformeze, să se adapteze trendului politic imprimat în această parte a continentului.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puși într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înnăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp, juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

De-a lungul timpului armata a fost martoră, dar uneori şi participantă importantă, la multe momente istorice ingrate. De exemplu la lovitura de stat din 11/23 februarie prin care a fost îndepărtat de pe tron domnitorul Alexandru Ioan Cuza, artizanul Unirii din 1959, al unificării armatelor celor două principate române într-un singur organism militar. Participarea la înnăbuşirea violentă a Răscoalei din 1907 a fost un alt moment delicat din istoria armatei. În perioada 23 august-12 septembrie 1944, imediat după arestarea mareşalului Antonescu, s-a găsit într-o ipostază dramatică.

Este greu de spus cât de ingrată a fost pentru militari situaţia armatei în decembrie 1989. Cred că cei mai mulţi nu au fost marcaţi de dilema opţiunii între executarea ordinelor comandantului suprem şi îndeplinirea datoriei faţă de popor. Şi acesta pentru că militarii au fost informaţi că elemente turbulente, cu manifestări huliganice s-au dedat la acţiuni anarhice, de tulburare a ordinii publice şi că au atacat militari. Cei mai mulţi au fost convinşi că-şi fac datoria faţă de ţară, fără a face alte judecăţi. Nu trebuie confundată revolta populaţiei din 21-22 decembrie, cu acţiunile provocatoare din 15-17 decembrie de la Timişoara, în urma cărora au fost victime nevinovate.

Reacţia cadrelor militare faţă de alarmarea unităţilor am aflat-o în dimineaţa zilei de luni, 18 decembrie 1989, într-un tren ce venea de la Ploieşti la

Bucureşti. Cu acest tren călătoreau mai mulţi ofiţeri elevi la Academia Militară care se întorceau la studii. Am rămas surprins să aflu că fuseseră alarmate mai multe unităţi din Ploieşti (nu ştiam că toate), precum şi cea din Negoieşti, localitate situată nu departe de Ploieşti. Şi ceilalţi erau surprinşi de acest aspect, dar nu ştiau că fuseseră alertate pentru luptă. Noi, cei aflaţi la studii la Academia Militară, nu fusesem alarmaţi. Venind cu troleul de la Gara de Nord către Academie, am constatat că la acea oră timpurie de dimineaţă, în mod nefiresc, ca niciodată, erau aprinse luminile aproape în întreaga clădire. În plus am constatat că militarii din posturile de santinelă se dublaseră şi că santinelele aveau asupra lor căşti de protecţie şi surprinzător, scuturi. De asemenea, am văzut în curtea academiei numeroase cadre ale aceasteia, echipate cu cizme şi centură, având asupra lor armamentul individual. Atunci mi-am dat seama că fuseseră alertate nu numai unităţile din Ploieşti, ci întreaga armată. Ajuns la căminul din Panduri unde eram cazat, i-am întrebat pe colegii de apartament dacă ştiu ce se întâmplă! Surprins, unul dintre ei m-a întrebat: „Tu nu şti ce se întâmplă la Timişoara?" I-am răspuns că „nu", cu curiozitatea celui ce aşteaptă detalii lămuritoare. Atunci am aflat primele informaţii extrem de sumare despre evenimentele de la Timişoara. Fără să întreb care este sursa informaţiilor, am dedus că proveneau de la „Europa liberă" sau de la „Vocea Americii".

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

La obişnuita adunare de luni dimineaţa, la care se verifica de regulă prezenţa şi starea ţinutei ofiţerilor elevi şi uneori se comunicau ordine, ofiţerilor elevi le-a fost făcută o succintă informare despre alarmarea unităţilor şi evenimentele de la Timişoara. Informarea artileriştilor a fost făcută de colonelul Mircea Agapie, şeful Catedrei Artileriei, viitorul comandant al Academiei de Înalte Studii Militare. În puţine cuvinte acesta ne-a spus că grupuri de persoane turbulente, s-au manifestat ostil faţă de punerea în aplicare a unei hotărâri judecătoreşti faţă de un prelat (László Tőkés). Mai mult că s-au dedat la manifestări vandaliste, dar că situaţia era sub control. De asemenea, ne-a informat că unităţile militare au fost alertate pentru luptă. Ulterior cursurile s-au desfăşurat normal, conform planificării. La terminarea cursurilor ni s-a interzis să părăsim localul academiei şi să ne deplasăm pentru odihnă la căminele de la Panduri. Mai târziu am înţeles că se dorea să fim prezenţi cu toţii într-un singur loc, din perspectiva primirii de către academie a unor misiuni, ca urmare a situaţiei existente. Au părăsit Academia Militară doar cei ce fuseseră desemnaţi să participe la Casa Centrală a Armatei (Cercul Militar Naţional) la o manifestare dedicată unei ţări prietene. La întoarcerea în academie aceştia au relatat cu indignare că în centrul capitalei

sunt tulburări ale ordinii publice, că mai multe persoane civile sau manifestat ostil față de ofițerii participanți la evenimentul mai sus menționat și că au lovit autobuzul cu care aceștia se deplasau.

În mod ciudat, atipic, la scoaterea detașamentelor de ofițeri din Academia Militară pentru îndeplinirea de misiuni, în după-amiaza zilei de 21 decembrie 1989 nu ni s-a transmis niciun ordin. Ni s-a ordonat să ridicăm de la magaziile de armament, armamentul individual (pistoale mitralieră cal 7,62 mm) și să ne prezentăm la autobuze. Am plecat cu acestea fără a ști unde și pentru ce misiune. Am fost duși în actuala Piață a Revoluției, unde am rămăs în așteptare, fără a primi informații lămuritoare.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntați?*

Acțiunile din 21 decembrie la care am fost martor nu mi-au relevat existența unui inamic. În fapt în acea zi a fost, în principal, o confruntare între protestatari și organele de ordine. Nu am fost martor la acțiunile protestatarilor din centrul Bucureștiului, ci doar la parte din acțiunile organelor de ordine pentru reținerea acestora și restabilirea ordinii în zona Bulevardul Magheru, Piața Universității, Piața Unirii. Derularea ulterioară a evenimentelor și acțiunile desfășurate după 22 decembrie, mi-au conturat convingerea că inamicul a fost unul atipic, neconvențional, că se identifica cu Securitatea, cu parte din ea, care punea în aplicare planuri de acțiune elaborate pentru situații ca cea în care se găsea atunci țara.

*8. Evenimentele din Timișoara continuate cu cele din Arad, București, Cluj și alte orașe din țară au condus la apariția fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populația care dorea schimbarea, iar pe de alta, liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceaușescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce știați despre aceste evenimente?*

Așa cum am arătat mai sus nu am știut nimic despre evenimentele de la Timișoara până la data de 21 decembrie 1989. Nu eram informat pentru că nu aveam o funcție sau un grad care să-mi fi facilitat accesul la informații și nici nu ascultam posturi străine. Am realizat însă, după 21 decembrie, că evenimentele din Timișoara, din Transilvania sunt o continuare a celor ce se desfășuraseră în Europa de est.

*b. Cum vă vedeați ca militar în această situație extrem de critică pentru orice armată?*

Nu m-am temut în decembrie 1989 pentru mine, pentru statutul meu de ofițer ci pentru țară. Nu intuiam care este finalitatea dorită a evenimentelor: doar înlocuirea lui Nicolae Ceaușescu, a regimului politic sau destrămarea

României printr-o acţiune neconvenţională. M-am temut de această posibilitate şi prin prisma acţiunilor antiromâneşti exprimate în special în ultima jumătate de an de Ungaria. De asemenea, mi s-a părut extrem de ciudat faptul că motivul exacerbării nemulţumirilor populaţiei l-a reprezentat un prelat maghiar.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă, care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemultumiți din societate şi care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apărați de un inamic extern.*

*a. Cum ați perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Nu am avut un contact direct, nemijlocit cu manifestanţii. Au fost relativ puţini cei pe care i-am văzut ceva mai de aproape. Aceştia fuseseră reţinuţi pe stradă şi erau însoţiţi de reprezentanţi ai organelor de ordine, ce-i conduceau către autovehiculele acestora. Nu mi-au făcut impresia unor persoane instruite, care ştiu ce revendică, care au un scop acţional bine conturat. Am văzut trei indivizi care au fost găsiţi de miliţieni, ascunşi sub podul de la Magazinul Unirea. Miliţienii le-au pipăit hainele care erau ude, dovadă pentru ei că cei trei participaseră la protestele la care manifestanţii fuseseră udaţi cu apă de către maşinile de pompieri. M-a surprins modul violent în care au fost reţinuţi şi urcaţi în maşinile miliţiei cu care au fost duşi probabil pentru anchetare. După încătuşare, unul a fost urcat şi închis în portbagajul unei Dacii a Miliţiei, după ce, în prealabil, a fost lovit cu capul de marginea portbagajului, fapt ce i-a produs o plagă pe frunte. Ceilalţi au fost şi ei loviţi cu capul de maşină, la urcarea în aceasta. Doresc să menţionez că cei trei erau incoerenţi în exprimare, că aveau mişcările relativ ciudate, ca şi cum ar fi fost sub influenţa alcoolului. Nici vestimentaţia lor nu lăsa o bună impresie. Am văzut în schimb şi două persoane care m-au impresionat. Erau două femei distinse, extrem de frumoase şi bine îmbrăcate. Calităţile lor percepute doar vizual, m-au făcut să reflectez profund la ceea ce se întâmpla acolo. Erau două doamne în adevăratul sens al cuvântului, care, în mod evident, nu puteau să se asocieze cu nişte anarhişti stradali. Prima persoană era o blondă frumoasă, cu un corp superb, îmbrăcată cu pantaloni şi o geacă de culoare albă. Era condusă de două persoane îmbrăcate în civil către clădirea de vis a vis de intrarea „B" din Clădirea Comitetului Central, despre care atunci am aflat că era sediul Direcţiei a V-a a Securităţii. Conducerea acesteia către sediul direcţiei mai sus menţionată era mai mult o târâre a sa, inclusiv de păr, întreruptă de însoţitori pentru a-i aplica frumoasei blonde lovituri cu pumnii şi picioarele. Cea de-a doua persoană ce mi-a lăsat impresia că este o persoană instruită, a fost o doamnă scoasă din staţia de metrou Universitate de câţiva miliţieni şi condusă de aceştia pe Bulevardul

Magheru, probabil pentru a fi reţinută. M-au impresionat mai multe aspecte legate de aceasta. În primul rând eleganţa sa impresionantă ce releva o anumită condiţie materială. Era îmbrăcată cu o haină neagră de astrahan impecabilă, iar pe cap purta o căciulă de blană ce se asorta perfect cu aceasta. M-a surprins că ţinea de mână o fetiţă, evident speriată de reţinera mamei sale, dar şi a tatălui care le însoţea. Acesta era aplecat peste cealaltă mână a soţiei decât cea cu care o tinea pe fată, mână care avea o plagă deschisă pe antebraţ, produsă în mod sigur de la o lovitură aplicată, probabil, cu cantul unei lopeţi mici de infanterie, de unul din cei care erau echipaţi cu ţinuta gărzilor patriotice. Mâneca hainei era suflecată şi se observa oribila rană. Soţul mergea aplecat peste mână pentru a-şi proteja soţia de loviturile aplicate vârtos de miliţienii ce-i însoţeau. Toate acestea mi-au dat de gândit...

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Aşa cum am mai arătat, informarea noastră, a ofiţerilor elevi, despre evenimentele desfăşurate era cel mult minimală. Despre misiunile la care eram duşi nu ni se comunicase absolut nimic: ce misiune urma să îndeplinim, în ce scop, unde... Cred că nici cadrele didactice care ne însoţeau nu aveau mai multe informaţii, exceptând locul în care urma să ne deplasăm. Despre o informare cu caracter general despre evenimentele în curs de desfăşurare nici nu se punea problema. Era evident că cei ce ar fi trebuit să o facă erau rezervaţi şi temători.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore, mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte"*[2].

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

În general evit să comentez afirmaţiile altora, pentru că nu le cunosc determinările şi fundamentele. Este foarte posibil ca în acele zile fierbinţi revoluţionarul în cauză să fi văzut „groaza cea mai mare" întipărită pe

[2] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* În Oamenii Revoluţiei, Editura IRRD 2011, Bucureşti, p. 23.

feţele militarilor. Cred că această stare era firească, că exprima mai degrabă responsabilitate decât groază, frică. Responsabilitate pentru a nu face victime în rândurile protestatarilor. Este posibil să se fi manifestat şi oarece temă pentru propria viaţă, din perspectiva violenţei manifestată de provocatori faţă de armată. Probabil înţelegeau că astfel de provocări puteau degenera situaţia şi aşa încordată, ducând la pierderi nedorite de vieţi omeneşti. Mulţimea protestatarilor este posibil să le fi generat un sentiment de surprindere şi nu neapărat de teamă. Sunt de acord cu afirmaţia că muncitorii erau foarte puternici, putere amplificată de lipsuri şi privaţiuni, de condiţiile grele de muncă, dar nu şi că erau foarte buni luptători.

*b. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi ?*

Nu am văzut oameni revoltaţi în stradă. Nu pentru că nu au fost, ci pentru că Academia Militară nu a fost implicată în confruntări cu manifestanţii. În dimineaţa zilei de 22 decembrie, în timp ce detaşamentul de ofiţeri elevi din care făceam parte era dispus în Piaţa Unirii, doi cetăţeni ne-au adresat reproşuri scurte, pline de ură pentru că armata îl sprijină pe „criminalul Ceuşescu". Pentru respectatea adevărului, menţionez că mai multe persoane, incomparabil mai multe decât cei cu reproşurile, ne-au adresat cuvinte de laudă pentru că apărăm ţara de „derbedei". Deoarece au observat că toată noaptea de 21 spre 22 decembrie am stat afară, în frig, în faţa magazinului Unirea, în semn de solidaritate, câteva persoane care locuiau probabil în zonă ne-au adus ceai cald dimineaţa.

*c. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Nu am fost pus în situaţii limită de către manifestanţi. Aşa cum am relevat mai sus nu am fost în contact direct, nemijlocit cu aceştia, ci martor de la distanţă a unor evenimente.

*d. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Desigur, trăirile din zilele acelui decembrie 1989 nu pot fi uitate. Nu pot uita întâmplările din ziua de 21 decembrie 1989. M-a surprins ostilitatea nefirească, provocatoare a protestatarilor faţă de colegii aflaţi în autobuz, la Casa Centrală a Armatei, ce mi-a fost relatată de aceştia. Această acţiune şi întreruperea mitingului din 21 decembrie, organizat la cererea lui Nicolae Ceauşescu m-au surprins şi îngrijorat. Nu pot uita îngrijorarea cu care am auzit în seara zilei de 21 decembrie, zgomotul împuşcăturilor dinspre Bulevardul Magheru şi Piaţa Universităţii. Auzeam zgomotul tragerilor din Piaţa Palatului (Revoluţiei), de la intrarea „B" din clădirea Sediului Comitetului Central al Partidului Comunist Român unde fusesem lăsaţi în aşteptare în seara zilei de 21

decembrie. Cadrele didactice de la Academia Militară afirmau fără şansa de a ne convinge, că zgomotele se datorau loviturilor aplicate cu bastoanele în scuturi de către „scutieri", pentru intimidarea protestatarilor. Nu pot uita faptul că un civil, pe care nu-l cunoşteam, a ieşit din sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi a transmis ca ofiţerii de la Academia Militară să-l urmeze către Bulevardul Magheru. Evident că nimeni dintre noi nu l-a urmat, fapt ce l-a determinat pe acesta să întrebe cine comandă detaşamentul de la Academia Militară şi apoi să dialogheze cu şeful detaşamentului şi să-l convingă că urmează să fim integraţi în dispozitivul realizat pe Bulevardul Magheru, orientat către Piaţa Universităţii. Dispozitivul avea un prim aliniament, până în celebra baricadă de la Intercontinental, constituit dintr-un detaşament de „scutieri" de la Ministerul de Interne, un al doilea constituit din miliţieni, un al treilea constituit din luptători ai gărzilor patriotice, ce aveau asupra lor doar lopeţi mici de infanterie, folosite pentru a aplica lovituri. În continuarea acestora erau două detaşamente ale Ministerului Apărării Naţionale: primul constituit din militari în termen şi în urma acestuia cel constituit din ofiţeri elevi ai Academiei Militare. În mod incredibil, introducerea în acest dispozitiv, realizată undeva după ora 22.00 nu a fost precedată de niciun ordin verbal, din care să rezulte ce ni se cerea să facem. Prin urmare, menţionez că nimeni nu a ordonat să se facă uz de armă, doar ca armamentul din dotate (pistol mitralieră, cal. 7,62) să fie ţinut înclinat la 45 de grade. Cred că scopul introducerii armatei în acest dispozitiv, în spatele trupelor Ministerului de Interne a fost acela de a-i impresiona şi a-i descuraja pe protestatari. Era un dispozitiv atipic, ciudat, cu un front de doar câteva zeci de metri, cât era bulevardul de lat şi cu o adâncime  nefiresc de mare.

Referitor la faptul că nu s-a ordonat uzul de armă, doresc să relev că la un moment dat, printre cei de la Ministerul Apărării Naţionale a apărut generalul Vasile Milea. Era îmbrăcat cu o scurtă, pe care, la acea vreme, o purtau doar vânătorii de munte, era încălţat cu cizme şi pe cap avea o cască de protecţie. S-a adresat unui soldat, reproşându-i că nu ţine arma înclinată aşa cum se ordonase, spunând: „Aveţi grijă la arme măi copii să nu fie nimeni împuşcat!".

Ţin să menţionez că pe Bulevardul Magheru am fost impresionat iniţial nu atât de înscrisurile anti Ceauşescu de pe o parte din imobile şi de faptul că erau vitrinele sparte la unele magazine şi că din acestea lipseau parte din produsele expuse, ci de morţii de pe trotuar din dreptul Restaurantului Dunărea, aşezaţi unul peste altul. Am fost profund impresionat şi mâhnit de efectele escaladării violenţei ce se manifesta între români! A fost şocant să văd cum arde un transportor de cercetare al armatei, să văd persoane rănite, unele grav, atât din rândurile protestatarilor cât şi al forţelor de ordine. Nu-i voi uita

niciodată pe cei reţinuţi de organele de ordine şi dispuşi în faţa Universităţii, la statuie, la un loc cu cadavrele ce fuseseră strânse tot acolo în vederea ridicării ulterioare. De jur împrejur erau miliţieni care le aplicau lovituri cu bastoanele celor reţinuţi. Erau norocoşi, cei ce erau protejaţi de trupul unora trecuţi la veşnicie. Loviturile bastoanelor erau oferite cu generozitate de miliţieni, fiind însoţite de întrebarea „mai vreţi libertate"?

Nu voi uita că de pe hotelul Intercontinental s-a tras asupra protestatarilor de la baricada ridicată de aceştia. Fiind întuneric se vedea flacăra de la ţeava armelor folosite de cei ce aveau acces la acel hotel exclusivist şi scânteile produse de ricoşeul gloanţelor din asfaltul străzii. Aceste trageri au continuat şi după întreruperea iluminatului public din centrul capitalei, produsă la miezul nopţii. A fost un moment de haos, care a prilejuit celor ce se ascunseseră de forţele de ordine în ganguri, străzi laterale, scări de bloc etc. să iasă şi să se îndrepte către locuri mai sigure. Atunci s-a auzit zgomotul specific al folosirii unor arme de foc. Pericolul pentru cei din Piaţa Universităţii de a fi omorât sau rănit accidental a fost uriaş. Personal am simţit fiori reci.

S-a spus şi s-a scris de-a lungul timpului că la evenimentele de protest din centrul Capitalei din noaptea de 21 spre 22 decembrie, au participat numeroşi intelectuali, ingineri, artişti, scriitori, medici în numele ideii de libertate. Cu certitudine că aşa au stat lucrurile, dar eu, în general, nu am observant în noaptea de 21 spre 22 decembrie astfel de oameni. În schimb, am convingerea că printre protestatari s-au găsit şi persoane ce nu erau animate exclusiv de idealuri măreţe. Pe timpul deplasării din Piaţa Universităţii către Piaţa Unirii, am fost surprins să observ aprinse în plină noapte luminile magazinului Cocor şi multă mişcare în interiorul acestuia. Forţele de ordine surprinseseră şi reţinuseră, conform discuţiilor purtate cu câţiva miliţieni, persoane ce sustrăgeau mărfuri din magazin. Vreau să cred că acele persoane nu sunt astăzi beneficiare ale unor certificate de revoluţionari.

Mi-au rămas adânc întipărite în minte şi evenimentele din noaptea de 22 spre 23 decembrie. Parte din ofiţerii elevi din Academia Militară am primit armament şi muniţie, am fost îmbarcaţi în autobuze şi transportaţi la sediul Ministerului Apărării Naţionale în vederea primirii de misiuni. Am aşteptat primirea de ordine în Sala de festivităţi a ministerului. La un moment dat, artileriştii şi marinarii am primit ordin să ne deplasăm împreună cu cadrele didactice ce ne însoţeau la Sediul Comitetului Central, pentru a apăra această clădire. Mai târziu am vizionat filmul documentar „Noaptea generalilor" şi am văzut momentul în care generalul Guşă, aflat împreună cu şeful Securităţii, generalul Vlad, a solicitat telefonic trimiterea la Sediul Comitetului Central unde se afla, a 50 de ofiţeri elevi de la Academia Militară. Astfel am ieşit cu

autobuzul din curtea minsterului pentru a ajunge acolo unde eram aşteptaţi. La câteva sute de metri după ieşirea din curtea ministerului ne-am întâlnit cu mai multe autobuze ale armatei ce se deplasau în sens opus, către minister. Erau autobuzele ce-i transportau pe studenţii de la Academia Tehnică Militară, solicitaţi să participe la respingerea teroriştilor ce atacau sediul Ministerului Apărării Naţionale. Este cunoscut că asupra acestora s-a deschis focul şi că au fost ucişi cinci studenţi. Nu după mult timp, după câteva minute, s-a deschis focul şi asupra autobuzului cu care ne deplasam spre Piaţa Palatului, din clădirea de pe bulevardul Eroilor, aflată în construcţie (nefinalizată nici astăzi), destinată să găzduiască Muzeul Naţional de Istorie. Am coborât repede din autobuz şi ne-am adăpostit în parcul de la Operă, în zona terenurilor de tenis. După încetarea focului ne-am continuat deplasarea pe jos, pe Bulevardul Eroilor şi apoi pe strada Ştefan Furtună. Din două clădiri de pe această stradă s-a deschis foc încrucişat asupra noastră, la care câţiva colegi au răspuns cu foc. Teama de gloanţele ce şuierau pe lângă noi şi loveau asfaltul ne-au făcut să căutăm rapid adăpostire. În acele clipe dramatice am ajuns fără să ştiu, împreună cu alţi colegi în străinătate. Mai exact în ambasada Filipinelor din Ştefan Furtună. După ce cei care executaseră foc asupra noastră (posibil parte din ei) au fost reţinuţi de câţiva colegi, care i-au şi predat miliţiei, am ieşit din curţile imobilelor de pe strada mai sus menţionată. Din cauze pe care nu le cunosc, probabil din teama faţă de diversiuni, şefii detaşamentului nostru au hotărât să nu ne mai deplasăm la destinaţia ordonată, la sediul Comitetului Central al PCR. Într-un târziu am ajuns la Academia Militară.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Am fost stupefiat de vestea morţii generalului Vasile Milea. Îl văzusem cu circa 12 ore în urmă în stradă, manifestându-şi grija ca militarii să nu se accidenteze prin mânuirea imprudentă a armamentului din dotare. Am fost şocat că era acuzat de trădare de ţară. Îl ştiam ca un militar responsabil, cu profund respect de sine, iubitor de ţară. Am înţeles că situaţia, ce părea în acea dimineaţă de 22 decembrie mai calmă decât cea din ziua anterioară, nu era deloc aşa. Am fost impresionat că primul demnitar militar al ţării a încetat din viaţă în condiţii atât de stranii.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

La momentul părăsirii sediului Comitetului Central al Partidului Comunist Român de către Nicolae Ceauşescu eram în incinta Academiei Militare. Evident că plecarea sa şi, mai ales, condiţiile în care s-a produs m-au

impresionat. Presiunea mulţimii care deja intrase în clădire a fost de asemenea impresionantă. De fapt, derularea rapidă a evenimentelor excepţionale din acea zi nu putea să nu şocheze. Desigur, întrebarea ce mă frământa a fost: oare ce urmează?

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Am fost surprins de apariţia unor militari, în primele ore după căderea regimului comunist, la o serie de instituţii publice importante. Mi-am dat seama că prezenţa lor acolo li se datora exclusiv, că nu erau trimişi de comandanţii/şefii lor care probabil nici nu ştiau unde se află aceştia. Apariţia la Televiziunea Română a căpitanului Lupoi a fost surprinzătoare, total neaşteptată. Nu am reuşit să înţeleg care a fost moţivaţia gestului său. Dacă s-a datorat unor convingeri revoluţionare temeinice sau a flerului său care i-a permis să înţeleagă că este un moment istoric ce nu trebuie ratat, care-i poate aduce notorietate. Mai surprinzătoare decât apariţia la postul de televiziune public, a fost erijarea sa în reprezentant al armatei. Cu certitudine că nimic nu-l recomanda pentru a se adresa în numele armatei şi pentru a da anumite ordine, nici gradul şi nici funcţia deţinute. Posibil să fi fost influenţat şi de starea emoţională a acelor momente fierbinţi.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriști?*

Ca ofiţer elev la Academia Militară nu am primit astfel de informaţii destinate dezinformării. Nu m-am aflat niciun moment într-un punct de comandă. Cu toate acestea, din relatările de atunci de la radio şi televiziune, am realizat că este o acţiune militară atipică, cu o componentă de dezinformare riguros planificată şi desfăşurată de un inamic nevăzut. În acele zile nu am ştiut despre faptul că pe foarte multe ecrane ale radarelor au fost generate ţinte ce păreau cât se poate de reale, generând măsuri reactive de răspuns inutile. Este evident că adversarul a deţinut o tehnologie superioară celei a armatei noastre, că a cunoscut vulnerabilităţile noastre din acest punct de vedere. Desfăşurarea

evenimentelor a demonstrat că armata română nu era pregătită pentru ducerea luptei urbane, pentru contracararea acţiunilor specifice gherilei urbane. În acele zile, cuvântul „teroriști" a fost printre cele mai des folosite. A fost denumirea generică atribuită celor ce au acţionat ostil, cu mijloace letale şi neletale, împotriva armatei şi a populaţiei. Indiferent de apartenenţa lor, străină şi/sau autohtonă, „teroriștii" au existat cu certitudine. Deschiderea focului în locaţiile mai sus menţionate, inclusiv asupra Academiei Militare, soldate cu victime, în care m-am aflat, îmi confirmă fără echivoc acest aspect.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Nu am participat la acţiuni de identificare a „teroriștilor".

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Între cele câteva idei definitorii pentru corecta percepere a modului în care s-a produs căderea regimului comunist din România, trebuie reţinute şi următoarele: aceasta a fost parte a prăbuşirii comunismului în Europa de Est. Din nefericire a fost deosebită de „revoluţiile de catifea" din celelalte state fost comuniste, producându-se violent cu multe victime. Izbucnirea ei nu a fost spontană ci stimulată, ştiută fiind starea de nemulţumire a populaţiei. Căderea regimului comunist s-a datorat poporului, dorinţei de libertate a acestuia şi a pactizării armatei cu acesta.

*16. După prăbuşirea regimului comunist, structurile politice din armată au fost desfiinţate, iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Desfiinţarea structurilor de partid din armată a fost o măsură logică, firească în contextul transformărilor sociale ce au urmat evenimentelor din decembrie 1989. Readucerea armatei române în locul firesc consacrat în democraţiile occidentale a fost ineluctabilă. Personal nu am apreciat reactivarea unor ofiţeri aflaţi în rezervă, contestaţi pentru manifestarea avută în vechiul regim. Era ilogic să încerci să translatezi armata de la un regim totalitar la unul democratic cu acele persoane. Cred că aceasta este principala motivaţie şi justificare a protestului CADA. În Academia Militară şi în unitatea militară în care mi-am desfăşurat activitatea după repartiţie, nu am cunoscut fenomenul CADA sau membrii ai acesteia.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

Din cele exprimate mai sus este evident că nu am participat la proteste ale CADA. Nu am apreciat protestele armatei în stradă, chiar dacă am apreciat ca juste multe din mesaje ce se doreau a fi transmise.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci ?*

Desigur că m-am întrebat ce se va întâmpla cu România. Şi astăzi îmi pun, ca bun român, această întrebare. Momentele reper ale celei de-a doua jumătăţi a secolului trecut au semnificaţii diferite. Astfel, 23 august 1944 a reprezentat, nu o schimbare de regim politic, ci desprinderea de Germania şi alăturarea Puterilor Aliate. În schimb, 6 martie 1945 a reprezentat schimbarea regimului politic, prin instaurarea primului regim comunist din istoria ţării. Abolirea monarhiei de la 30 decembrie 1947, a fost o continuare a schimbărilor iniţiate în 1945. Anul 1948 a marcat constituţional trecerea de la monarhie la republică. În fine, anul 1989 este definitoriu prin schimbarea orânduirii sociale, prin trecerea la economia de piaţă, ca urmare a prăbuşirii comunismului şi implicit înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Iniţial, nu am intuit ce va urma după înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu. Am fost tentat să cred că aceasta era doar o etapă a reformării socialismului. De altfel, cred că cei mai mulţi dintre cei ce au ieşit în stradă în decembrie 1989 şi şi-au clamat nemulţumirile, au făcut-o pentru înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceauşescu şi nu pentru trecerea la economia de piaţă. O dovadă elocventă în acest sens o reprezintă scandările din acele zile.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Răspunsurile la întrebările anterioare, pe baza informaţiilor deţinute astăzi, nu diferă de cele date pe baza trăirilor şi cunoştinţelor de atunci. Desigur, răspunsurile ar fi mai elaborate, dar în esenţa conţinutului lor, ar rămâne aceeaşi.

*19. O utilă întrebare ar putea fi: „Ce credeţi că a fost în decembrie 1989: revoluţie, lovitură de stat sau ambele?" Desigur răspunsul trebuie să fie rezulatul unui exerciţiu intelectual neinfluenţat de alte opinii.*

## *2.4. Am considerat că este inacceptabil ca un militar să fie implicat în acţiuni politice*

**Col.rez. Cucu I. Vasile**

Motto-ul vieţii mele:
„RESPECTĂ LEGEA, DAR FĂ TOTUL
CU FRICĂ DE DUMNEZEU”.

*Câteva cuvinte despre poziţia pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.*

În anul 1989 aveam gradul de căpitan (poza este din iulie 1988 pentru absolvirea Academiei Militare din Bucureşti – azi Universitatea Militară Naţională). Eram şeful de stat major şi prim locţiitor al comandantului de unitate al B. 422 Cc. din Satu Mare. După absolvirea Scolii generale de 8 ani la Galaţi (1964-1972), am urmat cursurile Liceului Militar „Ştefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc (1972-1976). Din toamna anului 1976 am urmat cursurile Şcolii Militare de Ofiţeri Activi „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, arma infanterie, pe care am absolvit-o în anul 1979 cu media 9,63 terminând pe locul 3 din 420 de absolvenţi. În perioada 1981-1982 am urmat cursul intensiv de limbă franceză, fiind comandant de pluton cercetare la R. 227 Mc. din Cluj-Napoca (Someşeni). În 1983, perioada martie-august, am urmat cursul de comandanţi de companie infanterie, fiind numit comandant de companie cercetare la R.227 Mc. din Cluj-Napoca în luna august 1983 la absolvirea cursului. În luna martie 1986, în urma examenului de admitere la Academia Militară (azi Universitatea Militară Naţională), am fost declarat admis şi am absolvit la 23 august 1988, fiind repartizat la B. 422 Cc. din Satu Mare şi numit în funcţia de şef de stat major şi prim locţiitor al comandantului, funcţie pe care am deţinit-o şi la declanşarea Revoluţiei din Decembrie 1989. În perioada octombrie 1999-iunie 2000 am urmat cursul de specializare în activitatea de protecţie şi siguranţă militară, iar în anul 2002 (martie-iulie) cursul postuniversitar de conducerea marilor unităţi operative din Forţele Terestre. Funcţiile deţinute pe parcursul carierei mele militare au fost următoarele: comandant pluton infanterie (septembrie 1979-iunie 1980); comandant pluton cercetare (iunie 1980-august 1983); comandant companie cercetare (august 1983-septembrie 1986). Aceste funcţii au fost îndeplinite la R. 227 Mc. Cluj-Napoca (Someşeni). Ofiţer elev la Academia Militară (azi Universitatea Militară Naţională) în perioada septembrie 1986-august 1988; Şef de stat major şi prim locţiitor al comandantului la B. 422 Cc. din Satu Mare (septembrie 1988-aprilie 1990); Ajutor şef cercetare la R. 81

Mc. din Dej (aprilie 1990-octombrie 1990); Ofiţer 3 la şeful de stat major al B. 101 Cc. Vaslui (octombrie 1990-iunie 1994); şef cercetare la Bg. 61 V.M. din Miercurea-Ciuc (iunie 1994-februarie 1995); şef birou operaţii la Bg. 61 V.M. din Miercurea-Ciuc (februarie 1995-octombrie 1998); comandant al B. 24 V.M. din Miercurea-Ciuc (octombrie 1998-ianuarie 2001); şef birou planificare operaţii la C.10 A. din Iaşi (ianuarie 200-februarie 2002), şef birou siguranţă militară la Secţia Zonală de Siguranţă Militară din Iaşi (februarie 2002-august 2004); ofiţer 1 la biroul instrucţie/Direcţia Doctrină şi Instrucţie din cadrul Statului Major General din Bucureşti (august 2004-mai 2006); şef birou planificare instrucţie/ Direcţia Doctrină şi Instrucţie din cadrul Statului Major General din Bucureşti (mai 2006-30 septembrie 2006). M-am pensionat la 30 septembrie 2006 cu gradul de colonel. Din evoluţia în cariera militară se pot desprinde şi nişte concluzii importante cu ceea ce s-a întâmplat la revoluţie, dar acest lucru îl voi prezenta la capitolul respectiv.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce aţi îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Când eram elev la Galaţi la Şcoala Generală nr. 6 din cartierul Ţiglina I, visam şi îmi doream să ajung constructor de nave la Şantierul Naval din Galaţi, dar situaţia familială şi financiară nu îmi permitea acest lucru. Părinţii mei erau despărţiţi şi nu puteau să mă trimită să studiez la un liceu civil. La momentul acela nu ştiam nimic despre armată, dar în anul 1970, un vecin de bloc şi bun prieten de joacă (mai ales la fotbal) a dat examen şi a reuşit la Liceu Militar „Ştefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc şi recunosc că m-a impresionat ţinuta lui de militar. Coroborat cu situaţia mea familială, atunci am hotărât eu şi fratele meu, care era mai mare cu un an ca mine, să dăm şi noi examen la Liceul Militar, pe care l-am considerat şi ca un ajutor pentru noi d.p.v. financiar. Fiind foarte buni la învăţătură, atât eu cât şi fratele meu, am hotărât să dăm şi noi examen, iar părinţii au fost de acord. Şi aşa am ajuns să îmbrăţişez cariera militară, fără să ştiu nimic despre ea la început. Probabil aşa a fost destinul.

*b. La ce vârstă aţi luat contact cu viaţa militară?*

Am luat contact cu viaţa militară în momentul când am intrat la Liceul Militar „Ştefan cel Mare" din Câmpulung Moldovenesc. M-am adaptat uşor deoarece era acolo şi fratele meu (cu un an mai mare), eram un copil ascultător şi învăţam foarte bine. Pe parcursul şcolarizării, doar în anul I am luat premiul al III-lea, în anii 2, 3 şi 4 de liceu am luat doar premiul I, diplomele acelea le

păstrez şi în ziua de azi. Pe parcursul liceului doream să mă fac ofiţer de marină, fiind îndrăgostit în continuare de Dunărea mea de la Galaţi, dar şi de mare. Iarăşi destinul m-a îndrumat către altă specialitate militară. Fiind în anul III de liceu ni s-a prezentat la sala de spectacole filmul cu Bricul Mircea şi viaţa din Institutul de Marină din Constanţa şi acolo am văzut că elevii marinari trebuiau să se cocoţeze pe funiile Bricului Mircea şi pe catargele lui în lateral, dedesubt fiind marea, iar eu aveam rău de înălţime şi aşa am ajuns la Regina Armelor, cum era denumită atunci Arma Infanterie. Dar din acel moment m-am dedicat „trup şi suflet" profesiei de militar, pe care am îndrăgit-o şi am respectat-o, transformându-mă într-un adevărat profesionist, lucru reflectat în aprecierile de serviciu (numai calificativul FOARTE BINE în întreaga carieră militară).

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Din postura de şef de stat major şi prim locţiitor al comandantului la B. 422 Cc. din Satu-Mare, mă vedeam pe această funcţie 2-3 ani, în care trebuia să-mi confirm valoarea de bun ofiţer pe linie de comandă şi apoi pe funcţii de execuţie şi conducere în Comandamentul Armatei a 4-a din Cluj-Napoca şi apoi, de ce nu şi eu, comandant de regiment mecanizat din Armata a 4-a.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a) Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavăastră de atunci?*

Nu aşa cum se văd astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepţiile şi judecăţiile de valoare sunt altele. Întotdeauna codul moral al ofiţerilor şi subofiţerilor a fost definitoriu pentru profesia de militar. Rigorile acestui cod moral de conduită erau obligatorii, mai ales pentru ofiţeri. Spun acest lucru, deoarece corpului subofiţerilor i se mai trecea cu vederea anumite încălcări de conduită, dar pentru corpul ofiţerilor exigenţele erau mult mai mari. Ofiţerii trebuiau să fie exemple de conduită pentru întreaga armată, iar din această perspectivă, cei care încălcau aceste norme morale erau mult mai aspru pedepsiţi, mergându-se până la excluderea lor din rândul cadrelor militare active. Chiar şi pentru lucruri care nu aveau tangenţă cu profesia militară şi care acum sunt considerate banalităţi, la acea vreme, puteai uşor să-ţi pierzi calitatea de ofiţer pentru care ai muncit enorm şi ai dat multe examene şi verificări. Pentru implicarea într-un banal accident de circulaţie cu maşina proprietate personală, fără să fii vinovat de producerea acestuia, puteai uşor să fii trecut în rezervă

de către eşaloanele superioare. Mari probleme puteau să apară şi din viaţa de familie. Multe cadre militare erau retrogradate din funcţie, uneori trecuţi în rezervă din simplu motiv că au divorţat de soţie, chiar dacă aceasta îţi făcea viaţa imposibilă, erai înşelat fără ca tu să fi fost vinovat cu ceva. Numai dacă numele tău era implicat într-un anumit scandal la nivel local, soarta ta era în mâna unei anumite persoane, fie ea cea a comandantului de unitate, de divizie sau de armată. Pur şi simplu erai la cheremul sau dispoziţia sufletească a acestuia. Nimeni nu avea nevoie de ADEVĂR. Pe nimeni nu interesa să ştie dacă erai sau nu vinovat. Totul depindea de CONJUNCTURĂ, deşi formal, existau organe de verificare şi sancţionare a celor vinovaţi. În acest sens pot da şi un exemplu concret din viaţa mea. În anul 1984 eram comandant de companie cercetare la R.227 Mc. din Cluj-Napoca (Someşeni fiind cartier al acestui oraş) şi întreaga unitate militară era în Control cu calificativ al Comandamentului Armatei a 4-a. La încheierea acestui control, după aproape două săptămâni de verificări, trageri şi exerciţii la care erau verificaţi individual şi în grup toţi militarii în tremen şi toate cadrele militare la absolut toate categoriile de instrucţie, inclusiv revista întregii tehnici militare, de la armamentul individual până la tehnica de luptă (transportoare blindate, camioane şi alte categorii de tehnică) panoul cu rezultatele companiei pe care o conduceam era preponderent verde, adică FOARTE BINE, inclusiv întrega unitate a obţinut calificativul FB deoarece 2/3 din subunităţile luptătoare tip batalion, divizion au obţinut calificativul F.B., iar subunităţile de regiment au obţinut calificativul maxim. În acest context, în ziua bilanţului, comandantul Armatei a 4-a, gl.mr. Iulian Topliceanu a trecut în revistă parcul de tehnică militară, putând observa doar curăţenia din acest parc, ordinea şi starea vopselei tehnicii militare. Înainte cu câteva minute de a intra în parcul de tehnică militară, cineva, probabil un subofiţer care avea o răfuială personală cu singurul subofiţer încadrat la compania mea, a aruncat o lopată sub un transportor blindat al companiei cercetare, lopată văzută de comandantul armatei. Ăsta a fost momentul care a declanşat „RĂZBOIUL”. La bilanţul regimentului, unde până atunci primisem laude şi felicitări, am fost făcut „PRAF”, fiind jignit în cel mai josnic mod. La fel a fost jignit şi comandantul meu de regiment din cauza aceleiaşi lopeţi. Acum mă simţeam vinovat şi pentru comandantul meu de regiment. Şi lucrurile nu s-au oprit aici. La bilanţul pe marea unitate, comandantul de divizie, pe atunci col.ing. Ştefan Guşă, a fost şi el aspru criticat de comandantul armatei pentru aceiaşi lopată găsită sub transportorul blindat. Pe atunci nu ştiam că era o rivaliate nedeclarată între comandantul armatei şi comandantul de divizie. Nu am înţeles atunci, nu înţeleg nici acum acest mod incredibil de a produce SUFERINŢĂ inutilă unui mare număr de oameni nevinovaţi. Unii se puteau îmbolnăvi, chiar să-şi piardă

viaţa din cauza unui STRES PERMANENT „fabricat” de unii comandanţi, care se credeau MICI DUMNEZEI PE PĂMÂNT. Interesant este şi faptul că unii ofiţeri, mai vechi în promoţie şi care erau plafonaţi la nivel de comandant de companie sau şef de stat major de batalion înregimentat (deci nivel subunitate în cadrul regimentului – spun asta pentru colegii mai tineri care nu au trait în acele vremuri şi care nu înţeleg pe deplin nivelul de organizare al unui regiment mecanizat sau de altă natură) şi care săvârşeau permanent unele abateri de la viaţa militară (unii loveau militarii în termen, alţii consumau mai mult băuturi alcoolice chiar în timpul programului), dar erau obişnuiţi cu critica sau alte sancţiuni disciplinare, erau mai acceptaţi şi lăsaţi în pace de conducerea unităţii, iar alţii care erau conştiincioşi şi îşi desfăşurau corect activităţile de instrucţie, dar uneori mai greşeau (foarte rar), erau traşi mai mult la răspundere şi nu erau iertaţi de şefii lor, un lucru total nedrept, nu faţă de respectarea principiilor regulamentare ci prin comparaţie cu cei care stăteau mai degeaba şi „tăiau frunze la câini” (mai rar, dar existau şi astfel de cadre militare).

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

Eu personal consider că DA. Şi am să şi justific ceea ce spun, referindumă atât la R. 227 Mc., cât şi la B. 422 Cc. Deşi aveam efctive care lucrau la campania agricolă de vară sau toamnă, la aceste campanii participau de la 30% până la maximum 60% din efective. Ceilalţi militari rămaşi în cazarmă executau serviciul de gardă şi participau la un program de instrucţie intensiv, pe subunităţi reorganizate temporar doar pentru instrucţie. La reîntoarcerea efectivelor de militari de la campaniile agricole, subunităţile, conform statului de organizare, desfăşurau un proces intensiv de instrucţie urmat de verificări prin trageri de instrucţie şi exerciţii tactice specifice armelor. Pregătirea fizică şi instrucţia de front se desfăşurau zilnic, menţinând capacitatea de efort a tuturor militarilor. Acolo unde comandanţii de plutoane şi companii desfăşurau corect programul de instrucţie, rezultatele se vedeau imediat. Acest tip de comandanţi au şi promovat în carieră. Erau buni instructori, dar le plăcea şi să înveţe permanent, participau la cursuri de specialitate şi în final participau la examenul de admitere la Academia Militară (azi Universitatea Militară Naţională) şi urmau cursurile acesteia, după care erau numiţi în funcţii de comandă şi execuţie la diferite eşaloane tactice, operative şi strategice. De asemenea, în fiecare ciclu de instrucţie, toate subunităţile de tancuri, artilerie sau de alte specialitaţi participau la trageri de luptă cu echipajul/piesa sau cu plutonul de tancuri/artilerie şi compania de infanterie/tancuri sau divizionul de artilerie. Subunităţile de artilerie antiaeriană participau în fiecare an la tragerile de luptă la Capul Midia în poligonul special amenajat. B. 422 Cc. nu a

fost angrenat, decât foarte rar, în activităţi la muncile agricole. De regulă, toate unităţile de divizie, care erau unităţi specializate, partipau cu preponderenţă în procesul de instrucţie în vederea îndeplinirii în orice moment al unei misiuni de luptă. Comparativ cu ce se întâmplă azi în armată, atunci se executa mult mai multă instrucţie, deşi militarii în termen nu erau militari profesionişti, iar subunităţile erau în măsură să execute o misiune de luptă. Acest fapt a fost demonstrat inclusiv la revoluţie, deoarece armata ungară nu a mai avut curajul să atace România pentru a prelua întreg Ardealul, deoarece MU şi U noastre de nivel tactic din această zonă începuse să ocupe dispozitivul de apărare în Poarta Someşului şi Poarta Mureşului şi se temea de o ripostă hotărâtă, aşa cum s-a mai întâmplat şi în 1919. Cine spune că este o mare minciună se înşeală amarnic. Fiind unitatea specializată de cercetare din această zonă de graniţă, vă spun, fără a greşi cu ceva, că toate comandamentele armatei ungare de nivel tactic-operativ au fost deplasate la 10 km de graniţa noastră de vest, fără ca acest lucru să fie NOTIFICAT părţii române, iar populaţia civilă de etnie maghiară din Satu-Mare îşi confecţiona arme artizanale în intreprinderile din oraş, LA VEDERE, bucurându-se că „o să vină ai noştri şi trebuie să-i omorâm pe români" (nu spun acest lucru pentru a incita la ura etnică ci cetăţenii de etnie maghiară erau incitaţi la ură împotriva românilor).

*c. Militarii în general și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate?*

Această problemă este una complexă şi nu poate fi dezbătută în câteva cuvinte, dar am să încerc un răspuns lapidar, dar concentrat. Din punctul de vedere al societăţii civile, armata, în ansamblul ei, şi cadrele militare, în special, erau apreciaţi în funcţie de zona geografică unde ne raportăm. Spun acest lucru din perspectiva mea. Normal că abordarea mea este subiectivă, dar o prezint aşa cum am perceput-o eu la acel moment. În provinciile istorice Moldova, Muntenia şi Oltenia cadrele militare erau foarte apreciate de populaţia civilă, iar sexul frumos era încântat să aibă relaţii cu un cadru militar. În Banat şi Dobrogea erau văzuţi ca oameni normali care aveau un loc de muncă destul de bine plătit, având o anumită educaţie. În Transilvania erau priviţi cu o anumită reticenţă, populaţia civilă având anumite idei preconcepute despre cadrele militare, fiind consideraţi afemeiaţi, oameni care consumau alcool mai mult decât necesar şi pe care nu te puteai baza, ceea ce după părerea mea era un lucru greşit. Din punct de vedere al conducerii statului, militarii erau cam pe la mijlocul grilei de salarizare, mult mai corect decât în ziua de azi. Dacă un profesor avea un salariu de aproximativ 1800-2000 de lei, un inginer de 2500-3000 de lei un ofiţer cu gradul de căpitan ajungea la 4000-4500 de lei. Deci efortul cadrului militar era recunoscut şi financiar. Exista şi aici o problemă. De exemplu, un macaragiu,

un buldozerist care lucra pe şantier avea cam 5500-6500 chiar până la 7000 de lei, aceştia fiind plătiţi după planul pe care îl îndeplineau, nu ca salar de bază, aşa cum era atunci, ci în acord global (dar acest lucru nu se lua în calcul şi la pensie). De asemenea, lucrătorii din comerţ, mai ales cei de la aprozare sau alimentări, deşi aveau un salar mic, câştigurile lor din şpagă şi mită depăşeau cu mult importanţa socială a muncii acestora şi aceste categorii de oameni te sfidau pe faţă. Cadrele militare erau recompensate pentru activitatea lor şi prin pensia militară de stat, care era net superioară altor categorii de pensii. Din punctul de vedere al Ministerului Apărării, cadrele militare erau apreciate atâta timp cât munceau foarte bine şi aveau rezultate meritorii, dar nu erau apreciate de loc atunci când se îmbolnăveau şi aveau nevoie de concedii medicale pentru tratament sau refacere. Era şi o zicală în timpul acela: „CHIAR ACUM TE-AI GĂSIT SĂ TE ÎMBOLNĂVEŞTI". De asemenea, erau prea uşor trecute în rezervă anumite cadre militare care au comis voit sau din întâmplare anumite abateri de la conduita militară.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conţinut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeaţi atunci socialismul şi soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat? Ştiaţi aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele şi cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluţiei*, Editura IRRD 2011, p. 229).

Consider că generalul Nicolae Spiroiu a greşit din lipsă de informare. Militarii, mai ales corpul cadrelor militare nu au fost surprinşi de evenimentele din Decembrie 1989 CI AU FOST SURPRINŞI DE MODUL CUM AU ACŢIONAT COMANDANŢII ŞI COMANDAMENTELE DE LA DIFERITE EŞALOANE, MAI ALES DE LA DIVIZIE ŞI ARMATĂ, CHIAR ŞI DE LA STATUL MAJOR GENERAL ŞI COMANDAMENTELE DE ARMĂ. Era şi normal ca socialismul să fie comentat de către majoritatea cadrelor militare, dar acest lucru nu se făcea pe faţă ci doar în discuţii câte doi (cei care erau prieteni buni). În perioada când lucram în Cluj-Napoca şi am avut funcţii de comandant de pluton şi de companie, analizam critic ceea ce se întâmpla în ţară împreună cu un bun prieten şi camarad de unitate, Nicolae Toboşaru lt.col. rez. şi doctor în ştiinţe politice. Astăzi locuieşte şi trăieşte în Franţa, deşi mai are casă şi în Oradea unde vine în fiecare an. El s-a preocupat de parteneriatul strategic al României cu SUA şi a scris două lucrări de referinţă: „Parteneriatul strategic dintre România şi SUA. Istorie şi semnificaţii geopolitice", publicată în anul 2010 la Presa Universitară Clujeană şi lucrarea „Diplomaţi americani în România 1989-2016. Analize şi reflecţii politice şi strategice", publicată în 2017 tot la Presa Universitară Clujeană. I-am făcut o scurtă prezentare pentru a arăta ce fel de prieten aveam. La nivelul acelor ani analizam critic economia românească şi am ajuns la concluzia că aceasta va intra în colaps, deoarece se dezvoltase până la LIMITA INCAPACITĂŢII SALE. Discutam amândoi că se va produce o implozie în economia românească, care avea şi părţile ei bune. De asemenea, situaţia oamenilor devenea incertă, noi făcând comparaţie cu perioada anilor '50-'60, când oricine te „pâra la securitate", fără a avea nicio probă împotriva ta, puteai ajunge să fii închis, fără a fi judecat. Cuvântările iubitului conducător, indiferent unde erau prezentate aveau aceiaşi structură şi acelaşi conţinut. Nici nu mai trebuia să le conspectăm sau să le citim deoarece ştiam dinainte ce scria în ele. Mâncarea era raţionalizată, ca pe timpul războiului, mai ales în Ardeal. Eu la Cluj-Napoca aveam dreptul la 1 litru de ulei pe lună/persoană, 1 kg de zahăr pe lună/persoană şi la un bon de 0,5 kg de carne pe lună/persoană, dar nu îţi garanta nimeni că vei intra în posesia cărnii. Dacă stăteai la rând şi o găseai era bine, dacă nu, era la fel de bine. Specialităţile din carne le procuram de la Bucureşti, pe timpul cât eram ofiţer elev la Academia Militară. De ce ar mai fi trebuit să asculţi posturile de radio străine ca să-ţi dai seama cum era în ţara ta? Este drept că mai ascultam din când în când postul de radio „Europa Liberă" sau „Vocea Americii", dar acolo se prezentau mai mult anumite cazuri concrete de oameni oropsiţi de regimul comunist. Când am fost la Satu Mare, pe televizorul alb-negru pe care-l aveam, fără a avea antene speciale (pe antena

cu care prindeam TVR, prindeam si posturile de televiziune Budapesta 1 şi 2 şi postul de televiziune din fosta republică Cehoslovacia. Deşi nu cunoşteam limbile respective, îmi dădeam seama de revoltele din acele tări şi care urmau să se extindă în toate ţările socialiste. Devenise o problemă de timp. Din conţinutul JURĂMÂNTULUI MILITAR, cadrele militare aveau sădite în conştiinţa lor că trebuie să apere patria şi poporul, să respecte legile ţării şi să execute ordinele comandanţilor şi şefilor. Asta era în esenţă jurământul militar pentru noi.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurământul militar includea și apărarea cauzei socialismului!*

Bineînţeles că am şi gândit şi am şi discutat acest lucru, mai ales în perioada premergătoare declanşării revoluţiei. În luna octombrie 1989 am avut şansa să particip la convocarea de specialitate a şefului Direcţii Informaţii a Armatei de la Constanţa, convocare condusă chiar de şeful direcţiei, contraamiralul Dinu. Cele mai mici funcţii care participau la această convocare erau comandanţii de unităţi de cercetare, care erau în nomenclatura de pregătire a DIA. Spun că am avut şansa aceasta, deoarece comandantul meu plecase în concediu (poate intenţionat, dar soţia lui era însărcinată în luna a 8-a şi ar fi trebuit să rămână singură în Satu-Mare timp de 3 zile) şi eu a trebuit să plec la convocare în locul acestuia, fiind prim locţiitor al comandantului. La această convocare atmosfera era apăsătoare în rândul participanţilor simţindu-se o mare îngrijorare în rândul cadrelor mai în vârstă cu funcţii mari de conducere la nivel strategic şi operativ (probabil aceştia deţineau informaţii pe care noi, la nivel tactic nu le deţineam şi nici nu ne-au fost furnizate. Din întregul conţinut al convocării, precum şi din cuvântul şefului DIA, s-a desprins clar un singur lucru şi anume că după ce ajungeam la unităţi să intensificăm pregătirea de luptă şi mai ales cea de specialitate, deci nu şi cea politică, deoarece în curând s-ar putea să fim nevoiţi să acţionăm în condiţii reale. Îmi dădeam seama că lucrurile sunt foarte serioase la nivel internaţional şi că un pericol real planează asupra ţării noastre. Ofiţerii mai tineri erau nemulţumiţi deoarece nu se spuneau lucrurilor pe nume NICI MĂCAR LA ACEST NIVEL. Bineînţeles, când am ajuns în unitate, am raportat comandantului de unitate concluziile acestei convocări şi am fost surprins de răspunsul acestuia, precum că ştia ce se discutase. Mai târziu, pe timpul desfăşurării evenimentelor mi-am dat seama de unde ştia, dar acest lucru îl voi comenta la capitolul respectiv. Am intensificat pregătirea de specialitate şi tragerile cu subunităţile din subordine. În zilele de la începutul lunii decembrie, discutam cu unii colegi că rolul nostru este de a apăra ţara si poporul şi nu trebuie să fim angajaţi în acţiuni care să afecteze populaţia acestei ţări.

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Nu putem spune că moralul cadrelor militare din cadrul B. 422 Cc. din Satu-Mare era scăzut. Salarizarea era acceptabilă la nivelul societăţii, oraşul era destul de bine aprovizionat d.p.v. al alimentelor, în Satu-Mare nefiind restricţii aşa cum era la Cluj-Napoca. Nemulţumirile se manifestau în ceea ce priveşte realegerea conducătorului iubit la ultimul Congres al PCR, deşi se vedea că acesta era bolnav (sau cel puţin aşa era percepţia oamenilor) şi că nu se întrevedea o îmbunătăţire a situaţiei materiale a oamenilor după ce a fost anunţată terminarea plăţii datoriei externe a României, mai ales în ceea ce priveşte bunurile de consum cu funcţionare îndelungată (televizoare color, maşini de spălat automate etc.). O nemulţumire făţişă a cadrelor militare a fost faptul că nu au fost avansaţi în gradul superior ofiţerii de la gradul de maior în sus. Nimeni nu înţelegea logica acestei măsuri, deşi condiţiile din Statutul ofiţerilor erau îndeplinite. Oamenii discutau, în grupuri restrânse, că aşa nu se mai putea continua la nivelul conducerii ţării. Deşi ofiţerii de contrainformaţii, care erau cadre ale Securităţii Statului şi care îşi desfăşurau activitatea în unităţile militare, informau despre acest aspect, se pare că nu se luau măsurile adecvate. Era o INERŢIE sau o blocadă la nivelul deciziei naţionale, pe care am înţeles-o mult mai târziu. Probabil, conducătorul ţării era **dezinformat şi izolat informativ** (aceasta era concluzia mea după desfăşurarea evenimentelor).

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă.*

Această percepţie trebuie abordată din cel puţin două puncte de vedere, unul al percepţiei cadrelor militare care erau scoase din producţie şi erau plătite să facă muncă de partid şi UTC şi unul al cadrelor care îşi desfăşurau activitatea în procesul pregătirii de luptă şi care aveau funcţii de conducere sau de execuţie pe linie militară. Prima categorie era foarte mulţumită de activitatea lor, care parafrazându-l pe Caragiale, lipsea cu desăvârşire. Aceştia erau foarte relaxaţi la serviciu, citeau presa, reviste de specialitate, citeau şi cărţi în timpul programului (justificând că făcea parte din programul lor de pregătire specifică), erau primii la popotă când se servea gustarea şi la poarta unităţii când se termina programul de lucru. Răspunderea lor în cadrul subunităţilor sau unităţii era doar MORALĂ. Nu aveau nicio răspundere juridică pentru ce se întâmpla în structurile militare

de care răspundeau. Când se întâmpla un eveniment deosebit, accidente sau alte fapte care nu făceau cinste armatei, ei erau doar criticaţi, pe când cei care îşi defăşurau activitatea pe linie de comandă erau pedepsiţi sau suportau, după caz, rigorile legii, mergându-se până la trecerea lor în rezervă sau chiar să-şi piardă libertatea. Din această cauză nu erau bine priviţi de cei din a doua categorie. Dar şi dintre ei unii erau bine pregătiţi, cu principii de viaţă corecte şi puteau fi un sprijin de nădejde pentru celelalte cadre militare, atunci când aceştia nu îşi găseau dreptatea în altă parte. În cadrul adunărilor de partid, atât la nivel batalion/divizion înregimentat, cât şi la nivelul unităţii se puteau discuta deschis problemele reale cu care se confruntau subunităţile, atât în procesul de instrucţie, pregătirea pentru alarmă şi mobilizere, desfăşurarea aplicaţiilor tactice cu sau fără trageri de luptă, executarea marşurilor sau a taberelor de instrucţie, cât şi condiţiile de viaţă pentru militarii în termen. Cea de-a doua categorie a cadrelor militare considerau o corvoadă munca în organizaţiile de tineret sau de partid şi am să şi justific această afirmaţie. La sosirea noii promoţii de ofiţeri în unitatea militară, cadrele cu vechime mai mare le înmânau cu bucurie noilor veniţi toate documentele organizaţiei UTC afirmând că de acum încolo el este noul secretar al organizaţiei. Acest lucru se confirma oficial la prima adunare a organizaţiei, deoarece militarii în termen, membri UTC votau ca secretar pe cine îl anunţa comandantul de companie, acţiunea fiind pur formală. Toate aceste activităţi se făceau în afara programului de instrucţie, deoarece activitatea de bază pe care o desfăşura era cea din procesul pregătirii pentru luptă. La nivelul subunităţilor de regiment, secretarul organizaţiei de bază de partid se găsea în aceiaşi situaţie, el fiind comandant de companie şi nu era scos din producţie ca şi secretarul de partid la nivel batalion/divizion, care era plătit pentru aceasta şi care avea şi funcţia mai mare şi mai bine plătită decât el. Pentru el această muncă era o corvoadă şi însemna MUNCĂ PATRIOTICĂ. De multe ori acesta punea un soldat, care scria mai frumos, să copie documentele de la secretarul de partid scos din producţie, pe care le mai adapta uneori la specificul subunităţilor respective. Deci era o problemă formală şi considerată o corvoadă pentru cel care o făcea. Activiştii de partid din consiliile politice de la divizie, armată, comandamente de armă şi de la Direcţia politică a armatei erau priviţi cu mare neîncredere de către cadrele militare, dar şi cu o anumită teamă. Ei erau cei care te evaluau şi te propuneau pentru a îndeplini anumite funcţii, ei care habar nu aveau de specificul muncii pe linie de comandă, la instrucţie, în poligoane, în aplicaţii sau trageri de luptă, ei care nu răspundeau de nimic în armată, eventual aveau răspunderi doar morale. Ei erau cei care reprezentau cu adevărat PCR în armată. Şi ponderea lor era mare.

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

În această perioadă activiştii de partid erau priviţi în funcţie de cum erau percepuţi ca oameni. Dacă erau corecţi şi principiali şi ajutau oamenii la necaz erau bine priviţi, iar dacă aveau tare de caracter, erau priviţi ca atare. Nimeni nu defăima sau vorbea de rău un activist de partid care era corect. Până la urmă erau colegi cu noi, au urmat aceiaşi şcoală militară, am mâncat aceiaşi mâncare în tinereţele noastre. Nu era ca în viaţa civilă, unde aceştia nu fuseseră colegi, iar secretarul de partid stătea în biroul său şi nu se putea ajunge la el. Activistul de partid din armata era coleg cu o parte din cadrele militare ale unităţii, mânca la popotă ca şi noi în aceiaşi sală de mese, mergea în autobuz cu noi la şi de la serviciu etc.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirma într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte".*

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Nu pot să mă refer decât la raporturile dintre aceştia şi comandanţi doar la R. 227 Mc. din Cluj-Napoca şi de la B. 422 Cc. din Satu-Mare, acolo unde am lucrat. La Cluj-Napoca raporturile erau normale sau cel puţin aparent normale. În faţa cadrelor militare sau la adunări, comandantul de unitate sau şeful de stat major transmitea ordine iar secretarul comitetului de partid stătea în formaţie, fără să intervină în discuţie. Când era o problemă pe linie de partid, tot comandantul de regiment era cel care anunţa problema primul şi apoi îi dădea cuvântul secretarului comitetului de partid pentru a detalia problema, ceea ce era şi firesc. Ce discutau ei în biroul lor când nu era nimeni între ei asta numai ei ştiau, dar în faţa cadrelor militare niciodată secretarul comitetului de partid nu a încercat să submineze autoritatea şi actul de comandă al comandantului de unitate. La nivelul B. 422 Cc. din Satu-Mare, secretarul de partid al unităţii (acolo nu era comitet de partid) era ofiţer fără studii militare sau politico-militare superioare şi chiar dacă acesta se considera mai mare decât şeful de stat major al unităţii, nu îl putea domina, nici prin pregătire şi nici prin altă autoritate, mai ales că prin statutul de organizare al unităţii şeful de stat major era şi prim locţiitor al comandantului, ceea ce rezulta că secretarul de partid era al doilea locţiitor. El ca persoană era o fire introvertită şi discuta

numai cu comandantul unităţii sau la adunările de partid. Nu mai ţin minte să fi ridicat vreodată vreo problemă la adunarea cadrelor sau privind viaţa de zi cu zi din unitate. Avea o anume adversitate faţă de şeful de stat major, probabil şi din invidie, neavând studii militare superioare, dar nu se manifesta faţiş. Ţin minte că în luna mai 1989, unitatea a intrat în inspecţia Direcţiei de Informaţii a Armatei, iar munca pentru pregătirea acesteia, precum şi pe timpul desfăşurării inspecţiei a fost foarte mare. Eu, ca şef de stat major, eram implicat în toate categoriile cuprinse în inspecţie, de la alarmă, mobilizare, instrucţie, trageri, instrucţia de specialitate şi până la ordinea interioară şi curăţenia din unitate. La sfârşitul inspecţiei unitatea a luat calificativul FB, dar cu următoarea concluzie din partea preşedintelui de comisie (care de fapt reprezenta gândirea comandantului şi a secretarului de partid, care nu acceptau ideea că sunt un ofiţer foarte bine pregătit şi implicat în procesul conducerii tuturor activităţilor din unitate): *„Comandantul de unitate era implicat în pregătirea militarilor, secretarul de partid alături de acesta, iar şeful de stat major era tânăr şi fără experienţă*", deşi aveam aproape un an de când eram în unitate, iar unitatea nu avea decât 3 companii de cercetare şi mici subunităţi de unitate. Bineînţeles că m-am ridicat în plenul bilanţului şi am cerut socoteală pentru această afirmaţie. Am muncit cu toţii şi la laude erau doar doi. Am prezentat în bilanţ, toate activităţile desfăşurate de mine şi nimeni nu a mai avut curajul să mai spună ceva, nici preşedintele comisiei şi nici comandantul de unitate. Aceasta a fost o formă a adversităţii faţă de mine, dar cu vorbele spuse prin gura altuia (specific oamenilor politici sau politrucilor cum li se mai spunea actiştilor de partid).

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele revoluţiei din decembrie 1989?*

Cum am spus şi la precedenta întrebare, nu mă pot referi decât la B. 422 Cc. din Satu-Mare, acolo unde eram şi îmi desfăşuram activitatea. Secretarul de partid, căpitanul Bretan Valeriu, promoţie de ofiţer 1978, cu un an mai mare decât mine, nu s-a manifestat nici într-un fel după declanşarea revoluţiei. În perioada premergătoare a desfăşurat acea adunare, ordonată de către eşaloanele superioare, de condamnare „a huliganilor de la Timişoara", iar pe timpul revoluţiei a stat numai în biroul său, ieşind foarte rar şi nu prea discuta cu nimeni, fiind destul de îngrijorat.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Ca preşedinte al României şi secretar general al PCR îl consideram un om paranoic, care se pricepe la toate şi care nu lasă pe specialişti pe diferite

domenii de activitate să dea soluţii la problemele cu care se confrunta ţara. Mai mult, era foarte rău că îşi implicase soţia în rezolvarea tuturor problemelor pe linie de partid şi de stat. Consider că asta a fost una dintre cele mai mari greşeli comise în conducerea ţării. În calitatea lui de comandant suprem al armatei nu prea mă interesa deoarece aveam comandanţii noştri la toate eşaloanele cu care ne confruntam, care ne urmăreau activitatea şi de care depindea cariera noastră militară, bineînţeles şi în funcţie de munca noastră, dar erau şi mulţi factori subiectivi. Şi atunci funcţiona sistemul de pile şi relaţii. Important era că pe lângă cei cu pile şi relaţii, promovau şi oamenii valoroşi. Asta a fost şi o parte bună a acelei societăţi. La acel moment percepţia era că Nicolae Ceauşescu, în calitate de comandant suprem al armatei, conducea armata prin intermediul Directivei comandantului suprem. Pot să afirm că documentul era bine întocmit, clar şi cu obiective precise, deci se vedea clar că era conceput de nişte specialişti. La fel mi s-a părut şi Programul de dezvoltare al ţării cu o perspectivă de 30 de ani.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Realegerea lui Nicolae Ceauşescu la ultimul congres al PCR l-am perceput ca pe o ultimă mare greşeală a acestuia. Deşi părea bolnav şi obosit pentru a mai conduce o ţară, nu a vrut să renunţe la putere. Am fost dezamăgit, atât eu cât şi mulţi colegi de unitate şi discutam deschis acest lucru, în grupuri restrânse.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înnăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Reacţia cadrelor militare nu a fost una unitară, de altfel un lucru specific naţiei noastre. Dar reacţia trebuie analizată înainte de momentul alarmei de luptă. La început s-a dat alarma de exerceţiu. Ţin minte că eram la serviciul de continuitate, iar în după amiaza acelei zile, nu mai ştiu precis dacă pe 15 sau 16 decembrie, m-a sunat pe firul militar comandantul diviziei, colonelul Mihăilă, nou numit la comanda diviziei şi proaspăt ales membru supleant al CC al PCR (menţionez că înainte a fost secretarul Consiliului politic al acelei divizii) şi mi-a ordonat să pun în aplicare *Planul alarmei de exerciţiu*, ordin la care eu am reacţionat negativ raportându-i că nu este la poarta unităţii nicio comisie care să verifice unitatea la acel indicativ. Bineînţeles că m-a înjurat româneşte (total neaşteptat din partea lui), spunându-mi că sunt nebun şi m-a întrebat

dacă eu ştiu ce se întâmplă în ţară. I-am răspuns că eu sunt militar şi execut ordinele conform documentelor operative avute la unitate şi nu după dorinţa personală a unui om, fie el şi comandantul diviziei. Atunci mi-a dat ordin să-l chem la unitate pe comandantul unităţii, lucru ce am şi făcut. După aceasta comandantul unităţii a pus în aplicare planul alarmei de exerciţiu, deoarece prin documentele operative avea acest drept în vederea antrenării unităţii militare. Din acel moment am înţeles că nu o să mă pot apăra în faţa unor viitoare pericole decât aplicând legea, regulamentele militare şi de luptă, ordinele AŞA CUM ERAU REDACTATE şi nu după bunul plac al fiecăruia care era şef sau comandant. Atunci când s-a primit ordin să trimitem patrule de militari înarmaţi şi cu muniţie de război la ei, pentru a patrula prin oraşul Satu-Mare, cadrele militare au început să vocifereze spunând că armata nu poate trage în propriul popor. Înainte de a prezenta patrulele înarmate la comandantul unităţii eu, în calitate de şef de stat major, aveam datoria să le fac instructajul. La acel instructaj le-am ordonat **să aibă la armă încărcătorul gol, iar cele cu muniţie să fie ţinute în port încărcător.** Ordinul scris de la eşalonul superior, transmis prin notă telefonică (O MARE MIZERIE MILITARĂ – eram în luptă şi aveam nevoie de ordine de luptă, nu de note telefonice ca document juridic) era să se tragă la picioare, dacă erau grupuri mai mari de cinci cetăţeni şi care nu doreau să se împrăştie din acea zonă. De asemenea, i-am rugat, **reţineţi termenul I-AM RUGAT, atât pe ofiţerul comandant de patrulă, cât şi pe militarii în termen** să nu tragă în populaţie, sunt fraţii şi surorile noastre, iar dacă nu au încotro să plece şi să părăsească zona de conflict. Menţionez că în Satu-Mare **NU AM AVUT NICIUN CARTUŞ TRAS ŞI NICIO VICTIMĂ.** De asemenea, am primit ordin, fiind structura de cercetare a diviziei din Poarta Someşului, să trimitem ofiţeri îmbrăcaţi în ţinută de grăniceri (în Satu-Mare era şi o unitate de grăniceri, gard în gard cu unitatea noastră) în cadrul pichetelor de grăniceri de pe frontiera de vest pentru a supraveghea mişcările armatei ungare. Aşa am descoperit că aceştia şi-au deplasat comandamente de MU tactice şi operative la 10 km de frontiera noastră. PÂNĂ LA ACEST MOMENT ACŢIUNILE UNITĂŢII AU FOST TOTUŞI CONDUSE DE EŞALOANELE SUPERIOARE.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

În urma adunării populare de la Bucureşti şi fuga lui Nicolae Ceauşescu a început **MAREA NEBUNIE**. Singurul ordin care s-a mai dat de eşaloanele superioare a fost, tot prin *Notă telefonică*, să distribuim armamentul şi muniţia la gărzile patriotice, care se găseau în custodia unităţii noastre. De aici mi-am dat seama că se doreşte, încă nu ştiam de către cine, să apară victime şi oamenii să se omoare între ei, mai ales că mulţi dintre membrii gărzilor patriotice se aflau

sub influenţa băuturilor alcoolice deoarece urmau sărbătorile de iarnă. În afară de asta **NIMENI NU A MAI CONDUS ACŢIUNILE MILITARE**, cel puţin în zona noastră. **ACESTA ESTE LUCRUL CEL MAI RĂU CU CARE AU FOST SURPRINŞI CADRELE MILITARE** din zona noastră de responsabilitate, ca şi cum marile comandamente de la eşaloanele superioare erau inexistente. Ce s-ar fi întâmplat dacă era război adevărat? Al doilea lucru foarte rău îl voi prezenta mai târziu.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

În data de 16 decembrie comandantul meu de unitate, Suciu Nicolae căpitan pe atunci ca şi mine dar promoţie de ofiţer 1977, mi-a dat ordin să întocmesc un plan de apărare a celor mai importante obiective din oraş, plan ce trebuia aprobat de secretarul comitetului judeţean de partid. I-am pus atunci întrebarea comandantului meu să-mi spună cine este inamicul probabil, la care acesta mi-a ordonat să tac şi să întocmesc planul de acţiune, dându-mi pentru aceasta 2 ore. I-am comunicat că o să întocmesc planul (eram militar şi trebuie să execut ordinele), dar o să-l înregistrez ca document de mobilizare şi o să aibă caracterul secret (pentru a nu fi distrus – bineînteles că după terminarea evenimentelor şi mutarea mea din Satu-Mare documentul a fost distrus). Din acel moment, repet în calitate de şef de stat major al unităţii am pregătit mapa cu documente de conducere a unităţii pe timp de război şi conform cu prevederile regulamentului AN-5, regulamentul de conducere a U şi MU la război, consemnând în ele desfăşurarea acţiunilor militare. După mutarea mea forţată din Satu-Mare, în aprilie 1990, toate acele documente au fost distruse, pentru a nu lăsa niciun fel de urme.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Nu am ştiut nimic despre aceste lucruri şi consider că marea majoritate a cadrelor militare nu ştiau mare lucru despre fenomenul Baricada. Un lucru era cert la acea vreme că marea majoritate a locuitorilor ţării doreau ca Nicolae Ceauşescu să predea puterea unei alte persoane. Nu cred că la acel moment se gândea cineva că se va renunţa la regimul socialist. Oamenii vroiau să păstreze ce aveau (locuinţe, locurile de muncă, stabilitate etc.), dar în acelaşi timp doreau acces la bunuri de consum de medie şi lungă durată ca în alte ţări (televizoare color, maşini de spălat automate, autoturisme etc), hrană din abundenţă şi fără cozi. Pur şi simplu doreau o viaţă mai bună, lipsită de griji.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Niciodată nu m-am gândit că armata trebuie să acţioneze împotriva propriului popor. Întotdeauna m-am gândit, că dacă trebuie să acţionăm într-o situaţie reală, atunci această acţiune trebuie îndreptată împotriva unui inamic care atacă această ţară. La acea vreme am considerat că nu este treaba armatei să rezolve această revoltă, sau aceste acţiuni ostile îndreptate împotriva conducerii de partid şi de stat. Erau alte organe ale statului abilitate să rezolve problema.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă, care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemulţumiţi din societate şi care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

În Satu-Mare nu au fost niciun fel de manifestaţii, deci nu am fost puşi să acţionăm împotriva oamenilor. Nimeni nu ne-a scos din cazarmă până la fuga lui Nicolae Ceauşescu. Probabil suntem un caz fericit, dar acţiuni au fost doar în marile oraşe ale ţării, nu în toate oraşele ţării.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Eşaloanele superioare nu ne-au dat nicio informaţie, nici oficială, nici neoficială. Toate informaţiile le aveam de la postul TVR şi Radio România, deci cele ale conducerii de partid şi de stat. Oricum militarii B. 422 Cc. erau concentraţi pe supravegherea frontierei de vest între graniţa de N-V până în dreptul localităţii Oradea, fiind zona de responsabilitate a unităţii. Informaţiile obţinute le înaintam eşalonului superior de la Dej unde era sediul M.U.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte".*

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

Afirmaţia este deplasată dintr-un anumit punct de vedere. Este drept că militarii aveau o groază întipărită pe chipurile lor, fie ofiţeri, subofiţeri sau militari

în termen, dar această groază era determinată de faptul că militarii români nu au fost pregătiţi să acţioneze împotriva propriului popor. În faţa lor erau prietenii, fraţii, soţiile, fiii şi fiicele lor. Cum puteau ei să tragă în aceste persoane? Era incredibil. Cum puteau să tragă împotriva unor oameni neînarmaţi? Ei erau pregătiţi altfel. Şi în război, dacă inamicul cu care te luptai se preda, NU MAI AVEAI VOIE SĂ TRAGI ÎN EL. Cum ai fi putut atunci să tragi în oamenii ţării tale? Din această cauză era acea groază întipărită pe chipurile militarilor. Iar muncitorii din Arad, cum erau ei obişnuiţi să lupte? Generaţia lor a trăit doar în pace, cu cine au luptat ei ? Au luptat să-şi îndeplinească sarcinile de plan şi să-şi educe familiile. Haideţi să fim serioşi şi să nu ne jucăm cu astfel de afirmaţii.

*b. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi?*

În Satu-Mare nu s-a acţionat în stradă până la fuga conducătorului. Şi după aceea armata a fost cu poporul, conform lozincii lansate tot la televizor că ARMATA ESTE CU NOI.

*c. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Nu am acţionat în stradă şi nu am fost pus în situaţii limită până la fuga dictatorului. În schimb am fost pus în situaţii limită după această dată, dar de data aceasta nu din cauza manifestanţilor şi oamenilor paşnici ci din cauza acţiunilor de diversiune organizate şi desfăşurate de forţele care doreau să cucerească puterea şi care aveau nevoie de mai mulţi morţi şi răniţi şi anumite distrugeri, pentru a justifica condamnarea la moarte a cuplului prezidenţial. Aceste acţiuni le voi detalia la momentul cerut de chestionar.

*d. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Sentimentele noastre erau doar de îngrijorare. Stăteam în expectativă şi urmăream desfăşurarea evenimentelor, aşa cum erau ele prezentate la TVR.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis.*

Această ştire ne-a luat prin surprindere. Până atunci, nimeni din conducerea statului nu s-a mai sinucis. Problema era ambiguă. Nimeni din unitate nu a comentat această ştire, probabil din teamă. Conducerea ţării era aceiaşi. Personal, mă gândeam la două variante în acele clipe: ori a primit ordin clar să folosească armata împotriva populaţiei civile, şi acesta a refuzat categoric şi atunci a fost împuşcat la ordinul comandantului suprem, ori pus între ciocan şi nicovală, ar fi putut face gestul suprem de a se omorî, pentru a putea scăpa de blestemul de a da ordin să se tragă împotriva propriului popor.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Eram în cazarmă, împreună cu comandantul unităţii şi cu întreaga unitate, mai puţin cadrele militare care acţionau în cadrul pichetelor de grăniceri

şi care monitorizau situaţia trupelor ungare din preajma frontierei de stat. Noi nu participasem la alte acţiuni în afara cazărmii. Menţionez că unitatea noastră era dispusă aproape în centrul oraşului, în cazarma construită de Maria Tereza şi era gard în gard cu unitatea de grăniceri şi cu Centrul Militar Judeţean Satu-Mare. Am gândit că fuga acestuia nu avea nicio logică. Dacă voia să fugă, de ce s-a mai întors recent din vizita oficială pe care o făcuse în Iran, o ţară prietenă lui cu care avea relaţii personale foarte apropiate. Ceva era în neregulă, dar după câteva zile am înţeles că i s-a sugerat să plece cu elicopterul, pentru a putea fi transmis poporului că a fugit şi a justifica prinderea şi condamnarea lui.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Am considerat că este inacceptabil ca un militar să fie implicat în acţiuni politice. Nu am fost de acord cu aceşti reprezentanţi, cum nu am fost de acord nici cu militarii trecuţi în rezervă, care au venit în faţa sediului Comitetului Judeţean de Partid, îmbrăcaţi militari şi cu cămăşi albe, pentru a lua conducerea noilor structuri politice ce se înfiripau. Am înţeles că erau deja pregătiţi pentru aceste acţiuni şi că faceau parte din planul celor care plănuiseră dinainte să preia puterea politică în ţara noastră. Mai ales că foarte mulţi militari trecuţi în rezervă au preluat comanda unor MU de tip divizie şi armată. Am priceput că era o MARE LOVITURĂ DE STAT pusă la cale de mai mult timp, cu oameni pregătiţi atât din rândurile securităţii statului, cât şi din armată (anumiţi comandanţi din aceste structuri cu oameni de legătură şi care trebuiau să acţioneze în aşa fel încât să apară victime care să justifice suprimarea cuplului prezidenţial).

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor terorişti?*

Ca peste tot în ţară, şi la Satu-Mare am primit la unitate informaţii de dezinformare. Mi-am dat seama că scopul lor era să disperseze forţele armate, să le fărămiţeze şi să fie lăsate fără comandă pentru a deveni victime ale dezinformării, fricii şi panicii şi astfel să se producă erori în desfăşurarea acţiunilor militare în vederea producerii de victime umane, justificând că ele sunt făcute de forţe fidele dictatorului, care trag în popor şi deci trebuie lichidat.

Am primit ştiri de genul: în pădurea X se află un grup de 2-3 teroriști; la marginea localităţiii se află un grup de teroriști care agresează populaţia; un număr de X elicoptere se îndreaptă pe direcţia Dej-Satu-Mare pentru a ataca aeroportul din oraş, un avion de dimensiuni mari, probabil bombardier se îndreaptă dinspre graniţă către oraş etc. Cum am contracarat aceste informaţii false? Foarte simplu. Am dat ordin ofiţerului de serviciu să retrimită aceste informaţii la miliţia orăşănească, deoarece în caz de război ei aveau misiunea să alerge şi să prindă inamicii izolaţi din zona lor de responsabilitate. Rezultatul a fost uimitor, dar şi concludent. După 2 zile de astfel de informaţii la unitatea militară nu s-a mai primit nicio informaţie. Concluzia pe care am tras-o la acel moment a fost că aceste înformaţii erau distribuite chiar din sediul miliţiei, deci o parte din acest corp de cadre era implicat şi acţiona alături de gruparea care dorea să preia puterea. Aceiaşi concluzie am avut-o şi cu faptul că televiziunea a căzut în mâna grupului de artişti şi scriitori. Aşa cum era apărată ea de trupele de securitate, numai prin trădare se putea întâmpla una ca asta. Concluzia mea finală în acea perioadă era că participăm la **CEA MAI MARE APLICAŢIE TACTICĂ LA NIVEL STRATEGIC CU TRAGERI DE LUPTĂ REALE ŞI CU VICTIME COLATERALE TRANSFORMATE ÎN EROII REVOLUŢIEI.** Această concluzie mi-a fost confirmată de desfăşurarea evenimentelor, pe care încerc să le povestesc, pe cât posibil, în ordinea derulării lor. După „fuga dictatorului", a venit la unitate o grupare de aşa-zişi revoluţionari, care i-a cerut comandantului de unitate să trimită la uzina de apă o subunitate militară în vederea apărării acesteia de teroriştii care doresc să otrăvească apa oraşului. În acel moment comandantul de unitate m-a desemnat pe mine (reţineţi şeful de stat major şi prim locţiitorul comandantului îndepărtat din cazarmă şi de la comanda militară) să conduc o subunitate dotată doar cu armamentul individual, cu muniţia aferentă şi cu câteva grenade de mână defensive de război. Am plecat în jurul orei 17.00-18.00 cu un camion militar. Când am ajuns la uzina de apă aici era linişte deplină, oamenii îşi îndeplineau sarcinile pe care le aveau. Informându-mă de la inginerul de serviciu care este sistemul aducţiunii de apă mi-am dat seama că acţiunea noastră era TOTAL INUTILĂ, deoarece oraşul era aprivizionat cu apă din cel puţin 40 de puţuri de mare adâncime care erau dispuse pe o lungime de 4 km cu o distanţă de cel puţin 100 metri între puţuri. În oricare dintre cele 40 de puţuri s-ar fi introdus o eventuală substanţă otrăvită, toata apa oraşului era otrăvită. Nu aveam forţe să păzim nici măcar o treime din aceste puţuri. Am stabilit totuşi un plan de apărare al uzinei de apă şi prin patrulare să supraveghem câte puţuri puteam. Ţin să precizez faptul că militarii în termen, împreună cu comandantul de subunitate şi cu comandanţii de grupă cu grad de caporal, erau foarte disciplinaţi, îndeplinind misiunea de luptă cu mare curaj şi

profesionalism, cum rar mi-a fost dat să văd până la acel moment, deci conştientizau importanţa misiunii de luptă. Pe timpul nopţii m-a sunat şeful personalului şi cu mobilizarea că nu ştie nimic de comandantul unitaţii, care era plecat, fără să comunice nimănui acest lucru, şi că toate cadrele militare şi ostaşii sunt în **PRAGUL PANICII GENERALIZATE**, rămânând fără nicio comandă militară, eu fiind la uzina de apă. Am luat decizia să las apărarea uzinei de apă comandantului de subunitate, iar eu m-am deplasat la unitate. Menţionez că trei zile, nimeni nu a ştiut nimic de comandantul unităţii, acesta a apărut în unitate abia după data de 26 decembrie, dată la care dictatorul era deja omorât. Ajuns la unitate, am luat măsuri de reorganizarea operativă a subunităţilor, fiind descompletate de subunităţile trimise deja în diferite misiuni şi am liniştit corpul cadrelor militare. Unii plângeau ca nişte copii, rămaşi fără părinţi. I-am liniştit pe toţi şi se simţeau deja în siguranţă, numai pentru simplu fapt că mă găseam în cazarmă şi se simţeau conduşi. Mi-am dat seama de importanţa şi rolul **comenzii militare pe timpul războiului**. Până atunci nu puteam să conştientizez acest lucru. Se adunau în jurul meu ca nişte pui lângă cloşcă. În acest moment am fost iarăşi invadaţi de ştiri false cu privire la atacul iminent al aeroportului Satu-Mare de către elicoptere de luptă care se deplasau pe firul văii Someşului şi care nu puteau fi detectate de radarele militare ale unităţilor de apărare antiaeriană. Se voia şi la Satu-Mare un episod ca la Otopeni. Pe aeroportul Satu-Mare, noi aveam pentru apărarea antiaeriană doar un pluton de mitraliere antiaeriene de 14,5 mm, pluton condus operativ de către divizionul de apărare antiaerină al diviziei dislocat în garnizoana Dej. M-am consultat cu câţiva colaboratori (şeful de birou personal şi mobilizare, şeful pregătirii de luptă, un comandant de companie, care era prezent) şi am luat decizia să cerem şefului Statului Major General de la acea vreme – generalul Ştefan Guşă, să trimită la Satu-Mare o grupă de conducere operativă a acţiunilor militare de la acel eşalon, deoarece nu mai aveam încredere nici într-un eşalon militar superior de la Dej sau Cluj-Napoca. Am formulat această cerere într-un document tip scrisoare pe care am trimis-o printr-un curier format dintr-un ofiţer comandant de pluton pază aeroport şi un subofiţer de la structura de securitate a aeroportu-lui. Deplasarea acestora la Bucureşti s-a făcut cu maşina proprietate personală a ofiţerului. Curierul nostru a ajuns cu bine la Bucureşti, la comenduirea de garnizoană şi a predat documentul şefului acestei instituţii, care a declarat solemn că va ajunge la destinatar. Nu ştiu dacă a mai ajuns la destinatar, dar ştiu că de conţinutul acestui document au luat la cunoştinţă comandantul diviziei de la Dej, care ulterior evenimentelor m-a ameninţat că voi ajunge în locul în care nu îşi doreşte nimeni să ajungă, probabil se referea la „veşnica pomenire". Despre aceste lucruri voi vorbi în alt capitol. Apoi am stabilit cine va conduce

militarii rămaşi în cazarmă iar eu m-am pregătit să conduc acţiunile militare de pe aeroport, unde am considerat că va fi punctul de focalizare a următoarelor evenimente periculoase în Satu-Mare. Şi nu m-am înşelat. O subunitate tip companie, înzestrată cu transportoare blindate din garnizoana Zalău a primit ordin să se deplaseze la Satu-Mare pentru a elibera aeroportul care era „ocupat de terorişti". Bineînţeles că teroriştii eram noi, cei dispuşi pe aeroport. Trebuia să ne omorâm între noi şi apoi deveneam eroi. Am sunat în garnizoana Zalău şi am luat legătura telefonică cu ofiţerul care conducea acel detaşament. Întâmplător, era un coleg de academie, şi i-am comunicat că noi suntem pe aeroport, l-am rugat să se oprească la 15 km de Satu-Mare unde îl va aştepta un ofiţer de legătură de la noi (am stabilit şi o parolă de recunoştere), care va conduce acel detaşament pe aeroport sub control militar. Informaţiile despre un eventual atac le-am primit pe firul militar direct dintre Dej şi noi, cu telefon care mergea cu manivelă (cei mai vechi ştiu acele tipuri de telefoane). Pentru a verifica veridicitatea informaţiilor primite, am închis telefonul şi am sunat eu la ofiţerul operativ de la Dej şi acesta mi-a spus că el nu a trimis niciun comunicat către plutonul de mitraliere A.A. de la Satu-Mare. Atunci mi-am dat seama că se acţiona de la cutiile de joncţiune ale firului militar, locul acestora fiind ştiute numai de structura specializată a Securităţii Statului (telefoanele operative şi cele prin fir militar erau în subordinea acestei structuri a Securităţii Statului. STS-ul de astăzi fiind urmaşa acestei structuri). După ce a sosit pe aeroport detaşamentul militar de la Zalău (fără niciun incident armat şi fără să se tragă niciun foc de armă), am stabilit cu comandantul acestuia dispozitivul de apărare al aeroportului şi locul fiecărui transportor blindat în dispozitiv. De la punctul de comandă la fiecare transportor blindat am organizat trei căi de comunicaţii, prin fir telefonic, prin staţie radio şi prin agent de legătură, astfel ca nimeni să nu poată deschide focul, decât la comanda mea, în eventualitatea unui atac al aeroportului. Ţinând totul sub control nu s-a mai întâmplat nimic. După ce dictatorul a fost omorât, lucrurile au început, uşor-uşor să intre în normal. Pe data de 26 decembrie, m-am întors la unitate şi a apărut, ca din senin, şi comandantul nostru de unitate cu care am avut dispute despre modul de conducere al unităţii pe timpul desfăşurării acestor evenimente.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Nu am fost implicat în alte acţiuni militare, dar am rămas cu un gust amar că noi eram proprii noştri terorişti pentru alţi militari ai aceleiaşi armate, dar numai cei care au pus la cale aceste acţiuni ştiau ce urma să se întâmple. Şi aceştia nu erau persoane străine, ci făceau parte atât din armată, cât şi de la fosta miliţie şi securitate. Ei făceau doar jocul celor care trebuiau să preia puterea viitoare, dar aveau nevoie de victime pentru justificarea în faţa istoriei

şi a poporului pentru aceste acţiuni. Asta a fost concluzia până la data de 31 decembrie 1989.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat în acele zile, ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Nu am mai participat, dar am înţeles un lucru care mi s-a părut la acea dată ÎNFIORĂTOR. De ce comanda militară de la fiecare eşalon nu a desfăşurat pregătirea, desfăşurarea şi conducerea acţiunilor militare în conformitate cu regulamentul A.N.-5, care prevedea acest lucru. Toţi, dar absolut toţi erau absolvenţi ai ACADEMIEI MILITARE (azi UNIVERSITATEA MILITARĂ NAŢIONALĂ). În acest fel putea fi prevenit orice incident armat. NIMENI NU AR FI MURIT ŞI NICI NU AR FI DISTRUS NICIUN MONUMENT (vezi Biblioteca Naţională). De aici nu am putut să trag decât o singură concluzie, aceea că marile comenzi ale armatei române l-au trădat pe comandantul suprem, dar cu un preţ foarte mare. Preţul a fost omorârea a peste 1000 de ROMÂNI. S-a vrut ca militarii să se omoare ca proştii între ei şi acest lucru a fost perceput de cei ce acţionau, că-şi îndeplinesc misiunea primită. Nu a ştiut stânga ce face dreapta. Nu a fost suficient acest lucru. Li s-au dat armele şi muniţia aferentă şi Gărzilor Patriotice, care au început să tragă haotic, fără niciun inamic în faţă. De ce în ROMÂNIA, clasa politică ce urma să preia puterea nu a acţionat ca în celelalte state foste comuniste? De ce acest CIRC PLIN DE SÂNGE? Oare asta este NAŢIA ROMÂNĂ?

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Acest fenomen a făcut parte tot din acţiunea machiavelică de dezbinare şi conducere. Era clar că parte din cadrele armatei române au înţeles jocul politic murdar al noii conduceri. Trebuiau ştiute cele mai vocale voci împotriva noii conduceri şi eliminarea lor, la unii dându-le funcţii mai mari, iar pe unii eliminându-i chiar fizic (vezi cazurile de morţi total stupide ale unor oameni importanţi din conducerea armatei, din aviaţie, din Securitatea statului etc). Chiar îmbolnăvirea şi moartea suspectă a gl. Guşă. Şi eu personal am trecut printr-un fenomen de pedepsire a mea, pentru modul cum m-am comportat la Satu-Mare. În luna aprilie 1990 am fost mutat în garnizoana Dej, pe cea mai mică funcţie posibilă prevăzută în statul de organizare cu studii militare superioare (ajutor şef de cercetare, şeful cercetării fiind numit fostul secretar al

comitetului de partid din acea unitate), iar comandantul meu de unitate a fost răsplătit cu un grad, fiind avansat la gradul de maior în ianuarie 1990. În acest moment am ÎNCEPUT BĂTĂLIA PENTRU SUPRAVIEŢUIRE CA MILITAR AL ARMATEI ROMÂNE. La memoriul meu făcut comandantului Armatei a 4-a în care am cerut să mi se explice de ce am fost mutat şi retrogradat în funcţie mi s-a răspuns lapidar că „sunt ofiţer bine pregătit şi de perspectivă şi că trebuie să îndeplinec şi alte funcţii". Toţi comandanţii de divizie care s-au perindat într-un timp scurt în garnizoana Dej îmi căutau motive să mă trecă în rezervă, dar eu le-am demonstrat că pe timpul revoluţiei am acţionat ca un militar adevărat şi în conformitate cu prevederile legale, apărându-mi atât militarii din subordine cât şi populaţia civilă. NIMENI NU A MURIT SAU ACCIDENTAT SUB COMANDA MEA. ĂSTA A FOST CEL MAI MARE RĂU PE CARE L-AM FĂCUT REVOLUŢIEI ROMÂNE. Deşi eram legat sufleteşte de Armata a 4-a de la Cluj, am înţeles că nu mai am niciun viitor în această zonă a ţării mele. Am luat decizia să mă mut în cadrul Armatei a 2-a din Moldova, în orice garnizoană. Trebuia să supravieţuiesc ca militar şi ca om. Fostul comandant de divizie de la Dej, de pe timpul revoluţiei mi-a spus că ce am făcut eu la Satu-Mare (adică nu a murit nimeni) a mai făcut şeful de stat major de la Arad. Eu nu ştiu ce s-a întâmplat la Arad. Apoi mi-a spus că dacă am trimis o scrisoare gl. Guşă o sa ajung şi eu ca el. Când a murit gl. Guşă am înţeles ce a spus. Deci el ştia ce urma să se întâmple cu gl. Guşă, iar eu trebuia să-i urmez. Dar aici intervine DUMNEZEU. Şi nu se întâmplă totul cum vrea omul. După 3-4 rapoarte de mutare din garnizoana Dej, deşi am fost ameninţat de ultimul numit comandant de divizie, care a fost şi stabil pe funcţie, că atât cât este el comandant acolo, eu nu voi pleca din Dej, la 1 octombrie 1991 am fost mutat în garnizoana Vaslui, tot pe o funcţie mică, de ofiţer 3 la şeful de stat major al B. 101 Cc. DAR AM REUŞIT SĂ PLEC DIN ARDEAL. În luna iunie 1994 am fost detaşat la Miercurea-Ciuc în vederea mutării mele. Comanda Corpului 10 Armată din Iaşi, credea că o să refuz funcţia şi ei o să mă treacă în rezervă, dar eu l-am întrebat foarte calm pe comandant când plec? Şi aşa mi-am început din nou ascensiunea în cariera militară, aici dând peste un comandant de brigadă care aprecia valorile autentice şi la 2 februarie 1995 am fost numit şeful biroului operaţii la Bg. 61 VM din Miercurea-Ciuc, funcţie de colonel plin, eu abia fiind avansat la gradul de maior. Şi iată DREPTATEA LUI DUMNEZEU. Deci CADA A FOST ÎNFIINŢAT PENTRU A-I PROMOVA PE UNII ŞI A-I RETROGRADA SAU TRECE ÎN REZERVĂ PE ALŢII, LASÂND LA LIBERUL ARBITRU AL COMANDANŢILOR NOU NUMIŢI PESTE TOT ŞI CU MARI FUNCŢII DE GENERAL. Asta a fost răsplata pentru cei ce au ajutat noua putere şi pedepsirea celor care nu au fost cu ei. Tipic românesc.

*b. Ați fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau ați respins acțiunile?*

Nu am fost nici de acord şi nici nu am participat la aceste proteste. Eu am urmat calea militară şi regulamentară, doar sunt un adevărat militar, până la moarte. Mai ales că preşedintele comisiei de rezolvare a litigiilor din armată a fost numit domnul Măgureanu, având sediul la fostul Parlament al României, actual sediu al Patriarhiei Ortodoxe Române. Imediat după liniştirea gâlcevei din armată a fost numir Şeful SRI. Uite cine rezolva litigiile din armata română.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci ?*

La nici una. Asta a fost realitatea cruntă a REVOLUŢIEI ROMÂNE.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

La fel. Nu aş schimba nimic.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un raspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

De ce vinovaţii pentru MORŢII REVOLUŢIEI nu sunt traşi la răspundere de JUSTIŢIA ROMÂNĂ ? Cât încă se mai poate.

Întrebare: *V-aţi mai dori un Decembrie 1989?*

Nu cred că mai este necesar, dar am convingerea că ne mai trebuie mulţi ani să ajungem la o democraţie veritabilă în viaţa socială a acestei ţări. Consider că trebuie să mai dispară 2-3 generaţii de cetăţeni pentru ca societatea să intre pe un făgaş de normalitate cetăţenească. DUMNEZEU să binecuvânteze ROMÂNIA.

## *2. 5. „Nu știm adevărul despre Revoluția română și nici despre evenimentele post revoluție”*

### Gl.bg.r. Vasile CIORNEI

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveați în anul 1989 în armată: grad, funcție, locul de muncă, studii etc.*

După absolvirea Academiei Militare (Facultatea Geniu), în anul 1987, am fost repartizat, aşa cum am optat, pentru o funcție de lector la Centrul de Instrucție al Comandamentului Trupelor de Geniu, dislocat la Cernica. Având în vedere că am terminat studiile ca şef de promoție, la nivelul armei geniu eram considerat un ofițer propozabil pentru o eventuală funcție în comandamentul

de armă. Imediat după prezentarea la post, prin ordin al Comandantului Trupelor de Geniu, am fost detașat din funcția de lector de la catedra de geniu a Centrului de Instrucție pe funcția de comandant al Batalionului de Instrucție – Experimentări, o structură etalon a trupelor de Geniu. Chiar dacă dețineam doar gradul de căpitan, a contat foarte mult experiența mea în funcții de conducere la nivel de pluton și companie (8 ani) în Comandamentul Trupelor de Grăniceri, unde am lucrat după absolvirea Școlii Militare tot ca șef de promoție, mai exact la Brigada 3 Grăniceri, Mălini – Iași.

În concluzie, la nivelul anului 1989 dețineam gradul de căpitan, încadrat în funcția de comandant de batalion, aveam 34 ani, eram absolvent al Academiei Militare (Secția Geniu) și mă bucuram de aprecierea conducerii Centrului de Instrucție. Aș semnala faptul că, pe parcursul studiilor în Academia Militară, un cumnat al meu a părăsit România și doar intervenția directă a Secretarului Consiliului Politic Superior al Armatei, în persoana lui Ilie Ceaușescu, a oprit eliminarea mea din structura militară. Au contat rezultatele obținute pe parcursul carierei, situația școlară la acel moment, norocul meu dar și caracterul acestui om. Acest episod este foarte complex și nici nu doresc să-l dezvolt mai mult.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una ușoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viață. Alții și-au făcut doar datoria de cetățeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce ați îmbrăţișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

De ce am îmbrățișat cariera militară nu este o întrebare grea dar răspunsul este destul de complex ca să nu spun complicat. La 7 ani am rămas orfan de tată într-o familie numeroasă, 5 băieți și 2 fete, cel mai mic având 4 ani și cel mare 12-13 ani. Toate acestea se petreceau în anii ’60. Pentru că mi-a plăcut foarte mult școala și pentru că visam să urmez liceul, la vârsta de 12 ani am fost nevoit să părăsesc familia și să plec în lume pentru a fi sprijinit de o instituție a statului unde m-am considerat întotdeauna „*copil de trupă*”. În această instituție, totul era ca la armată, program, mâncare, atmosferă, disciplină etc. Eram doar în clasa a V-a și în acest moment copilăria s-a sfârșit. După 3 ani de ucenicie la această instituție am avut șansa să particip la o întâlnire cu un ofițer (recrutor) care și-a făcut meseria pentru care era plătit așa cum nu am mai văzut de atunci și să accepte să susțin examen la Liceul Militar Câmpulung-Moldovenesc. Cred că factorii subiectivi și afectivi au fost determinanți iar pentru mine armata a însemnat carieră, pasiune și, negreșit, stil de viață. Rezultatele la învățătură, rezistența fizică și mai ales psihică mi-ar fi permis să aleg alt drum dar am refuzat categoric. Mai mult decât atât, familia nu a fost un aliat, argumentul principal

al împotrivirii fiind acela că nu voi rezista fizic. Acest lucru m-a ambiționat și mai mult.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Chiar dacă liceul militar l-am abordat la 15 ani, pot spune că am intrat în contact cu viața militară încă din vremea în care într-o instituție a statului român mi-am trăit viața ca un adevărat *„copil de trupă*" și abia împlinisem 12 ani.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

În anul 1989 aveam o poziție în carieră foarte bună, eram apreciat iar spre finalul anului, după doi ani de comandă la nivel de batalion, optasem și primisem acordul pentru o funcție didactică. Viitorul în carieră era foarte optimist și nu încetasem să visez că drumul către profesor la Academia Militară nu este blocat, chiar dacă aveam o rudă fugită în străinătate.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci și anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle și principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii și a căror semnificație deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunță la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavăastră de atunci, nu așa cum se vede astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Până la un moment dat am fost convins că la baza exercitării profesiei mele nu stau numai actele normative (juridice) și un complex cadru moral, moștenit din istoria armatei, a poporului și chiar a familiei tradiționale românești. Din păcate, pe măsura trecerii timpului, această convingere a mea a fost zdruncinată și unul din exemple a fost repartizarea locurilor speciale pentru cei cu origini muncitorești. Era totuși vorba de Academia Militară, o instituție militară de mare prestigiu și de mare viitor pentru militari. Fundamentele, codurile și principiile morale de care vorbeam au fost afectate profund. Erodarea lor începuse însă cu mult timp înainte doar că aspectul de amploare a fost simțit de mine de abia în această perioadă. La nivelul de execuție acest aspect era și mai vizibil în unitățile militare transformate în unități de producție. Aici au dispărut deopotrivă atât cadrul juridic militar cât și cel moral. Cu toate acestea, continuam să-mi iubesc meseria pentru care învățasem foarte mult.

*b. Considerați că în anii premergători și în toamna anului 1989 armata își îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Pe măsură ce ne-am apropiat de anul 1989 puține unități și-au păstrat privilegiul de a-și îndeplini funcțiile de bază. Factorul politic a intervenit puternic și chiar violent din acest punct de vedere ajungându-se ca majoritatea

efectivelor să fie folosite în cu totul alte domenii decât cel militar, perioade foarte îndelungate. Este una din explicațiile slabei pregătiri a armatei în decembrie 1989.

*c. Militarii, în general, și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate?*

Intervenția evidentă în armată a membrilor de partid de la toate eșaloanele a scăzut mult nivelul statutului militar în societate. Minele, câmpiile agricole, amenajările hidrotehnice, combinatele și șantierele de locuințe erau doar câteva locuri unde militarii profesioniști își desfășurau activitatea. Mai putem vorbi de statutul militarului în societate? Armata era respectată, în principal pentru că era bună la toate, lucra gratuit și cu multă responsabilitate.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad și funcție, este educat și format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută și nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-și sacrifice libertatea și chiar viața pentru apărarea țării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conținut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituție, eu ....., cetățean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forțelor armate, jur credință nestrămutată poporului român și patriei mele socialiste. Jur să respect legile țării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerințele regulamentelor militare și ordinele comandanților și șefilor mei, atât în timp de pace cât și în timp de război. Jur să nu-mi precupețesc sângele și viața pentru a apăra pământul strămoșesc, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

Da, este adevărat că în cultura militară, individul de la cel mai înalt și până la cel mai mic grad este format, instruit și educat să execute ordinul fără niciun alt comentariu. În opinia mea, așa și trebuie în orice armată din lume. Jurământul militar este esența existenței oricărei structuri militare și mai mult decât atât, acest lucru este esența acțiunii în echipă și mai ales într-o structură militară. Dacă am accepta un alt mod de executare a ordinului nu am putea vorbi de ierarhie, de ordin și de execuție. Oricând, orice acțiune ar putea fi periclitată iar până la anarhie drumul nu ar fi prea lung.

Este foarte adevărat că toate acestea trebuie să se întâmple într-un regim bazat pe democrație. Conținutul jurământului militar pe care și eu l-am depus în anii comunismului era corect, motivant și înălțător chiar dacă din păcate regimul aflat la conducere se baza pe sisteme de organizare, planificare și control care nu aveau nimic comun cu democrația sau cu libertatea.

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229).

Afirmațiile generalului Spiroiu nu sunt corecte. Urmăream și eu ca mulți români de altfel ceea ce se întâmpla în jurul României. Ascultam frecvent postul Europa liberă și chiar VOCEA Americii fără a împărtăși acest lucru altor colegi în lungile și desele discuții pe care le aveam pe terenul de instrucție și m-am convins că și alți colegi din generația mea făceau acest lucru. În acea perioadă, printr-un ordin al ministrului Olteanu, programul de instrucție se desfășura până spre seară. Nu cred că militarii în termen ascultau astfel de posturi, mai sigur că nu pentru că nu aveau prea multe mijloace tehnice dar nici timp la dispoziție. Trebuie avut în vedere că puținele informații le aveau de la rudele și prietenii din zonele din care proveneau, pentru că militarii care își satisfăceau stagiul militar în Moldova proveneau din zonele sud-vest și vest și invers. Informațiile circulau cu multă ușurință și spun răspicat că nu era atâta suspiciune pe cât se vorbește. Am trăit printre ei și știu.

Îmi amintesc că la un moment dat în anul 1979 am fost detașat de la Iași la Timișoara în zona Foeni-Cruceni–Iohanesfield, o zonă de responsabilitate a Brigăzii Grăniceri Timișoara. La toate pichetele de grăniceri, televizoarele funcționau mai mult pe posturile iugoslave ale căror emisiuni erau total diferite de cele românești iar informațiile politice erau foarte importante.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurământul militar includea și apărarea cauzei socialismului!*

Situația de astăzi este total diferită de cea de dinainte de 1989. Socialismul de astăzi este altceva față de socialismul de ieri, de cel de acum 30 de ani. Jurământ militar trebuie să existe iar țara și granițele tot de militari trebuie apărate. Da, în mod sigur mi-aș apăra țara și sunt convins că ceea ce a fost nu se va putea repeta. Cât timp? E greu de spus. Întrebarea nu permite un răspuns ferm și concis.

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Moralul cadrelor militare și mai ales al ofițerilor a scăzut foarte mult după anii '80, atunci când aparatul de partid și cel de contrainformații au

pătruns până la nivelul de pluton cu informatori și trădători recrutați din rândul trupei dar și din rândul cadrelor militare. În scurt timp au apărut și probleme cu calitatea echipamentului militar, întârzieri cu avansările, bani reținuți pentru acele cote naționale etc. Toate acestea au denaturat puternic atmosfera ostășească și a slăbit mult solidaritatea tradițională dintre militari și chiar dintre familiile acestora. Starea de fapt era de așa natură încât nu bancurile erau la ordinea zilei ci pur și simplu reproșurile adresate, este adevărat de cele mai multe ori la modul general și destul de izolat. Fiind însă tineri iar Iașul un oraș frumos și cu multe terase, antidotul era o întâlnire la o bere și o friptură. Eram prea tineri să le punem pe toate la suflet și cred că făceam foarte bine.

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a) Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Atât organizațiile de partid dar mai ales cele ale UTC-ului nu și-au atins niciodată obiectivele propuse. Pentru majoritatea membrilor de partid era pur și simplu un timp pierdut. Atunci când mai era vorba și de sarcini, fie ele teoretice sau acțiuni practice deveneau adevărate corvoade. Era un adevărat chin să poți găsi pe cineva să ia cuvântul în cadrul adunărilor generale și un chin și mai mare să asculți aceste luări de cuvânt. Arareori se discutau lucruri ce interesau la modul concret. Ele vizau de obicei abaterile, respectiv sancțiunile ce trebuiau aplicate. Norocul mare era că cei care încadrau aceste funcții de partid, mă refer la cele prevăzute în ștatele de organizare, erau de obicei oameni pregătiți și ceea ce era important, aveau mult talent de a prezenta realitățile înconjurătoare într-o lumină benefică politicii de partid dar în care nici ei nu credeau o iotă.

Adunările UTC ale tinerilor militari erau adevărate spectacole de liniște, locul în care nu se întâmpla nimic fără regie. Militarii în termen, cu foarte mici excepții, nu aveau niciun fel de cultură sau pregătire politică și nici nu simțeau niciun fel de atracție către acestea. Comandanții de plutoane erau cei care trebuiau să suplinească toată această muncă de organizație de la nivelul de scriere până la nivelul de punere în practică. Pentru cadrele de comandă era foarte important să faci act de prezență la adunările de partid, să spui dacă este posibil câte ceva și mai ales să te angajezi. Notările de serviciu, primele și avansările erau avizate și de organele de partid. Acolo unde funcțiile de partid și UTC nu erau prevăzute cu scoatere din producție lucrurile erau și mai formale.

Prea multă influență în rândul efectivelor de militari nu a avut. De altfel, este greu și de apreciat acest lucru dacă luăm în calcul că foarte mulți

comandanți tineri aveau și funcții de partid. Este clar că la acest nivel comanda a fost decisivă în fața activistului politic. La nivel superior. această influență a fost diferită. Acolo unde comandanții s-au impus prin competență, pregătire și hotărâre, structura militară a rămas nealterată. Acolo unde comandanții au cedat și au făcut-o datorită slabei pregătiri și lipsei calităților de militar au condus la așa zișii politruci care de regulă erau și foarte periculoși și ranchiunoși.

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

În structura din care am făcut parte, cu 1-2 excepții, activiștii de partid erau oameni pregătiți și se bucurau de destulă încredere în rândul oamenilor. Cunosc destule cazuri de activiști de partid care nu credeau nici ei în ceea ce spuneau. Motivele pentru care acceptau aceste funcții sunt diverse dar nu trebuie să ne închipuim că erau foarte căutate sau acceptate. Nu oricine putea fi încadrat pe o astfel de funcție din foarte multe motive dar principalul atu era să știi să minți frumos.

Anul 1989 nu a înregistrat schimbări de comportament la activiștii de partid decât în momentul declanșării evenimentelor din decembrie 1989. Spun schimbări de comportament în sensul că au fost obligați să desfășoare niște acțiuni pentru care nu aveau nicio susținere, ceea ce-i făcea să se simtă stingheri, în afara realității din ce în ce mai vizibile și chiar foarte speriați. La toată această atmosferă încărcată s-au adăugat atacurile verbale violente ale multor cadre militare, multe dintre ele nejustificate și mai ales că autorii aveau „păcatele" lor. Cert este că nu a existat la nivel de unitate o atitudine în masă dar nicio inițiativă de preluare a conducerii de către activiștii de partid. Aș putea spune că unii de abia puteau vorbi unde să mai vorbești de acțiuni de preluare a comenzii la nivel de unitate. Or fi și astfel de cazuri dar în mod sigur izolat.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirma într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid și secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că ați avut cunoștință de așa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică și de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[1].

*a. Ce vă amintiți de raporturile dintre dintre comandanți și activiștii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

---

[1] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor...* în Oamenii Revoluției, p. 170.

Raporturile dintre comandanți și activiștii de partid în decembrie 1989 la unitatea la care activam erau raporturi normale, adaptate la situația cunoscută de atunci. Este foarte adevărat că în acele momente rolul activiștilor ar fi trebuit să fie mai mare și li s-a oferit această posibilitate dar din păcate, cel puțin la structura la care eram, aceștia se comportau la fel de speriați ca și cei de la contrainformații. Comanda unității a fost cea care a coordonat la un nivel acceptabil și nu a permis să se instaureze anarhia în acele momente destul de tulburi.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiștii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

Pe toată durata acțiunilor și fenomenelor de la sfârșitul anului 1989, activiștii s-au comportat normal și au fost implicați în acțiunile de la nivel de unitate, uneori supravegheați (unii). Comportamentul acestora nu era cel obișnuit. Se simțea acel sentiment de vinovăție, atât în limbaj cât și în comportament mai vizibil la cei cu funcții importante. Au existat față de aceștia destul de multe atacuri verbale, virulente de multe ori, aspect ce a influențat sentimentele de care am vorbit.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeați atunci pe Nicolae Ceaușescu mai ales în postura de comandant suprem ?*

Da, este adevărul că istoria oferă multe exemple care confirmă faptul că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu îl mai reprezintă. Este exact ce s-a întâmplat și în 1989. Mă gândeam la mine, priveam la colegii mei dar și la ceea ce se întâmpla peste tot în țară și nu-mi venea să cred ceea ce se întâmplă. Nu am crezut niciun moment că Ceaușescu va fi executat și nu făceam mare caz că era comandantul suprem.

Eram ferm convins atunci că tot ceea ce a fost trebuie să dispară. Nu cred că era cineva dispus atunci să gândească calm, să analizeze și mai ales să ierte. De altfel, așa s-au comis atunci foarte multe greșeli care astăzi sunt de neiertat. A dispărut o perioadă destul de lungă de timp sentimentul de omenie dar mai ales rațiunea. Lucrul cel mai grav este că acest fenomen a lovit și grupul care a preluat conducerea țării, armatei etc. Ceaușescu nu așa trebuia judecat.

*a) Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Toată lumea aștepta cu totul altceva de la acest Congres. A fost momentul când a pierit orice speranță.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puși într-o situație ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depășit de*

*evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Alarma de luptă nu cred că a surprins prea mult personalul armatei, având în vedere informațiile care circulau în toată țara. Evident, s-au parcurs toate etapele acestui plan așa cum s-au exersat prin antrenamentele anterioare de către întreaga armată. Nu am sesizat atitudini de revoltă sau nesupunere. Ici colo câte un comentariu ironic cu trimitere către conducerea țării sau armatei dar mai mult în sensul unor reproșuri privind neputința acestora de a neutraliza atitudinea unui pastor și susținătorilor acestuia. Așa se vorbea atunci în primele zile ale Revoluției Române.

Din acel moment al lunii decembrie am rămas ca militar dar și ca structură „sub arme" până în luna aprilie a anului următor, adică 1990 și asta pentru că unitatea de instrucție și învățământ din care făceam parte s-a transformat într-o adevărată fortăreață în care au fost reținuți și anchetați principalii decidenți ai Partidului Comunist Român, printre care, Ilie Ceaușescu, Zoe Ceaușescu, Manea Mănescu, Constantin Olteanu, Alexandra Găinuşe, Ana Mureşan, Petrescu, Stoian etc.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Pentru efectivele trimise în stradă, momentul a fost deosebit de greu cum greu a fost momentul în care comandantul le-a adus la cunoștință ordinul de plecare și misiunea ce urmau să o îndeplinească. Fețele și privirile acestora, soldați și comandanți, spuneau totul. Fiecare dintre ei și-ar fi dorit enorm să nu fi ajuns în această poziție. Era multă liniște, multă tăcere și multă grijă. Cu toții cred că se gândeau la confruntarea din stradă. Nimeni, absolut nimeni nu s-a pregătit și nici nu s-a gândit să participe la astfel de acțiune. Niciun moment nu a fost rostit vreun ordin privind folosirea armamentului din dotare cu sau fără muniție. Cu toții ne bazam că simpla prezență în ținută de război va opri orice încercare, orice mișcare, a maselor de civili. Cred cu tărie că foarte mulți din conducerea țării au crezut același lucru și poate de aici multiplele greșeli care au generat atâtea victime și atâtea distrugeri. Nu am sesizat nicio poziție de insubordonare la niciun militar. Ce ziceți?

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Într-o primă fază eram ferm convins că inamicul era reprezentat de grupuri turbulente, pregătite și înarmate, având ca principal obiectiv atragerea

atenției societății civile din România că a sosit momentul schimbării. Mai mult decât atât, eram ferm convins că în compunerea acestor grupuri erau foarte mulți *„specialiști străini"*. Să nu uităm că astfel de acțiuni și de schimbări la care ne așteptam de mai mult timp avuseseră loc în țările din jurul nostru. Poate din acest motiv nu mă gândeam la un *„inamic"* în sensul militar cunoscut care să producă atâta vărsare de sânge, cât s-a produs ulterior în România.

Îmi amintesc că, în cadrul unui grup de colegi, în cadrul unei *„conferințe"* improvizate susținută a doua zi după mitingul din actuala Piață a Revoluției, în fața acestora am avansat ideea prăbușirii sistemului. Am încheiat *„conferința"* cu îndemnul *„Poftiți să serviți portocale câte doriți"*. Gândul nostru privind inamicul nu era atât de înverșunat. Diferența a fost că în loc de portocale a fost vorba de gloanțe.

Pe măsură ce timpul a trecut și imaginea inamicului s-a schimbat. Din acest punct de vedere al manipulării au jucat un rol esențial iar mulți dintre noi ne-am supus orbește.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Știrile despre aceste evenimente erau puține dar pe măsură ce evenimentele evoluau și volumul acestora s-a mărit. Transferarea evenimentelor la București, unde mă găseam ne-a oferit posibilitatea să ne informăm foarte bine și convingerea marii majorități a conducătorilor militari era că tot ceea ce se întâmpla în jurul nostru aparținea voinței poporului și că dușmanul pe care-l crezusem inițial neimportant era mult mai numeros și pervers. Acum îmi dau seama și știu că lucrurile nu au stat deloc așa.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Deși, eram foarte tânăr nu mi-am făcut niciun fel de problemă privind situația critică în care se afla armata și bineînțeles, chiar dacă evenimentele se succedau cu mare repeziciune și chiar dacă știrile erau alarmante și cele mai multe erau contradictorii, niciun moment nu m-am pierdut cu firea. Eram foarte optimist, dornic de schimbare și acțiune dar și sigur pe corectitudinea și pregătirea mea. Eram ferm convins că lucrurile trebuie schimbate și eu voi supraviețui cu siguranță.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă oameni*

*nemulțumiți din societate și care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apărați de un inamic extern.*

*a. Cum ați perceput pe manifestanți și ce gândeați despre ei atunci?*

Trebuie să recunosc că lângă marea masă de manifestanți au venit și s-au lipit foarte mulți indivizi care nu aveau nimic comun cu evenimentele din stradă. Acești indivizi au produs o parte din victimele revoluției, distrugeri și haos în multe zone din București dar și din țară: Am trăit multe momente care mă determină să fac astfel de aprecieri dar cele mai dureroase au fost cele care s-au soldat cu victime omenești. Din păcate, era vorba de oameni absolut nevinovați. Am fost martor la astfel de tragedii, am fost martor la torturi, am fost martor la distrugeri de bunuri. Toate acestea s-au întâmplat în numele Revoluției. Dintre toate acestea o să mă opresc la două momente pe care n-am să le uit niciodată.

Într-una din serile din decembrie 1989, nu știu din ce motiv s-a deschis focul de către dispozitivul de apărare al unității asupra unei mașini care circula pe Șoseaua Olteniței. Timp de câteva minute nu s-a auzit decât răpăitul armelor și șuieratul ricoșeelor din șina de tramvai. Mașina s-a oprit în fața unității, undeva pe linia de tramvai fără ca cineva din unitate să se apropie de aceasta și fără ca cineva să iasă din ea. A doua zi am făcut parte din echipa care a cercetat acest eveniment tragic și care s-a sfârșit cu moartea unui om nevinovat, asupra căruia s-au tras sute de gloanțe.

Îmi amintesc că tânărul din mașină era născut la Volovăț, județul Suceava și lucra la abatorul din Glina. Era singur în mașină iar pe bancheta din spate era o pungă cu carne (2-2,5 kg). În bucățica de carne erau cel puțin 4-5 gloanțe. Închipuiți-vă câte erau în trupul acelui tânăr și în caroseria mașinii.

Al doilea episod pe care doresc să-l menționez îl are în prim plan pe Ilie Ceaușescu, fratele dictatorului, Secretarul Consiliului Politic Superior al Armatei, care fusese arestat, reținut și încarcerat la unitatea unde lucram. Aceasta era o unitate de instrucție și învățământ, avea o organizare un pic diferită de celelalte unități din Armata României. Secțiunea de învățământ asigura cazarea în garsoniere, care în decembrie 1989 au fost transformate în celule în care au fost închiși o mare parte din conducătorii politici de atunci.

Într-una din aceste celule a fost închis și Ilie Ceaușescu, cel care în 1986 a aprobat să nu fiu exmatriculat din Academia Militară și eliminat din sistemul militar, urmare a plecării în străinătate a unui cumnat de-al meu. De această dată eu eram cel care era de cealaltă parte a baricadei. Am stat mult de vorbă, i-am spus cine sunt și m-am oferit să-l ajut cu ce pot. Una din dorințe a fost de a-i asigura presa. Celelalte nu mai au importanță dar toate au fost legale și omenești.

În cele câteva luni de *„război"* ne-am confruntat cu multe lucruri, am trecut prin episoade grele, am fost chemat să intervin la instituții, apartamente,

case etc. Un astfel de apel a fost pentru sediul Comitetului Central la subsolul căruia, chipurile se descoperise o bombă. Deplasarea către această instituție s-a făcut sub o ploaie de gloanțe și nu o dată. Îi spuneam colegului meu, unui alt căpitan, coleg de generație, că până aici ne-a fost. La intrarea în sediul Comitetul Central, primul lucru care ni s-a cerut a fost acela să ne scoatem coifurile de la căciuli. Erau chipurile comuniste. Am refuzat categoric și spre bucuria noastră nu ni s-a întâmplat nimic. Bineînțeles, că nu era vorba de nicio bombă ci tot o manipulare.

*b. Informațiile pe care vi le dădeau șefii ierarhici au fost suficiente să înțelegeți ce se întâmplă?*

Șefii de la nivelul eșalonului nostru nu aveau mai multe informații decât noi. De multe ori informațiile veneau de la nivelul de execuție. Unitatea mea nu s-a înregistrat din fericire cu nicio victimă și asta spune multe.

*10. Unul dintre revoluționarii implicat direct în evenimentele din Arad din decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofițer în rezervă știam că un cadru militar nu trebuie atins în nici un fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieșit în stradă și am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofițeri și soldați așezați în poziție de luptă în fața TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte”*[2].

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Sunt de acord că toți militarii ieșiți în stradă și ajunși față în față cu muncitorii se aflau într-o stare psihologică încordată și poate mai mult de atât. De ce această stare? Simplu, nu acesta era inamicul cu care trebuiau să se lupte. În fața lor erau frați, părinți, prieteni iar ei nici un moment nu s-au pregătit pentru astfel de confruntări. Groaza de pe chipurile militarilor nu se datora numărului mare de muncitori din fața acestora ci mai degrabă faptului că orice ordin scurt sau un gest necugetat îi poate pune în situația de a apăsa pe trăgaci. A apăsa pe trăgaci însemna a-ți ucide frații. Nu, niciodată ei nu au fost pregătiți pentru astfel de lucru. A nu se uita că marea majoritate a soldaților avea doar câteva luni de instrucție. Mulți veneau din unitățile de producție.

*a. Dacă ați acționat în stradă vă amintiți cum vă priveau oamenii revoltați?*

Nu am acționat în stradă în cadrul unui astfel de dispozitiv dar m-am aflat în misiune în stradă în mijlocul oamenilor, în locuințele acestora sau în

[2] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

contact cu multe instituții (primării, poliție, spitale etc.). În toate aceste întâlniri fără nicio excepție am fost primit cu simpatie și multă încredere și din acest punct de vedere ar fi multe de povestit. În astfel de împrejurări oamenii au devenit foarte vigilenți dar și foarte suspicioși și informau armata despre locurile din care se trage sau despre persoanele suspecte a fi teroriști. Așa am ajuns în diverse locuințe în care descoperisem studenți arabi, consuli onorifici, funcționari străini dar care nu aveau aproape nicio legătură cu revoluția. În primele zile eram obligați să verificăm și toate mijloacele de transport și vă închipuiți că nu era plăcut și nici comod. Cu toate acestea nu am generat niciun fel de conflict cu populația civilă. De fiecare dată a fost partenerul nostru. Sunt foarte multe de spus dar puțini au fost interesați.

*b. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Nu știu dacă pot să le spun situații limită dar am trăit două întâmplări care mă puteau costa viața. În ajunul Crăciunului '89, aflându-mă în stradă în zona unității împreună cu patrula pe care o conduceam, am fost invitat să gustăm ceva de către mai mulți cetățeni care aranjaseră masa de Crăciun pe baricada ridicată în plină stradă, undeva pe Șoseaua Olteniței. Nu am apucat să servim aproape nimic căci din senin o ploaie de gloanțe s-a abătut asupra noastră și a bucatelor de lângă noi. Un stâlp de la rețeaua electrică mi-a salvat viața și mi-a oferit protecția necesară intervenției cu arma din dotare. Atacul fusese declanșat din podul unui depozit farmaceutic unde în zori nu am găsit decât tuburile gloanțelor trase asupra noastră. După execuția dictatorului păreau că treburile se mai liniștiseră. Cu toate acestea într-una din nopți, aflat în zona de patrulare în deplasare pe calea de tramvai, lângă bocancul meu, asupra mea s-a deschis focul, cel mai probabil din balconul unui apartament. Glonțul a lovit șina de tramvai. A fost a doua oară când am avut șansă. Mulți ani am păstrat acest glonț care îmi fusese adresat cel mai sigur din parte unuia care primise pistolul mitralieră în Piața Palatului pe baza buletinului de identitate.

*c. Vă amintiți trăirile și sentimentele din acele zile?*

Momentele din decembrie 1989 – ianuarie 1990 nu se pot uita niciodată. Începeam să visez la lucruri despre care doar auzisem sau despre care doar citisem. Mă comportam normal, mă simțeam puternic și nu-mi păsa de nimic. Mă simțeam protejat și sigur că mie nu mi poate întâmpla nimic. De aici cred și neglijența privind protecția mea. Sentimentul pe care l-am trăit atunci a fost unul unic. Din păcate, în timp, puține visuri ale mele s-au îndeplinit. Oricum, într-o situație similară dar cu experiența aceasta probabil că aș proceda la fel.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Vestea morții ministrului Milea nu m-a surprins. Sunt printre cei ce cred că ministrul Milea s-a sinucis. Îl consider unul din cei vinovați pentru ceea

ce s-a întâmplat în decembrie 1989. Ministrul Milea împreună cu Iulian Vlad puteau evita vărsarea de sânge și distrugerile masive de bunuri ale poporului. Aveau tot ceea ce le trebuiau la dispoziție. Puteau schimba regimul comunist și evita orice fel de pierdere de vieți omenești. O mare parte din carieră acest ministru a fost dominat de sentimentul de frică și în final de cel de rușine în fața militarilor și poporului. Câtă diferență între marii militari ai României și acești generali de carton care prin deciziile lor au trădat armata și România. Gestul ministrului Milea este gestul care l-a salvat dincolo de moarte, gestul prin care și-a salvat familia de la o dezonoare totală. La aceasta a contribuit din plin și acea umbră de mister construită artificial în jurul morții lui de cei interesați sau manipulați.

*12. Unde vă aflați când Nicolae Ceaușescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR și cum ați trăit acest moment?*

Fuga dictatorului m-a găsit în sistemul de pază al unității și l-am receptat ca pe un episod firesc al serialului „*Căderea comunismului în România*". Este foarte adevărat că nu mă așteptam ca lucrurile să urmeze acest făgaș. Așteptarea mea era să-l văd că apare pe postul Tv. și anunță retragerea sa din fruntea țării și schimbări majore în toate domeniile României. Mult timp asta am așteptat și cred că și această variantă ar fi fost mai puțin tragică pentru poporul român și în primul rând ar fi fost evitată mascarada cu procesul și execuția de la Târgoviște.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiți militari s-au dus la diverse instituții civile și s-au afișat ca reprezentanți ai armatei. Cazul cpt Lupoi este deja arhicunoscut. Cum ați perceput aceste lucruri atunci?*

Cazul căpitanului Lupoi nu a fost singular dar cred că a fost cel mai vizibil prin mediatizarea excesivă a acestuia. Au fost multe astfel de cazuri și în alte orașe ale țării și am aflat despre ele atunci când au început să se împartă funcțiile la nivelul întregii Românii. Pentru mine dar și pentru mulți alți militari cazul căpitanului Lupoi a fost un caz nefericit pentru armată. În primul rând imaginea acestuia semăna mai mult cu a unui secretar de partid ieșit dintre registrele de evidență, trecut pe la rastelul de armament parașutat la televiziune ca mare militar revoluționar. Este clar că nu a făcut-o din proprie inițiativă ci a fost o acțiune regizată prost de alții. Un adevărat militar nu-și părăsea postul sau unitatea fără aprobare, colegii și comandanții. Imaginea căpitanului Lupoi cu pistolul mitralieră la piept în fața camerelor de luat vederi mi-a produs o mare dezamăgire și a dezonorat puternic instituția militară, aflată la acel moment într-o situație critică. Acum, după atâția ani, momentul apariției căpitanului Lupoi la Televiziunea Română mi se pare și mai nepotrivită, ca să nu spun caraghioasă.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriști?*

Niciun moment nu am crezut nimic din ceea ce se transmitea pe postul de televiziune privind acțiunea perversă a acestor așa zișI teroriști devotați lui Ceaușescu. Eram ferm convins, în schimb, că ne aflam în centrul acțiunilor desfășurate de agenți străini pregătiți special pentru ceea ce se întâmpla lângă noi și care dispuneau de cele mai complexe și sofisticate mijloace tehnice, destinate să creeze panică și derută în rândul unei armate slab pregătite și slab înzestrate.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Curajul și patriotismul nu erau suficiente pentru a contracara ofensiva acestora. Am fost implicat în mai multe acțiuni de identificare a unor persoane catalogate drept teroriști. De fiecare dată au fost predate sub semnătură secțiilor de poliție. La niciunul dintre aceștia nu am găsit armament sau documente specifice însă nici nu au putut să-și justifice identitatea sau prezența în zonele în care au fost localizați. Nici astăzi nu îndrăznesc să elucidez aceste lucruri neavând toate elementele necesare.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Sunt multe elemente de reținut după ce am fost martori direcți în ceea ce s-a întâmplat în anul 1989. Toate aceste elemente de care trebuie să ținem cont sunt însă doar la nivel declarativ. Chiar dacă vorbești de democrație, de transparență de societatea civilă, de statul de drept, de lege, constituție sau libertate, nimic nu poate fi schimbat atât timp cât nu se pleacă de la adevăr. După aproape 30 de ani de la Revoluție, societatea românească este mai divizată ca oricând. Au dispărut elementele definitorii ale nației române ca patriotismul și respectul față de instituțiile statului și chiar față de lege.

Nu știm adevărul despre Revoluția Română și nici despre evenimentele post revoluție. Până când organismele juridice ale statului nu vor stabili adevărul a tot ceea ce s-a întâmplat nu putem enunța întâmplările și lecțiile ce trebuie reținute de istorie. Până la acest moment, istoricii trebuie să se pronunțe și să

prezinte opiniei publice toate elementele istorice cercetate, analizate, descoperite și certificate ale acestor evenimente care aparțin Revoluției Române. Completate cu rezultatele juridice pot deveni o componentă a istoriei poporului nostru.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum ați perceput atunci acest fenomen?*

Aducerea unor cadre din rezervă în fruntea unor structuri importante ale armatei a fost o măsură greșită și un motiv important al protestelor și nemulțumirilor cadrelor militare active. Pe acest fond, a apărut și această organizație CADA. Apariția acestui fenomen nu m-a surprins pentru că în toate sectoarele și domeniile societății apariția a fel și fel de fenomene, inițiative, organizații care de care mai originale era la ordinea zilei.

*b. Ați fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau ați respins acțiunile?*

Inițial, am fost de acord cu acest fenomen, dar în timp acesta s-a depărtat de la obiectivele ce și le-a propus. Mai mult decât atât, în compunerea acestuia și-au făcut loc și oameni care își pierduseră onoarea și demnitatea de militar. În niciun caz nu mă puteam simți reprezentat de aceștia. Apreciez totuși că a avut elemente benefice pentru viitorul noii armate românești. Nici despre acest fenomen nu cred că a fost descoperit și prezentat întregul adevăr.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

Nu sunt întrebări la care să răspund altfel. Îmi păstrez același punct de vedere și aceeași poziție.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un raspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Nu.

## *2.6. „Din păcate nu au existat suficiente informații pentru înțelegerea corectă a evenimentelor”*

**Col. (r) Constantin ABĂLĂESEI**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveați în anul 1989 în armată: grad, funcție, locul de muncă, studii etc.*

În luna august a anului 1989, având gradul de căpitan, am absolvit cursurile Academiei Militare, arma Transmisiuni și am fost repartizat pe o funcție de comandant de batalion, la Regimentul 42 Transmisiuni, dislocat în orașul Rașnov.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una ușoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viață. Alții și-au făcut doar datoria de cetățeni, de buni români. Aveați atâtea alte posibilități de a alege un drum în viață ...*

*a. De ce ați îmbrățișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Într-adevar, viața oferă oamenilor o multitudine de cărări spre a fi alese și parcurse de către aceștia și, în același timp, arată/sugerează fel de fel de motive pentru a o apuca pe una dintre acestea sau pe alta. Cu siguranță că și pentru cei ce au ales calea armelor, au existat diverse și nenumarate tipuri de motivații, iar eu nu fac excepție de la aceasta.

Am îmbrăcat uniforma militară la o vârstă poate prea mică, după părerea unora, ca elev de liceu militar și, deși eram foarte tânăr (de atunci și până azi scurgându-se mai multe zeci de ani), mi-au rămas bine întipărite în memorie și îmi amintesc și acum, tot cu emoție, de acele momente ale alegerii începutului meu de drum în viață. Practic, neavând aproape deloc cunoștinte despre ce însemna o carieră militară, la începutul deceniului al optulea al secolului trecut am strâns din dinți și am cutezat să pășesc și eu pe această cărare bătută de o mulțime numeroasă de tineri, trăitori pe aceste meleaguri mai dinaintea mea.

Recunosc și eu, și știu că nu sunt singurul care o mărturisește, că am apucat pe acest drum, în primul rând, din motivații subiectiv-afective. Ca mulți alți adolescenți, la acea vârstă fragedă eram impresionat și atras de mirajul uniformelor și al armelor, iar aceasta, sunt convins că s-a datorat, în mare parte, povestirilor istorice spuse în copilărie de tata, lecturilor parcurse și filmelor istorice văzute care, toate la un loc, în timp, au făcut să încolțească în mintea mea dorința de a fi și eu asemenea marilor noștri eroi, despre care aflasem atâtea și atâtea lucruri mărețe. Tot aici, și poate nu în ultimul rând, trebuie să adaug și

exemplul concret al unui coleg de școala, mai mare, care o luase deja pe acest drum, cu un an înainte.

Un alt aspect subiectiv-afectiv, care consider că a fost destul de important în opțiunea mea de alegere a meseriei armelor, a fost acela determinat de educația ușor cazonă și obiceiurile pe care ni le-a format mama, de mici, mie și fratelui meu, astfel încât, la acel moment, în special pentru mine, devenise obisnuință sau ceva foarte normal să fiu ordonat și ascultător. Așa se face că, fără a cunoaște multe detalii despre armată, deși presimțeam că va fi un drum destul de dificil, eram totuși destul de încrezător, bazat fiind și pe cele două elemente amintite mai sus. Într-adevăr, ulterior, acestea s-au dovedit foarte utile și necesare chiar de la început, permițându-mi depășirea mai ușoară a tuturor greutăților și privațiunilor specifice acestei meserii și, implicit, obținerea unor bune rezultate, pe tot parcursul carierei.

În fine, se cuvine să evidențiez și o serie de elemente de natură obiectivă care mi-au trecut prin minte în acele vremuri, precum salariul destul de bun pe care auzisem că îl câștigă ofițerii și meseria frumoasă și curată a acestora. Subliniez însă că atunci, aceste elemente mi-au reținut atenția doar într-o mică măsură întrucât, la acea vârstă, nu mă interesau prea mult astfel de aspecte. Oricum, nici nu dispuneam de date concrete care să merite un efort de analiză suplimentară, iar în mintea mea acestea erau niște lucruri care urmau să se materializeze într-un viitor destul de îndepărtat.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Așa cum am afirmat și mai sus, pentru prima dată am luat contact oficial cu viața militară la o vârstă tânără, de 15 ani neîmpliniți.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

În vara lui 1989 eram în febra examenelor finale și a pregătirii pentru susținera licenței, la Academia Militară. Totodată, așteptam cu interes momentul repartiției la una din unitățile armatei, ca și pe acela al începerii unei noi etape din evoluția mea ca ofițer de transmisiuni cu studii militare superioare, fiind convins că sunt capabil și există perspective să realizez o frumoasă carieră militară, pe linie de comandă și stat major.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci și anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle și principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii și a căror semnificație deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunță la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci, nu așa cum se vede astăzi după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

După cum era bine cunoscut și aproape unanim acceptat, armata și profesia militară reprezentau un domeniu important al vieții sociale, caracterizat prin standarde înalte de organizare, ordine, disciplină și multe altele de aceeași factură care, împreună, confereau practicanților acestei meserii un statut aparte, distinct și bine apreciat.

Pe lângă aspectele menționate mai sus, amănunțit reglementate prin actele normative specifice acestui domeniu, existau desigur și o serie de alte elemente, de natură morală, precum onoarea și demnitatea, spiritul de sacrificiu, înalta responsabilitate, perseverența și tenacitatea, camaraderia și solidaritatea ostășească, spiritul de corp etc., elemente care într-adevăr aveau o semnificație specială și particularizau, în mod evident și aproape cu totul aparte, profesia militară.

Toate aceste trăsături/caracteristici definitorii și obligatorii pentru un bun militar, le consideram, precum majoritatea cadrelor militare, ca fiind valorile noastre speciale, dobândite prin educația militară sistematică și prin experiența acumulată pe durata mai multor ani de muncă astfel că, în acele vremuri, simțeam că fac parte integrantă și din ființa mea. Chiar dacă nu am fost în situația de a o dovedi, întrucât nu m-am aflat în stradă, față-n față cu manifestanții revoltați.

Cu toate incidentele care s-au produs, cred cu tărie că dovada elocventă a existenței unui mănunchi de înalte principii morale în structura intimă a marii majorități a cadrelor armatei a fost făcută, în acel decembrie 1989, atunci când ofițerii care comandau unitățile și subunitățile scoase în stradă, nu au executat orbește ordinul de a trage cu armamentul de război asupra manifestanților, cum ceruse Ceaușescu.

*b. Considerați că în anii premergători și în toamna anului 1989 armata își îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Din cele ce am cunoscut personal, prin activitatea desfășurată timp de mai mulți ani într-o unitate militara de transmisiuni din București, până la plecarea la Academia Militară, în toamna lui 1987, precum și din cele auzite de la colegii de academie, în special de la cei care erau veniți din unitățile militare de diferite alte arme, cred că pot afirma fără teama de a greși prea mult că, în acea perioadă, armata se străduia să-și îndeplinească în condiții cât mai bune misiunile sale de bază. Bine că, la sfârșitul anului 1989, această armată nu a fost nevoită să dovedească, în mod real, nivelul și capacitatea sa de îndeplinire a acestor misiuni.

Evidențiez că, atât personal, cat și din discuțiile avute cu alți colegi, simțeam și ne dădeam seama că, în domeniul militar, lucrurile nu mergeau prea bine, existând cel puțin trei principale probleme cu care se confruntau

unitățile armatei și anume: 1) politizarea excesivă a întregii activități militare; 2) înzestrarea învechită și deficitară cu armament, muniție și tehnică militară; 3) folosirea unei mari părți din timpul de instruire al multor categorii de militari, pentru diversele activități din economia națională, afectându-se astfel, tot mai mult, misiunile de bază ale armatei.

Cel puțin personal, deși sunt convins că și foarte mulți dintre colegi aveau trăiri similare cu ale mele, resimțeam tot mai mult o stare de insatisfacție profesională, care se încadra, o completa și o accentua pe aceea de nemulțumire generală, din respectiva perioadă.

Se simțea parcă și ne așteptam ca acel ceva, ce părea încă nedefinibil pe la noi, dar începuse să se simtă și să capete contur destul de vizibil prin alte părți, să ajungă a fi perceptibil și să prindă o formă sesizabilă, cât mai curând și pe meleagurile noastre.

*c. Militarii în general și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate?*

Am trăit cu impresia că, în acea perioadă, drept urmare a statutului și rolului militarilor în societatea românească a acelor vremuri, cel puțin formal, aceștia și în special cadrele militare se bucurau de aprecieri pozitive. Această percepție mi-a fost într-un fel confirmată și de sondajele de opinie post 1989, din care rezultă că încrederea acordată de români instituției militare s-a aflat mereu la un nivel foarte ridicat.

Deși, aveam cunoștință și aflam uneori de existența și exprimarea destul de frecventă, de către unii compatrioți de-ai noștri, a diverse opinii contrare ajungându-se, în unele cazuri, la nu puține manifestări reticente și chiar de aversiune față de armată.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad și funcție, este educat și format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută și nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-și sacrifice libertatea și chiar viața pentru apărarea țării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul continut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei,*

*cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229).

În perioada anilor '80-'86, nu aveam prea multe informații privitoare la soarta sau perspectivele socialismului de la noi sau din alte părți și nici nu am fost preocupat de a le căuta și obține întrucât: a) nefiind căsătorit, atenția principală mi-am concentrat-o spre diversificarea pregătirii personale, urmând cursurile serale ale unei facultăți din cadrul ASE, iar după aceasta, spre perfecționarea pregătirii profesionale de bază pentru a realiza o carieră militară completă, urmând cursurile Academiei Militare; b) deși nu aveam prea mult timp pentru reflecții, simțeam și eu, chiar dacă nu așa de bine ca cei care erau căsătoriți și aveau și copii, că situația noastră nu era prea bună și continua să se deterioreze; la mine însă, poate că mai mult decât în cazul celor cu familie, cred că era mai bine conturată eterna speranță și, poate de aceea, așteptam cu o oarecare ușurință ca acea etapă, a sacrificiilor de tot felul, impuse de conducerea comunistă, să ia sfârșit într-un viitor pe care îl apreciam ca fiind destul de apropiat; c) nu concepeam că situația din țara noastră va fi lăsată, de conducerea comunistă, să se agraveze până la punctul în care ar scăpa de sub control și nu-mi imaginam că ar fi posibilă o asemenea revoltă a populației care să ducă la distrugerea socialismului.

Cu toate că în anii socialismului avuseseră loc și în țara noastră o serie de revolte însemnate, despre care mare parte din populație a aflat, chiar dacă nu din sursele oficiale ale vremii, precum aceea a minerilor din Valea Jiului sau aceea a muncitorilor de la Brașov, eram convins că nu existau mulți din aceia care să gândească la faptul că socialismul a ajuns în faza în care șchioapătă atât de rău și este pe cale să dispară din istorie.

Ulterior, în anii 1987-1989, valul reformator pornit de către liderul sovietic Mihail Gorbaciov, l-am considerat ca fiind un stimulent extern important și pentru conducerea comunistă a țării noastre și mă așteptam să apară și la noi o serie de idei și planuri de corectare a celor ce se dovedeau că nu mergeau bine.

Aşadar, în acea perioadă, consideram că foarte multă lume este constienta şi acceptă încă destul de bine faptul că socialismul are o serie întreagă de probleme şi speram că acestea vor fi rezolvate cât de curând, din moment ce înşişi urmaşii întemeitorilor acestuia căutau soluţii novatoare pentru perfecţionarea şi perpetuarea lui. Dar nu am gândit deloc că ar fi posibilă dispariţia socialismului, fiind convins că acea orânduire nu o voi vedea schimbată/înlocuită atât cât voi trăi eu şi că, la fel ca mine privesc aceste lucruri şi majoritatea covârşitoare a românilor.

Având în vedere cele de mai sus, aş afirma că cele spuse de dl. General Spiroiu, în lucrarea citată, sunt parţial corecte şi anume în partea care priveşte surprinderea cu care au primit militarii, şi nu numai ei, evenimentele din decembrie 1989. Îndrăznesc să afirm că acea surprindere nu s-a datorat lipsei de informare a militarilor, care nu aveau posibilitatea de a asculta, în armată, posturile radio straine. Realitatea era că se auziseră deja o serie de lucruri, de către multă lume, inclusiv militari, întrucât acasă majoritatea populaţiei avea un aparat de radio şi nu era exclus ca destulă lume să asculte şi astfel de posturi. De aceea, consider că nu aceasta era adevărata cauză a surprinderii, ci faptul că în mentalul foarte multora dintre noi nu prea era loc pentru a se contura ideea că această orânduire socială ar putea dispare aşa curând. Socialismul, pe care îl consideram puternic şi care părea veşnic, aproape brusc/dintr-o dată, în decembrie 1989 s-a dărâmat. Acesta a fost de fapt lucrul care a surprins atunci foarte multă lume, inclusiv pe tinerii militari, care nu concepeau că aşa ceva s-ar putea întâmpla, la noi, atât de curând.

*b. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarea cauzei socialismului!*

În acele vremuri, dinainte de 1989, nu m-am gândit şi nu am discutat cu alţi colegi despre cum ar trebui să procedăm în situaţia în care, potrivit Juramântului militar, am fi fost puşi să acţionam împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul. Şi aceasta deoarece eu consideram că, nefăcând parte din categoriile de forţe şi structuri ale statului care aveau responsabilităţi clar statuate în această privinţa, nu aveam cum să fiu implicat în astfel de misiuni care, potrivit legii, le reveneau numai respectivelor structuri.

Eram convins că, aşa cum era normal şi legal şi cum am fost formaţi şi instruiţi generaţii la rând, armata putea să fie folosită numai împotriva agresiunilor care s-ar fi produs din exterior împotriva României şi a socialismului pe care îl construia, aceasta fiind prima şi cea mai importantă datorie a militarilor, care ne impunea şi sacrificiul suprem, acceptat de către fiecare dintre noi benevol şi în mod conştient. Nicidecum nu gândeam că s-ar putea vreodată să acţionăm împotriva propriilor concetăţeni, care ar fi contestat socialismul.

Din păcate, viața ne-a rezervat o a doua surpriza, de data aceasta complet neplacută, atunci când în decembrie 1989 armata a fost scoasă în stradă, pentru a îndeplini misiuni de luptă împotriva maselor de concetățeni revoltați, care nu mai erau de acord cu socialismul.

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Din câte îmi amintesc, moralul cadrelor din unitățile militare prin care am lucrat în acea perioadă era destul de bun, cu toate deficiențele și neajunsurile profesionale existente. Nemulțumirile de ordin politic nu se manifestau/ exprimau în cadrul oficial existent ci numai în afara acestuia, între prieteni și colegi, în cercuri restrânse, prin glumele și bancurile care circulau rapid și nu erau puține.

*4. Conducerea țării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, și educarea militarilor în „spiritul valorilor societății socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizațiile de partid și ale UTC-ului în armată? Câtă influență reală avea în rândul militarilor și cadrelor de comandă?*

Organizațiile de partid și cele ale UTC din armată le percepeam ca pe un dat, sau un fel de rău necesar, cu care trebuia să te obișnuiești. Existau și unii camarazi care, în funcție de poziția/postura în care se găseau uneori, le apreciau și ca fiind un fel de omul bun/câine de pază, gata să intervină în posibilele cazuri când, pe linie de comandă, s-ar produce diverse erori sau derapaje. Concret, eu le vedeam ca pe niște structuri specializate care aveau rolul de a asigura cunoașterea și aplicarea politicii partidului unic la toate eșaloanele armatei, așa cum se întampla de fapt în toate celelalte domenii de activitate din țară, precum și de a crea un cadru mobilizator suplimentar celui de comandă, dar având același scop, îndeplinirea în cele mai bune condiții a misiunilor încredințate armatei.

Apreciez că aceste structuri politice aveau o influență destul de mare în viața militară întrucat, marea majoritate a cadrelor militare erau membri de partid sau UTC și făceau parte din respectivele structuri. Deci, în acele vremuri, cadrele militare erau implicate în egală măsură în ambele genuri de activități, atât pe linie de comandă cât și pe linie politică, existând astfel o dublă responsabilizare a acestora pentru modul cum își îndeplineau atribuțiile de serviciu și misiunile încredințate.

Pe lângă această fațetă care părea că are un rol pozitiv, dar în realitate nu era chiar așa, întrucât reprezenta ingerința excesivă și controlul oficializat

al politicului în domeniul militar, mai exista și o alta, mai puțin evidentă și comentată oficial, dar la fel de reală. Este vorba despre faptul că, pentru cei care făceau parte din structurile de conducere ale organizațiilor de partid și UTC, fără a fi activiști de partid sau UTC, dar și pentru ceilalți membri ai acestora, în fapt, întreaga muncă politică din armată constituia o duplicare a eforturilor făcute de cadrele militare pentru îndeplinirea obiectivelor și a misiunilor lor de bază, stabilite foarte clar și detaliat prin documentele și actele normative specifice domeniului militar. Dar, deși se percepea destul de clar, de către foarte mulți, că politizarea activităților din unitățile militare atinsese un nivel exagerat, nu exista nicio posibilitate de schimbare a acestei situații.

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

Faptul că existau mulți ofițeri *scoși din producție*, cum frecvent se spunea pe atunci, adică din procesul de instruire al militarilor și pregătire a acestora pentru luptă, cu scopul de a se pregăti și a se ocupa apoi numai de munca politică, care tot așa de frecvent era numită *munca cu gura,* devenind apoi un fel de supraveghetori ai celor care desfășurau efectiv ativitățile de instrucție și pregătire a militarilor pentru îndeplinirea misiunilor specifice, nu era deloc văzut cu ochi buni, de către majoritatea cadrelor militare. Nimeni nu exprima însă astfel de opinii în cadrul oficial, care exista atunci, ci doar în diversele conversații ocazionale între colegii apropiați, în cercuri restrânse.

De asemenea, cred că trebuie evidențiate tot aici și o serie de rivalități/dispute inerente care mai existau și se manifestau în unele unități militare, la vârful ierarhiilor de comandă și politică, situații care nu puteau să creeze o atmosferă de lucru sănătoasă și propice realizării obiectivelor specifice și păstrării renumitei coeziuni camaraderești, specifice militarilor.

Cum am arătat și mai sus, activiștii de partid erau priviți de majoritatea cadrelor ca răul necesar sau datul obiectiv fără de care nu se poate trăi și despre care se vorbea foarte puțin. Aceștia se bucurau de încrederea pe care le-o conferea cadrul instituțional existent atunci. Totuși, trebuie spus că existau și destui militari care, spre exemplu, nemulțumiți fiind de modul de soluționare a unor probleme personale, sau de măsurile luate împotriva lor, de către unii comandanți/șefi, se adresau cu multă încredere și speranță activiștilor de partid.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirma într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid și secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că ați avut cunoștință de așa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică și de comandă militară trecea prin cabinetul*

*reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte*"[3].

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Așa cum rezultă și din cele pe care le-am menționat mai sus, nu în toate unitățile militare existau, de facto, raporturile normale, de strictă subordonare a secretarilor de partid față de comandanții respectivi. Mulți dintre secretarii de partid, profitând de puternica politizare a vieții militare, de faptul că structurile politice din armată aveau un statut privilegiat, de relațiile pe care le aveau la eșaloanele politice superioare etc., își permiteau să-și depășească atribuțiile de serviciu, să creeze presiuni asupra comandanților și să obțină schimbări ale unor decizii ale acestora sau chiar sancționari ale lor. Se ajungea astfel, în mod inevitabil, la acele rivalități și situații conflictuale, despre care am amintit puțin mai sus și care, toate acestea, se răsfrângeau negativ și asupra cadrelor militare din subordine.

În unitatea în care lucram la sfârșitul lui 1989, nu am sesizat să fi existat situații similare cu cea descrisă de dl. General Chelaru, în interviul menționat în întrebare.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

În zilele sfrâșitului lui decembrie 1989, pe măsura clarificării situației, activiștii de partid din unitatea în care lucram și-au redus semnificativ activitatea specifică, până la dispariția completă a acesteia. Apoi, aceștia au fost numiți pentru a îndeplini temporar alte atribuții, în microstructurile componente ale unității, unde existau funcții disponibile.

*6. Istoria ne spune că, un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeați atunci pe Nicolae Ceauşescu, mai ales în postura de comandant suprem?*

În acele vremuri din toamna lui 1989, după reunificarea Germaniei, părea evident că reformarea socialismului declanșată de Gorbaciov este pe cale să se materializeze și așteptam cu interes să vedem ce schimbari și evenimente importante urmau să se producă și în zona noastră, în special la noi în țară.

Gândeam pe atunci că, la vârsta lui N. Ceaușescu, cu problemele de sănătate pe care le avea și în contextul politic existent, ar fi fost binevenită și apreciată unanim o pensionare și renunțare la toate funcțiile deținute, implicit

[3] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor...*în Oamenii Revoluției, p. 170.

aceea de comandant suprem al armatei. Dar nu a fost să fie un astfel de final ci unul complet diferit, împovărător și trist pentru noi toți.

Practic, după realegerea lui Ceaușescu în funcția supremă, la Congresul al XIV-lea, a fost evident că acesta este un om bolnav de putere, care nu poate renunța la aceasta pentru nimic în lume și care nu mai simte deloc realitatea. Practic, a ratat atât pentru el cât și pentru țară un moment istoric foarte important. După acel eveniment, în sinea mea, am gândit și am simțit parcă mai clar faptul că Ceaușescu nu mai este un bun conducător de țară și, evident, nici un bun comandant suprem al armatei. Presimțeam, mai mult ca oricând, faptul că situația din țara noastră nu se va schimba așa ușor, cum îmi imaginam eu și că vom fi nevoiți să parcurgem o perioadă mult mai grea decât se așteptau mulți dintre noi.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Realegerea lui N. Ceaușescu la Congresul al XIV-lea am primit-o cu îngrijorare și preocupare, presimțind că viitorul apropiat nu poate fi unul prea bun pentru noi. Gândeam și mă întrebam dacă nu cumva mai avem mult de așteptat, cum s-a întâmplat adesea în evoluția noastră istorică și schimbările dorite se vor produce cu mare întârziere și în cine știe ce condiții. Dar nu întrevedeam deloc evenimente ca cele pe care urma să le trăiesc peste foarte scurt timp.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

În acel moment al serii de 17.12.1989 mă găseam la familie, în București și aflasem deja că la Timișoara izbucnise revolta populației. Când am primit telefonul de la unitatea militara în care lucram, prin care mi s-a transmis indicativul alarmei de luptă, am început imediat să mă pregătesc de plecare și am devenit destul de îngrijorat. M-au invadat gânduri negre și presimțirea că urmează să se întâmple lucruri deloc plăcute, inclusiv acela care mi se părea cel mai grav, ca Ceaușescu să folosească masiv armata împotriva propriei populații nemulțumite și revoltate, care începuse să iasă în stradă, în număr tot mai mare.

Sunt convins că, într-o formă sau alta, în acele momente, cam acestea au fost gândurile și trăirile majorității militarilor români. Din nefericire, aceste sumbre presimțiri s-au materializat în zilele imediat următoare, ajungând să

fie înscrise apoi ca o pagină neagră și să lase o umbră întunecată, în istoria poporului nostru.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Din fericire pentru militarii unității noastre, între care mă aflam și eu, fiind situați într-o garnizoană mai mică, în care nu au fost manifestări ale revoltei populației similare celor din Timișoara, București și alte orașe mari ale țării, nu am avut nici misiuni de a acționa împotriva populației revoltate. Din ce îmi amintesc, singurele misiuni primite și îndeplinite au fost cele de întărire a pazei și apărării unității, de patrulare și verificare a identității persoanelor care intrau/ieșeau din orașul Râșnov. Nu s-a primit și nu am fost în situația de a da vreun ordin de folosire a armamentului și muniției din dotare împotriva populației.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Acea perioadă, în care unitățile armatei au fost în starea de alarmă de luptă și menținute în cazărmi pentru a fi utilizate în caz de nevoie, a fost una foarte dificilă și plină de incertitudini, informațiile primite fiind foarte generale. Inamicul cu care urma să ne confruntăm ere nominalizat generic, TERORIȘTII, despre care ni se spunea că sunt foarte bine instruiți, nu li se cunoaște naționalitatea și acționează în grupuri relativ mici, pentru a produce victime în rândul civililor, pagube/distrugeri ale unor obiective economice și de infrastructură sau pentru a pătrunde în cazărmi. Inamicul nostru a fost practic invizibil, o sperietoare care ne aşteptam să apară în orice moment și acolo unde nici nu gândeam.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea, iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Nu cunoșteam mai mult decât se transmitea oficial și anume că, la Timișoara populația a ieșit masiv în stradă, provocând multe distrugeri, încercând să ocupe clădirile instituțiilor de partid și de stat, strigându-se JOS CEAUȘESCU și JOS COMUNISMUL, iar armata a fost scoasă în stradă. În plus, circulau zvonuri, care ulterior au fost confirmate, că au fost frecvente situații de atacare și lovire, de către manifestanți, a militarilor care se aflau dislocați în stradă, conform ordinelor pe care le primiseră, de la București. În acest noian de vești îngrijorătoare era însă și un lucru îmbucurător și încurajator, anume faptul că militarii înarmați și aflați în stradă nu au tras în mulțime, cum se spunea că ar fi ordonat Ceaușescu.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Într-adevăr, în acele zile ale sfârşitului de decembrie 1989, ca militar, nu mă vedeam deloc bine. Gândeam că puteam primi oricând un ordin similar celor îndeplinite deja de camarazii aflaţi în garnizoanele marilor oraşe ale ţării, întrucât noi ne aflam la doar câţiva km. de Braşov. Deplângeam, totodată, soarta nedreaptă care i-a lovit necruţător pe camarazii aflaţi în stradă, obligându-i să se poziţioneze de cealaltă parte a baricadelor ridicate de proprii concetăţeni, ca şi cum ar fi fost duşmanii şi nu apărătorii acestora. Încercam să mă mobilizez şi să-mi păstrez vie speranţa că lucrurile nu vor degenera mai mult, că se va reveni la o normalitate relativă, care să ducă şi la retragerea armatei în cazărmi.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă, oameni nemulţumiţi din societate şi care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Eram conştient şi simţeam că se întâmplă lucruri de neimaginat cu puţin timp în urmă, că parcă s-a produs o comprimare a timpului şi o rapiditate nesperată în derularea evenimentelor care, în sfârşit au ajuns şi la noi, copleşindu-ne.

Manifestanţii care ieşiseră în stradă, în toate marile oraşe ale ţării, i-am perceput ca fiind acei concetăţeni ai noştri mai curajoşi, între care se aflau şi mulţi dintre copiii, soţiile, fraţii, surorile, părinţii şi rudele noastre, oameni care erau convinşi că atunci trebuia făcut ceva pentru a schimba tot ceea ce era rău în socialism, inclusiv eliminarea acestuia.

Gândeam admirativ despre toţi aceştia, şi la fel gândesc şi acum, fără să fi ştiut pe atunci că respectivele revolte populare, aparent spontane, făceau parte din planul general, creionat la nivel global, de cei ce conduc lumea.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Din păcate nu au existat suficiente informaţii pentru înţelegerea corectă a evenimentelor. Nici şefii mei de atunci, nici şefii lor şi tot aşa, până spre vârful ierarhiei militare, nu cred că aveau prea multe informaţii pentru a înţelege bine ce se întâmplă şi, mai ales, pentru ce avea să urmeze.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă*

*interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte"*[4].

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Afirmația ofițerului în rezervă din Arad este, după părerea mea, doar în mare parte corectă, ceea ce-mi permite o adăugire nu lipsită de importanță, despre care am amintit și în rândurile de mai sus, și anume că, groaza de pe fețele militarilor nu se datora numai numărului mult mai mare al manifestanților, aspect care desigur își avea și acesta importanța sa. Personal, consider că această groază era, de fapt, expresia situației deosebit de ingrate în care se aflau militarii în acele momente: pe de o parte, aveau în fața lor pe respectivii civili nemulțumiți, care erau concetățenii lor și cu ale căror nemulțumiri erau și ei de acord; pe de altă parte, împrejurările de atunci îi obligau, în mod nelegal, să-i considere pe acești civili ca fiind inamicii lor. Deși ei, militarii, fuseseră instruiți permanent și potrivit legii aveau ca misiune principală aceea de a apăra țara împotriva oricărei agresiuni și, implicit, de a-i proteja pe acești civili, care erau parte din populația țării.

Acolo nu era vorba de o simplă confruntare corp la corp, în care muncitorii mult mai numeroși și foarte puternici i-ar fi nimicit pe militarii îngroziți, copleșindu-i numeric, ci de o situație mult mai gravă și riscantă ce se putea întâmpla, adică un posibil uriaș masacru ce ar fi rezultat ca urmare a declanșării unei confruntări armate, complet disproporționate, între militarii înarmați și agresați de protestatari și marea masă a acestora, revoltați dar cu brațele goale.

*b. Dacă ați acționat în stradă vă amintiți cum vă priveau oamenii revoltați?*

Din fericire, așa cum am menționat și în unele din răspunsurile de mai sus, în acele zile de sfârșit de decembrie 1989 nu am trăit efectiv experiența neplăcută de a acționa în stradă, împotriva propriilor concetățeni. Am trăit însă cu povara gândurilor că oricând putem primi și noi o astfel de misiune, de a acționa în Brașov sau în orice alt oraș mare din țară.

*c. Ați avut neșansa unor manifestări care să vă pună în situații limită?*

Tot din aceeași fericire, de care am pomenit mai sus, nu am avut, în perioada respectivă, nici experiențe care să mă pună în situații limită.

---

[4] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

*d. Vă amintiți trăirile și sentimentele din acele zile?*

Deși au trecut atâția ani de atunci și, în acea perioadă, nu am fost pus în situații dificile, care marchează mult mai puternic pe cei ce trăiesc astfel de experiențe, îmi amintesc cum mă gândeam cu emoție că suntem parte a unor evenimente de necrezut, pe care nici nu le concepeam posibile pe la noi, cu doar puțin timp în urmă. Mai ales că Ceaușescu fusese reales în funcția supremă, dovedind clar că nu are intenția de a renunța la puterea pe care o deținea și, cu orice risc, nu este dispus la schimbări prea mari. Era evident că urma să se întâmple ceva și în țara noastră, situația în care ne aflam era foarte complexă, iar perspectiva imediată era ca o nebuloasă, pentru foarte multă lume.

Aflându-ne în alarmă de luptă și încazarmați de mai multe săptămâni la rând, departe de familii și cu informații puține, dar cu o multitudine de zvonuri care circulau, cu un inamic definit generic TERORIȘTII, dar invizibil pentru multi dintre militari, este ușor de dedus că starea și moralul general al nostru nu puteau fi unele prea ridicate.

Gândeam că puteam primi oricând un ordin similar celor îndeplinite deja de camarazii aflați în garnizoanele marilor orașe ale țării, întrucât noi ne aflam la doar câțiva km. de Brașov. Deplângeam, totodată, soarta nedreaptă care i-a lovit necruțător pe camarazii aflați în stradă, obligându-i să se poziționeze de cealaltă parte a baricadelor ridicate de proprii concetățeni, ca și cum ar fi fost dușmanii și nu apărătorii acestora. Încercam să mă mobilizez și să-mi păstrez vie speranța că lucrurile nu vor degenera mai mult, că se va reveni la o normalitate relativă, care să ducă și la retragerea armatei în cazărmi.

*11. Cum ați receptat știrea transmisă la radio și tv că Milea a trădat armata și țara și s-a sinucis?*

Această știre am primit-o cu mare întristare și fiind convins că nu ne este prezentată realitatea în mod corect, ci complet deformată. Nimeni nu putea concepe că un om ca Generalul Milea își putea trăda țara și armata, iar în privința sinuciderii foarte puțini credeau acest lucru, toată lumea fiind ferm convinsă că acesta a fost asasinat.

*12. Unde vă aflați când Nicolae Ceaușescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR și cum ați trăit acest moment?*

Ca mulți alți militari ai armatei, în acele zile eram încazarmat în unitatea de la Râșnov, ca urmare a măsurilor legale impuse de aplicarea indicativului alarmei de luptă.

Momentul fugii lui Ceaușescu din fața furiei mulțimii dezlănțuite l-am trăit cu un dublu sentiment, așa cum cred că l-au trăit toți militarii armatei și ceilalți compatrioți ai noștri. Pe de o parte, simțeam o profundă mâhnire și nemulțumire cauzate de faptul că șeful statului și comandantul nostru suprem

a ales această cale deplorabilă de a ieși de pe scena istoriei, iar pe de altă parte, trăiam o anume bucurie a schimbării atât de mult sperate, categoric nu deplină ci trunchiată și estompată puternic de fuga rușinoasă a cuplului prezidențial, de evenimentele tragice din acele zile și de gândul la incertitudinile evoluțiilor ulterioare unor asemenea momente istorice.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiți militari s-au dus la diverse instituții civile și s-au afișat ca reprezentanți ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum ați perceput aceste lucruri atunci?*

Ca militar de carieră cu o oarecare experiență și aflat, ca și toți ceilalți militari români, cadre active ale armatei, în curs de executare a dispozițiilor legale impuse de aplicarea indicativului alarmei de luptă, nu am înțeles și nu am putut fi de acord cu atitudinea și manifestările unor ofițeri din acele vremuri care, părăsindu-și unitățile și afișându-se public, la tv, ca reprezentanți ai armatei, au încălcat în mod evident și flagrant legea.

Am perceput acele situații ca fiind complet anormale și inacceptabile și nu am înțeles de ce nu s-au luat măsurile legale de sancționare a unor astfel de indivizi.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special și nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicații care să permită verificarea informațiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formațiuni de elicoptere și avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de țintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanță, pe care nu și le putea permite decât o mare putere tehnologică și spațială.*

*a. Cum ați perceput informațiile despre existența acestor teroriști?*

Cunoșteam că în armatele țărilor dezvoltate există realizări tehnologice de vârf, în domeniul simulării și dezinformării și, de aceea, am considerat informațiile primite și zvonurile care circulau în acele zile, despre teroriști și acțiunile executate de către aceștia în diferite locuri/zone din țară, ca fiind pe deplin posibile și reale.

*b. Ați fost implicat în misiuni de identificare și eliminare a teroriștilor?*

Făcând parte dintr-o armă tehnică, a cărei principală misiune era aceea de a asigura legăturile de transmisiuni necesare conducerii armatei la eșaloanele superioare ale acesteia, este evident că instruirea noastra ca luptători nu era una de foarte înaltă performanță, care să ne recomande pentru a fi desemnați să îndeplinim misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Ca urmare, nu am fost implicat în misiuni de identificare și eliminare a teroriștilor.

*15. Din perspectiva altor misiuni și acțiuni la care ați participat, în acele zile ce considerați că este de reținut pentru istorie pentru a înțelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceaușescu?*

Nu cred că pot spune prea multe referitor la acest subiect întrucât, așa cum am mai menționat, misiunile pe care le-am avut de îndeplinit în acele zile au fost unele de rutină, pt. paza și apărarea perimetrului unității în care lucram, sau de patrulare și verificare a celor care intrau/ieșeau din orașul Râșnov. Aș spune totuși că am trăit și luat parte, este adevărat că mai de la distanță, la evenimente cruciale din istoria noastră recentă, momente pe care nu credeam că voi ajunge să le văd în realitate și la noi. Fuga Ceaușeștilor de pe sediul CC al PCR, moment care a însemnat cedarea puterii de către aceștia și declanșarea procesului de preluare a ei de către protestatari, deși era transmisă la tv., îmi părea de necrezut, așa cum încă nu înțelegeam și nu-mi puteam imagina că socialismul nostru este în cădere liberă.

Răspunzând pe scurt la această întrebare cred că ar putea fi de reținut faptul că, așa cum s-a întâmplat de cele mai multe ori în istoria noastră și evenimentele care s-au succedat în decembrie 1989 au fost concepute și de forțe din afara țării puse în aplicare în toată țara, cu participarea evidentă a unui număr relativ redus de străini, dar masivă a populației revoltate, sub conducerea preluată rapid de către un grup de concetățeni de-ai noștri, proveniți din sferele fostei puteri și dispuși să facă acest lucru, acceptați și sprijiniți tot din exterior.

*16. După prăbușirea regimului comunist structurile politice din armată au fost defiinţate, iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Fenomenul CADA a fost perceput de mine, ca și de majoritatea cadrelor militare din unitatea în care lucram, cu o doză ridicată de reținere și chiar respingere întrucât, în educația și formația mea, ca militar de carieră, nu prea era loc pentru așa ceva. Doza aceea mai mică de credit acordat acestor acțiuni care, în contextul revoluționar de atunci părea oarecum acceptabilă, exista și se manifesta la multe cadre militare tinere, care nu puteau fi de acord ca democratizarea armatei să dureze 4-5 ani, cum afirmase într-un anumit context Generalul Militaru, noul ministru al apărării de atunci. De asemenea, era considerată ca neacceptabilă și reactivarea de către președintele Ion Iliescu, din rezervă, a noului ministru împreună cu alți generali și ofițeri superiori, mulți dintre ei școliți la Moscova și acuzați de colaborare cu KGB-ul sovietic. Metoda folosită de protestatarii militari din CADA nu mi se părea a fi normală deși, în acele împrejurări s-a dovedit practică, obținându-se cel puțin corectarea celor menționate mai sus, prin înlăturarea din armată a lui Militaru și a celor reactivați odată cu el.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

Aşa cum am încercat să explic şi mai sus, la pct. a, nu am fost de acord cu aceste proteste decât într-o mică măsură şi nu am participat la acţiunile organizate de CADA.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

Nu este cazul.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Nu este cazul.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un raspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

O astfel de întrebare, la care sigur există răspuns, numai că acesta nu ne poate fi adus la cunoştinţă întrucât se consideră că încă nu este momentul potrivit pentru a-l afla şi noi, ar putea fi şi aceea care ar permite aflarea cu exactitate, pe bază de dovezi clare şi de necontestat, a tuturor structurilor/organizaţiilor din afara ţării care s-au aflat în spatele, au orchestrat şi au participat efectiv la evenimentele din decembrie 1989, din România. Sau o alta, care ne-ar prezenta în aceeaşi manieră, necontestabilă, vinovaţii adevăraţi din ţara noastră, pentru atâtea victime nevinovate rezultate pe timpul acelor evenimente.

## *2. 7. „În oraşul Ineu a fost prins şeful securităţii din Timişoara"*

**Lt. col r. Mircea DIACONU**

*Câteva cuvinte despre poziţia pe căre o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.*

În anul 1989 aveam gradul de căpitan şi îndeplineam funcţia de Şef al protecţiei antichimice la Brigada 37 ROT din localitatea Ineu care se afla în subordinea Armatei 3 cu sediul la CRAIOVA. De la absolvire şi până în decebrie 2000 când am trecuz în rezervă am activat în aceaşi unitate.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o cărieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce ai îmbrăţişa căriera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Am îmbrăţişat cariera militară din dragoste pentru armată, de mic am copilărit prin sau pe lângă cazărmile unde tatăl meu a activat ca ofiţer cu aceeaşi specializare ca şi mine, chemist (Oradea, Iaşi, Tropraisăr, Lugoj, Ineu).

*b. La ce vârstă aţi luat contact cu viaţa militară?*

Contactul cu viaţa militară a fost din fragedă copilarie. Cu alţi copii, care aveau părinţii cadre militare, ne jucăm prin cazărmi, „inspectam" tehnică militară şi nu ne opera nimeni nici măcar ofiţerul de contrainformaţii, nici nu ştiam noi ce înseamnă asta dar nici nu se organizau *Zilele porţilor deschise* ca în vremurile de acum. Drept urmare la vârsta de 14 ani am dat examen la Liceul militar „Dimitrie Cantemir" din Breaza şi am fost admis. Iniţial în prima lună am vrut să plec din liceu dar cu timpul am început să-mi fac prieteni şi am îndrăgit şi mai mult această viaţă. Astăzi dacă ar fi să o iau de la capăt tot liceul militar aş urma fiindcă este întradevăr un loc unde înveţi carte şi poţi deveni un om adevarat.

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

În vara lui 1989 nu prea aveam mari aşteptări. Era cam sumbru, aveam informaţii de la *Europa Liberă,* fiindcă nu veam nicio restricţie în acest sens şi eram la curent cu tot ce se întâmpla în Cluj sau Timişoara şi speram că socialismul multilateral dezvoltat să se ducă naibii să vină vremuri mai bune şi pentru români. Între prieteni discutam că mai devreme sau mai târziu CEAUŞESCU şi acoliţii săi o să cadă. În unitate se muncea de zor fiindcă în septembrie 1989 unitatea a fost la trageri reale în unul dintre poligoanele din fosta URSS. De acolo unitatea s-a întors cu calificativul Foarte Bine, de altfel românii obţineau cele mai bune rezultate dintre toate ţările membre ale Tratatului de la Varşovia. Noi ne făceam datoria faţă de patrie chestia cu partidul era de faţadă că nimeni nu credea în vorbele goale ale propagandiştilor. Din păcate şi eu eram secretar de partid dar nu scos din „producţie" şi la nivelul comandamentului brigazii eram perceput altfel decât cei care erau activişti de meserie.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci, nu aşa cum se vede astăzi după trei decenii chiar dacă astăzi percepţiile şi judecăţiile de valoare sunt altele.*

Noi, că militari de profesie, respectam regulamentele militare aveam o conduită morală care iţi impunea anumite rezerve, însă, cel mai rău era când linia o trasau cei de la partid care de multe ori erau cam obtuzi şi nu prea aveau răspunsuri la multe întrebări. Anul 1989 cu evenimentele lui crease în mintea multora iluzii şi speram că acestea să devină realitate. Eram la curent cu evenimentele din Europa şi de aceea speram că şi în România se va întâmpla ceva. Aveam în unitate militari bine pregătiţi care proveneau din medii diferite.

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

Armata îşi îndeplinea funcţia de bază privind pregătirea militară pentru apărarea patriei dar cel mai rău era că lipsa resurselor materiale te punea în situaţii dificile şi trebuia să improvizezi să apelezi la diferite tertipuri pentru a face faţă cerinţelor partidului care nu îl interesa cum poţi obţine rezultate foarte bune cu economie de material. Dar cel mai grav era că armata devenise o sursă inepuizabilă pentru economia naţională. Militarii lucrau în mână, la Canal, Casa poporului şi multe alte locuri unde ne cerea partidul, mii de militari erau detaşaţi în economia naţională iar la inspecţii trebuia să obţii rezultate foarte bune şi atunci la ce se ajungea la măsluirea rezultatelor şi asta în detrimental pregătirii militare, adică ne înşelam pe noi înşine.

*c. Militarii, în general, şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

În general militarii erau apreciaţi pentru felul în care îşi îndeplineau misiunile atât militare cât şi civile.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conţinut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu, într-un interviu, spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229)

Repet noi, cei care am trăit şi ne-am desfăşurat activitatea în partea de vest a ţării, putem să afirmăm, contrar spuselor generalului Spiroiu, că nu am fost deloc surprinşi. Noi am fost tot timpul alături de unguri, aveam ofiţeri şi subofiţeri unguri şi ştiam de mult ce se întamplă cu pastorul Tőkés, stiam de Doina Cornea, de *Scrisoarea celor 6*, apoi ascultam foarte mult pe Neculai Munteanu de la *Actualitatea românească* a postului *Europa Liberă*, şi nu putea propaganda ceauşistă să ne facă să credem că ce se întâmplă nu este decât propaganda antiromânească făcută de „cercurili iredentiste" şi nu mai puteam crede în binefacerile socialismului.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum aţi proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurământul militar includea şi apărarea cauzei socialismului!*

De gândit nu ne gândeam cum vom acţiona fiind preocupaţi mai mult de traiul zilnic, de ce vei da copilului sau ce vei pune pe masă. La o adică militarul trebuie să gândească rapid şi să ia decizii care pot afecta viaţa celor din subordine, militarul se confruntă cu situaţii neprevăzute, neplanificate şi acest lucru s-a văzut în 22 decembrie. Cum a reacţionat armata în multe localităţi arată că, nu s-a mai gândit nimeni la jurământul militar şi consecinţele nerespectării lui, fiindcă toţi aveam acelaşi scop să scăpăm odată de regimul lui Ceauşescu. De o săptămână eram consemnaţi în căzarmă şi numai cu minciuni şi îndoctrinări eram ţinuţi. În ziua de 22 decembrie ora 12, eram în biroul secretarului consiliului politic al brigăzii când s-a văzut elicopterul plecând de pe sediul Comitetului Central. Atunci am ştiut că Ceauşescu va cădea, am dat jos tabloul de pe perete şi l-am călcat în picioare. De bucurie, nimeni nu se gândea că vom păţi ceva că vom fi sancţionaţi. Şi nici secretarul consiliului politic nu a scos nicio vorbă, a plecat pur şi simplu din birou şi nu a comentat în niciun fel momentul.

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Moralul ofiţerilor şi subofiţerilor era foarte degradat şi erau multe nemulţumiri în primul rând cu aprovizionarea cu diferite alimente, nu aveam

gaz, nu aveam căldură, iarna trebuia să-ţi procuri lemne, apa caldă nu aveam decât două ore pe săptămână şi multe alte nemulţumiri care făceau să scadă moralul militarilor şi încrederea în conducerea de partid şi de stat. Nu erau acte de indisciplină sau de nesupunere de încălcare a regulamentelor militare dar în adunările de partid oamenii îşi exprimau nemulţumirile că nu aveai cum să îi lămureşti că directivele partidului nu prea erau în concordanţă cu realitatea.

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Ca fost secretar UTC şi apoi secretar de partid pot să afirm că erau şi bune şi rele, bune că puteai să mobilizezi oamenii pentru obţinerea de rezultate foarte bune la trageri, la aplicaţii la inspecţii, însă trebuia să ai oameni cu care să poţi lucra care să fie alături de tine dar şi cel care conducea trebuia să aibă o conduită morală, demnă, verticală, fiindcă orice abatere de la „principii" putea să fie în detrimentul celui care conduce.Totul depindea de abilitatea cu care ştiai să-ţi apropii oamenii, trebuia să lucrezi cu mult tact în special cu militarii dar şi cu rezerviştii care făceau pregătire 45 de zile, în rândul lor găseai profesori, ingineri şi alte categorii care erau oameni bine pregătiţi, nu te puteai să te prezenţi în faţa lor nepregătit sau să citeşti din documente.

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

Am întâlnit activişti de partid, unii scoşi din „producţie" şi alţii nu, care erau bine pregătiţi, care aveau o bază solidă de cunoştinţe, unii cu Academia Militară, facultatea politică sau facultatea de arme şi cu care puteai să discuţi multe probleme, însă mai erau şi câte unii proveniţi din rândul muncitorilor care erau extrem de slab pregătiţi, erau obtuzi rău de tot. Dacă se întâmpla să nu fii de acord cu ce sustinea el, imediat te raporta secretarului Consiliului politic. Noi aveam norocul că secretar al Consiliului politic era colenelul Sima Vasile, un artilerist şi un om deosebit la care puteai să apelezi cu orice problemă şi te ajuta. Erau probleme multe care se puteau rezolva: obţinerea unei locuinţe, mutări în alte garnizoane sau trimiterea la cursuri de perfecţionare. Era rău cu cei care erau membri ai consiliului politic că erau ca nişte marionete, nu se abăteau de la linia partidului şi trebuia să faci cum ziceau ei chiar dacă de multe ori nu aveau cele mai bune soluţii şi se ghidau după sloganul că ordinul se execută nu se discută şi din această cauză unii nu erau prea bine văzuţi.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[5].

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Nu pot fi de acord cu afirmația generalului Chelaru, pe care de altfel îl respect fiindcă este, după părerea mea, unul dintre cei mai bine pregătiţi generali ai noştri şi cred că a obținut stelele de general pe merit, dar la noi în brigadă practic Consiliul politic nu şi-a mai făcut simțită prezența încă din ziua de luni, 18 decembrie, fiindcă şi secetarul Consiliului politic îşi dăduse seama de mersul evenimentelor şi toate deciziile au fost luate de commandantul brigăzii, colonelul Porumb Constantin, de locțiitorii şi sefii de arme în consultare reciprocă în cadrul ședințelor de lucru.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele revoluției din decembrie 1989?*

Roul operatii şi pregătire de luptă pe o funcţie mai mică şi dupa cîteva luni sau anul urmator a ieşit onorabil la pensie, ceilalti au primit diferite functii în comandamentul brigazii său la divizioane, nimeni nu a avut repercursiuni său să fie daşi afară din unitate cum am auzit că s-a întamplat pe la alte unitati.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem ?*

Noi am crezut, şi aşa speram atunci, că va preda ştafeta la Congresul al XIV-lea al partidului însă mi-am zis că nu-l va prinde Crăciunul, şi aşa s-a întâmplat.

*b. Cum aţi receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Putea să se retragă să lase pe alţii şi nimeni nu l-ar fi huiduit, păcat că a fost împuşcat, trebuia să fie întemniţat şi lăsat să moară în închisoare.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

[5] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureştenilor a fost mai mare decât cea a generalilor...* în Oamenii Revoluției, p. 170.

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

După cum am mai afirmat, noi cei din vestul ţării, care eram la graniţa cu ungurii când în data de 17 decembrie ora 15 am primit telefon să mă prezint de urgenţă la unitate mi-am dat seama că are legatură cu evenimentele de la Timişoara fiindcă niciodată nu am fost alarmaţi duminecă la amiază. Pe drum spre cazarmă, cam după un km de mers, ne-am întâlnit mai mulţi colegi şi au început comentariile pe seama a ceea se întâmplat la Timişoara fiindcă auzisem că în Piaţa Operei şi la Catedrală s-a tras în populaţie şi că Centrul oraşului este devastat de huligani. Auzisem că lumea începuse protestul de miercuri în faţa casei lui Tőkés, aşa că ştiam ce se întâmplă, însă, la unitate comandantul ne-a anunţat că este alarmă de luptă şi să luăm toate măsurile din planul de mobilizare cu aducerea muniţiei de război pentru armanetul de infanterie şi pentru tunuri, noi fiind şi brigadă de artilerie pentru lupta antitanc. Aşa a fost informarea şi până dimineaţă am pregătit eşaloanele dar fără să părăsim cazarma, am rămas fiecare în biroul său pe la subunităţi, dormeam prin birouri cu muniţia sub cap.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Unitatea nu a fost angajată în nicio situaţie, până în dupa-amiaza zilei de 22 decembrie când un grup de ofiţeri am plecat la Primăria oraşului Ineu şi am luat în primire miliţia şi armamentul gărzilor patriotice. Am fost solicitaţi să trimitem o subunitate de 50 de militari la Arad. Nimeni nu a vrut să meargă pentru a comanda un detaşament de militari şi subunitatea nu a mai fost trimisă. Fiindcă noi nu primeam ordine de la divizie, unde maiorul Bădălan era şef de stat major. Noi aparţineam şi ne subordonam direct comandamentului Armatei de la Craiova şi, deci, nu puteam primi ordine de la Divizie.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Circulau tot felul de zvonuri însă noi aveam colegi, rude, alţii copii la facultate şi ştiam ce se petrece în Timişoara, nici vorbă de terorişti sau trupe straine, posturile de radio din Ungaria relatau foarte clar evenimentele din Timişoara, dar a fost şi multă dezinformare şi diverşiune chiar de unguri făcută şi de securitatea noastră, despre care noi ştiam cu ce se ocupa în acea vreme.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară, au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Știam aproape totul despre manifestațiile de la Timişoara, am avut un subordonat care era în Timişoara când s-au declanşat evenimentele şi abia după câteva zile a sosit în unitate şi ne-a povestit totul ce se petrecuse în Piața Maria şi la Catedrală şi câte distrugeri s-au produs în special în centrul oraşului.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Eu cel puţin nu aş fi mers să trag în manifestanţi fiindcă în randul lor puteu fi şi apropiaţi de-ai mei sau prieteni care aveau aceleaşi nemulţumiri ca şi mine şi care duceau lipsă de multe ca şi mine. După ce-am aflat că armata la Timişoara a fraternizat cu populaţia am avut convingerea că armata e a poporului şi nu a Comandantului suprem care ştiam noi cât de iubit era de militari.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemultumiți din societate şi care potrivit misiunii sale de bază, trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Erau îndreptăţiţi să iasă în stradă şi să manifesteze fiindcă toţi se aşteptau că după ce România a achitat datoria externă trebuia să se îmbunătăţească traiul românului. Din contră, au venit vremuri şi mai austere pentru poulaţie şi în această situaţie probabil dacă aş fi fost în Timişoara sau Arad şi eu eram în rândul manifestanţilor.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Pe noi nu se putea să ne „aburească" şefii cu diferite comunicate fiindcă ştiam ce se întâmplă în toată ţara, nu de la comandanţii noştri, ci de la surse directe din Timişoara sau de la posturile din Ungaria.

*10. Unul dintre revoluționarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofițer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofițeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofițerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte"*[6].

---

[6] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

Actorul Valentin Voicilă, cred că despre el este vorba şi gândesc că avea dreptate, militarii din UM 01214 din Ineu au acţionat la Arad sub comanda maiorului Bădălan şi aveau de ce să fie îngroziţi că poate unii aveau parinţii muncitori la uzinele *Strungul* sau *Vagonul* sau aveau fraţii, prietenii care manifestau paşnic în stradă. Ei erau acolo să apere clădirea Comitetului judeţean, şi aveau fiecare asupra sa câte 60 de cartuşe de război. Dacă s-ar fi creat panică în randul militarilor ar fi fost prăpăd, însă comandanţii lor au fost mai deştepţi decât Bădălan şi nu au folosit armamentul. Incidentele din Arad s-au petrecut la UM care avea sediul în cetate. Aici a fost creată o diversiune şi militarii au tras unii în alţii.

*b. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

În oraşul Ineu a fost prins de o patrulă de militari şeful securităţii din Timişoara, colonelul Popescu, care avea numere false la Olcit, buletin fals. A fost adus la primărie unde erau adunaţi cam 100-150 de oameni, unii cam coloraţi, au început să strige că a fost prins un terorist şi au vrut să dea foc maşinii acestuia şi să-l linşeze pe el şi pe nevasta, care era cu el. Fiind în grupul de militari care acţionau la Primărie am acţionat din instinct şi am băgat cartuş pe ţeava pistolului mitralieră şi am spus că dacă se apropie cineva de maşină voi trage, maşina putea să fie o capcană.

Mulţi mă cunoşteau şi atunci s-au retras şi am putut să-l ducem pe colonel şi nevasta sa în primărie unde au fost arestaţi şi puşi sub pază. După mai multe telefoane de verificare s-a confirmat că Popescu era şeful securităţii, fusese proaspăt numit la Timişoara şi a fost luat de la noi. Poate aş fi tras poate nu  dar sigur dacă aş fi fost agresat aş fi reacţionat să mă apăr.

*c. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Trăiri şi sentimente de bucurie sperând în ceva mai bun şi într-adevar noi am stat în cazarmă consemnaţi trei luni de zile, iar miliţienii au avut paşaport din primele zile şi făceau bişniţă în Ungaria, asta ca fapt divers.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

În biroul secretarului Consiliului politic şi după ce am dat jos tabloul *tovarăşului* am plecat în subunităţi să sărbătorim momentul după care am fost chemat la punctul de control că venise nevasta şi copilul. Erau destul de îngrijoraţi. Ei au stat în casă şi nu au avut probleme. În oraş la noi a fost linişte.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

---

IRRD 2011, Bucureşti, p. 23.

La primărie am avut o echipă de ofiţeri care au conlucrat foarte bine cu cei din primărie. În Ineu au fost şi nişte arestări în urmă cu 3-4 ani înainte de 1989 un fel de anticomunişti care imediat în 22 sau 23 decembrie au venit să preia conducerea destinelor oraşului. Unul dintre aceştia a ajuns şi primar dar nu a rezitat prea mult pentru că FSN a preluat puterea şi problemele au întrat pe făgaşul normal.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor terorişti?*

Nu am crezut nimic din ce se spunea despre teroriști, totul a fost diversiune indusă de securiștii sub acoperire. La noi au fost numai zvonuri nimic adevărat doar alarme false.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Cred că cel mai mult rău au făcut cei din televiziune care au dezinformat foarte mult în frunte cu Brateş şi toţi neaveniţii care se perindau prin televiziune ca să se vadă şi ei la TV, veneau cu tot felul de bileţele şi le dădeau pe post; mai era şi cazarmarul ăla cpt. Lupoi şi marinarul ăla Cico parcă se numea. Toţi dezinformau.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Nu prea am fost lămurit cu acest fenomen. Eram preocupaţi de alte treburi.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

Nici nu am fost de acord cu acest fenomen fiindcă totuşi armata are nişte canoane după care să se conducă. Nu e loc de anarhie, gradul şi funcţia trebuiesc respectate.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel, având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

Aş răspunde la fel cu toate că, acum apar fel de fel de informaţii. Acestea îmi întăresc convingerea că socialismul nu a avut şi nu va avea sorţi de izbândă. Avem exemplul Chinei în care acum conduce partidul comunist, dar face capitalism.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

La fel.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un raspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Am o mare dilemă. Generalul Vasile Milea a fost împuşcat sau s-a sinucis? Există oameni care l-au cunoscut şi au lucrat cu el şi care spun că nu era posibil ca acest general, fiu de ţăran din Lereşti de Argeş, să se sinucidă. Care este adevarul? Sunt oameni care cunosc adevărul şi le e frică să-l spună?

## *2.8. „La ora derulării evenimentelor din decembrie 1989, atât Armata cât şi populaţia nu erau pregătite pentru o confruntare cu aspecte ale războiului psihologic, în special în ceea ce priveşte dezinformarea, răspândirea de ştiri false etc".*

### Col. r. Alexandru GHINDEA

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce aţi îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Am fost influenţat în alegerea carierei militare de unchiul meu, ofiţer activ pe timpul celui de-al II-lea Război Mondial fiind şi luat prizonier în urma luptelor de la Cotul Donului şi dus într-un lagăr din Siberia până în anul 1945. Unchiul şi-a scris memoriile din perioada respectivă, texte deosebit de interesante, cu evenimente trăite pe viu. Memoriile au fost redactate într-o perioada de circa 10 ani. Multe dintre evenimentele din anii '50 nu au putut fi incluse în texte aşa cum au fost de fapt, având în vedere că trebuia evitată posibilitatea de a nu putea fi publicate. În schimb, eu cunosc multe dintre acele

evenimente și trăirile unchiului meu în legătură cu ele, deoarece le discutam împreună. Manuscrisul a fost terminat în iulie 1989 şi au fost predate unei cunoştinte pentru a fi legate. Când s-a dus să ridice manuscrisul legat, văzându-l a fost foarte emoționat şi a exclamat: „Vai, ce frumoas este!". Din păcate, acestea au fost ultimele sale cuvinte. Emoția puternică i-a fost fatală, provocandu-i un infarct. A murit în fotoliul pe care se așezase. Era pe data de 30 iulie 1989. Acesta a fost contextul în care m-am apropiat de viața militară şi am decis să urmez această carieră.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viaţa militară?*

La 20 de ani, în anul 1972.

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Având în vedere studiile absolvite nu îmi puneam problema unui viitor anume în carieră, acest viitor era unul cunoscut, pentru vremurile respective deoarece pentru ofițerii cu studii superioare erau la dispoziție suficiente funcții pe care să fie numiţi, iar o muncă serioasă şi corectă iţi oferea posibilitatea de a accede la mai multe funcţii de conducere în structurile militare.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci, nu așa cum se vede astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Având în vedere că eram fiu de ţăran aveam o bază morală sănătoasă şi eram dedicat profesiei alese precum şi codurilor morale pe care aceasta le impunea; nu lucram cu prejudecăți.

*b. Considerați că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Da, având în vedere circumstanțele, Armata îşi îndeplinea rolul pe care îl avea în societate.

*c. Militarii, în general, şi cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul şi rolul lor în societate?*

Nu întotdeauna militarii erau apreciaţi în funcţie de statut, depindea mult de felul în care tu ca individ ştiai să te impui;

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcție, este educat şi format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu*

*se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul continut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu....., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeaţi atunci socialismul şi soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Ştiaţi aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele şi cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluţiei,* Editura IRRD 2011, p. 229)

Aşa cum am relatat deja, din 1986 locuiam împreună cu unchiul care a făcut războiul şi care a fost îndepărtat din Armată în anul 1952. În acel moment era comandantul Regimentului de Jandarmi de la Ploieşti cu gradul de locotenent-colonel. Motivul principal a fost acela că luptase împotriva ruşilor. De altfel, acesta avea o mare ură împotriva ideilor socialist-comuniste şi a sistemului respectiv. Aparatul lui de radio era tot timpul pe *Europa Liberă* sau *Vocea Americii*, deci ştiam foarte bine contextul european şi discutam problemele cu unchiul meu, pe aceste teme.

*b. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarrea cauzei socialismului!*

Nu mi-am imaginat la vremea respectivă astfel de scenarii;

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Militarii aveau aceleaşi nemulţumiri ca şi restul societăţii; nu cunosc situaţii de răzvrătiri ale militarilor;

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Organizaţiile de partid şi ale UTC erau percepute conform situaţiei de fapt şi apreciez că nu aveau nicio influenţă benefică, deoarece şi cadrele percepeau realitatea situaţiei;

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

Activiştii de partid erau percepuţi în funcţie de comportamentul lor individual în relaţiile interumane; în unitatea din care am făcut parte, eu personal, deşi ocupam o funcţie politică nu am avut niciun fel de probleme în percepţia colegilor; ca urmare, chiar după decembrie 1989 am rămas în aceeaşi unitate, în cadrul statului major, fără niciun fel de problemă;

*5. Generalul Mircea Chelaru afirma într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[7].

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

În unitatea din care am făcut parte, nu a existat nicio problemă conflictuală între comandant şi secretarul de partid;

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele revolutiei din decembrie 1989?*

Pe data de 18 decembrie 1989 am fost numit comandantul unui detaşament care s-a deplasat la *Aeroclubul Sânpetru Braşov*, pentru a prelua garda aeroclubului şi a asigura securitatea acestuia; deci problemele din interiorul unităţii nu le mai cunosc, ci doar din relatări ale colegilor nu trăite de mine;

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

---

[7] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacţie a bucureştenilor a fost mai mare decât cea a generalilor...* în Oamenii Revoluţiei, p. 170.

La ora respectivă totul mi se părea normal; nu aveam cum să influenţez situaţia respectivă şi îmi vedeam de activitatea pe care trebuia să o desfăşor;

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

La momentul respectiv nu se punea problema să ai reacţii la realegerea în funcţiile de partid şi de stat, deoarece era un sistem totalitar care nu admitea poziţii diferite şi nu te puteai expune unor pericole, mai ales din poziţia de militar care depusese un jurământ de credinţă.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credință nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

M-am prezentat la alarmă normal ca toţi militarii în această situaţie;

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Eu am fost trimis în misiune în afara unităţii, pentru apărarea Aeroclubului. Ordinul primit de la comandantul unităţii stipula faptul că misiunea noastră era aceea de a asigura securitatea avioanelor aeroclubului. Erau interzise toate zborurile, avioanele trebuiau să rămană la sol.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Nu am perceput niciun inamic real. Nu aveam cum să realizez, în acel moment, dacă într-adevăr existau terorişti sau alte forţe ostile.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Ştiam din ceea ce se transmitea la radio si TVR.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Ca militar nu îmi puneam niciun fel de problemă. Trebuia să execut ordinele şi dispoziţiile primite de la eşalonul superior. Aveam un singur televizor şi toate emisiunile le urmăream împreună cu militarii aflaţi în subordine.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă oameni*

*nemultumiți din societate și care care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apărați de un inamic extern.*

*a. Cum ați perceput pe manifestanți și ce gândeați despre ei atunci?*

Întrucât și noi militarii aveam aceleași nemulțumiri ca și manifestanții, eram de acord cu manifestările lor și chiar eram entuziasmați de cele ce se petreceau în țară în acele zile.

*b. Informațiile pe care vi le dădeau șefii ierarhici au fost suficiente să înțelegeți ce se întâmplă?*

La început nu am putut să îmi fac o imagine clară a ceea ce se întâmplă și nici nu am primit informații suplimentare de la șefii ierarhici.

*10. Unul dintre revoluționarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofițer în rezervă știam că un cadru militar nu trebuie atins în nici un fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieșit în stradă și am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofițeri și soldați așezați în poziție de luptă în fața TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte"*[8].

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Este posibil ca pe chipurile militarilor să fi fost citită o încordare psihologică, însă nu este vorba despre frică, mai degrabă era vorba de preocuparea legată de situația creată, aceea de a fi față în față cu părinții și frații lor. În ceea ce privește „puterea" muncitorilor și mai ales „obișnuința de a lupta", cred că sunt tot reminescențe ale învățăturilor comuniste, care puneau accent pe luptele ceferiștilor și muncitorilor din perioada anilor '30. După cum am relatat mai sus despre discuțiile cu unchiul meu mai doresc să relatez o situație din care reiese clar rolul major al ofițerilor în situații deosebite. Pe front, în Rusia, plutonul unchiului meu trebuia să treacă printr-o vale supravegheată de trupele ruse. Pentru a evita un atac major, deplasarea trebuia să aibă loc ascuns iar acest lucru a presupus ca fiecare militar să se descurce singur. După ce mai mult de jumătate din efectivul plutonului au trecut unul câte unul, următorii doi n-au mai respectat ordinul iar ceilalți au rupt-o la fugă. În această situație au fost observați de ruși și mitraliați. Această amintire a unchilui mi-a întărit

[8] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

convingerea că în situaţii de luptă extreme rolul cadrelor militare este vital. În tranşee nu intra niciun militar până când nu intra primul ofiţerul comandant. Acest fapt mi l-a povestit tatăl meu, care a fost rănit în luptele din Munţii Tatra, pe 1 februarie 1945. Adeseori mă întreb de ce militarii care au luptat pe fronturile celui de-al doilea război mondial nu au cerut să li se dea certificat de merit. Ştiau că îşi fac datoria faţă de ţară iar cei care făceau fapte de arme erau decoraţi şi nu răsplătiţi pecuniar!

*a. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi ?*

Am fost pus în situaţii, pe care le descriu mai jos. Nu ne-au privit ca inamici şi cu niciun fel de ostilitate, în zona în care am acţionat, având în vedere că au realizat că venim în sprijinul lor.

*b. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Nu am avut situaţii care să nu le pot soluţiona. Într-adevar este foarte dificil să stai în faţa unei mulţimi revoltate şi să încerci să potoleşti spiritele.

*c. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Eram preocupat, ca orice cetăţean, de evenimentele ce aveau loc şi aşteptam schimbările sociale cu o anumită emoţie. Eram bucuros de faptul că urma să se schimbe regimul, în mod similar cu schimbările din ţările vecine.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Nu m-am gândit că generalul Milea a trădat, ci am apreciat că ar fi fost posibil să fi fost „ajutat" să se sinucidă sau că a făcut-o personal pentru că nu a avut curajul să înfrunte situaţia respectivă şi nu a vrut să pună Armata într-o situaţie neplăcută, de a acţiona împotriva poporului.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Eram la aeroclub şi am văzut împreună cu toţi subordonaţii plecarea lui Nicolae Ceauşescu. A fost un moment de bucurie pentru toţi militarii din subordine, toată lumea a sărit în picioare şi s-a manifestat zgomotos.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Voi comenta mai jos.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă*

*performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor terorişti?*

Apreciez că este de menţionat faptul că la ora derulării evenimentelor din 1989, atât armata cât şi populaţia nu erau pregătite pentru o confruntare cu aspecte ale războiului psihologic, în special în ceea ce priveşte dezinformarea, răspândirea de ştiri false etc.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Nu.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat în acele zile, ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Fiind în misiune de apărare a unui aeroclub, nu am avut probleme în acest sens, dar s-au ivit alte situaţii pe plan local. În una din acele zile m-am trezit că la poarta aeroclubului s-au prezentat doi săteni (preotul evanghelic şi un inginer), care m-au rugat să mă duc în comună pentru că populaţia s-a răzvrătit şi a luat cu asalt sediul miliţiei locale. Unul dintre miliţieni a tras cu pistolul şi a rănit preotul ortodox, după care s-a sinucis. Am luat şase militari şi m-am deplasat în localitate, la sediul poliţiei, unde era o mulţime adunată, care voia să ia armamentul şi muniţia gărzilor patriotice.

Prin felul în care le-am vorbit, au început să îşi schimbe atitudinea de revoltă şi am reuşit să îi liniştesc, oferindu-le şase arme de tip „ZB", dar fără muniţie. De asemenea, am constituit trei echipe a câte doi oameni care să patruleze prin sat şi să informeze asupra eventualelor evenimente din localitate, altele decât cele cotidiene. Am reuşit să îi fac să înţeleagă că miliţianul care a rămas în viaţă nu este duşmanul lor şi l-am pus chiar să coordoneze activitatea echipelor. El îmi raporta mie orice. Împreună cu un grup de săteni, având în vedere apropierea Crăciunului, am stabilit un program până la orele la care să fie deschise localurile şi de asemenea, când să se termine slujbele la bisericile din localitate. Am numit câte doi militari la fiecare biserică din localitate (ortodoxă şi evanghelică) fără alte atribuţii. Simpla lor prezenţă a impus linişte şi ordine în localitate.

Întrucât Sânpetru era o comună în care trăiau şi etnici germani, în localitate au fost aduse multe ajutoare, care au creat şi unele probleme. Un exemplu: ţiganii şi alţi săteni au atacat parohia ortodoxă provocând tulburări. Am fost chemat şi m-am deplasat de urgenţă. Era un haos general. L-am luat pe cel care părea liderul ţiganilor şi l-am întrebat de ce fac scandal. Mi-a spus că acum e democraţie şi au voie să facă ce vor. I-am răspuns că dacă tot e democraţie, şi eu am voie să îl împuşc. Am făcut doar gestul de a duce mana

spre pistol. Cei care se manifestau în dezordine au fugit dincolo de drum şi au început să scandeze *„Armata e cu noi!”* şi s-au liniştit. Este foarte greu să gestionezi reacţiile mulţimii răzvrătite. Au fost momente de cumpănă, care doar prin tact au putut fi oprite evenimentele din escaladare. Prin modul cum am acţionat în fiecare situaţie, am reuşit să fim priviți ca militari cu mult respect şi activitatea noastră să fie apreciată.

O altă întâmplare demnă de reţinut ar fi următoarea: am observat că unul dintre militari stătea mereu în rastelul cu armament care în acele momente era deschis. Când l-am întrebat mi-a spus că aşa se simte el bine. După două zile am observat că este apatic şi când a venit o maşină tip ARO de la unitate care ne aproviziona cu alimente zilnic, am trimis pe acel militar la sanatoriul Sânpetru, care se afla la 1 km de aeroclub. A fost singura situație în care m-am simţit neliniştit, deoarece după circa o oră nu puteam lua legătura telefonică sau prin alte mijloace cu cei plecaţi. În apropierea sanatoriului se afla uzina de armament şi mă temeam că uzina şi sanatoriul au fost capturate de teroriști (aşa se ştia atunci de la televizor!). Îmi era teamă că acei militari au fost şi ei prinşi, mai ales, că am văzut o persoană fugind pe câmp de la sanatoriu. După înca o jumătate de oră (vă daţi seama în ce stare mă aflam!) am văzut venind maşina ARO de la sanatoriu. Întrebând ce s-a întamplat, am aflat că militarul avusese o cădere de tensiune şi dacă nu era trimis la spital şi nu se intervenea (perfuzii şi injecţii) militarul putea să moară înainte de a ajunge la Spitalul Militar Braşov. Nu am ştiut până în acel moment că se poate muri de frică. Acest fapt m-a determinat ca, în continuare, să fiu mult mai vigilent şi prezent printre militari.

Un alt eveniment care merită a fi menţionat: lângă aeroclub, la 600 m distanță, era un parc de tractoare noi aparţinând uzinei *Tractorul* Braşov. Acesta era păzit de doi oameni înarmaţi. Au fost nopţi când s-au auzit focuri de armă. De fiecare dată am fost nevoit să intervin cu foarte mult calm pentru a mă convinge că militarii care asigurau paza aeroclubului nu vor deschide şi ei focul fără motiv. Îi întrebam pe cei de acolo de ce au tras şi răspundeau că li s-a părut că sunt atacaţi. Cât am stat în paza acelui obiectiv, militarii din subordine, cu toate situaţiile apărute, nu au tras niciun foc de armă, cu toate că în situațiile respective se puteau trage mii de cartuşe. Am căutat să evit deschiderea nejustificată a focului, știind că orice astfel de eveniment crează o stare de tensiune în rândul militarilor şi am făcut tot posibilul să evit acest lucru. După încheierea misiunii, mi s-a spus că eu nu pot fi avansat pentru că nu s-a tras niciun foc de armă. Au fost avansaţi cei care au tras aiurea pe geamuri în cazarma unităţii sau cei care făceau parte din garda ce îl ducea şi îl aducea pe comandant de acasă. De altfel, aceştia îl însoţeau în deplasările prin cazarma

din birou până în punctul de comandă şi înapoi, o chestiune absolut ridicolă, în opinia mea.

Referitor la modul cum se transmiteau ordinele, multe fără a fi raţionale, mai relatez un caz. Am primit ordinul să iau toate măsurile pentru că se spunea că spre Braşov se îndreaptă o coloană de tancuri. Când am auzit un asemenea ordin, m-am descălţat şi m-am aşezat în pat. Ce puteam face eu cu 25 de pistoale-mitralieră şi o mitralieră de companie împotriva coloanei de tancuri? Nici nu am comunicat subordonaţilor pentru a nu intra în panică.

În momentul creării Frontului Salvarii Naţionale la nivel naţional, s-a pus problema creării consiliului local al FSN. Cu o zi înaintea şedinţei de constituire a consiliului, am fost chemat pentru a participa la negocierile privind activitatea de a doua zi. La negocieri au participat câteva din persoanele mai importante din comuna Sânpetru. Am constatat că un director de instituţie locală încercă să se impună ca viitor preşedinte al consiliului local FSN, ceea ce crea o tensiune printre participanţi. Având în vedere că exista pericolul că acesta să fie contestat în adunarea generala (lucru pe care îl cunoşteam de la unii cetăţeni), i-am recomandat acestuia să se abţină de la a candida, pentru a evita o şedinţă tensionată. Le-am propus să aibă în atenţie o persoană care să nu fi avut nicio conexiune cu fostul regim. Astfel, în urma negocierilor s-a ajuns la concluzia ca să fie propus ca preşedinte al consiliului FSN medicul din localitate, o tânară doctoriţă. A doua zi la şedinţa de constituire a fost prezent din partea FSN judeţean un domn profesor de filozofie (care ulterior a ajuns în primul Parlament al României). În timpul discuţiilor anterioare şedinţei am constatat că acesta era rupt de realitatea locală, aşa încât în prezidiu (din care am făcut şi eu parte), l-am aşezat lângă mine. Când acesta a luat cuvântul, prin atitudinea oarecum superioară ce o afişa (venind de la un forum superior), pentru a determina lumea să îi împărtăşească opiniile, s-a creat o rumoare şi agitaţie în sală. L-am sfătuit să ia loc, că altfel va fi dat afară din sală şi din comună, şi să îi lase pe localnici să îşi rezolve singuri problemele. Astfel, a fost aleasă, conform înţelegerii anterioare, ca preşedinte al consiliului local FSN, doctoriţa din comună. La şedinţele consiliului local al FSN, când se considera necesar, eram invitat. I-am întrebat de ce sunt invitat şi mi-au răspuns că prin prezenţa mea se crează o atmosferă mai potrivită pentru discuţii. Nu am încercat să influenţez deciziile, răspundeam doar dacă eram întrebat.

În comună s-a instaurat o atmosferă de normalitate şi au început discuţii privind viitoarele alegeri. Am fost abordat de oamenii din localitate şi am primit scrisori, atât anonime cât şi semnate în clar în care erau relatate fapte reprobabile ale unor localnici de pe timpul vechiului regim. Am realizat că sunt create grupuri de interese, fapt ce m-a determinat sa mă îndepărtez de

asemenea atitudini. Din acest motiv, în momentul în care mi s-a propus prin diverşi interpuşi, de a candida la funcţia de primar al localităţii, am refuzat categoric şi am argumentat că sunt militar şi îmi voi continua cariera militară. Nu s-a mai pus în discuţie această problemă.

Ca un fapt divers, modul în care au decurs lucrurile şi grupurile de interese apărute, mi-au demonstrat faptul ca am procedat foarte corect când nu le-am distribuit muniţie pe timpul evenimentelor anterioare. Unii dintre participanţi au recunoscut ulterior şi chiar mi-au mulţumit pentru faptul că nu au avut muniţie, deoarece s-ar fi putut întâmpla şi evenimente tragice.

Referitor la modul de participare la acţiunile din localitate, mentionez faptul că, la începutul activităţii, i-am raportat comandantului că sunt solicitat de localnici ca să îi ajut, iar acesta mi-a interzis participarea. Dar, mi-am dat seama că lumea avea nevoie de mine. Ca atare, nu am mai solicitat comandantului nicio aprobare, toate acţiunile prezentate mai sus fiind la propria iniţiativă şi asumarea personală a riscurilor. Consider că acţiunile respective au condus la crearea unui climat de normalitate în localitate. În niciuna dintre acţiuni nu m-am afişat ca fiind reprezentant al Armatei, ci ca persoană fizică care a ajutat la rezolvarea punctuală a unor situaţii şi probleme. Din acest motiv am fost apreciat şi la final mi s-au adus mulţumiri.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

Nu am fost de acord cu aducerea unor generali si ofiţeri din rezerva în structurile active ale Armatei. Ulterior, nu am agreat deloc ideea ca structura CADA să acţioneze în mod similar cu sindicatele, întrucat am apreciat ca armata este o institutie strict ierarhizata în care nu îşi au loc sindicatele.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

La niciuna.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns, ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Nu.

### *2.9. „ Dacă a fost revoluţie sau lovitură de stat nu ştiu...”*

**Lt. col.(rez.) Cristian Florian MIREA**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcție, locul de muncă, studii etc.*

În anul 1989 aveam gradul de locotenent-major şi eram comandat de companie la UM 01026 București (Regimentul 30 Garda).

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce aţi îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

În anul 1979 am terminat liceul şi aproape ca orice tânăr care dorea să-şi facă un drum în viaţă, am dat examen la facultate, mai precis la Politehnică dar... Fiindcă aveam vârsta pentru a fi încorporat, în urma ordinului de recrutare, m-am prezentat la CMJ București, sector 4. După ce am trecut prin multe comisii medicale, vreo 5 sau 6 dacă nu mă înşel, am fost anunţat că voi fi încorporat la Regimentul 30 Gardă. În urma acestei veşti m-am bucurat fiindcă unitatea era în București iar eu bucureştean fiind... vă daţi seama. Toţi prietenii mei, unii cu armata facută, m-au compătimit spunându-mi că am nimerit cum nu se poate mai prost fiindcă au auzit că la această unitate militară „se face cea mai grea armată”. În septembrie 1989 m-am prezentat la poarta unităţii şi... gata, viaţa mea a căpătat un nou sens şi o altă valoare.

Datorită impresiei care mi-au făcut-o cadrele militare începând cu comandantul unităţii, colonelul (pe vremea aceea) Gheorghe Ambrosie Onişor (Leul, cum i se spunea) şi continuând cu comandantul batalionului de instrucţie, lt. col. Bălan (nea’ Mişu), cu comandantul de companie lt. maj. Postolache Sava (Pantera neagră), cu primul meu comandant de pluton lt. Marcu Viorel şi continuând cu toţi ceilalţi ofiţeri şi subofiţeri, m-am hotărât să dau examen la Şcoala militară de ofiţeri activi. În anul 1979, când încă eram în armată, cu gradul de caporal că... deh, avansasem şi eu, m-am prezentat la Sibiu la examen şi, uite aşa, stimate cititor, am ajuns ofiţer şi, ca urmare a selecţionării făcute de către col. Onişor am ajuns din nou la această prestigioasă unitate dar, de data aceasta având pe epoleţi frumosul grad de locotenent.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Aveam 20 de ani când am fost încorporat.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Eram un tânăr ofițer căruia îi plăcea ceea ce făcea și care era convins că va obține frumoase rezultate și va avea succes în cariera pe care și-a ales-o mai ales că la 2 ani după absolvirea școlii militare fusesem avansat la excepțional (stagiul minim de avansare de la lt. la lt. maj. fiind de 4 ani) și numit la comanda unei companii. Trebuie să vă precizez faptul că destinul, inspirația zeița Fortuna sau mai știu eu ce, m-au ajutat foarte mult în vara anului 1989 când, la unitate au sosit câțiva ofițeri de la securitate și care, cu aprobarea ministrului apărării, doreau sa selecționeze și să „recruteze" tineri ofițeri care urmau să-și schimbe arma și să treacă la DSS (Direcția Securității Statului). Am fost selecționat și mi s-a propus să trec la ei și, deși, era foarte tentant, toată lumea știind că „securiștii" aveau un statut special și multe privilegii, în urma consultării atât cu colegii cât și cu familia (eram căsătorit și aveam un baiețel de 9 anișori) am refuzat. M-am tot întrebat de atunci ce s-ar fi întâmplat cu mine, cu viața mea și a familiei dacă aș fi spus că sunt de acord și aș fi ajuns ofițer de securitate. Sigur aș fi activat doar câteva luni și apoi...

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci și anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle și principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii și a căror semnificație deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunță la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci nu așa cum se vede astăzi după trei decenii chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Ceea ce am să spun în continuare, vă rog să luați ca atare și să nu credeți că am folosit cuvinte sau expresii șablon. Chiar așa era. Eram mândru că sunt ofițer al armatei române, că pot, prin aportul meu, să instruesc și mai ales să EDUC niște tineri care abia atunci începeau să vadă ce înseamnă cu adevărat viața. Nu degeaba se spunea că tânărul care nu a făcut armata nu poate fi considerat bărbat.

*b. Considerați că în anii premergători și în toamna anului 1989 armata își îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Bineînțeles! Pe vremea aceea aproape totul se făcea ca la carte și accentul se punea pe pregătirea pentru luptă. Am scris aproape totul fiindcă mai existau și unele lipsuri, sincope și neconcordanțe, mai desfășuram și alte activități care nu aveau nimic în comun cu programul de pregătire pentru luptă. Trebuia să ne

aducem contribuţia şi în agricultură şi în construcţii, la inundaţii şi dezăpeziri că doar era ordin de sus „de la partid".

*c. Militarii, în general, şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

Oooooooo DA! Altfel eram priviţi şi apreciaţi pe atunci. Este o diferenţă ca de la cer la pământ între cum era atunci şi cum este acum privit un cadru militar. Prea puţine sunt acele persoane din viaţa civilă care mai privesc cu ochi buni pe cei care poartă o haină militară şi în proporţie de 90% aceste persoane sunt cele care au trecut de a doua tinereţe. Ştiţi când oamenii privesc acum, în zilele noastre, cu admiraţie şi respect pe militari, dar şi atunci pentru o perioadă scurtă de timp? Doar atunci când cei care fac parte din Sistemul Naţional de Apărare intervin în situaţii limită, la inundaţii, incendii, dezăpeziri sau mai ştiu eu ce alte nenorociri.

Ulterior revin la „aprecierea" pe care o fac la adresa noastră a militarilor, fie că suntem activi sau în rezervă, cum că noi suntem „ăia cu salarii şi pensii nesimţite" punând totodată întrebarea: Ce nevoie avem de armată? Cu cine ne luptăm noi românii de trebuie să se investească aşa de mult în armată? Trist dar adevărat.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conţinut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu..., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a) Cum vedeaţi atunci socialismul şi soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Ştiaţi aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele şi cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepţie fac cei din zona de vest, care-şi*

*confecţionaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluţiei,* Editura IRRD 2011, p. 229)

Deși eram obligaţi să desfăşurăm activităţi pe linie politică în sensul că aveam ore de ÎPI (Învățământ Politico-Ideologic) la care trebuia să participăm sau pe care eram obligaţi să le conducem, intocmeam tot felul de documente pe linie politică şi eram prin rotaţie secretari UTC la subunităţile din care făceam parte, nu eram ABSOLUT DELOC îndoctrinaţi. Este adevărat că erau unii, foarte puțini la număr, care erau activiști convinși ai politicii PCR-ului. În vremurile acelea erai nevoit să înveţi citate din cuvântările lui Ceaușescu, să dovedești că ești un bun activist astfel încât să devii membru de partid. De ce? Simplu! Cine nu era membru de partid nu putea să avanseze în funcţie şi reţineţi că asta era valabil pentru întreaga societate nu numai în armată. Dacă noi militarii ascultam sau vizionam posturi străine? Sigur că da! Şi noi, ca de altfel majoritatea românilor, ascultam Europa Liberă, Vocea Americii sau ne confecţionam tot felul de antene pentru ca să putem viziona emisiunile de la bulgari, unguri sau sârbi. Era şi un banc înainte de '89 pe tema asta: Un bulgar este trimis în delegaţie în Bucureşti. După două săptămâni se întoarce la el în ţară şi, cum era şi normal, colegii îl întreabă cum a fost, cum este în România, ce a vizitat etc. Bulgarul răspunde:

– Măi oameni buni, nu am apucat sa vizitez decât un pic Bucureştiul în prima zi fiindcă după aceea am stat numai în camera de hotel.

– Cum aşa? -îl intreabă nedumeriţi colegii.

– Pai cum am coborât din tren majoritatea românilor aveau tot felul de fiare în mâini şi, curios fiind l-am oprit pe unul şi l-am întrebat ce fac cu fiarele alea şi omul mi-a raspuns: „Mergem să prindem bulgarii" aşa că...

*b. Aţi gândit vreodată sau aţi discutat cu alţii cum aţi proceda dacă într-o situaţie sau alta vi s-ar cere să acţionaţi împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarea cauzei socialismului.*

Nu mi-am pus niciodată o astfel de întrebare. Eram convins că nu noi armata trebuie să acţionam în vreun fel împotriva unor astfel de persoane asta intrând în atribuţiile securităţii.

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor, se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Nemulţumiri existau şi acestea s-au amplificat mai ales începând cu anii '85 şi '86 când se găseau din ce în ce mai puţine şi mă refer la aproape tot ceea ce era necesar pentru o familie să traiască decent. Da, discutam cu colegii despre starea de fapt care exista, însă niciunul dintre noi nu eram demoralizaţi. Cred că

în subconştientul nostru realizăm că nu mai putea continua mult cu privaţiunile care existau şi că mai devreme sau mai târziu totul va fi bine.

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Am făcut precizări pe această temă şi mai sus. Majoritatea covârşitoare a noastră, a cadrelor, consideram şi priveam această „muncă de partid" ca pe o corvoadă. Cel puţin pe mine şi pe camarazii mei nu ne-a influenţat cu absolut nimic „spiritul de partid". Tot ceea ce făceam în armată o făceam din convingerea mea cum că menirea pe care o am este de a-i instrui şi educa pe subordonaţi, de a mă pregăti eu personal astfel încât, în cazul unui conflict armat, să fim pregătiţi din toate punctele de vedere. În proporţie de 90% dintre camarazi priveam absolut toate activităţile pe linie de partid şi UTC ca pe o corvoadă. Excepţie făceau activităţile sportive şi unele culturale.

*b. Cum erau văzuţi activiştii de partid şi de câtă încredere se bucurau în vara şi toamna anului 1989?*

Erau priviţi ca nişte oameni care erau nevoiţi să facă ceea ce făceau, majoritatea fiind doar cu titlul „activist" ei în realitate desfăşurând această activitate nu din convingere ci din obligaţie. Nu acelaşi lucru îl pot spune despre mulţi dintre cei care se aflau în funcţii importante în Consiliul Politic Superior al Armatei. Aici erau destule specimene care îşi făcuseră o vocaţie din a denigra cu orice preţ pe toţi cei pe care îi considerau ei, din varii motive, ca fiind slabi activişti sau chiar inadecvaţi pentru a face parte dintre cadrele militare. Au fost nenumărate cazuri când, datorită unor astfel de activişti, fie secretari de partid sau de UTC unele cadre, deşi erau foarte bine pregătite dpdv militar, pentru că nu aveau rezultate convingătoare pe line de partid, obţineau calificative mai slabe în aprecierile de serviciu care se întocmeau anual.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte".*

*a. Ce vă amintiţi de raporturile dintre comandanţii şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

În general, așa cum am spus și anterior, raporturile erau destul de bune, dar atenție, mă refer strict la ceea ce era în unitatea din care am făcut parte. Din discuțiile pe care le aveam cu alți colegi, de la alte unități, în destule cazuri relațiile erau destul de tensionate, mulți activiști, pentru că nu aveau o pregătire militară prea solidă, încercau şi din păcate, datorită „susţinerii" partidului, se impuneau şi dictau chiar pe linie de pregătire pentru luptă.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluţiei din decembrie 1989?*

Cei din unitatea din care am făcut parte, respectiv Regimentul de Gardă, nu au făcut niciun pas înapoi, acționând întocmai cu ordinele primite de la comandanți și aici mă refer la absolut toți secretarii de partid sau UTC. În niciun caz ceea ce a afirmat dl. Gl. Chelaru Mircea s-a întâmplat în unitatea din care am făcut parte. În toată perioada în care am acționat pe timpul evenimentelor din decembrie, respectiv din seara zilei de 22 decembrie când am primit ordin să mă deplasez cu subunitatea pe care o comandam la sediul CC al PCR şi ulterior, de pe la jumătatea lunii ianuarie 1990 la sediul Consiliului de miniştrii (actuala clădire a Guvernului) atât secretarul UTC pe care-l aveam la companie cât şi secretarul UTC și cel de partid de la batalion ne-au însoțit la toate acțiunile pe care le-am desfășurat executând (mă repet) întocmai ordinele mele respectiv cele ale comandantului de batalion.

*Istoria ne spune că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Era conducătorul statului, trebuia să-i respectăm statutul chiar dacă în sinea noastră nu-l agream şi asta se datora în principal lipsurilor la care eram supuşi şi mă refer la tot ceea ce era necesar pentru o viață frumoasă şi liniştită.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Ca pe ceva normal şi firesc. Păi, se putea şi altfel? Aveam şi alte variante? În niciun caz.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Deşi executasem şi participasem la zeci de simulări de alarmare, am fost un pic derutat şi, normal, îmi puneam întrebarea ce voi face în situația în care

voi fi față în fata cu „grupurile de huligani și elementele destabilizatoare". Din discuțiile pe care le-am avut atât cu comandanții cât și cu colegii toți am ajuns la concluzia că vom acționa în conformitate cu ceea ce am fost pregătiți să facem şi anume, să apărăm obiectivul militar respectând întocmai legile și regulamentele militare.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Nu știu ce ordine au fost date comandanților dar vă pot spune ce ordin am primit eu de la comandantul de batalion și acela a fost: Te deplasezi cu compania în zona clădirii Comitetului Central al PCR cu autovehiculele tip... pe itinerariul... începând cu data de... ora... pe itinerarul...

Punct inițial de trecere...

Punct final...

Comunicațiile pe timpul executării deplasării vor fi asigurate prin...

La sosirea în punctul final luați legătura cu...

c. *Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Din informațiile pe care le primeam și care inițial au fost prin mijloacele mass-media respectiv radio și tv, eram convins că sunt nişte grupuri de huligani care aveau un comportament anormal.

Ulterior, s-a întâmplat ceea ce toți am văzut. Atât eu cât şi toți camarazii mei, ofițeri, subofițeri și militari în termen, urmărind emisiunea la televizor am crezut inițial, preț de câteva minute, că a fost o eroare din partea televiziunii și că au întrerupt programul transmițând o piesă de teatru despre evenimentele de la 23 August în care tocmai câțiva protagoniști, respectiv actorul Ion Caramitru și Mircea Dinescu și alții, își interpretau rolul și strigau, aproape cu lacrimi în ochi, „DUMNEZEU ESTE CU NOI! ARMATA ESTE CU NOI! DICTATORUL A FUGIT! AM ÎNVINS, AM ÎNVINS!". Abia după ce au spus că dictatorul a fugit ne-am lămurit că totul era în direct și că zvonurile care veneau din diferite surse erau cât se poate de reale. POPORUL S-A RĂZVRĂTIT!

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară, au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea, iar pe alta, liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Am explicat în precizările anterioare.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Problema este că noi, cei din armată, şi cand scriu „noi” mă refer la TOŢI cei care făceau parte din armată, mai puțin cei care erau aserviți puterii (vezi îndoctrinații la care m-am referit mai devreme) eram conștienți că trebuie să acționăm în conformitate cu legile și regulamentele militare, respectând totodată, jurământul militar.

Puțini sunt cei care realizează grava dilemă în care ne-am aflat, noi militarii, în acele zile. Revin la textul jurământului pe care l-am depus şi te întreb pe tine stimate cititor ce trebuia sau puteam face când, în jurământul depus (cel puțin pentru mine, fără a folosi cuvinte mari, era considerat sacru) și în care era specificat:

– Jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste.

– Jur să respect legile țării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Ce era de făcut?

Dragă cititorule, te rog să încerci să te pui în pielea militarului și să-ți pui întrebarea urmatoare: „Ce s-ar fi întâmplat dacă:

– revolta populară era înăbușită prin acțiunea în forță a securității și, deci, ce s-ar fi întâmplat cu toți cei care nu au respectat jurământul militar.

– armata nu ar fi pactizat cu populația, încălcând astfel o parte din jurământul militar și ar fi folosit armamentul din dotare? Până în anii ’90 doar cei care au făcut armata puteau ști care este puterea de penetrație a unui glonț de calibrul 7,62 mm. Acum este foarte simplu de a afla dar, pentru ușurință iată câteva caracteristici tehnico-tactice ale pistolului mitralieră calibru 7,62 mm: bătaia maximă - 3000 m; efect omorâtor - 1500 m; foc eficace - 400 mm; viteza inițială a glonțului - 715 m/s; calibru - 7,62 mm; cadenţa de tragere teoretică - 600 lov/min; cadenţa de tragere practică - 100 lov/min; capacitatea încărcătorului - 30 cartușe. În baza acestor câteva caracteristici, vă invit să fiți de acord cu o variantă de calcul în care 100 militari (efectivul aproximativ al unei companii din vremea aceea) dotaţi cu pistoale mitralieră calibru 7,62 mm deschid focul automat. Într-un minut rezultă: 100 de cartușe X 100 militari = 10.000 de cartușe deci logic ar însemna 10.000 de victime dar... practic această cifră este cu mult mai mare. De ce? Fiindcă puterea de pătrundere a glonțului este cu atât mai mare cu cât este mai mică distanță dintre armă și țintă, astfel încât aflați că puterea de pătrundere a glonţului când se executa foc de la distanţa de 100 m este următoarea: zid de cărămidă: 12- 15 cm; placă lemn de brad: 40 - 45 cm; placă de oțel groasă de 7 mm procent de perforare sau adâncimea de pătrundere 90%. Vă rog să calculați dumneavoastră care ar fi fost efectele dacă...

*9. Ultimele zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în fața sa ca „inamic” celălaltă baricadă oameni*

*nemultumiți din societate și care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apărați de un inamic extern.*

*a. Cum ați perceput pe manifestanți și ce gândeați despre ei atunci?*

Inițial, nici nu am realizat cât de mare amploare a luat acele manifestari ale „huliganilor" din Timișoara. Ulterior, așa cum am mai precizat, mi-am dat seama că altul era adevărul, că tot ceea ce era enunțat de către cei care erau aserviți lui Ceaușescu era denaturat și că alta era realitatea și voința poporului.

În definitiv cine erau manifestanții? Nu erau decât aceeași oameni cu care mă întâlneam zilnic în drumul meu către unitate, cu care mă vedeam în magazin, în piață, în parc, în concediu și mai știu eu unde în țara asta.

Ce doreau? Nimic în plus din ceea ce îmi doream și eu. O viață lipsită de grija zilei de mâine, o țară în care să trăiesc atât eu cât și cei dragi mie fără teama că orice spun poate fi interpretat ca fiind împotriva statului și a regimului.

*b. Informațiile pe care vi le dădeau șefii ierarhici au fost suficiente să înțelegeți ce se întâmplă?*

Da! În niciuna din misiunile sau ordinele pe care le-am primit nu au existat ambiguități sau neclarități.

*10. Unul dintre revoluționarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofițer în rezervă știam că un cadru militar nu trebuie atins în nici un fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieșit în stradă și am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofițeri și soldați așezați în poziție de luptă în fața TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte".*

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Aceasta a fost percepția respectivului în acea situație însă asta nu trebuie să facă pe nimeni să tragă concluzia că așa ceva s-a întâmplat peste tot unde au avut loc astfel de „întâlniri".

Înainte de a primi ordin să părăsesc cazarma, în pregătirea psihologică pe care am făcut-o cu toți subordonații, le-am reamintit că nu va executa nimeni nimic fără a primi ordin direct de la mine. Să nu execute ordinul niciunei alte persoane fără aprobarea mea. De ce? Situația era foarte neclară și m-am gândit că dacă s-a întâmplat și eram obligați să acționăm într-un fel în care nu fuseserăm pregătiți trebuia să-mi iau toate măsurile astfel încât să nu încalc principiile luptei dar nici să nu plec din start cu ideea preconceptă că cei din fața mea sunt

dușmanii poporului. I-am întrebat la un moment dat pe subordonați, retoric, în intervalul 17- 21 decembrie: „Cum adică? Poporul este dușmanul poporului?" Toți se uitau întrebători între ei dar... și eu către ei.

Foarte mult a contatat în primul rând momentul în care s-a întâmplat „întâlnirea de gradul III" ! de atitudinea manifestanților dar și de cea a șefului de dispozitiv militar și nu în ultimul rând de ordinele date de șefii sau comandanții celor care se aflau într-o situație asemănătoare cu cea prezentată. Nu am fost pus într-o astfel de postură dar, în situația în care aș fi fost pus într-o astfel de situație, nu puteam să ordon subordonaților să execute anumite manevre ostile împotriva manifestanților dacă aceștia nu le puneau viața în pericol.

*b. Dacă ați acționat în stradă vă amintiți cum vă priveau oamenii revoltați?*

Atunci când am ajuns în zona CC al PCR oamenii deja scandau binecunoscuta lozincă: „ARMATA E CU NOI!"

*c. Ați avut neșansa unor manifestări care să vă pună în situații limită?*

Nu știu dacă se poate numi neșansă dar au fost situații în care unii civili au încercat să mă convingă sau unii chiar să dorească să-mi dea indicații și îmi spuneau că ar trebui sau chiar că sunt obligat să acționez într-un fel sau altul, la indicațiile lor că... de... ei reprezintă acum puterea și că trebuie să le ordon militarilor să deschidă focul într-o anumită direcție fiindcă știu sau au văzut că acolo sunt securiștii sau teroriștii. Un exemplu. Cineva din mulțime s-a adresat „Bai lent' major (eram locotenet major) vezi că la fereastra aia cineva a mișcat perdeaua. Sigur e un terorist. Trage, trage, ce mama dracu'!" Bineînteles că nu am ordonat să se execute foc și i-am demonstrat „strategului" că am făcut bine fiindcă „teroristul" de la etajul 2 din blocul „Romarta" s-a dovedit a fi o bunicuță de 75 de ani care era îngrozită de ceea ce se întâmpla.

*d. Vă amintiți trăirile și sentimentele din acele zile?*

Nu poți uita așa ceva. În seara zilei de 22 decembrie 1989 am ajuns cu subunitatea pe care o comandam în zona Pieței Revoluției (pe vremea aceea fiind zona din fața intrării în sediul CC al PCR). Am primit ordin să execut paza acelei laturi a clădirii. Imediat după debarcare am dat ordinele de rigoare pentru a executa misiunea primită. În toată zona se executa foc. Recunoșteam fie după zgomotul produs și după cadența de tragere, diferitele arme cu care se executa foc. De la pistolul Carpați, continuând cu pistolul mitralieră, (cunoscut și ca pistolul AKM) și până la mitraliera PK 7,62 sau de 12,7 care era în dotarea tancurilor. În tot amalgamul ăsta de sunete vă rog să mă credeți că am sesizat că era și un zogomot de arme pe care nu-l recunoșteam. Poate că unii veți spune că exagerez dar vă rog să mă credeți că asta am simțit atunci. Din start doresc să fac precizarea că Armata Română nu a fost pregătită în vederea luptei anti-teroriste. „Poate mă înșel" mi-am spus doar opinia. La terasa blocului „Romarta" am

văzut din loc în loc flacară la gura ţevii. Mă întrebam: „Cine poate fi şi cine ar executa foc din acea zonă?" Am cerut permisiunea comandantului de batalion să intru în bloc şi să verific terasa imobilului. Am predat comanda companiei comandantului plutonului unu şi împreună cu comandantul plutonului patru am intrat în incinta blocului. După ce depăşeam fiecare etaj lăsam câte un militar pentru pază şi asigurare.

Pe terasă nu am găsit nimic ci doar unele tuburi de cartuş cal. 9 mm. Precizez că armata nu era dotată cu armament care folosea muniţie de calibrul 9 mm. Singura structură cunoscută de mine la acea dată, care era dotată cu astfel de armament era securitatea. La coborârea de pe terasă am auzit focuri de armă şi am tras concluzia că au fost trase de pe casa scărilor. Când am ajuns la mezanin, sergentul pe care-l lăsasem la acel etaj mi-a raportat că uşa de la apartamentul din faţa noastră (era la aprox. 15 metri) s-a deschis brusc şi că nişte indivizi (trei la număr) au deschis foc asupra lui. Abia a apucat să termine de raportat că uşa s-a deschis şi asupra noastra s-a deschis foc. Norocul nostru că am avut reflex să ne protejam în dosul balustrăzii scării care era din beton fiindcă altfel...

Am apucat să văd, atât cât s-a putut, pe cei care au tras asupra noastră şi, ulterior toţi am fost de acord că erau îmbracaţi cu ceva combinat între combinezon negru şi îmbrăcăminte civilă.

După aceasta am purtat un dialog cu ei ca urmare a ceea ce văzusem prin filme şi citisem în literatura beletristică fiindcă, aşa cum am mai precizat, nu aveam pregătirea necesară pentru a acţiona în astfel de situaţii:

– Eu: „Sunt ofiţer al Armatei Române! De ce aţi tras asupra noastră? Aruncaţi armele şi predaţi-vă! Sunteţi încercuiţi! Nu aveţi nicio şansă!"

– Ei: „Voi nu aveţi nicio şansă! Nu ne predăm!"

Au continuat schimburi de replici în tot acest timp executând foc şi noi şi ei. La un moment dat s-a deschis brusc uşa şi au aruncat cu două sticle incendiare. Ne-am pus măştile contra gazelor fiindcă aerul era irespirabil. „Norocul" nostru a venit de la caloriferul din holul blocului şi a cărui instalaţie era încărcată cu apă (eram în decembrie). Câteva cartuşe trase în el şi flăcările au dispărut în maxim 30 minute.

Totul s-a întâmplat, cu aproximaţie, între ora 23.30 şi 04.00 când am solicitat grenade de mână ofensive. În jurul orei 04.30 le-am primit. I-am atenţionat pe adversari că dacă nu se predau vom folosi grenade şi după 30 minute le-am folosit concomitent cu intrarea în forţă prin uşa respectivă. Aceasta era uşa ce făcea legătura între scările blocului. Deşi în urma informaţiilor pe care le-am obţinut de la locatarii din apartamentul de la etajul superior, am înţeles că sub ei se află un apartament. Nu era chiar aşa. Era o garsonieră şi holul precizat.

Întrebarea a fost dacă îmi aduc aminte de trăirile şi sentimentele de atunci.

Vă rog să ma credeţi că totul era destul de clar pentru mine şi că mă gîndeam că:

– „Trebuie să fac totul astfel încât cei pentru care răspund şi pe care-i comand să iasă vii şi nevătămaţi din această situaţie".

– „Am o soţie şi un copil pentru care acum am posibilitatea şi trebuie să lupt pentru a le asigura o viaţă mai bună".

Poate că unii vor crede că folosesc cuvinte prea mari, că exagerez dar, vă dau cuvântul meu că asta am simţit şi am trăit atunci. Am ajuns la etajul unu al CC al PCR şi când ne-am mai liniştit cât de cât, atunci când (ciudat dar real) au încetat focurile de armă după ce cei doi au fost executaţi, discutând între noi, ne-am pus o întrebare de bază: Ce ne-a făcut să acţionăm aşa de „nebuneşte"? Ce ne-a împins pe noi, toţi, de la soldat până la ofiţer să acţionăm aşa?

Oare am acţionat ca urmare a jurământului făcut sau am încălcat jurământul dar am acţionat aşa cum ne-a dictat conştiinţa?

...Jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele.

Oare din popor nu făceau toţi parte? Ce înseamnă şi cine este „patria"?

„Jur să respect legile ţării..."

Regulamentele militare erau întocmite în baza legilor aşa că...

„...să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".

Cred că aici a intervenit atât modul în care fiecare a conştientizat importanţa evenimentelor cât şi decizia fiecărui comandant în parte.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis.*

Cu foarte mult scepticism. De ce să se fi sinucis? Fiindcă a refuzat să ordone să se deschidă foc asupra manifestanţilor? Un militar de carieră să recurgă la un asemenea gest? Vă rog să puneţi în balanţă declaraţiile fostului şef al securităţii, IULIAN VLAD care afirma despre Milea că a avut o cădere psihică şi că era alt om, cu ceea ce afirma soţia generalului, doamna NICOLETA MILEA referitor la ultima discuţie telefonică pe care a avut-o cu soţul ei. Eu nu am crezut atunci şi nici acum nu cred ca s-a sinucis.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Eram în cazarmă. Din momentul în care am văzut imaginile şi ulterior s-a confirmat că Ceauşescu a părăsit sediul CC al PCR am fost convins că drumul pe care l-a luat era fără întoarcere şi că, fără să folosesc cuvinte mari, participam la un eveniment istoric.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Sincer, atunci nu am avut nici timp şi nici starea de a analiza aceste aspecte. Ulterior mi-am dat seama că a fost comportamentul unor oportunişti care, intentionat sau nu, de multe ori prin intervenţiile lor mai mult creau confuzie.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor terorişti?*

Când am plecat din cazarmă şi am ajuns în Piaţa CC al PCR şi, aşa cum am povestit şi anterior, am văzut că se execută foc din diferite zone ale Capitalei. Atât din informaţiile pe care le primisem de la comandanţii mei cât şi de la tot ceea ce ne spuneau civilii din zonă, eram convins că există terorişti. Niciodată nu mi-aş fi închipuit că voi ajunge să execut foc în Bucureşti dar...

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Am povestit anterior unul dintre evenimente. Un alt eveniment s-a întâmplat în timp ce eram în sediul CC al PCR. Compania pe care o comandam primise ordin să execute paza şi apărarea etajului doi al clădirii. La etajul unu se afla o sală de consiliu unde erau o parte dintre revoluţionari care constituiau FSN-ul. În după-amiaza zilei de 25 decembrie 1989 am auzit foc executat în clădire. După zgomot şi cadenţa de tragere, mi-am dat seama că a fost executat dintr-un pistol de calibru mai mare decât cel de 7,65 mm specific pistolului Carpaţi. Mi-am dat seama că s-a executat la etajul întâi al clădirii şi, fiindcă mă aflam în momentul acela foarte aproape de scările centrale, am coborât împreună cu comandantul plutonului unu şi doi soldaţi. Am anunţat cine sunt, astfel încât, militarii din subunitatea care executau paza etajului întâi să nu deschidă focul crezând că sunt altcineva. Precizez ca şi aceasta subunitate făcea parte din Regimentul 30 Gardă. Când am ajus la etaj am luat legătura

cu comandantul subunității iar acesta mi-a spus că focul a fost executat din direcţia unui hol. Am trecut la cercetarea zonei dar fără niciun rezultat. Focul a fost executat în direcţia uşii de la încăperea unde se aflau membrii FSN-ului. În tocul uşii am găsit gloanţe de calibrul 9 mm.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Evenimentele din 1989 au constat într-o serie de proteste, lupte de stradă şi demonstraţii în luna decembrie a anului 1989, care au dus la sfârşitul regimului comunist din România şi la căderea lui Nicolae Ceauşescu. Demonstraţiile din ce în ce mai ample au culminat cu procesul controversat şi execuţia lui Ceauşescu şi a soţiei sale, Elena. Înainte de revoluţia română, toate celelalte state est-europene trecuseră în mod paşnic la democraţie; România a fost singura ţară din blocul estic care a trecut printr-o revoluţie violentă şi în care conducătorii comunişti au fost executaţi.

Dacă a fost revoluţie sau lovitură de stat nu ştiu dar de un lucru sunt aproape  sigur şi anume că, de ceea ce s-a întâmplat în acele săptămâni, nu au fost străini cei din afara ţării care au avut şi acum, după cum se vede, sunt interesaţi nu de bunăstarea poporului român ci de resursele pe care le are ţara noastră. Aici ar fi fooooaaaaarte multe de spus, dar... este alt subiect.

Este clar ca armata nu a fost pregătită pentru a duce o astfel de luptă împotriva unor trupe de gherilă sau împotriva unor celule de teroriști. Existau în armată trupele de cercetare – diversiune care erau răspândite pe întreg teritoriul ţării însă erau cu efective prea mici. Armata, la modul general, nu a fost specializată în ducerea acţiunilor împotriva celor care executau misiuni de: cercetare, obţinere de informaţii şi date necesare pentru dezorganizarea conducerii, întreruperea legăturilor telefonice, bruiajul radio-electronic, intoxicarea cu informaţii false, crearea unei stări de nesiguranţă în rândul populaţiei şi trupelor, slăbirea moralului şi capacităţii de reacţie, inducerea în eroare, acţiuni de diversiune.

De toate acestea sunt convins că s-au folosit cei care au acţionat în punctele fierbinţi din decembrie 1989. Nu au fost mulţi la număr dar au fost bine organizaţi. De asemenea, sunt convins că în perioada premergătoare declanşării evenimentelor din Timişoara au fost activate multe „CONSERVE".

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum ați perceput atunci acest fenomen?*

Atunci nu am fost de acord cu ceea ce se dorea de către cei care compuneau CADA şi mai ales eram împotriva activării unor generali şi ofiţeri. Am scris că nu eram de acord, atunci, cu Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei, pe scurt CADA, fiindcă, din ce-mi aduc aminte, ofiţerii care constituiau acest grup aveau un singur scop declarat: înlăturarea comuniştilor din armată, urmată de reforme democratice. Păi, fără supărare, dar toţi fuseserăm comunişti. „Pe cine să dăm afară şi pe cine să oprim? Pe baza căror considerente?"– acestea erau întrebările pe care mi le-am pus atunci.

Acum, ca urmare a ceea ce se întâmplă în societatea românească, în general, şi cu ceea ce se întamplă în armata României în particular, vă anunț că îmi doresc din tot sufletul ca în legislaţia în vigoare să se facă modificări astfel încât MILITARII SĂ AIBE POSIBILITATEA SĂ SE ORGANIZEZE ÎNTR-UN SINDICAT! Militarii sunt singura categorie de personal care nu are voie să-şi negocieze drepturile, să se apere de abuzuri şi nedreptăţi. Aşa ceva exită în ţările cu adevărat democrate, în mai toate armatele acestor state, organizaţii sindicale ale militarilor, nu ale salariaţilor civili! Exită chiar la nivel internaţional o organizaţie a sindicatelor din armată. Se vede clar că toate guvernele României nu şi-au dorit aşa ceva, încalcă flagrant drepturile fundamentale ale omului, încălcând Constituţia.

*b. Ați fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau ați respins acțiunile?*

Am răspuns mai sus.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a întâmplat şi ce aţi trăit în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

Nimic din ceea ce am trăit în acea perioadă nu poate influența cu nimic afirmațiile mele indiferent de ce am citit ulterior.

*a) Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Cred că aceasta ar fi o întrebare buna: „De ce credeţi că astăzi, după aproape 30 de ani de la Revoluție, încă nu se ştie nimic despre cine a tras în populaţie şi asupra armatei, de ce nu există nici măcar un terorist demascat?"

Răspunsul meu? Fiindcă nu s-a dorit şi nu se doreşte acest lucru. De ce? Simplu: ar cădea multe capete, s-ar face cunoscute multe activități, conexiuni, şi documente care se doresc să rămână necunoscute până când protagoniştii vor dispărea de pe scena vieţii.

## *2.10. „A venit timpul – oricum, întârziat și tot de noi – să ne putem privi chipul în oglindă fără eticheta lipită pe frunte acum 30 de ani de Silviu Brucan...”*

**Col. r. Laurentiu DINU**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveați în anul 1989 în armată: grad, funcție, locul de muncă, studii etc.*

Cine ar puta uita anul 1989...? Trecuseră 3 ani de când părăsisem Regimentul de Gardă – unitatea pentru care fusesem selecționat la absolvirea Școlii Militare de Ofițeri Activi „N. Balcescu” din Sibiu – arma infanterie – cu nostalgia firească și bucuria împlinită a celor zece ani de activitate. Aveam gradul de căpitan, ocupam funcția de ofițer cu mobilizarea în Statul Major al Direcției Construcții și Domenii Militare așa cum este cunoscută astăzi. Mă pregăteam pentru facultate pentru că mâna destinului așa voise iar Dumnezeu – cum se știe – când îți închide o ușă, îți deschide o fereastră.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una ușoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viață. Alții și-au făcut doar datoria de cetățeni, de buni români. Aveați atâtea alte posibilitățide a alege un drum în viață...*

*a. De ce ați îmbrățișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

Acum când anii au trecut – oare când?! – mai bine de 40 și cu o carieră militară încheiată, îmi permit să zâmbesc și asta pentru că... Ei bine, nu! Nu asta mi-am dorit să fac în viață. Ci mai de grabă mă vedeam cu catalogul sub braț. Iar ca elev de liceu cu profil umanist, oferta de a urma o instituție militară făcută de cei din Centrul Militar Județean ori întrebarea netendențioasă a tatălui meu, mi se păreau ca un cântec de sirenă și respectiv ca un afront personal. Până în ziua în care îmbrăcat, dintr-o toană, cu vestonul cu grad de ofițer superior și semnul armei transmisiuni al tatălui meu acesta m-a surprins în fața oglinzii, spunându-mi cu glas serios: Sigur n-ai vrea să urmezi cariera militară? Dar să știi, nu e pentru toată lumea. Iar în anul 1973... admis cu media maximă, păşeam într-un univers absolut nou ca civil între militari – o parte însemnată din colegi făcuseră armata ori Liceul Militar – și, în orice caz, contrar celui care mi-l propusesem eu în viață. Curiozitate? Tentație? Inconstiența tinereții? Mândrie? Dorința de a arăta că pot? O carieră aparte? Sau poate, toate la un loc.

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Azi, când spui: Viitorul sună bine – aduce – exceptându-i pe cei favorizaţi indiferent de factor – mai de grabă a reclamă ieftină, în care oricum nu crede nimeni. Dar atunci în ’89 viitorul se întrezărea a fi mai mult... plat.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci, nu aşa cum se vede astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepţiile şi judecăţiile de valoare sunt altele?*

Profesia era bine statuată iar cadrul moral, ca sumă a semnificaţiilor reprezentate, constituia un corp comun. Nici nu avea cum să fie altfel.

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

Desigur că nu. Pe de altă parte, doctrina apărării întregului popor avea semnificaţiile şi interpretările ei...

*c. Militarii în general şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

Societatea civilă nu avea cum să aibă altă părere ori vreo atitudine depreciativă faţă de armată, având în vedere că armata era în fond, nelipsită din mediul ei: şantiere, construcţii de locuinţe şi marile obiective, mină, agricultură, poduri, irigaţii, calamităţi şi... zăpadă. Adică, acolo unde era mai greu! După cum la fel de nefiresc i s-a părut să o şi dezobişnuim, armata revenind la scopurile ei.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă, acesta este obligat, prin jurământ militar, să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conţinut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu ... , cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei,*

*cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a) Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu că spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229)

Într-adevar, în jurul României se prăbușeau „podurile socialismului" și întrebarea legitimă, mai ales după vizita lui Gorbaciov în țară, nu mai era dacă? ci... când? Cu toate astea, dupa 50 de ani de regim și inerție, persista o anume îndoială vis a vis de cea a siguranței schimbării și privită cu detașare. Afirmațiile generalului Spiroiu sunt cel puțin hazardate.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurământul militar includea și apărarea cauzei socialismului!*

Recunosc că nu. Cel puțin atunci inamicul pentru armată, era definit ca fiind cel extern.

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Nemulțumiri erau, nu aveau cum să lipsească. Ele se datorau cu precădere condițiilor de civilizație, a decăderii condiției de om și a celor de trai în general. Și toate aveau un singur chip și un singur vinovat. Contrariul și implicit diferențele erau vizibile în țările vecine. Moralul nu îl depășea pe cel al populației și nici discuțiile nu depășeau un anume cadru.

*4. Conducerea țării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, și educarea militarilor în „spiritul valorilor societății socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizațiile de partid și ale UTC-ului în armată? Câtă influență reală avea în rândul militarilor și cadrelor de comandă?*

Organizațiile de partid și ale UTC-ului în armată erau mecanismele create pe scala interesului de formare, educare, responsabilizare și control pentru atingerea scopului „democratizării armatei", bazată pe o „conștiință înaintată". Și ca urmare, trebuiau luate și înțelese ca atare.

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

În aceeași notă ca și cea a conducerii organizațiilor respective. Erau percepuți prin prisma metodelor și a formelor de conducere, a caracterului fiecăruia. Vara și toamna anului 1989 încă nu puneau problema încrederii.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid și secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că ați avut cunoștință de așa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică și de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[9].

Afirmația este corectă. E drept, pentru scurta vreme am trăit o experiență inedită într-o armată: aceea a inversării întâietății rolului în cadrul actului de conducere sau generic spus, a inversării întâietății actului de comandă –atribut unic – cu cel al conducerii. Situația ne-a bulversat și a accentuat starea de nesiguranță, în care neîncrederea la un asemenea nivel punea probabilitatea unei trădări, ipoteza în sine, ce refuzam să o credem.

*a. Ce vă amintiți de raporturile dintre comandanți și activiștii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

O relație mai de grabă acceptată – nu și în mentalul fiecaruia! – și de natură simbiotică, în condițiile în care exista până la urmă un scop comun: îndeplinirea Planului pregătirii de/pentru luptă – cu mijloace proprii actului de comandă, deci la ordin – și a Planului pregătirii politice – unde paleta e largă...Cel puțin, comandanții n-au privit niciodată această relaționare în ordinea inversă.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiștii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

Vizibilitatea și influența aparatului de partid din unitate s-a diminuat până la încetarea efectivă și ieșirea din rol, ca o urmare firească.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeați atunci pe Nicolae Ceaușescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Nicolae Ceaușescu ținea toate pârghiile puterii în mână iar cea de Comandant Suprem, nu avea cum să lipsească, pentru că vorbim despre un regim creat și deci un tot, în acest sens. După cum putem vorbi și despre perioada în care România spusese: Nu intervenției sovietice la Praga în '68 ca

[9] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor*... în Oamenii Revoluției, p. 170.

şi despre deschiderea raporturilor cu ţările din sistemul capitalist şi nu numai. Ori atunci încrederea populaţiei şi sigur, a armatei în conducător, era alta. După cum putem vorbi iar, despre erodarea acesteia odată cu degenerarea situaţiei din ţară şi schimbarea imaginii lui N. Ceaușescu din conducător în cea de dicatator.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Realegerea lui Nicolae Ceaușescu nu constituia nicio noutate, nefiind altceva decât continuarea manifestării şi practicii specifice unui regim totalitar.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Alarma de luptă era semnalul clar că se întâmpla ceva grav, fără a şti însă exact de ce s-a dat. Informaţiile începuseră să curgă, zvonurile, de asemenea, şi cele oficiale trebuiau luate ca atare. Până la decelarea informaţiilor şi separarea adevărului de mistificare, avea să treacă un timp, consumat tot mai nervos. Într-un cuvânt, prezentarea la unitate nu însemnase şi clarificarea situaţiei, înţelegerea misiunii în sensul şi acceptul ei militar.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Nu ştiu.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

-

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceaușescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

O situaţie confuză accentuată şi de cererea unui coleg care se afla în misiune la Timişoara de a i se aprobarea încetarea ei şi înapoierea la unitate întrucât acolo populaţia se afla în stradă şi striga lozinci împotriva lui Ceaușescu. Se trezise în mijlocul unui oraş răsculat împotriva orânduirii. Cu alte cuvinte, ne-a povestit la înapoiere – conform ordinului, fără aprobarea conducerii – ceea ce comunicatele dezmințeau, prezentând situaţia cu totul altfel. Evenimentele din Timişoara, Arad, București, Cluj au arătat şi mai apoi dezvăluit cu claritate

ceea ce în fapt se bănuia, adică scopul evenimentelor: căderea lui Ceauşescu şi schimbarea regimului. Şi evident fără ca autoritatea în sine să afirme răspicat acest lucru. Informaţiile nu erau decât cele transmise prin buletinele de ştiri TV şi deci cenzurate, comunicări la nivelul eşalonului, ordine transmise prin *Note Telefonice* spre noi şi de la noi spre unităţi subordonate conform precizărilor, discuţiile cu cei din alte unităţi aflate în aceeaşi cazarmă.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Mai de grabă ingrată, în care sufleteşte şi mental iţi doreai căderea lui Ceauşescu şi care vrând-nevrând, îţi mai era şi Comandant Suprem şi de care erai legat printr-un jurământ.

*9. Ultimele zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemulţumiţi din societate şi care, potrivit misiunii sale de bază, trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Gândul neexprimat atunci public şi copleşitor în acelaşi timp era cel de acord cu mulţimea ieşită în stradă pentru căderea dictatorului. Şi asta după înţelegerea realităţii: cei din stradă nu erau nici huliganii şi nici elementele străine şi dușmănoase regimului. Peste toate însă dorinţa cea mai mare era: fără vărsare de sânge.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Evident că nu, pentru că faptele indicau o situaţie atipică – cum am numi-o astăzi – căreia nu i se dădea încă o explicaţie oficială. Desigur cu excepţia celor ce ştiau, despre ce era vorba.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din decembrie 1989 afirma, într-un interviu că: „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte"*[10].

[10] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

-

*b. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi?*

*c. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

*d.Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Nu am fost confruntat cu asemenea situaţii. Cei care au participat nemijlocit în stradă sunt în măsură să explice cel mai bine trăirile şi sentimentele personale. În orice caz, o armă de foc cu tragaciul apăsat nu are nimic în comun cu meseria celor aflaţi în faţa ei şi nici cu faptul că aceştia sunt mai numeroşi ori mai mult ori mai puţin puternici. Ea doar omoară. Iar teama celorlalţi poate trece usor în încrâncenarea scăpată de sub control.

Nimeni nu poate uita acele zile în care erai martor implicat într-un anume fel, la prăbuşirea unei lumi în care ai deschis ochii şi în al carei spirit, ca regim popular, ai fost format şi educat, pentru a face loc alteia în condiţii despre care ai citit în cartea de istorie ori în altele de gen sau ai văzut în filme. Cu atât mai mult cu cât vorbim despre armată – deci despre un sistem închis dar şi despre o saturaţie care acum se încheia. Nu ştiam exact cum va fi, doar că nu putea fi măi rau, dimpotrivă: Libertatea suna promiţător!

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Iniţial cu neîncredere dat fiind comunicatul TVR: Trădătorul Milea s-a sinucis! Stupoarea şi evident, comentariile urmate. De unde până unde? De ce nu omorât, sechestrat, arestat...? Fugit în străinătate? Dar dacă nu e adevarat? Şi de unde trădarea, care e mobilul ei? Apoi...

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

În clădirea Direcţiei unde lucram din localul Drumul Taberei nr. 2, vis a vis de curtea în care se afla Marele Stat Major. Momentul trăit a fost ca o eliberare, crezând că din acest moment s-a încheiat şi fără vărsare de sânge în Capitală.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Şi nu numai cpt. Lupoi care făcea parte chiar dintr-o unitate militară subordonată Direcţiei. Au fost şi alte cazuri de părăsire a unităţii militare care ar putea fi numite dispariţii... controlate. În condiţiile în care ceea ce însemna părăsirea acesteia şi respectiv poziţia de dezertare mai ales în situaţia Alarmei de luptă, în contrapartidă era un fapt cunoscut şi deci, legitimat acolo şi de cine trebuie, ca parte a unui Plan prestabilit.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriştі?*

Ca pe un fapt real având în vedere nu numai informaţiile şi evenimentele prezentate în ţară şi în Bucureşti, la TVR. În fond, acolo erau şi colegii noştrii iar nopţile petrecute la CC, în faţa M. St. Major şi în atâtea locuri nefericite, soldate în urma ciocnirilor cu morţi şi răniţi i-au marcat pentru întrega viaţă şi pot spune într-un cuvânt ce au trăit şi mai ales... despre ce a fost vorba, cu adevărat.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Nu, nu am fost implicat. O întâmplare care nu poate fi încadrată în specificul întrebării dar mi-a rămas întimpărită în minte. Ironia sorţii a făcut ca în dimineaţa care a urmat nopţii în care au avut loc schimbul de foc între cele două ABI ale securităţii şi militarii care apărau cazarma M.St.M – potrivit ordinului primit, să ridic armamentul şi muniţia aparţinând maiorului Trosca şi a celorlalţi militari ucişi aflaţi în faţa M.St.M., cu etichete pe piept şi prezentaţi ca... teroriști cu misiune precisă.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceauşescu?*

– nimic din cele petrecute şi trăite nu a fost întâmplător, totul a avut în vedere un scop clar pentru îndeplinirea căruia au fost folosite toate mijloacele – din păcate cu vărsare de sânge nevinovat – cu sprijin extern şi desigur intern şi desigur în baza unui Plan pregătit din timp.

– orice încercare pentru delegitimarea teroriştilor – din ţară sau străini – a negării existenţei lor, ascunsă în spatele explicaţiei că nu ar fi fost prins niciunul din ei este un praf în ochi care trebuie să întoarcă toţi ochii conştienţi spre cei care îl aruncă, cerându-le socoteală.

Un simulator indiferent de categoria armei, până la proba contrarie este un potenţial inamic care deschide foc asupra ta – aşa cum ai fost instruit în poligoane şi aplicaţii – iar ca militar faci acelaşi lucru într-o situaţie de luptă, trăgând cu muniţie reală, în baza ordinului. Şi într-o logică simplă, dacă motivaţia este aceea a producerii panicii şi terorii, în spatele simulatorului nu se poate afla decât un terorist, ce poate fi român sau străin. Iar dacă ai de a face cu un act de teroare şi cu un terorist, cu siguranţă cineva l-a trimis. De ce?

– armata a tras și nimeni nu neagă acest fapt. Cu victime plânse și regretate din rândul populației dar și al militarilor. Și de care ne amintim numai în Decembrie, din păcate. Cei mai mulți tineri și în orice caz, nevinovați. S-au comis erori care au în spate explicații ori motivări multiple, ce nu mai pot fi întoarse în trecut și care odată analizate profesionist pot sluji în viitor, pentru a fi reglementate o dată pentru totdeauna. Mai ales când armata poate deveni instrument de oprimare – indiferent de  mâini – tocmai a poporului pe care trebuie să-l apere. După cum la fel de periculos este culpabilizarea armatei pentru morții din Decembrie, ca țap ispășitor.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Și totuși unele cadre militare au protestat față de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum ați perceput atunci acest fenomen?*

-

*b. Ați fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau ați respins acțiunile?*

Cred că în măsură să dea răspunsurile potrivite sunt cei care au aderat la această mișcare şi i-au înţeles pe deplin sensurile. Luând numai nemulțumirea față de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă, desigur ea a existat şi nu ar putea fi tăgăduită. Personal am perceput-o, şi îndeosebi cei în grad de ofițer superior, ca un afront la propria capabilitate de a conduce şi la loialitatea față de sistemul militar. Oricum, fusese o măsură nepotrivită, luată într-un timp nepotrivit.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a **întâmplat** şi ce ați **trăit** în zilele premergătoare și post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări ați răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Nu am comentarii.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărți şi nu a fost pusă?*

Mai de grabă aş spune că a venit  timpul – oricum, întârziat şi tot de noi – să ne putem privi chipul în oglindă fără eticheta lipită pe frunte acum 30 de ani de Silviu Brucan, resimțită atunci ca o jignire, ca apoi să o luăm în derâdere, aşa cum am făcut mai mereu cu lucrurile serioase, pentru a nu rămâne acolo, pe veci.

### *2.11. „Noi, tinerii, până pe la gradul de căpitan sau maior, mai degrabă să zic ofițerii din unitățile operative, nu știam cu adevărat ce se întâmplă, știam că România este în pericol”*

**Col. r. Costinel PETRACHE**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.*

.....

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce ați îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Deși pare să fi fost o întâmplare, trăiesc certitudinea că astfel trebuia să se întâmple. De ce? În niciun alt domeniu/sector al trebuințelor sociale nu aș fi avut sentimentul împlinirii depline, ca om, ca soldat, ca iubitor sacrificial de Neam și de Țară.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viaţa militară?*

De când m-am născut, Tata fiind ofițer. Cu toate astea, convingerea de a mă împlini în exigențele condiției militare s-a datorat, precum spuneam unei întâmplări. Faptul de a deveni ofițer este, poate, lucrul cel mai frumos pe care l-am dăruit Tatălui meu.

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Eram căpitan, secretar al comitetului de partid într-un regiment de transmisiuni. A fost un an greu, social și instituțional. Intuiția nu putea substitui decât nesemnificativ lipsa de informații care ar fi putut determina o înțelegere cât de cât apropiată evoluției de pe scena geopolitică internațională, în principal europeană. Anul 1989 am început a-l înțelege abia după evenimentele antiromânești din decembrie, același an. Zic antiromânești, ca martor fără de odihnă al vremurilor care au urmat. Forţa economică, demografică, educațională, de apărare ale României au fost decimate. Viitorul nu mi-l gândeam pe termen lung, eram preocupat de consolidarea la timpul prezent a statutului meu de ofiţer, altfel zis să îmi fac datoria în funcțiile pe care le-am îndeplinit, cum de altfel am procedat până la finalizarea carierei active. Oricum, îmi amintesc, m-a surprins scăderea nivelului, implicit a gradului de încadrarea a funcțiilor politice, în principal a celor de conducere din unitățile operative(!). După ’89 am înțeles de ce.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavăastră de atunci nu aşa cum se vedea astăzi după trei decenii chiar dacă astăzi percepţiile şi judecăţiile de valoare sunt altele*

Serviciul militar era datorie faţă de Ţară, noi înşine – militarii activi de orice grad, considerându-l astfel. Şi acum, şi tot restul zilelor voi gând la fel, nu pot gândi altfel.

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi indeplinea funcţiile sale de bază?*

Răspunsul implică două abordări. Prima, da Armata îşi îndeplinea funcţiile de bază, participarea la dezvoltarea economico-socială a României (subliminal, cred că spre-aici bătea întrebarea) fiind acreditată fără echivoc, politic şi doctrinar, ca una dintre funcţiile Armatei; a doua – de data asta am în vedere funcţiile naturale ale oricărei instituţii militare –, Armata a fost deturnată de la menirea sa istorică, dar nu în totalitate. Aproximativ 50% din efectivele sale operative, ceea ce însemna, cred, efective de 80.000-90.000 de militari erau pregătiţi şi instruiţi la standardele vremii; cu alte cuvinte, aproximativ de două-trei ori mai mulţi decât în prezent. Revenind la întrebare, bine sau nu, în raport cu „specificul" anumitor evoluţii ale realităţii istorice, *funcţiile de bază* ale armatei sunt adaptate acesteia.

*c. Militarii în general şi cadrele militare erau apreciaţi în concordanţă cu statutul şi rolul lor în societate?*

Paradoxal, după '89 am constatat că, în pofida statutului nostru autarhic oarecum, eram apreciaţi. De ce după '89? Deoarece mai toate sondajele realizate pe profilul acestei teme remarcă faptul că aprecierea publică de azi este semnificativ determinată de prestigiul clădit de instituţia militară naţională de la A.I. Cuza până în decembrie '89. Bunăoară, suntem apreciaţi pentru ce am făcut atunci. Da, consider că instituţia militarului se bucura de prestigiu, înţelegere, respect şi loialitate instituţională şi socială.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad şi funcţie, este educat şi format să acţioneze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută şi nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-şi sacrifice libertatea şi chiar viaţa pentru apărarea ţării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conținut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituţie, eu..., cetăţean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forţelor armate, jur credinţă nestrămutată poporului român şi patriei mele socialiste. Jur să respect legile ţării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerinţele regulamentelor militare şi ordinele comandanţilor şi şefilor mei, atât în timp de pace cât şi în timp de război. Jur să nu-mi precupeţesc sângele şi viaţa pentru a apăra pământul strămoşesc, independenţa şi suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a) Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu că spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen, NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229)

În pofida restricțiilor din deceniul nouă, pe care le consideram trecătoare, pe unele, însă, chiar inevitabile, vedeam socialismul semnificativ prin ceea ce consolida România, pe toate fronturile dezvoltării ei naționale. Cu părere de rău am constatat cât de mult s-a construit – o adevărată dictatură a dezvoltării, cum spunea un distins profesor –, abia după instaurarea sub control străin a democrației, când am văzut cât de mult s-a distrus! Apoi, mai credeam, nu neapărat în socialism, cât mai degrabă în convergența celor două sisteme social-politice opuse, teză minuțios străbătută și restrăbătută de actori remarcabili ai gândirii social-politice, încă din anii '50 ai secolului trecut.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea și apărarrea cauzei socialismului!*

Nu, niciodată! De fapt, socialismul era, așa îl percepeam în anii '80, o realitate cu exteriorul dogmatic și fondul marcat de convulsii dialectice care cu greu puteau fi stăpânite. ***„...cauza socialismului..."*** inclusă în jurământul militar era o găselniță politică, nu avea nicio valoare motivațională. Dacă, să zicem, era o asemenea prevedere – ***garantarea democrației socialiste***, în Constituția RSR sau în jurământul militar de-atunci, cum ar fi trebuit să acționăm?

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Datorită educației – din familie, școală, societate, istorie –, cu toate greutățile economice, moralul era, să zicem, pozitiv. Pozitiv, să ne înțelegem, în ceea ce privește rostul fundamental al Armatei, de apărare a Țării. Nemulțumiri erau, se manifestau tacit în toate straturile condiției militare, mai cu seamă în cele de la baza organismului militar. În ultimul an al regimului comunist eram secretar al comitetului de partid într-un regiment de transmisiuni; lipsurile erau „vorbite" fără restricții, autocenzura cam dispăruse. Asta, mai cu seamă după achitarea datoriei externe, în primăvara lui '89, când toți ne așteptam la o anumită relaxare a privațiunilor economice. Apoi, să nu uităm, problemele cu avansările amânate în luna august, scăderea semnificativă a nivelului funcțiilor politice din unitățile operative (spre exemplu, la nivel regiment, funcția de încadrare a secretarului comitetului de partid a scăzut de la „15" la „11"), unele promovări discutabile etc., toate au șubrezit componența extraprofesională a stării morale a militarului.

*4. Conducerea țării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, și educarea militarilor în „spiritul valorilor societății socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizațiile de partid și ale UTC-ului în armată? Câtă influență reală avea în rândul militarilor și cadrelor de comandă?*

Eu am deținut funcții politice, importante pentru tinerețea mea de-atunci. Să nu uităm, însă, un lucru: pe la începutul anilor '80, la o plenară a Consiliului Politic Superior al Armatei a fost lansată teza ***„Comandantul este cel dintâi comunist al unității!"*** De-atunci, toți comandanții țineau să ne reamintească mereu acest fapt, că ei sunt cei dintâi comuniști ai unităților... Poate, teza, afirmată ca atare, ar fi avut o acoperire consistentă și, oarecum, credibilă, în primii ani ai revoluției populare. Apoi, mai cu seamă în anii '70 și '80, privindu-le acum, realizez că deveniseră structuri administrative, principalul lor rol constând în sprijinirea concretă, prin procedee specifice, a pregătirii pentru luptă. Păstrez încă un caiet de lucru din perioada 1988-1989. Am notat ce făceam noi, comitet de partid și comitet UTC, în Regimentul 45 Transmisiuni. Într-adevăr, ambalajul era politic, dar conținutul, nu! Pot pune această agendă la dispoziția oricui vrea să se convingă că treburile stăteau astfel.

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

Îmi este greu să fac o apreciere cu caracter general. Cred că erau apreciați în raport cu calitatea lor umană transpusă în rolul politic pe care îl jucau în instituția militară. Spun asta, nu doar referindu-mă la vara și toamna anului 1989, ci, de data asta, în general. Această apreciere s-a simțit la adevărata sa valoare,

după căderea regimului comunist. Oamenii-oameni s-au bucurat de prețuire și respect în continuare, ceilalți, puțini, au fost supuși oprobriului unipersonal sau colectiv, descătușat de decăderea din decembrie. Acestui „regim" de contestare, să nu uităm, i-au căzut „victime" mai cu seamă comandanți, în unele cazuri asemenea exemple fiind de notorietate.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid și secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[11].

*a. Ce vă amintiți de raporturile dintre comandanți și activiștii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Referitor la invocarea opiniei generalului Mircea Chelaru, este o apreciere căreia îi lipsește orice fel de suport real. Era posibil ca un ofițer cu responsabilități politice să înlăture un comandant? Un răspuns afirmativ ar fi de domeniul nebuniei. Există vreun singur exemplu în sensul afirmației generalului Chelaru? Poate, doar în situațiile, dacă au fost asemenea situații, când, trecător, din unitate lipsind șeful de stat major și comandantul, secretarul comitetului de partid era numit prin ordin de zi la comanda unității. Poate, generalul Chelaru are în vedere faptul că în ziua de 21 decembrie, este adevărat, fiecare structură de partid a primit ordin de la organul de partid superior, tot așa, ajungându-se la Consiliul Politic Superior al Armatei, să ia poziție prin mesaje de sprijin al politicii PCR, vizavi de pericolul iminent de invadare a României. Îmi amintesc că am pregătit o astfel de intervenție pe care trebuia să o prezint postului național de televiziune, sens în care în cursul dimineții a sosit în regiment o echipă de la „De strajă patriei", în acest scop. În timpul pregătirii pentru înregistrare s-a produs plecarea lui Nicolae Ceaușescu de pe acoperișul Comitetului Central și problema a rămas în acest stadiu, al ... pregătirii. Relativ la raporturile dintre comandanți și ofițerii cu responsabilități politice, aș vrea să mă refer la ceea ce am cunoscut personal, direct sau indirect (unele neînțelegeri răzbăteau dincolo de ușile capitonate ale birourilor lor). În general, raporturile erau constructive, lucrative, acestea fiind subordonate aceloraşi obiective. Nu de puține ori, secretarii de partid temperau excesele comandanților, nu puțini dintre aceștia având o prea lejeră predispoziție către pedepsirea cu arest, atât a militarilor în

[11] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor*... în Oamenii Revoluției, p. 170.

termen, cât și a cadrelor militare. Pe acest palier al conlucrării, lucrurile s-au schimbat radical pe la începutul anilor ’80 când, printr-o hotărâre a Consiliului de conducere a Ministerului Apărării Naționale, cred, constatându-se că la nivelul Armatei sunt foarte mulți militari pedepsiți cu arest, din rândurile tuturor categoriilor, s-a decis ca, în cazul abaterilor de orice fel, prioritară să fie munca politico-educativă. În acest sens, orice militar care comitea vreo abatere de natură disciplinară era mai întâi supus discuției în organizația de partid sau UTC, primea sau nu o sancțiune, după care comandantul, după caz, îl pedepsea sau nu. Nu știu care era situația la nivel de armată, dar știu că în unitățile în care am lucrat pedepsele aplicate militarilor de orice fel au scăzut semnificativ. Să fie clar, în tot acest proces în care erau implicate organele de partid și de tineret, meritul esențial era al comandanților, în marea lor majoritate având un stil de muncă incompatibil cu coerciția întemeiată pe aplicarea de pedepse.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

În general, au fost tratați potrivit calității lor umane. Dar, au fost și refulări, unele motivate punctual și unipersonal, altele pornite din resentimente bine camuflute până atunci, unele determinate de puternice atitudini de răzbunare. După trecerea nebuniei dintre cele două sisteme, când lucrurile au prins a se mai așeza, ofițerii cu responsabilități politice până în decembrie ’89 au fost redistribuiți către alte funcții în organica unităților și a marilor unități, în cea mai mare parte în sectoare ale administrației militare specializate în munca de concepție, învățământ, educație și cultură. Au fost și situații, nu puține, în care aceștia au fost promovați în funcții de comandă, chiar la eșaloane înalte, în care rezultatele au fost foarte bune. Dincolo de orice răutate cu putință, fiindcă asupra acestor ofțeri există încă o anumită umbră, o anumită pată pornită din aprecieri nejustificate, false, subliniez un singur lucru. După ’89, din păcate, un număr semnificativ de ofițeri care activau în structurile de comandă, cei mai mulți deținând funcții importante, au fost deferiți justiției pentru fapte cu incidență penală, un număr mare primind condamnări. Printre aceștia nu se află niciun fost lucrător în domeniul muncii politice, niciunul.

*6. Istoria ne spune că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeați atunci pe Nicolae Ceaușescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Aprecierea mea poartă puternic amprenta unui fapt petrecut în vara anului 1972. Aveam 19 ani. Lucram, muncitor necalificat, în cariera de piatră a barajului hidrocentralei de pe Lotru. Ceaușescu a făcut o vizită, s-a întâlnit cu muncitorii. M-a fascinat modul în care relaționau. Dacă nu-i știai și nu luai în

seamă vestimentația, nu realizai diferențele dintre ei, toți păreau a fi membrii aceleiași echipe. Timpul mi-a mai domolit fascinația, dar, înțelegând rostul istoric și condiția socială ale epocii, în care de fapt am crescut și am fost educat, l-am tratat așa cum trebuia tratat comandantul suprem. Nicolae Ceușescu a fost comandantul suprem care și-a iubit sacrificial Neamul și Țara. Erorile care au fost pălesc în fața lucrării de edificare a independenței și suveranității naționale. Neîmplinirile trebuie gândite și analizate în contextul delicat și complex al vremurilor de atunci.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Nu cu entuziasmul pe care îl afișam cu toții (foarte puțini au recunoscut asta după ’89) în manifestările formale. Chiar dacă ne lipseau informațiile limpezi, convingătoare, vedeam că în jurul nostru lumea se mișca seismic, dar, chiar și în ideea supraviețuirii, nu vedeam în țară nicio reacție. Era clar, Ceaușescu era depășit de realitățile care, de fapt, îl consacrau drept un personaj trecut al istoriei. Oponențial cu mărirea fabuloasă din primii ani ai conducerii României, acum se afla în alienarea decăderii. Păcat că nu a înțeles ce, cu adevărat, se întâmpla. De-atunci, din 25 decembrie ’89, trăiesc grav și neîncetat părerea de rău că a fost asasinat mișelește.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Eram, oarecum, debusolați. Noi, tinerii, până pe la gradul de căpitan sau maior, mai degrabă să zic ofițerii din unitățile operative, nu știam cu adevărat ce se întâmplă, știam că România este în pericol. Mi-e jenă să spun, dar câteva ceasuri, nu multe, eu însumi am crezut în aberația cu cele 60.000 de victime de la Timișoara, după cum am crezut în toate „dezinformările” dictate de la Comandamentul Armatei 1. De fapt, am remarcat încă de atunci absența unor decizii clare cu privire la acțiunile militare; comandanții, cei mai mulți, aproape că abdicaseră de la actul de comandă, unii, zile în șir, nu au mai ieșit de prin birouri, în înțelegerea colectivă circulând numeroase povestiri cu caracter anecdotic referitoare la comportamentul acestora. Reacția din momentul alarmei de luptă s-a încadrat firesc în formatul pregării noastre pentru astfel de situații. Știam cu toții ce înseamnă alarma de luptă.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul in care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Nu cunosc mai mult decât puteam înțelege între „granițele" regimentului în care lucram, regimentul de transmisiuni al Armatei 1. Oricum, ordinele erau confuze, nesigure, se suprapuneau, păreau a fi date de „umbre" ale comandanților de la comandamentul Armatei. Îmi amintesc o întâmplare, n-am s-o uit vreodată. Pe 21 decembrie, pe la ora 10, am primit ordin de la comandamentul Armatei 1 să organizez o adunare cu tot personalul regimentului de susținere a politicii PCR, a comandantului suprem, a socialismului, de atașament față de țară ș.a.m.d. Mi s-a fixat și ora – 11.00, pare-mi-se, după care trebuia să raportez potrivit unui punctaj, precum se obișnuia în unele împrejurări. Reamintesc, eram secretarul comitetului de partid. Spre ora 11.00, apoi până spre ora 12.00, nu mai conteneau telefoanele, nu doar dinspre consiliul politic, ci și de la principalele funcții de comandă ale Armatei 1, întrebându-mă de ce nu am ținut încă adunarea cu pricina, fiind singura unitate din organica Armatei în care acest ordin nu a fost executat. În unele situații, îmi amintesc, am primit reproșuri dure, unele aliniindu-se ideii că sunt împotriva PCR și a comandantului suprem, fapt ce va avea consecințe asupra viitorului meu. În cele din urmă, „fuga" de pe Comitetul Central a făcut inutilă manifestarea a cărei nedesfășurare învolburase creierele conducătoare din comandamentul Armatei. Mărturisesc, nu am avut nici cea mai neînsemnată intenție de a nu desfășura adunarea cu pricina, niciuna. Am vrut, doar, să o pregătesc foarte bine, iar acest lucru îmi lua ceva timp. Acesta este motivul. Zilele următoare, mai cu seamă după Crăciun, cei care mă înfierau pentru lipsa mea de loialtate față de partid, aveau să-mi reproșeze agresiv și fără ocolișuri, adesea suburban, calitatea mea de „susținător al partidului" și îndoctrinator al maselor. Unul dintre aceștia, tocmai fusese ales, la Congresul al XIV-lea, în Comitetul Central al partidului.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntați?*

Imaginea, din păcate, o creau alții, sursele și centrele de dezinformare. Eram debusolați. „Inamicii" veneau tradițional din cartea de istorie, ne obișnuisem cu asta, nu s-au schimbat niciodată, și azi sunt aceiași. Apoi, la unii mai încet, la alții mai repede, în mintea și sufletul nostru a prins contur imaginea fără perdea a inamicilor care au tăiat României venele pe lung. Îi vedem, îi știm, păcat că României îi lipsesc conducătorii de care are nevoie. Dar, cine știe?, tocmai această lipsă poate determina, într-un târziu, apariția Conducătorului, a Conducătoruluii de care România are nevoie.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în*

*societatea românească. Pe una se afla populația care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Nu prea multe. Nu cred că s-a manifestat o asemenea polarizare. Liderii PCR, aproape dispăruseră. Nemulțumirea populației avea suport, era legitimă, constituia resursa sangvinică a mișcării. Înverşunarea, însă, parcă nu era a noastră, venea din altă parte, așa cum vine și astăzi.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată.*

Am depășit relativ repede surprinderea, naivitatea, romantismul. În locul lor, văzând ce se petrece în societatea românească, dar nu numai, s-au instalat, provocate intens de rostul în care am fost educați și crescuți, ca militari, întrebările grave privind viitorul imediat al Armatei și al Țării. Întrebările stau în picioare și astăzi, în pofida actorilor de influență, spirite oleaginoase ale unei istorii în care nu există, dar din care cred că fac parte, pentru care NATO și UE sunt panaceul supraviețuirii noastre.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă oameni nemultumiți din societate şi care potrivit misiunii sale de bază trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gâdeaţi despre ei atunci?*

I-am perceput din perspectiva nevoii lor de descătușare, mult mai acută în ceea ce îi privește, în comparația cu noi, militarii. Erau, în cea mai mare parte, tineri, cu alte așteptări, alte idei despre libertate, alte nevoi de cultură, cu o altă gândire. România avea urgentă nevoie, dominant, de o altă stare de spirit, care nu putea veni decât de la ei, de la cei în care anii cutezanței ardeau de neoprit. Dacă „izolăm" provocatorii și acțiunile lor, prezenți și astăzi în unele manifestări publice, a fost, totuși, o parte frumoasă a istoriei.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Nu, nicidecum, deși ei știau mult mai mult decât știam și pricepeam noi. Cred că până la asasinarea lui Nicolae Ceaușescu au fost nesiguri de evoluția evenimentelor, pentru ca, apoi, să intre în jocul pentru care, probabil, unii dintre ei, fuseseră pregătiți.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare*

*psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte"*[12].

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Autorul, cred, era influențat de atmosfera eliberatoare care domnea printre manifestanți, în toată țara erau la fel, un suport fără opreliști ale bucuriei și descătușării. Noi, militarii, eram în misiune de luptă, nu la Bingo, nu la vreo chermeză sau agapă prietenească. Astfel este chipul oricărui militar din lume, aflat în misiune de luptă. Bunăoară, afirmația îmi pare a fi un aluat forțat între romantism și seriozitatea aprigă a luptătorului cu rol militar. Îndrăznesc să afirm că, pentru prima dată în viața sa, autorul menționat a avut în față militari înarmați, apți să execute o misiune care ar fi presupus folosirea armamentului din dotare.

*b. Dacă ați acționat în stradă vă amintiți cum vă priveau oamenii revoltați?*

Nu am acționat în staradă. Sau, poate, doar în zile Congresului când pe străzile Capitalei erau patrule comune formate din militari și luptători din gărzi patriotice. Se remarca ostilitatea tăcută a populației.

*c. Ați avut neșansa unor manifestări care să vă pună în situații limită?*

Nu, nu în sens negativ. Altfel, da, eram privit cu cumsecădenie. De fapt, lipsa ostilității față de Armată a fost generală. Inducerea ei, a ostilității, a fost, știm asta, laborios elaborată și aplicată în societate, după debutul viguros al „programului" de desubstanțializare națională a României, program care, cu toată vigoarea, continuă și azi.

*d. Vă amintiți trăirile și sentimentele din acele zile?*

Da, surprindere, naivitate, romantism, îngrijoarare, teamă.

*11. Cum ați receptat știrea transmisă la radio și tv că Milea a trădat armata și țara și s-a sinucis?*

Din cea dintâi secundă până azi și cât 'oi mai trăi, am fost și sunt convins că a fost ucis. Argumentele? Prea multe „pete albe", fiecare dintre ele cu mulți, mulți martori. Unii mai trăiesc. Este curios faptul că cei interesați de adevărul morții generalului Milea, ocolosec martorii „petelor albe". Îmi aduc aminte, atunci, în nebunia evenimentelor, doi ofiței au declarat public că i-au dat un pistol generalului Milea. E clar, unul dintre ei sau amândoi au mințit. Amândoi trăiesc!

---

[12] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții*! în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Am răspuns întrucâtva la pct.7/b.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Cu deplină dezaprobare. A fost, dacă vreţi, un semn convingător că începe degringolada societăţii româneşti. Nu numai cpt. Lupoi, erau şi alţii, pe unii îi cunoaşteam, la unităţi fuseseră oameni cu probleme de comportament, de caracter, de disciplină. Unii au obţinut roluri importante în economia primului act al tranziţiei şi, bineînţeles, privilegiile unor zile în care se putea orice.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriştі?*

„Teroriştii" au fost atunci, cum sunt şi azi, la vedere, fără, însă, să le percepem nemijlocit existenţa ca atare. Poate prea mult spus „teroriştі", atunci au fost maeştri ai diversiunii, azi sunt instrumente mai mult sau mai puţin abile, de luptă împotriva stării şi condiţiei fundamentale ale statutului român.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

Da, oarecum... Un grup de „revoluţionari", săriţi bine de tot din cele ale firii, a venit la poarta unităţii şi a cerut imperativ comandantului să acţioneze pentru lichidarea unui grup de teroriştі care acţionau din turla unei biserici din apropiere. Comandantul ne-a ordonat – mie, secretarul de partid până mai ieri, şi şefului de stat major –, ca fiecare în fruntea unui detaşament de valoare pluton să dăm curs solicitării grupului de „revoluţionari". Pe partea stângă a drumului, eu, şi pe cealaltă şeful de stat major, colegul meu, cât mai lipiţi de gardurile caselor pe lângă care furişam, în coloană câte unul, în frunte noi, cei doi ofiţeri, amândoi căpitani. La un moment dat, oprindu-ne la un posibil semnal nedesluşit ca atare, am privit în spatele meu, dar şi la grupul de militari aflat de cealaltă parte a drumului. M-am îngrozit! Fiecare militar era cu pistolul mitralieră în spatele celui din faţă! Calm, le-am reamintit militarilor să ţină pistoalele mitralieră lateral, perpendicular oarecum pe sensul deplasării, într-un unghi de 45 de grade, asemena procedând şi ceilalţi militari aflaţi sub comanda colegului

meu. Ajunși în parculețul din apropierea bisericii, am adoptat un dispozitiv de luptă, de fapt de tragere, în vociferările alarmante ale unei mulțimi care jura că în turla bisericii sunt teroriști. Nu s-a tras niciun foc de armă, în pofida presiunilor mulțimii agitate de către grupul de „revoluționari" care ne reproșa că nu suntem de partea poporului. În cele din urmă, o bătrână a venit spre noi și ne-a spus că nu este niciun terorist în sfânta biserică și ne-a poftit înăuntru. Din câte îmi amintesc, a intrat colegul meu, șef de stat major al regimentului, cu câțiva militari și după câtea minute a ieșit spunându-ne că în biserică sunt doar sfinții de pe pereți.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a întâmplat după căderea regimului Ceaușescu?*

Pentru orice situație, dar mai cu seamă pentru cele care reclamă schimbări abrupte în evoluția istorică, structurile de comandă ale Armatei trebuie să fie stabile, incontestabile social, credibile instituțional, neșovăitoare în administrarea managerială a actelor de comandă. „Momentele" 1944-1947 și 1989, dar nu numai, ne arată că în spirala evoluției istorice astfel de evenimente sunt repetabile, deci posibile, context în care instituția militară trebuie să înțeleagă predictiv *„sensul lumii"*.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Cu dezaprobare, mai cu seamă că o parte din componența imediată a Comitetului compromitea rațiunea, nobilă poate, a mișcării.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a* ***întâmplat*** *şi ce aţi* ***trăit*** *în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

La niciuna!

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

---

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

Poate aceasta: *Cui putem reproșa instaurarea regimului comunist în România?*

*Răspuns:* În niciun caz celor care l-au gestionat, în condiții total diferite în cele două etape care articulează „epoca Dej" și „epoca Ceaușescu". Începând cu deceniul cinci, din a doua sa jumătate, România, neavând încotro, a intrat în logica paradigmei geopolitice și geostrategice statuate după Al Doilea Război Mondial. A fost, în acele condiții, singura posibilitate istorică de supraviețuire respirândă a statului român.

Și aceasta: *Cum explicați gravele încălcări ale libertății umane, cu precădere cele din anii '50?*

*Răspuns:* Se știe, staționarea trupelor sovietice pe teritoriul României a fost reglementată abia la 15 aprilie 1957, printr-un tratat între guvernele RPR și URSS. Deci, România se afla, de facto, sub regim de ocupație. Cu privire la caracteristica de fond a primilor ani ai regimului comunist, dar și a celor de după 1989, operează o anume simetrie: în anii '50, sub motivația cominternistă și proletcultisă, s-a lovit fără milă în elitele naționale, în deceniul următor încercându-se numeroase acte de reparație, directe și indirecte, ale erorilor din deceniul precedent; după 1989 s-a lovit programatic și nimicitor în economia națională, în cultură, educație, sistemul național de apărare, credință și iubire de Neam, adică în organele vitale ale existenței naționale, ale statului român. Diferența? Progresele în estetica distrugerilor statale!

## *2.12. „Când s-a dat alarma de luptă, în seara de 17 decembrie 1989, am crezut că există o amenințare externă reală"*

**Col.r. Ilie HARALAMBIE**

*Câteva cuvinte despre poziția pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.*

În toamna anului 1989 eram căpitan, comandant de pluton într-o unitate de construcții în București. Absolvisem Școala Militară de Ofiţeri Activi de la Sibiu, și Cursul de comandanţi companii. În plan personal, eram căsătorit și aveam doi copii.

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una ușoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viață. Alții și-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce ați îmbrăţișat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

A fost o dorinţă aparută în momentul în care, la mijlocul cl. a VIII-a am participat la o prezentare făcută de un reprezentant al liceului militar din Câmpulung Moldovenesc.

*b. La ce vârstă aţi luat contact cu viaţa militară?*

La terminarea cl. a VIII-a am dat examen, am intrat şi ulterior am urmat cursurile Liceului Militar din Câmpulung Moldovenesc, loc în care am luat prima dată contact cu rigorile şi exigenţele mediului militar.

*c. Cum vă vedeaţi în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

Aşteptam terminarea celor doi ani de stagiu obligatorii în economia naţională pentru a reveni la unitatea de bază şi căutam o soluţie pentru viitorul meu ca militar dat fiind faptul că nu întruneam condiţiile să dau examen la Academia Militară.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavăastră de atunci nu aşa cum se vede astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepţiile şi judecăţiile de valoare sunt altele?*

Pentru cadrele militare, obligativitatea stagiului în economia naţională, era un test dificil din multe puncte de vedere. Programul de lucru zi lumina, depărtarea faţă de familie, lupta pentru realizarea planului de producţie, grija faţă de accidentele de muncă, compromisurile de ordin moral pe care erai obligat să le faci pentru realizarea planului de producţie, generau un stres puternic cu repercusiuni aspra lor. Faptul că mulţi au reuşit să treacă cu succes prin această perioadă denotă faptul că nu au abdicat de la aceste principii.

*b. Consideraţi că în anii premergători şi în toamna anului 1989 armata îşi îndeplinea funcţiile sale de bază?*

Din perspectiva mea, cred că armata nu îşi îndeplinea funcţiile sale de bază, acelea de pregătire pentru apărarea ţării. În unităţile din economie obiectivul de bază era realizarea planului de producţie, mai puţin instrucţia şi pregătirea cadrelor. Numărul foarte mare de cadre militare, de militari în termen şi de rezervişti concentraţi angrenaţi în activtăţile din economia naţională, economiile ce se făceau în toate domeniile activităţii militare (trageri, trageri de luptă, aplicaţii, instrucţia care se făcea cu efective reduse şi de cele mai multe ori doar consemnată în documente), lipsa efectivelor pentru activităţi curente în unităţi (serviciul de zi şi de gardă), existenţa în unităţi a unor subunităţi

constituite numai din cadre și acestea cu efective reduse, sunt elementele care mă fac să afirm acest lucru.

*c. Militarii în general și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate*

Ca parte a organismului militar, care era receptat ca depozitar al unor valori morale și sociale deosebite, cadrele militare erau apreciate în societate ca fiind exemple în măsura în care se raliau acestora și le promovau cu demnitate. Apreciera era mai evidentă în zonele în care valorile morale și de credință se păstraseră nealterate. Să nu uităm că stagiul militar satisfăcut de un tânăr era considerat ca fiind definitoriu pentru următoarele momente ale vieții lui.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad și funcție, este educat și format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută și nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-și sacrifice libertatea și chiar viața pentru apărarea țării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conținut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituție, eu ..., cetățean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forțelor armate, jur credință nestrămutată poporului român și patriei mele socialiste. Jur să respect legile țării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerințele regulamentelor militare și ordinele comandanților și șefilor mei, atât în timp de pace cât și în timp de război. Jur să nu-mi precupețesc sângele și viața pentru a apăra pământul strămoșesc, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu într-un interviu spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229)

Nu pot să afirm că în armată nu se ascultau posturile de radio străine. Urmărind evoluția evenimentelor ce se desfășurau în Europa și Asia în anul 1989, nu cred că era cineva mulțumit de infirmațiile care veneau pe canale oficiale. Din dorința de a se informa despre ce se întâmpla în jurul României, cadrele militare și nu numai, explorau și alte surse de informare, pentru a fi comparate

cu cele oficiale. Miliarii, în special tinerii, erau iubitori de muzică iar posturile străine care difuzau muzică aveau și emisiuni informative care erau urmărite. Chiar dacă nu dispuneam de tehnica care să-mi permită accesul facil la aceste posturi, grupul social cu care interacționam era la curent cu evenimentele și cu noutățile legate de acestea.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea și apărarea cauzei socialismului!*

În afara unor discuții superficiale, subiectul acesta de a acționa personal sau nu împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul și opozanți ai sistemului, a fost o frământare personală firească, în intimitatea fiecăruia. Am avut șansa să nu fiu pus în situația să aleg.

*c. Care era moralul ofițerilor și subofițerilor, se semnalau nemulțumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe șoptite și în cercuri restrânse?*

Frustările generate de lipsa alimentelor și a principalelor bunuri de larg consum se acumulau și nimeni nu comenta în cadru oficial, numai în cadru restrâns, momente în care și bancurile, erau folosite ca mijloc de refulare a nemulțumirilor.

*4. Conducerea țării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, și educarea militarilor în „spiritul valorilor societății socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizațiile de partid și ale UTC-ului în armată? Câtă influență reală avea în rândul militarilor și cadrelor de comandă?*

Să nu uităm că trăiam în epoca în care partidul „era în toate". Se întâmplau de multe ori situații în care secretarul comitetului de partid era un factor de echilibru  atunci când un comandant lua hotărâri dincolo de limita prerogativelor funcției sale. Prin atributele sale, era obligat să se implice și în rezolvarea problemelor sociale ale instituției și, de multe ori, o făcea. S-au făcut și abuzuri, însă la nivelul unității mele era un organism la care se apela pentru rezolvarea unor situații dificile care nu își găseau rezolvarea altfel.

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

Nu i-am perceput ca fiind din afara noastră și care să impună o anumită linie. Făceau parte din colectivul din care proveniseră, nu au fost supuși oprobiului public și nu a avut de suferit după decembrie1989. Unii și-au continuat cu succes cariera profesională pe linie de comandă.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[13].

*a. Ce vă amintiți de raporturile dintre comandanţi şi activiştii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Raporturile, în unitatea mea, au fost cele normale. Nu am avut acces la ceea ce se întâmpla la nivelul comenzii unității, eu nu am perceput, să fi fost disensiuni.

*b. Ce s-a întâmplat cu activiştii de partid în zilele Revoluției din decembrie 1989?*

Au fost nevoiţi să salveze aparenţele chiar dacă nu înţelegeau nimic din ceea ce se întâmpla în 21 decembrie 1989, au fost forţaţi să organizeze, adunări ale personalului unității de solidarizare cu conducerea de partid şi să condamne „acţiunile de dezordine, de debandadă a *elementelor contrarevoluţionare*". După 22 decembrie, nu au mai participat la activitățile din unitate.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeaţi atunci pe Nicolae Ceauşescu mai ales în postura de comandant suprem?*

Depăşit de ritmul de desfăşurare şi de multitudinea evenimentelor din Europa anului 1989, ancorat în nişte realităţi lipsite de fundament. Personal, aşteptam o schimbare de direcţie sau de persoană, dar nimeni nu făcea nimic, aparatul de partid care îi asigura prezenţa în fruntea ţării şi a Armatei nu avea curajul necesar pentru o schimbare.

*b. Cum aţi receptat realegerea lui Nicolae Ceauşescu la Congresul al XIV-lea?*

Realegerea lui Nicolae Ceauşescu la Congresul al XIV-lea al PCR am privit-o ca o fatalitate, o prelugire a agoniei şi cu speranţa că va fi ultima!

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

---

[13] Generalul (r.) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureştenilor a fost mai mare decât cea a generalilor*... în Oamenii Revoluției, p. 170.

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

Când s-a dat alarma de luptă, în seara de 17 decembrie 1989, am crezut că există o ameninţare externă reală. Nu credeam că revolta va lua dimensiuni care să impună intervenţia armatei.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Nu am cunoscut ce conţineau ordinele primite şi sub ce formă au fost transmise, unitatea noastră, datorită specificului, a rămas în cazarmă.

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră, imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Pregătirea militară pe care o parcursesem până în acel moment, nu îmi permitea să am idee despre cum să se facă faţă unei confrutări cu un inamic presupus foarte bine pregătit şi definit cu un termen atât de general – *teroriştii*. Dar nimeni nu ştia. De aici situaţiile în care s-au aflat unii, cele mai multe generate de frică, teribilism sau inconştienţă.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea, iar pe alta, liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Am aflat despre BARICADĂ abia în momentul în care s-a pus în mişcare coloana de manifestanţi de la uzinele *Vulcan* din Bucureşti.

*b. Cum vă vedeaţi ca militar în această situaţie extrem de critică pentru orice armată?*

Pus în postura să alegi între a respecta jurământul militar sau să nu îl respecţi este cea mai ingrată situaţie pe care o poate trăi un militar. În decembrie 1989 nu am fost pus în situaţii de acest gen.

*9. Ultimile zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă, care avea în faţa sa ca „inamic" cealaltă baricadă, oameni nemulţumiţi din societate şi care, potrivit misiunii sale de bază, trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum aţi perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

Toţi mlitarii am fost consemnaţi în unitate şi nu am interacţionat cu manifestanţii. Perecepţia mea asupra lor era de apreciere pentru simplu fapt că făceau ceea ce alţii doar visau sau se gândeau că pot face.

*b. Informaţiile pe care vi le dădeau şefii ierarhici au fost suficiente să înţelegeţi ce se întâmplă?*

Infomațiile primite de la comandanţi nu au putut să ne facă să înţelegem ce se petrece. Duceam lipsă de informaţii reale, eram bombardaţi cu fel de fel de zvonuri alarmiste (voit sau nu), unele dintre ele absurde, care au generat, haos.

*10. Unul dintre revoluţionarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofiţer în rezervă ştiam că un cadru militar nu trebuie atins în nici un fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieşit în stradă şi am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofiţeri şi soldaţi aşezaţi în poziţie de luptă în faţa TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaţilor şi ofiţerilor şi mai puţin pe feţele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulţi decât militarii şi s-au simţit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obişnuiţi să lupte"*[14].

*a. Ca militar cum comentaţi această afirmaţie?*

Respect părerea enuţată, dar eu cred că militarii conştientizau că dacă ar fi primit ordin să tragă – ei aveau arme şi cartuşe de război! –, trebuiau ori să încalce jurământul militar şi să nu tragă ori să tragă şi să provoace un masacru în rândul civililor din faţa lor, care aveau revendicări paşnice.

*a. Dacă aţi acţionat în stradă vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi?*

În decembrie 1989 nu am acţionat în stradă.

*b. Aţi avut neşansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Nu.

*c. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

Mi le amintesc cu multă exactitate. Bucurie pentru rezultat, speranţa pentru mai bine, gija pentru familie, teama pentru situaţii imprevizibile.

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

În confuzia în care ne aflam, moartea generalului Milea a fost cea care a schimbat percepţia multor reticenţi din armată şi cea care a generat un proces de simpatie pentru manifestanţi, fapt ce a înclinat balanţa.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

Eram în unitate. A fost un amestec de bucurie şi uşurare, cu toţii credeam că, după fuga lui Ceauşescu, lucrurile vor intra repede pe un făgaş normal.

---

[14] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiți militari s-au dus la diverse instituții civile și s-au afișat ca reprezentanți ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum ați perceput aceste lucruri atunci?*

Ca niște acțiuni individuale, generate de contextul situației, poate spontane, de multe ori cu încălcarea regulamentelor militare. Au fost și printre noi cazuri de militari care au avut această opțiune și care au acționat ca atare.

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special și nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicații care să permită verificarea informațiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formațiuni de elicoptere și avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de țintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă performanță, pe care nu și le putea permite decât o mare putere tehnologică și spațială.*

*a. Cum ați perceput informațiile despre existența acestor teroriști?*

În confuzia creată și intreținută de avalanșa de știri unele mai alarmiste ca altele, teroriștii  erau o certitudine, întărită și de dispozitivele de imitare a focului, activate în imediata apropiere a locului de dislocare a unității noastre.

*b. Ați fost implicat în misiuni de identificare și eliminare a teroriștilor?*

Nu.

*15. Din perspectiva altor misiuni și acțiuni la care ați participat în acele zile, ce considerați că este de reținut pentru istorie pentru a înțelege astăzi ce s-a intimplat după căderea regimului Ceaușescu?*

Când o schimbarei a se face haotic, fără ca cei care inițiază schimbarea să fie pregătiți pentru responsabilitățile pe care și le asumă, rezultatul nu este cel scontat, entuziasmul nu este de ajuns să asigure funcționarea normală a instituțiilor și a societății în general. O vorbă auzită în acea perioadă suna așa – atunci când vin apele mari, gunoaiele se ridică la suprafață.

*16. După prăbușirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desființate, iar armata a revenit la rolul și locul consacrat în democrațiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Și totuși unele cadre militare au protestat față de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali și ofițeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum ați perceput atunci acest fenomen?*

Contestarea a tot ce a fost vechi, nu numai în armată a fost, în percepția mea de atunci, un fenomen firesc, generat de un oarecare elan atât de specific momentului. Atitudinea de opoziție față de activarea unor cadre din rezerva armatei și demersurile întreprinse pentru democrtizare în armată, a făcut CADA cunoscută și sustinută de un număr mare de miltari.

*b. Aţi fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau aţi respins acţiunile?*

După 1 ianuarie 1990, am fost angrenaţi în actvitatea de desconcentrare a militarilor, nu am avut timp să analizez oportunitatea acestor proteste şi nici să particip la ele.

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a* ***întâmplat*** *şi ce aţi* ***trăit*** *în zilele premergătoare şi post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări aţi răspunde altfel având în vedere ceea ce cunoaşteţi astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu ştiaţi atunci?*

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Dupa atâţia ani, cred că multe ar putea fi nuanţate, după multitudinea de informaţii apărute ulterior.

*18. Consideraţi că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriţi să fie cunoscut de cititorii acestei cărţi şi nu a fost pusă?*

-

## *2.13. „Soldatul, orice grad ar fi avut, era în misiune, şi nu a fost pregătit – nici de comandanţi, nici de secretarii de partid – să tragă în popor, căci servea şi provenea din popor”.*

**Colonel r. dr. Constantin MOŞINCAT**

*Câteva cuvinte despre poziţia pe care o aveaţi în anul 1989 în armată: grad, funcţie, locul de muncă, studii etc.*

*1. Este cunoscut faptul că profesia de militar nu este una uşoară. Unii au făcut din armată o carieră, o pasiune, un stil de viaţă. Alţii şi-au făcut doar datoria de cetăţeni, de buni români. Aveaţi atâtea alte posibilităţi de a alege un drum în viaţă...*

*a. De ce aţi îmbrăţişat cariera militară? Factori obiectivi sau mai degrabă subiectivi-afectivi?*

Era în primăvara anului 1968 când, la domiciliul părinţilor mei, din Carei, s-a prezentat un maior de infanterie, cu o ţinută impecabilă, al cărui nume nu-l mai reţin, şi care vorbind într-un stil elevat părinţilor despre faptul că sunt pe o listă recomandată de notele obţinute la şcoală, îl interesa şi punctul lor de vedere cu privire la cariera mea militară. Tata fusese încadrat în timpul războiului, între 1940-1944, în detaşamentele de muncă forţată ale lui Horthy Miklos, aşa că ştia cât de greu era în armată. Deci un prim obstacol. Mama mă diviniza şi mă cam proteja, fiind mezinul familiei, în care două surori erau mai mari, nu

vedea această desprindere de casă cu ochi buni. Surorile erau entuziasmate, ca și mine. Impresia și prestanța acelui ofițer m-au marcat și determinat să fac pasul spre cariera militară. În Carei, nici nu era vreo tradiție a copiilor care urmau liceul militar. Doar doi, erau în tot orașul, după care întorcea toată lumea capul, când îi vedeau îndreptându-se spre garnizoană. Cariera militară mi s-a părut atunci a fi una fascinantă. Decizia a fost a mea.

*b. La ce vârstă ați luat contact cu viața militară?*

La Câmpulung Moldovenesc ne-am prezentat peste 2500 de candidați selecționați din Ardeal și Moldova, dintre cei care aveam note peste 7 la toate materiile. După ce am trecut probele și baremele sportive, tot am mai rămas vreo mie cinci sute. Admiterea se făcea cu probe de limba română, matematică și istorie. În timpul examenelor, promovate la primele două probe, dar la istorie, deoarece mă îmbolnăvisem, tocmai atunci am luat notă mică, ce m-a situat sub media de admitere cu câteva zecimi. Întors acasă la Liceul din Carei am fost admis, al doilea cu 9,80, și așa am făcut un an de liceu în civilie.

Anul următor, 1969 am fost admis pe baza notelor și a examenelor medicale și sportive, în clasa a X-a, și astfel la 16 ani eram cătană, cu acte în regulă, al doilea din grupa 1, clasa X/G, la doamna profesor diriginte Bejenariu Ana. Atunci, au început să iasă la suprafață greutățile și privațiunile. Ce uniformă cu bluză albă, pantaloni cu lampas? Acestea erau doar la ținuta de oraș. La Liceu am fost convocați cu 3 zile mai devreme de data de 15 septembrie când se deschidea anul școlar. Am fost echipați cu pantaloni cu bazon (cu petice), deoarece fuseseră purtați și de promoțiile anetrioare, haină închisă la gât, petlițe și nasturi cusute de noi, căci mama și surorile erau departe, acasă. Liceul militar ne-a format caractere puternice. Apoi Școala de ofițeri de tancuri și automobile Pitești, ne-a consolidat pregătirea militară.

*c. Cum vă vedeați în vara anului 1989 viitorul în carieră?*

În 1989, eram după 5 ani de la absolvirea Facultății de științe politice din Academia Militară București, eram căpitan și eram încadrat la Consiliul politic al Diviziei 11 Infanterie, ca instructor cu propaganda. Pregăteam tematica de dezbatere și de pregătire pentru cinci grupe de ofițeri: ofițerii care desfășurau activități cu soldații; ofițerii care pregăteau erau destinați a desfășura activități cu ofițerii cu grade mai mici; grupa ofițerilor inferiori din Comandament; grupa comandantului de Divizie, grupa Comandaților și secretarilor de partid de la Armată. Toate aceste grupe le pregăteam singur deoarece cu un an mai devreme ofițerul care ocupase funcția de secretar adjunct cu propaganda și care ar fi trebuit să mă ajute a fost mutat de la Divizie la Centrul Militar Judeţean, iar locul a fost vacant până în iunie 1989 când a fost ocupat de un locotenent colonel.

*2. La baza exercitării anumitor profesii trebuie să stea nu numai actele normative care organizează profesia respectivă, care consacră statutul juridic al celor care o exercită, ci şi anumite coduri morale ce cuprind îndatoririle şi principiile de natură morală care dau identitatea acelei profesii şi a căror semnificaţie deosebită trebuie apărată, altfel, dacă cei care exercită acea profesie renunţă la ele, se erodează profesia, în ansamblul ei.*

*a. Cum erau văzute aceste lucruri din perspectiva dumneavoastră de atunci nu așa cum se văd astăzi, după trei decenii, chiar dacă astăzi percepțiile și judecățiile de valoare sunt altele?*

Păi, chestiunea era că noi, cei doi căpitani, câți eram printre „stelele mari" (a se citi gradele mari) din Comandament, eram pe prima tranșee cu munca. Meritele, erau, de regulă a șefilor. Că ei organizau, dispuneau. Foaia „goală" era a căpitanului, care se documenta, cerceta, aduna, sintetiza, analiza și propunea. Apoi dezvolta subiectul să fie înțeles și de cel care susținea problema pusă în dezbatere care deobicei era un ofițer cu grad superior. Evident că structura militară impunea acest lucru și trebuia să se mențină ierarhia. Era firesc ca procesul elaborării unei decizii să fie ierarhic structurat. Dar, mi s-a părut nefiresc ca un ofițer cu un rang mai mic să fie pus la muncă fără a fi îndrumat în ideea și experiența celui care lua decizia. De multe ori, a apărut și dezamăgirea, în special când trebuia să cauți și să sintetizezi o problemă care ţi se spunea că este foarte importantă, de care apoi nimeni nu își mai aducea aminte. Te simțeai inutil pentru că ai muncit în zadar. Revoltător, de-a binelea, erau acele momente cu prevederi stricte prevăzute în regulamente, citate aproximativ de șefii ierarhic superior, și pretinderea de a fi respectate. Așa numitele „Soluții ale conducerii" cred că făceau mult rău. După cum și reproducerea mecanică a unor texte și citate restricționau gândirea.

*b. Considerați că în anii premergători și în toamna anului 1989 armata își îndeplinea funcțiile sale de bază?*

Cu siguranță că da. Rolul și funcțiile erau prevăzute prin *Legea de organizare și funcționare*, prin *Doctrina Militară Națională*. Armata a suferit de așa zisă secretomanie. Păi ce să mai fie secret la tancul TC55, când potențialul inamic îl știa încă de pe planșele de proiect? Asemenea și doctrina militară era „ferecată" la biroul DS (documente secrete). Apoi, mai erau și ordinele date de ministrul apărării – militar de carieră – ordine care vizau îmbunătățiri ale procesului de pregătire pentru luptă. O ierarhie militară execută strict ordinele. Pe ce se bazau acestea: pe legi, și alte ordine. Dacă întrebarea era îndreptată spre ordinul de participare la munci în economie? Răspunsul este DA, căci la un moment dat armata îndeplinea și acest rol. Dacă a fost bine ori nu? Dacă analizăm strict militărește: Armata executa un ordin! Dacă privim prin prisma

pregătirii militare, desigur că NU. Dar toți criticii eludează situația în care se afla atunci România: criza economică și boicotul tuturor! Și atunci cine putea suplinii forța de muncă? Armata. Ciudată decizie. Cu 10 ani în urmă un autor orădean, considera liberarea sau lăsarea la vatră cu moartea. Căci, zicea el, numai armata și moartea erau obligatorii. Desigur că exagera, și forța pe undeva comparația. De ce armata mai există și prin voluntariat? Pentru că nu suntem toți la fel: unii libertini, alții de-a dreptul delicvenți, și alții ordonați, meticuloși, curajoși etc., cum prinde bine un ostaș!

*c. Militarii, în general, și cadrele militare erau apreciați în concordanță cu statutul și rolul lor în societate?*

Mult mai realist. Prestigiul ofițerilor era dat de pregătirea și prezența lor în viața culturală, social politică a țării. Inclusiv pentru realizările economice: Transfăgărășan, Combinate chimice, Canalul Dunăre–Marea Neagră, refacerea Capitalei, inundații, cutremure, ș.a.

*3. În cultura militară individul, indiferent de grad și funcție, este educat și format să acționeze în cadrul unui grup ierarhic în care ordinele se execută și nu se comentează. În cazul unei misiuni de luptă acesta este obligat prin jurământ militar să-și sacrifice libertatea și chiar viața pentru apărarea țării.*

*În ultimii ani ai regimului comunist Jurământul militar avea următorul conținut:*

*„Pentru îndeplinirea datoriei sacre de apărare a patriei înscrisă în Constituție, eu..., cetățean al Republicii Socialiste România, intrând în rândurile forțelor armate, jur credință nestrămutată poporului român și patriei mele socialiste. Jur să respect legile țării, să execut întocmai ordinele comandantului suprem, cerințele regulamentelor militare și ordinele comandanților și șefilor mei, atât în timp de pace cât și în timp de război. Jur să nu-mi precupețesc sângele și viața pentru a apăra pământul strămoșesc, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului. Dacă voi călca jurământul meu, să suport pedeapsa aspră a legilor Republicii Socialiste România".*

*a. Cum vedeați atunci socialismul și soarta lui, având în vedere că în jurul României acesta începea să fie văzut altfel sau chiar contestat. Știați aceste lucruri? Generalul Nicolae Spiroiu, într-un interviu, spunea că „Afirm categoric – judecând după surprinderea cu care au întâmpinat evenimentele din decembrie, că în armată, cadrele și cu atât mai mult militarii în termen NU ASCULTAU POSTURI DE RADIO STRĂINE. Excepție fac cei din zona de vest, care-și confecționaseră antene cu care urmăreau emisiuni TV de la unguri sau sârbi".* (*Oamenii Revoluției,* Editura IRRD 2011, p. 229)

În acele timpuri, știam că se făcea presiune propagandistică asupra țării pe care o simțeam și noi. Aceasta se exercita insistent asupra României,

de către sovietici în special, prin Gorbaciov, dar și de către unguri, precum și de cei ce dirijau finanțele mondiale prin politica de dobânzi împovărătoare de 18-22%. Singura scăpare era achitarea datoriei și a dobânzilor aferente. Cum altă scăpare nu era, s-a trecut la aplicarea devizei liberale interbelice „*prin noi înșine*", fără a fi numită așa, dar s-au deschis șantiere naționale în lungul și latul României. Asta a dus la ocuparea forței de muncă, la sporirea veniturilor familiale, la diversificare producției. Așa, de pildă, un ofițer care era detașat la muncă în economie (nu că asta i-a plăcut) avea solda întreagă la cazarmă, iar acolo primea masă, casă, diurnă, premii. La fel erau plătiți și muncitorii detașați din intreprinderi. Dar nici asta n-a convenit străinilor. Singura sursă de plată erau cerealele (produsele agricole, în general). Iar atunci când FAO a sesizat exportul prea mare, a condiționat exportul de o anume producție (cantitate)/ cap de locuitor. Așa, probabil, s-a ajuns la *raportări exagerate*, iar când natura a fost generoasă și recoltele s-au făcut, nimeni nu mai credea cifrele raportate. Cât am știut din toate acestea? Ei  bine, urmăream 2-3 posturi de radio și Tv. Care emiteau din Ungaria, care ne ponegreau în tot felul, în special în cursul anului 1989, inclusiv cu prezența ex regelui Mihai. Se amestecau și ***ambalau adevăruri cu minciuni***, pe care nu toți românii au avut capacitatea să le descifreze. Socialismul era, în mod real acceptat, cam 70% din teritoriul global și peste 85% populație. Bun, nu judecăm ce era bun sau rău, dar, eu credeam că societatea capitalistă se clătina rău. Ca structură socială orânduirea socialistă semăna cu cea de început a omenirii, când bunul Dumnezeu ne-a făcut egali pe toți. De ce nu a rezistat? Cum de s-a destrămat în câțiva ani? Sunt întrebări la care omenirea va da răspunsuri în curând.

*b. Ați gândit vreodată sau ați discutat cu alții cum ați proceda dacă într-o situație sau alta vi s-ar cere să acționați împotriva celor care nu sunt de acord cu socialismul? Jurmântul militar includea şi apărarrea cauzei socialismului!*

Cred că în contextul acelor frământări nu se punea, încă, în discuție decât o chestiune: schimbarea și detronarea cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu. Și cu precădere a ei, căci prea se amestecase și prea le știa pe toate! Nimeni atunci nu punea problema „punerii pe băț a României". Că de s-ar fi pus astfel problema, astăzi încă am fi cu tovarășul la nu știu al câtelea Congres. Nu se discuta că orânduirea socialistă nu-i bună ci nu ne era pe plac conducerea! Cred că se face, și s-a promovat propagandistic defăimarea sistemului, confundat și identificat cu cei care erau la cârma lui. Astăzi o analiză mai atentă ar face diferența. Dacă un militar nu este atașat sistemului pe care-l apără, nu știe valorile lui, înseamnă că e de la început un trădător infiltarat.

*c. Care era moralul ofiţerilor şi subofiţerilor? Se semnalau nemulţumiri în rândurile cadrelor, cum se manifestau ele? Erau doar acele bancuri care se spuneau pe şoptite şi în cercuri restrânse?*

Nemulţumirile erau vădite atunci când abaterile disciplinare erau netolerate de unii comandanţi. Or, ele necesitau măsuri imediate pentru a nu degenera în evenimente. Să nu uităm că unii erau infanterişti, tanchişti, artilerişti, aviatori, etc, dar toţi lucrau cu armament şi muniţii. În faţa glonţului nu se poate spune PARDON şi dacă ai greşit mai reiei manevra! Unii nesocoteau, ori tratau cu uşurinţă normele de securitate. Şi să nu uităm că în nici un domeniu, unde omul îşi expune viaţa, nu e de joacă. Şi atunci apărea nemulţumirea. Ori că întârziau, ori că lasă că merge şi aşa, ori că bietul e civil şi nu ştie…, mai apăreau şi stări de nemulţumire. I-am văzut pe mecanicii conductori de tab-uri şi tancuri în acele zile: determinaţi şi hotărâţi să-şi apere ţara, care era socialistă, dar ei se considerau Ţara!

*4. Conducerea ţării considera că odată cu „democratizarea armatei", prin introducerea aparatului politic, şi educarea militarilor în „spiritul valorilor societăţii socialiste multilateral dezvoltate" armata a devenit un instrument docil, supus conducerii politice.*

*a. Cum erau percepute organizaţiile de partid şi ale UTC-ului în armată? Câtă influenţă reală avea în rândul militarilor şi cadrelor de comandă?*

Totul depindea de oameni. Când şi în armată a început să fie promovat elementul muncitoresc, în şcolile militare, în academia militară (pentru a reechilibra raportul elementului muncitoresc în structurile de comandă şi de partid) s-a creat o stare de nemulţumire: s-au inversat valorile. Nu exista explicaţie logică; eu cu media 7,50 am picat examenul de admitere la Academia Militară, iar un altul, ce făcuse liceul la seral (prin baruri cu profesorii pentru a trece, - în special la liceele cu profil real - că de învăţat când să înveţe (logaritmi, ecuaţii, etc) dacă el era *electrician* lucra toată săptămâna la linia de înaltă tensiune între localitatea X şi Y). Şi să fi văzut atunci, pe cei doi colegi de grupă (unul cu liceul seral, celălalt cu liceul militar la zi, rezolvitor de probleme din Gazeta Matematică), în Parcul Operei, cum vorbeau, e un fel de a spune că dialogau, căci unul explica, iar el la final spunea că nu a înţeles conceptul *filosofic heghelian*, ş.a. Ce-a reuşit colegul meu în carieră: să lucreze într-un *Detaşament de Lucru în Economie* (DLEN), căci ştiinţa conducerii, sisteme social-politice, oricum nu s-au lipit de el. Cum a fost apreciat, chiar am curiozitatea a şti. Cam în aceeaşi vreme au fost promovate şi cadrele pe bază de „pile", la înaintare în grad, funcţii mari – grad mic, au fost măsuri care au nemulţumit. Un coleg „G" s-a adresat secretarului Consiliului Politic al Armatei exprimându-şi dorinţa de a lucra în sistem. Întrebat fiind *de ce*, a răspuns: *pentru că acolo nu se lucrează*

*atâta.* A ajuns acest fapt de pomină! Spre deosebire de viața civilă, cei promovați pe aceste funcții erau aleși, apoi votați de către ceilalți camarazi. Și erau aleși cei mai buni, căci nimeni nu putea controla votul. Ei aveau un rol bine definit prin regulamente, iar acolo unde exista înțelegere, și complementaritate erau negreșit și rezultate. Da, competența crea responsabilitate și rezultate. Ar trebui să ne aducem aminte că toate temele de pe ordinea de zi a adunărilor de partid sau/și UTC vizau procesul de instrucție și educație, disciplina. Ca istoric am cercetat aspectele privind educația în armată și în armatele antebelice și din perioada regimului comunist. Fără educație nu există armată. Iar când comanda este slabă, lipsită de autoritate sau/și competență trupa scapă de sub control și se dezlănțuie anarhia (a se vedea atrocitățile, genocidurile, tâlhării, violuri din toate campaniile militare etc.)

*b. Cum erau văzuți activiștii de partid și de câtă încredere se bucurau în vara și toamna anului 1989?*

Acolo unde seriozitatea a existat nu au fost probleme. În momentul când s-a dat alarma și s-a primit misiunea de a se deplasa către noile raioane de dispunere în parcurile auto ale Diviziei 11 Mecanizate „Carei" nu a rămas nimeni, nicio mașină de luptă. Toți, absolut toți au ieșit la misiune, gata de confruntare cu inamicul înșirat, și desfășurat la hotarul de vest. Informația o aveam de la cercetașii noștri infiltrați în dispozitivul inamic de peste frontieră. I-am văzut pe unii, criticați prin ședințele de partid sau UTC, cu o determinare exemplară în acele zile și nopți. Oamenii se cunosc cu adevărat în situații limită. Aici, la *școala armatei,* nu se glumea. Aveam atunci informații primite de la cercetașii noștri infiltarți și puneam pe hartă acele elemente descoperite în timp real. **Ordinul de apărare nu l-a declinat nimeni în dispozitivul de luptă!** Câți morți și răniți a avut Oradea?: 1 civil ce nu s-a supus somației filtrului organizat pe drumul național Oradea-Arad, lângă aeroport și un ofițer rănit în acel dispozitiv, la acel eveniment! Ordinea aici a fost militărească!

Niciunul dintre camarazii mei care au lucrat în aparatul de partid nu a avut de suferit după 1989. Ei erau acolo, activau încadrați în colectivul unității din care proveneau, erau ofițeri din specialitățile unităților. Să nu se confunde pregătirea lor cu cea a „politrucilor", de după făurirea armatei populare. Cred că ar fi locul potrivit pentru a face precizarea distinctă și diferențiată între ofițerii activiști de partid, scoși sau nu din producție, care încadrau eșaloanele mici: companii, batalioane, regimente și chiar, divizii a căror vârstă era apropiată sau mai mică decât a subalternilor a căror șefi erau. Astfel că la regimente, funcțiile de secretar al organizațiilor de bază (structură la nivel batalion, companie independentă) și Comitet de partid erau încadrate de ofițeri cu grade de căpitan, maior. Vârsta lor era pe media de vârstă a ofițerilor din unitățile subordonate

ceea ce crea o apropiere și o relație optimă colaborării pentru obținerea de performanțe în instrucție, în educație la nivelul obiectivelor comune pentru comandă și pentru aparatul de partid.

*5. Generalul Mircea Chelaru afirmă într-un interviu că „La 21 decembrie 1989, de facto, comanda întregii armate române a fost preluată de secretarii de partid şi secretarii consiliilor politice. Domnilor, nu cred că aţi avut cunoştinţă de aşa ceva până acum. Repet: la 21 decembrie 1989, în momentul în care se pregătea mitingul, întreaga decizie politică şi de comandă militară trecea prin cabinetul reprezentantului politic al armatei. Nu a fost dat un ordin explicit în sensul acesta, dar acest lucru a fost pregătit cu doi ani înainte"*[15]

*a. Ce vă amintiți de raporturile dintre comandanți și activiștii de partid din armată, respectiv secretarii de partid?*

Prin funcția pe care o dețineam în Comandamentul Diviziei (instructor cu probleme de propagandă), am elaborat atunci câteva teme de educație care vizau: vigilență, apărarea patriei, jurământul militar, etc., care erau prezentate (citite) la raportul de dimineață de către comandanții unităților (sau/și secretarii de partid) din garnizoana Oradea. Dispoziții de la divizie către secretarii de partid din unități (de a prelua comanda?, nu am auzit așa ceva până acum!) ***în mod cert nu s-au dat!*** Noi eram zilnic în mijlocul oamenilor în unitățile din Garnizoană, și aveam 2 regimente și 16 unități de divizie și am fi știut acest lucru. Nu, așa ceva nu cunosc. Este adevărat că eu, împreună cu un coleg urmăream pe posturile de radio și TV ungurești și cunoșteam întreaga agitație, începută cu un an mai devreme. Este adevărat că atunci în unități se organizau acțiuni de informare cu privire la măsurile luate de statul român și armată în sensul securizării frontierelor amenințate în Vest, dar **conducerea o exercitau comandanții!** În unitățile din garnizoană erau oameni cu experiență și rezultate foarte bune. Că uneori, comandanții și secretarii, se completau și se consultau înainte de a se lua o decizie, era firesc. Dar să fi luat cineva dintre activiștii de partid conducerea din mîna comandanților, nu s-a întâmplat! Cunosc despre un asemenea incident petrecut la Arad, când a existat intenția unui ofițer de stat major de a-l aresta pe comandant. La un moment dat un ofițer din statul major a încercat să-l aresteze pe comandantul unității. Intervenția colegilor a fost promptă și totul a revenit la normal. Când la TVR s-a anunțat că „*generalul Milea s-a împușcat*", l-am informat de îndată pe generalul Șchiopu, comandantul diviziei, care era cu toți ofițerii din comandament în Clubul Mic, pentru desfășurarea „*adunării de partid de susținere a CC al PCR*". Generalul a coborât în cabinet pentru a lua legătura TO (telefon operativ în afara retelei de

[15] Generalul (r) Mircea Chelaru, *Viteza de reacție a bucureștenilor a fost mai mare decât cea a generalilor*...în Oamenii Revoluției, p. 170.

telefonie națională) cu eșaloanele superioare. Secretarul Consiliului Politic, n-a mai continuat ședința. Atunci a apărut un moment de derută printre noi. Să fie acesta oare momentul la care se referă domnul general Mircea Chelaru, nu știu. Mai mult nu pot să spun. Realitatea este că, în orice situație, actul conducerii era exercitat de comandant și secretarul de partid, fiecare cu responsabilitatea sa. Dar oare despre autoritatea secretarului de partid col. Andrei Sava, campion la tir, ce puteai spune când îl vedeai cum se comportă în poligon? Că este un politruc! Conduita sa ostășească, morală era una pilduitoare. Am avut șansa de-a lucra în proximitate celor doi, dar nici măcar nu aș putea bănui că vreodată secretarul de partid să o ia înaintea comandantului. Dar știu că dumnealor se consultau tot timpul, au lucrat foarte bine și cu folos pentru marea unitate. Citind această informație am discutat și cu alți camarazi, atunci în funcții de comandant și secretari, dar nu mi-a confirmat nici unul această teorie a „*atentatului la comandant*".

*b. Ce s-a întâmplat cu activiștii de partid în zilele revoluției în decembrie 1989?*

Nimic. Ca și până atunci am făcut parte din echipele de control, ne-am deplasat în toate unitățile diviziei, bucurându-ne de aceleași aprecieri respectuoase. După circa o lună s-a creat *biroul de pregătire psihologică pentru luptă*, funcții pe care am fost încadrați, cei mai mulți dintre foștii activiști. Alții au fost încadrați pe funcții de comandă și stat major. Nici unul nu era „civil" cu grade, toți activiștii de partid erau absolvenți al Școlii militare de ofițeri, bine pregătiți, specialiști de clasă. Îndeplinindu-ne atribuțiile am parcurs toate etapele ierarhiei militare. Am organizat atunci acțiuni culturale și mobilizez și astăzi ofițerii din garnizoana Oradea, și de multe ori din alte garnizoane, de pe frontiera de Vest. Am avut și m-am bucurat de respect. Nimeni n-a putut vreodată să spună că brevetul meu de mecanic conductor de tanc, specialitatea I de clasă, nu l-am dobândit la „leviere", în tancodrom și poligon.

*6. Istoria ne spune, că un conducător care nu mai este acceptat de popor, nu-l mai reprezintă.*

*a. Cum îl vedeați atunci pe Nicolae Ceaușescu mai ales în postura de comandant suprem ?*

La nivelul comandamentului de divizie, în afara unor discursuri oficiale, adică în practica zilnică noi munceam, îndeplineam obiectivele, instruiam oamenii în spiritul dragostei de neam și țară. Valabil și astăzi. Comandantul suprem nu a fost lângă mine niciodată. Evident că eu eram specialist pe domeniul în care m-am pregătit, recunoscut ca atare de ceilalți, și eram mereu în frunte, așa că eu cred că era mai mult o lăudăroșenie la vârf, nu la bază.

*b. Cum ați receptat realegerea lui Nicolae Ceaușescu la Congresul al XIV-lea?*

Nu mi-a plăcut felul în care s-a făcut *populismul* propunerii „realegerii" tovarăşului de către organizațiile „de bază" de partid şi apoi propunerea preluată de structurile superioare de partid. Cine-l cunoştea acolo în organizaţiile „de bază"? Deci, aprecierile puteau fi pure formalități.

*7. În decembrie 1989 militarii români au fost puşi într-o situaţie ingrată. Juraseră să execute întocmai ordinele comandantului suprem, care depăşit de evenimente, ordonase înnăbuşirea manifestaţiilor prin forţă. În acelaşi timp juraseră credinţă nestrămutată poporului român, care se revoltase împotriva comandantului suprem.*

*a. Care a fost reacţia cadrelor militare în momentul în care s-a dat alarma de luptă?*

În acea noapte de 16 spre 17 decembrie 1989, eram de serviciu, ca ofițer de serviciu principal la Comandamentul Diviziei 11 Mecanizată Carei. Pe la ora 22.00/22.30, nu mai sunt sigur de oră, am fost apelat pe telefonul „TO" la care răspundeam în lipsa comandantului, de Ministrul Apărării Naționale generalul Vasile Milea, din ordinul căruia, am chemat în unitate pe generalul Nicolae Șchiopu. În circa 12-15 minute domnia sa, folosind poarta „mică" de acces dinspre căminul de garnizoană, unde locuia împreună cu soția, a fost prezent. A urmat o convorbire cu ministrul, al cărui conținut nu îl cunosc. În urma acelei convorbirii comandantul diviziei mi-a ordonat să chem nucleul de ofițeri din comandament, – pe comandanți, secretarii de partid, șefii de stat major și șeful biroului operații și pregătire de luptă- alarmați prin sistemul informatic de care dispunea Divizia. După sosire aceştia au luat legătura cu Comandantul diviziei, dispozițiile ce le-au fost date nu le cunoșteam atunci. Toată noaptea nu am închis un ochi, prin telefon comandantul îmi ordona mereu să se prezinte…, să-mi raporteze... Am terminat serviciul duminică pe la prânz, după 24 de ore de activitate, ca ofițer de serviciu principal în Comandamentul Diviziei. După câteva ore de odihnă a trebuit să plec din nou la unitate dearece am fost chemați cu toți în unități, prin alarmare telefonică. Pentru că eu dormeam, la telefon a răspuns soția, care nu a înțeles parola „*Radu cel Frumos*", dar m-a trezit și mi-a adus la cunoștință respectivul indicativ pe care nu-l pricepuse ca semnificație. Era alarma de luptă! Iar informațiile le aveam proaspete în minte. Mi-am luat la repezeală rămas bun de la soție și copil ceva din necesarul pentru „sacul de alarmă" și am plecat cu prima mașină spre comandament. Lumea ieșea prin oraș, cu copii, pentru a-l întâmpina pe *Moș gerilă, la Gară*. Cu toții știam misiunile ce le aveam la alarmă de luptă, pe care nu o trăisem până atunci. Știam din împrejurările trăite și descrise anterior cât de grea și tensionată era situația. Pericolul real nu era în țară, ci la hotare unde toți erau cu glonțul pe țeavă și tirul

îndreptat spre noi! Din comandament, până la sosirea mea, deja plecaseră un *detașament* format din șeful de stat major, secretarul adjunct cu propaganda, și doi ofițeri, la Arad, căci, după alarma de luptă primită, unitatea primise misiunea să plece cu un batalion la Timișoara, unde începuseră devastarea magazinelor. Despre acțiunile și infiltrările străine de la Timișoara eram la curent, căci posturile ungurești îl plângeau pe Tokes, că fusese ridicat, cu o zi mai devreme, și tocmai l-am înștiințat pe generalul Șchiopu despre acest fapt, dar era deja la curent cu știrea. Era pentru a nu știu câta oară alarmă, numai că acum era *alarmă de luptă*, ceea ce aducea un plus de determinare, se opera cu muniție de război, cu o unitate de foc/om. Nu s-au semnalat incidente, iar cooperarea cu administrația locală a fost bună. Aprovizionarea populației s-a făcut normal, ca și mai înainte.

*b. Ce ordin a fost dat comandanţilor pentru ca aceştia să treacă la executare în momentul în care subunităţile au fost scoase din cazarmă şi trimise la acţiune?*

Misiunile de luptă, pentru ocuparea dispozitivelor de luptă, ieșirea în raioanele de concentrare stabilite a fost dată conform Planului prevăzut la indicativul *Radu cel Frumos* .

*c. Care a fost în mintea dumneavoastră imaginea inamicului cu care trebuia să vă confruntaţi?*

Noi aveam imaginea clară. Numai propaganda ulterioară a dres busuiocul, cum se spune, că n-am avut inamic. Ar trebui lămurite odată, pentru totdeauna lucrurile: pe radarele radiolocatoarelor de la Sărand, localitate situată la 15 km SE de Oradea, erau ținte aeriene detectate. Pe radiolocatoarele Divizionului de Rachete la fel, divizionul antiaerian avea ținte: toți au fost neprofesioniști? NU, războiul electronic era dirijat din afara ţării! Ar fi corect să se înțeleagă că Ceaușescu a fost răsturnat de „afară" cu contribuții interne! Asta a fost revoluția. Celelalte sunt detalii pentru presă.

*8. Evenimentele din Timişoara continuate cu cele din Arad, Bucureşti, Cluj şi alte oraşe din ţară au condus la apariţia fenomenului de BARICADĂ în societatea românească. Pe una se afla populaţia care dorea schimbarea iar pe alta liderii PCR în frunte cu Nicolae Ceauşescu care doreau perpetuarea regimului.*

*a. Ce ştiaţi despre aceste evenimente?*

Adevărul spus atunci, despre „*agenturili*" străine, de la cea mai înaltă tribună nu a mai fost crezut. Momentul din primăvara anului 1989, când Nicolae Ceaușescu anunțase lichidarea datoriei externe a fost unul de mare așteptare. Numai că nu s-a întâmplat nimic în nivelul de trai și condițiile de viață ale oamenilor. Apoi a fost și Congresul PCR din toamnă, care n-a adus nici o schimbare. Și în toate aceste momente propaganda și presiunea sovietică, și nu numai, planificau răsturnarea de regim. Și a mai fost și Malta. Adică întreaga

conspirație împotriva României a fost adevărata Baricadă, după părerea mea. Pe aceea de la Intercontinental o văzuse și Milea, și n-a trecut peste ea nici cu tancuri, nici cu TAB-uri. Evenimentele de la Timișoara, Arad în care au fost implicate inclusiv subunități din D.11 I., s-au derulat anterior celor de la București. Pe Vest aveam de-a face cu forțe externe, plus agenți străini sau/și *agenți dubli* sub acoperire, recrutați în acest scop. Situație depistată, cunoscută, dar din păcate neanihilată de serviciile secrete române. Martorii se duc pe rând, unii scoși din scenă forțat, alții pe cale „naturală". Și cu cât ne îndepărtăm de evenimente avem tendința de a le minimaliza, a le scoate din context, sau pur și simplu le neglijăm.

Despre Baricada, și apoi celelalte evenimente din București, am aflat de la revoluția în direct de la TVR, cum ne-au intoxicat cu informații. După același model și aici s-a încercat, uneori s-a reușit, a crea diversiune și a induce panică. După 22 decembrie s-au deschis granițele, iar camioanele, tir-urile cu ajutoare (inclusiv armament) au trecut ca prin brânză *granița democratizată de revoluționari!* Războiul continua ce se începuse: destabilizarea țării, crearea confuziei și dezordinii, prigoana unor himere. *Binevoitorii* care s-au pus dezinteresat în slujba democrației, *tovarăși-domni*, că nici astăzi nu știu cum să-i numesc, cu accent românesc stricat, de cele mai multe ori sesizau că în scara blocului, de la adresa …., unde locuiau de regulă cadre militare au fost văzuți teroriști…, că apa de la stația de epurare…., că pâine…, intoxicare!. Din prudență uneori, mai ales la început, s-au verificat, dar nu s-a confirmat nimic! Când interlocutorul era chestionat de identitate convorbirea se întrerupea.

*b. Cum vă vedeați ca militar în această situație extrem de critică pentru orice armată?*

Gata de luptă. Inspecțiile pe care personal, din ordinul comandantului, le-am făcut în unități, mi-a întărit convingerea că oamenii, vorbesc de ofițeri și subofițeri, erau gata de marea confruntare: erau psihologic pregătiți pentru luptă. Determinarea s-a văzut și la batalionul din Arad care a acționat la Timișoara. Impactul emoțional al distrugerilor a fost extrem de mare. Nimeni nu credea că acele bunuri sunt ale lui Ceaușescu, ci ale poporului. Și nimeni nu credea că au fost distruse cu bune intenții. Este necesar să adaug faptul că soldații, cu pregătirea ce o aveau erau lipiți (apropiați) de cadrele militare, fiind conștienți că de la aceștia le vine salvarea. Instruirea oamenilor a fost destul de slabă. În momentul declanșării alarmei de luptă *Radu cel frumos*, în care fiecare soldat a primit două unități de foc, grenade de mână în sacul de grenade, muniție de război în tancuri, TAB-uri și MLI-uri(mașina de luptă a infanteriei), artileria cu rachete inclusiv și-au dat seama că nu se pregăteau de defilare, ci de război. Ei nu văzuseră mai mult de câteva cartușe la tragerile din poligoane și,

acum deodată, până la ivirea zorilor coloanele erau gata, cu motoarele încălzite, pentru ocuparea dispozitivului pe frontiera situată al 7-10 km de cazărmile lor. Aceasta era percepția *Baricadei* adevărate pe care o construisem în timp şi cu cea mai mare responsabilitate. Nu s-au înregistrat abateri: nu a fost nici un dezertor, nici o nesupunere la ordine. Ce spun aceste fapte?, că armata nu era pregătită pentru misiunea ei? Din contra. Că s-au executat toate misiunile întocmai este o dovadă greu de combătut.

*9. Ultimele zile ale regimului Nicolae Ceauşescu au însemnat zilele în care armata era în stradă care avea în faţa sa ca „inamic" celălaltă baricadă oameni nemultumiți din societate şi care, potrivit misiunii sale de bază, trebuiau apăraţi de un inamic extern.*

*a. Cum ați perceput pe manifestanţi şi ce gândeaţi despre ei atunci?*

La Oradea s-au concentrat la Penitenciar cei mai zgomotoși manifestanți. Ei urmăreau cu totul altceva. Nu erau condamnați politici deținuții la Oradea, erau delicvenți de drept comun, care odată eliberaţi au trecut drumul la sediile județenei de Partid, și Primăriei. Unele grupuri, s-au îndreptat spre sediul securității. Interesant, nimeni spre armată sau Batalionul de Securitate (Jandarmii de astăzi). Evenimentele ulterioare, văzute prin prisma „bătăliei revoluționarilor" scot la iveală întregul carusel de acțiuni planificate în alte laboratoare. Manipularea prin televiziune a fost ca la manual. Ca unul care urmăream acţiunile de război psihologic şi de propagandă ale inamicului le-am înțeles sensul. Altora le-am explicat. Era mult mai de încredere cel de lângă tine decât cel de la televizor. Dar câte prostii nu s-au spus. La comandament, în una din acele zile, a sunat o doamnă (soția mea deşi îl cunoştea nu folosea niciodată numărul acela de telefon!), și ne anunță despre „decolarea unor avioane de pe un aeroport subteran, undeva dinspre Băile Felix", și cerea intervenția armatei. La întrebarea de când locuieşte în zonă şi dacă a văzut măcar un buldozer care să sape acel aeroport, spioana s-a retras. Ulterior în discuții cu prieteni și ofițeri din Comandament le-am reamintit efectul acelor manifeste lansate de inamic în război. La aplicații simulam asemenea manifeste. Îmi aduc aminte de o situație reală petrecută în Poligonul de instrucție de la Cincu, unde Divizia noastră efectua un exerciţiu cu experimentarea aprovizionarii containerizată a acţiunilor de luptă, inclusiv pentru „linia întâi". Cu acordul comandantului în cadrul exerciţiului am editat un „ziar", în care am inventat „ştiri" de acasă pentru militarii aflaţi în aplicaţie. În Bihor erau ceva pârâiaşe care au ieşit din matcă în zilele în care noi efectuam exerciţiul. Pe această ştire reală, am croit mesajul: „în localitatea …., de unde proveneau câțiva *necredincioși* în forța de manipulare a propagandei, am dat „ştirea" că „viitura le-a luat locuințele, cu familie cu tot". Au intrat în PANICĂ, cu greu i-am făcut să-și revină și să accepte faptul că „*ziarul*" era construit de mine în cadrul aplicaţiei! Cine n-a pățit-o să se ferească.

*b. Informațiile pe care vi le dădeau șefii ierarhici au fost suficiente să înțelegeți ce se întâmplă?*

Cred că eram la fel de bine informat. În general vorbind atunci toți aveau un interes comun: îndeplinirea misiunii. Unii de frică, alții conștienți, determinați. Apoi, cei care cunoșteau adevărul, în întregul lui nu erau la acest nivel de comandă. Cred că situația s-a jucat în alți termeni, la alte niveluri.

*10. Unul dintre revoluționarii implicat direct în evenimentele din Arad din Decembrie 1989 afirma, într-un interviu că „În calitatea mea de ofițer în rezervă știam că un cadru militar nu trebuie atins în niciun fel, nu trebuie provocat sau ucis. Când am ieșit în stradă și am ajuns pe bulevardul central al Aradului am văzut ofițeri și soldați așezați în poziție de luptă în fața TAB-urilor, într-o stare psihologică încordată. Sunt actor, studiez chipurile oamenilor, iar chipul exprimă interiorul omului. Atunci am văzut că groaza cea mai mare era pe chipurile soldaților și ofițerilor și mai puțin pe fețele civililor. De ce? Pentru că civilii erau în acele ore mai mulți decât militarii și s-au simțit mai puternici. Majoritatea erau muncitori. Veneau din marile întreprinderi din Arad. Muncitorii sunt în general oameni foarte puternici. Sunt obișnuiți să lupte"*[16].

*a. Ca militar cum comentați această afirmație?*

Ca orice actor care își joacă rolul, și atunci și apoi. Nu-l cunosc și nici nu-l cred că spune ceva văzut și trăit atunci. Eu am vorbit cu un militar în termen, fruntaș, de ciclul doi de instrucție, care aflându-se în permisie în Timișoara, după evenimentele petrecute sâmbătă după ridicarea episcopului reformat Tőkeș L., și după vandalizările de duminică 17 decembrie 1989, din proprie inițiativă s-a urcat în tren și s-a prezentat la unitate înainte de expirarea învoirii! Și atunci, ca la orice manifestare ulterioară, unii s-au adunat de curioși, alții să se distreze, iar alții în *misiune*. Dar oamenii au fost scoși în stradă iar apoi armata în misiune*:* ***să apere instituțiile statului amenințate, atacate chiar unele armat. Soldatul,*** *orice grad ar fi avut,* ***era în misiune****,* și nu a fost pregătit – nici de comandanți, nici de secretarul de partid – să tragă în popor, căci servea și provenea din popor. Asta nu a înțeles actorul nostru. Pe acest fond s-a speculat iar diversioniștii, abil strecurați în mulțime, au provocat armata. Rezultatul morți, răniți, Timișoara, Cluj, București. Niciun om normal dintre muncitorii revoltați, cu toate nemulțumirile lor, nu aveau ca dușmani militarii, indiferent de grad. Cu miliția și securitatea aveau unii câte ceva de împărțit, nu cu armata (mai ales după 22 decembrie 1989 când au fost eliberați din pușcării delicvenții). Raportul de forțe, ca în orice confruntare armată, s-ar fi stabilit prin

[16] Valentin Voicilă, *Revoluția m-a marcat pentru tot restul vieții!* în Oamenii Revoluției, Editura IRRD 2011, București, p. 23.

gloanțe pe minut. Doamne ferește, nici nu-i bine de continuat scenariul: dacă armata ar fi tras în mulțime...

*a. Dacă aţi acţionat în stradă, vă amintiţi cum vă priveau oamenii revoltaţi?*

Nu, la Oradea nu s-a ieșit în stradă, dar în zilele următoare am avut misiuni în stradă, fără incidente căci toți când ne vedeau se bucurau şi aclamau: *„armata e cu noi”!*

*b. Aţi avut neșansa unor manifestări care să vă pună în situaţii limită?*

Da, în seara de Crăciun. Împreună cu alți doi colegi, un maior și un căpitan[17], inspectam toate subunitățile care erau dislocate la obiectivele economice din Oradea. La intreprinderea Mecanica Oradea, prezentându-ne la poartă, colegul maior, se recomandă, iar în următoarele 5 minute eram înconjurați de tot plutonul de militari infanteriști, și cei din Gărzile Patriotice din fabrică, cu puștile încărcate îndreptate spre noi. Maiorul de la divizie nu era cunoscut de comandantul plutonului, tânăr locotenent din promoția 1989. Norocul a venit de la mine că locotenentul m-a recunoscut, pentru că eu am *primit promoția* și l-am asistat la o oră de învățământ politic. Confuzia a venit din faptul că ofițerul de contrainformații al fabricii avea același nume ca maiorul nostru, dar pe care patrioții nu-l cunoșteau, și care s-a dat dispărut în timpul evenimentelor. O altă întîmplare s-a petrecut într-o noapte, după multă vreme de la evenimentele din 22 decembrie 1989, am fost învoit să plec până acasă. La întoarcere, drumul trecea prin fața Primăriei unde am fost somat să opresc la un baraj de *Patrioți* care asigurau ordinea în oraș. Opresc. Sunt somat să deschid portbabajul mașinii. Pentru ce? Am întrebat. Verificăm dacă aveţi armament şi muniții. Și eu și colegul îmbrăcați în uniformă militară cu pistolul la centură, la vedere. I-am adunat pe toți și le-am spus de la obraz: un ofițer poartă arma la vedere, nu ascunde nimic. S-au îndepărtat ruşinați.

*c. Vă amintiţi trăirile şi sentimentele din acele zile?*

A fost mai greu când am luat legătura cu familia, care rezista cum putea. Beţivii din cartier „urlau” în fiecare noapte: *„să prindem securiștii”, „să dăm foc caselor de ofițeri”,* ș.a. Fiecare se comporta cum îl ducea capul. Numai că în locuință, fără protecție, era doar soția și copilul de 10 ani, iar apartamentul se afla la parterul unui bloc. Sigur că a trecut peste toate, cu greu, căci revenirea mea la domiciliu a fost undeva pe 30 ianuarie 1990!

*11. Cum aţi receptat ştirea transmisă la radio şi tv că Milea a trădat armata şi ţara şi s-a sinucis?*

Nu credea nimeni. Deși făcuse un program de lucru pentru cadrele militare prost – de la ora 8-16.30, cu o jumătate de ora pauză pentru masă,

[17] Nu le pomenesc numele pentru că unul nu mai e în viață, iar de la celălalt nu am consimțământul.

generalul Milea ne era cunoscut ca un destoinic și capabil ofițer. Ne-am întâlnit la trageri, aplicații, bilanțuri, etc. Era bine apreciat. Programul acela o fi fost bun poate la comandamentele centrale, dar în unitățile operative, unde erau tinerii ofițeri, preponderent cu copii mici, pur și simplu *a dat peste cap întreaga viață de familie*: copii erau la creșă, școală, totul rămânea în seama soțiilor. Dar și ele lucrau, uneori în ture. Nu a fost plăcut deloc.

*12. Unde vă aflaţi când Nicolae Ceauşescu fuge cu elicopterul de la CC al PCR şi cum aţi trăit acest moment?*

În fața televizorului. Era greu de înțeles atunci. Faptul că garda personală l-a salvat reprezintă un model al superlativului datoriei împlinite. Ce a urmat a fost din altă poveste. Noi nu mai aveam legătură cu ea.

*13. În orele următoare căderii regimului comunist anumiţi militari s-au dus la diverse instituţii civile şi s-au afişat ca reprezentanţi ai armatei. Cazul cpt. Lupoi este deja arhicunoscut. Cum aţi perceput aceste lucruri atunci?*

Greșită procedură. Dar față de tot ce s-a întors cu inversul în sus ce mai conta Lupoi. Noi eram ofițeri la comanda trupei și aveam funcții de răspundere. Trebuia să le asigurăm oamenilor nevoile. În nord-vestul țării eram cu tehnica de luptă pregătiți. Noi nu aveam vreme de aventuri „civile". Aici se continua procesul de pregătire. Oameni erau în dispozitive de alarmă de luptă! Nimeni nu a ordonat: la picior arm! Contactul cu autoritățile provizorii le-am avut îndeplinind misiunile date de comandantul diviziei, în interesul menținerii ordinei în oraș. La Casa de Cultură a Sindicatelor se adunaseră în jur de 800-900 de tineri gata să-și ofere serviciile armatei ca voluntari. Erau neorganizați și toți voiau să conducă, ceea ce a creat o busculadă. Atunci am intervenit, sprijinit de un artist plastic care mă cunoscuse în timpul în care amenajam un muzeu pentru prezentarea tradiţiilor istorice ale Diviziei de la Oradea, şi am făcut ordine. Altădată am fost solicitat pentru a transmite mesaje, în limba română și maghiară, prin caravana diviziei, în oraș. Oamenii de bună credinţă erau dornici de informații corecte, și le primeau de la armată. Profitorii s-au cocoțat pe funcții și scaune. Unii speriați de evenimente s-au „îmbolnăvit". Alții, cu singura lor calitate: tupeul, au parvenit! Au pus mâna pe ajutoarele venite în oraș, le-au împărțit, cum au vrut. Apoi, nu-i nici de mirare, că după exemplul dat la televizor de Lupoi, toți se credeau îndreptățiți să fie…

*14. Militarii s-au confruntat cu misiuni de luptă specifice gherilei urbane. Armata nu fusese pregătită special şi nu avea calificarea pentru asemenea misiuni. Nici nu dispunea de dotarea necesară cu tehnică de comunicaţii care să permită verificarea informaţiilor vehiculate de dezinformare. Unele mijloace de diversiune – formaţiuni de elicoptere şi avioane, grupări de nave la litoral – procesate holografic cu toate caracteristicile de ţintă reală, au fost produse IT de ultra înaltă*

*performanţă, pe care nu şi le putea permite decât o mare putere tehnologică şi spaţială.*

*a. Cum aţi perceput informaţiile despre existenţa acestor teroriştі?*

Cine n-a umblat după ei nici nu crede că au existat şi au acţionat. Unii cred că am avut coşmaruri. Dezinformarea a lucrat "personaje pregătite" au lucrat profesionist. Cine au fost aceştia, în solda cui au fost puteam doar presupune. Atunci când au fost prinşi au fost scăpaţi, că aşa a fost ordinul. Divizia cunoştea doar efectul acelor acţiuni. În Cetatea din Oradea, de pildă exista un serviciu de filaj al securităţii care s-a prezentat pentru a intra în subordinea armatei cam după o săptămână. Ce-au făcut în acele zile, ar fi interesant de ştiut. Dar câte *case conspirative* erau cunoscute de armată şi în folosul cui lucrau? Noi nu aveam nici un fel de informaţii.

*b. Aţi fost implicat în misiuni de identificare şi eliminare a teroriştilor?*

În urma unei informaţii primite am fost trimis cu o grupă de militari să „scotocim" pe la Aleşd şi să identificăm un securist care acţiona în localitate. După o noapte de căutari nici un rezultat. Diversiune.

*15. Din perspectiva altor misiuni şi acţiuni la care aţi participat, în acele zile ce consideraţi că este de reţinut pentru istorie pentru a înţelege astăzi ce s-a intimplat după căderea regimului Ceauşescu?*

Am descris anterior cele mai importante aspecte.

*16. După prăbuşirea regimului comunist structurile politice din armată au fost desfiinţate iar armata a revenit la rolul şi locul consacrat în democraţiile occidentale care presupune să se afle în afara politicii. Şi totuşi unele cadre militare au protestat faţă de aducerea în rândul cadrelor active a unor generali şi ofiţeri de rezervă. Este vorba despre fenomenul CADA.*

*a. Cum aţi perceput atunci acest fenomen?*

Ca o dezordine militară săvârşită de cei cu tupeu şi puţin caracter. Ca o slăbiciune a comandanţilor. Ca o lipsă de educaţie. Ca un entuziasm tineresc. Sigur că unii ofițeri de rezervă s-au prezentat la unitățile din care au plecat și în acele zile și-au oferit serviciile voluntar. S-au retras însă la casele lor. Alții, făcând parte din *sistemul ce trebuia instalat* au revenit pe funcțiile anterioare, sprijiniți de anturajul generalului Militaru. N-a plăcut, căci unii erau rupți de realitatea care se schimbase mult de la pensionarea lor, vârsta nu-i mai avantaja. Eu ca tânăr căpitan mă întrebam: dar când oare voi dovedi încrederea superiorilor? Unii în drumul lor de la Oradea la București și înapoi au dobândit două grade. De ce? Ce merite, în afară de faptul că aveau acces la noile „pile" vechi, reîncadrate, oricare alt merit lipsea. Probabil că unii au simțit atitudinea de frondă a tinerilor ofițeri, foarte bine pregătiți, iar aceasta le-a tăiat cheful de a mai activa în armată unor generali depășiți de vârstă și înțelegere.

*b. Ați fost de acord/participant la aceste proteste ale celor care au constituit CADA sau ați respins acțiunile?*

Nu am participat, nu am simpatizat și nici nu am fost de acord cu manifestările anarhice, puține și acestea la Oradea (un pluton de soldați, dacă țin bine minte, întors și acela de la gară).

*17. Toate întrebările au vizat ceea ce s-a* ***întâmplat*** *și ce ați* ***trăit*** *în zilele premergătoare și post decembrie 1989.*

*a. La care dintre întrebări ați răspunde altfel, având în vedere ceea ce cunoașteți astăzi din lucrări de istorie, mărturii, presă, filme documentare, dar nu știați atunci?*

Am încercat răspunsuri raportat la starea de lucruri de atunci.

*b. Cum ar arăta răspunsul la aceste întrebări?*

Cele referitoare la starea economiei, a participării armatei la munci, la statutul ofițerului. Manipulările ajunse în mâna acelora care trebuiau să decapiteze armata. În bună parte au reușit: de la Doctrina națională de apărare, la strategia grupei în Afganistan!

*18. Considerați că ar exista o întrebare care să aibă un răspuns ce doriți să fie cunoscut de cititorii acestei cărți și nu a fost pusă?*

Să facem alt chestionar aplicat la condițiile specifice „câmpului de luptă" care să se limiteze la 10 întrebări. Cu siguranță ar fi *recoltate* răspunsuri mai ample. Ar fi interesant un studiu referitor la propagandă și adevăr. Ar fi necesară o recompunere a adevărului pe baza memoriilor și mărturiilor ofițerilor combatanți din acele timpuri, pensionari astăzi, cu atât mai mult cu cât documentele oficiale au fost cosmetizate.